

VALSTYBINĖ
KULTŪROS
PAVELDO
KOMISIJA

VALSTYBINĖ
KULTŪROS PAVELDO
KOMISIJA

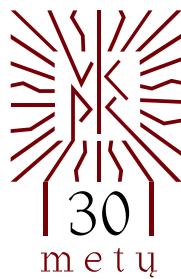
Kai kalba įvykiai

Kai
alba
ivykiai

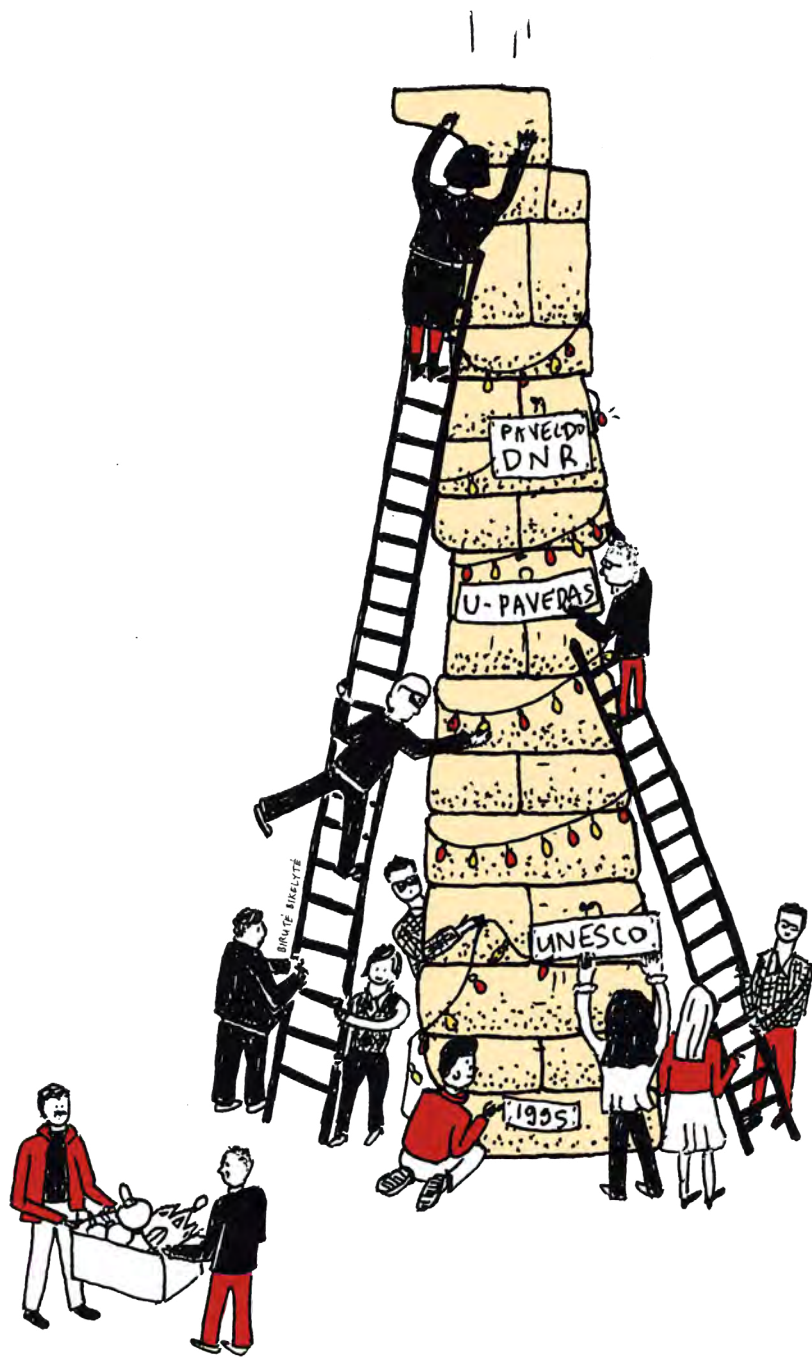
ISBN 978-9955-9455-1-2

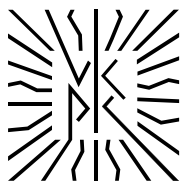
9 789955 945512

VALSTYBINĖ
KULTŪROS
PAVELDO
KOMISIJA

Kai kalba įvykiai

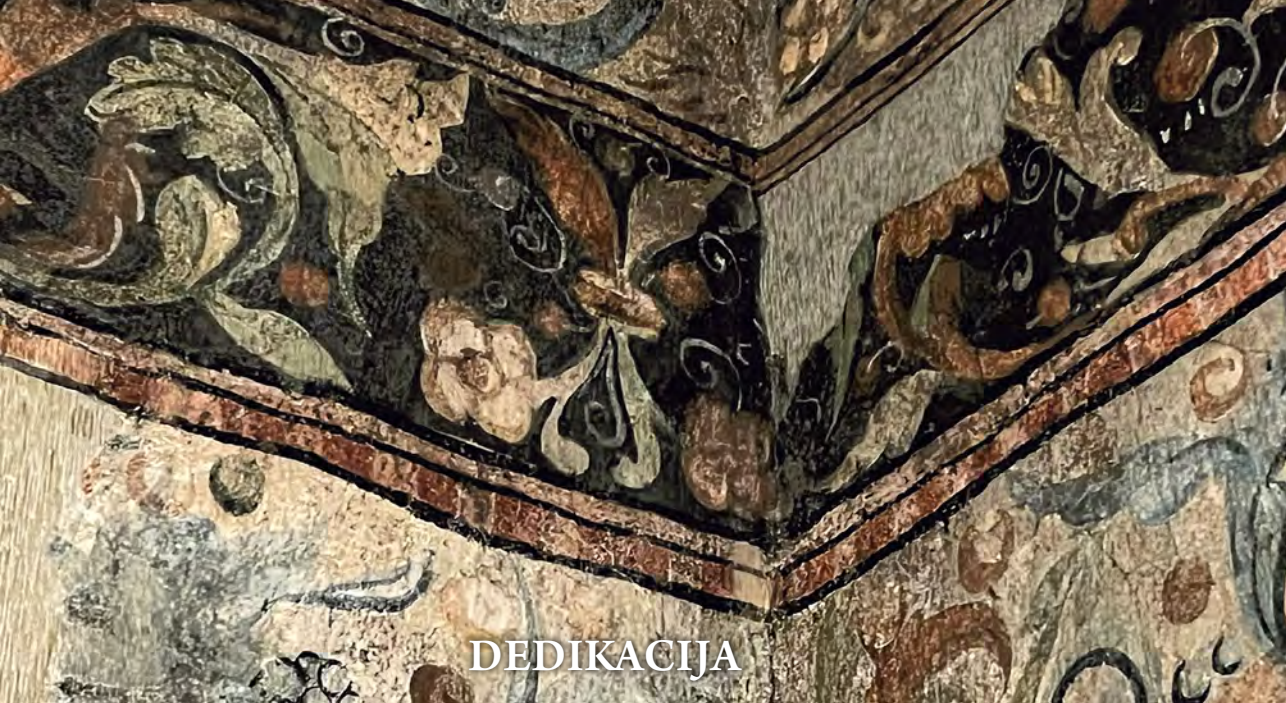

VALSTYBINĖ
KULTŪROS
PAVELDO
KOMISIJA

VILNIUS
2025

► Pastato Rūdninkų g. 13, Vilniuje
freskos fragmentas.

Ilonos Kukenytės nuotrauka

DEDIKACIJA

PROF. DR. JONUI RIMANTUI GLEMŽAI

žmogui, kurį galima vadinti Valstybinės kultūros paveldo komisijos (toliau – Paveldo komisija) krikštatėviu.

Už tai, kad remdamasis skandinavų pavyzdžiu pasiūlė Paveldo komisijos idėją, kuri buvo įtvirtinta 1994 m. pirmajame atkurtos Lietuvos paveldui skirtame įstatyme.

GRAŽINAI DRĖMAITEI

už ilgametį vadovavimą Paveldo komisijai, aktyvų dalyvavimą jos veikloje, vertybinių veiklos pamatų formavimą, kuris lėmė, kad Paveldo komisija tapo pripažinta ir autoritetą turinčia institucija.

VALSTYBINĖ KULTŪROS PAVELDO KOMISIJA. KAI KALBA ĮVYKIAI

Sudarytojos Vaidutė Ščiglienė, Viktorija Gadeikienė
Projekto vadovė Joana Trimonienė
Kalbos redaktorė Šarūnė Baronaitė
Dizainerė Ramunė Januševičiūtė

Viršelyje pastato Rūdninkų g. 13, Vilniuje freskos Ilonos Kukenytės nuotrauka
Leidinyje panaudotos Birutės Bikelytės iliustracijos

Išleido
Valstybinė kultūros paveldo komisija
vkpk.lt

Spausdino
BALTO print
baltoprint.lt

Tekstų autoriai:
© Tatjana Andonova, © Raimundas Balza, © Rimantas Bitinas,
© Andrijana Filinaitė, © Viktorija Gadeikienė, © Justina Gasiūnienė,
© Augis Gučas, © Viltė Janušauskaitė, © Salvijus Kulevičius,
© Laima Lysiukienė, © Nijolė Narbutaitė, © Agnė Pancerovaitė,
© Dalė Puodžiukienė, © Vilija Ralytė, © Artūras Stepanovič,
© Vaidutė Ščiglienė, © Dalia Vasiliūnienė,
© Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2025

Visos teisės saugomos

ISBN 978-9955-9455-1-2

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos
integralios bibliotekų informacinės sistemos
(LIBIS) portale ibiblioteka.lt

TURINYS

Įvadas

► 8

Paveldo komisijos teisinis statusas,
struktūra ir veiklos sritys

► 14

Pastato Rūdninkų g. 13, Vilniuje istorija

► 34

Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimas

► 58

Dvarų sodybų paveldo apsaugos problemų tyrimas

► 94

Veikla, susijusi su UNESCO pasaulio paveldo
vertybių apsauga

► 160

Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje

► 188

Savivaldybių veiklų kultūros paveldo
apsaugos srityje tyrimai 2020–2024 m.

► 208

„Paveldo DNR“: pirmieji Lietuvos
kultūros paveldo apdovanojimai

► 242

Paveldo komisijos pranešimai Seimui

► 276

Priedai [santrumpos, išnašos, šaltiniai, bibliografija]

► 318

IVADAS

VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ

► Pastato Rūdninkų g. 13, Vilniuje freskos fragmentas.

Ilonos Kukenytės nuotrauka

1995 m. vasario 17 d. įvyko pirmasis Paveldo komisijos posėdis. 2025-ieji metai buvo skirti paminėti įstaigos 30-metį. Ši proga yra institucinės atminties kelias, į kurį žvelgdami galime prisiminti Paveldo komisijos istoriją, nuveiktus darbus ir pamąstyti apie tai, ką perduosime ateities kartoms. Tris veiklos dešimtmečius Paveldo komisija formavo paveldo politiką, inicijavo tyrimus ir nuolat siekė suvienyti bendruomenes, kad jos dirbtų, siekdamos išsaugoti kultūros paveldą. Paveldo komisija teikė siūlymus rengiant teisės aktus, reglamentuojančius istorinių paveldo objektų apsaugą ir finansavimą. Institucija nuolat nagrinėja aktualius ir dėl lėtų paveldo apsaugos pokyčių vis pasikartojančius klausimus. Ekspertinės institucijos priežiūros iki šiol reikalauja klausimai, susiję su dvarų išsaugojimu ir įveiklinimu, švietimo integravimu į kultūros paveldo sritį, specialistų trūkumu, regionų plėtra, paveldotvarkos finansavimu ir kultūros paveldo fondo steigimu. Paveldo komisija didelį dėmesį skiria kultūros paveldo apskaitos problematikai, Kultūros vertybių registro (toliau – KVR) peržiūrai, UNESCO pasaulio paveldo apsaugos reglamentavimui ir ypatumams bei Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, apsaugos strategijos sukūrimo klausimams.

Paveldo komisija yra Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimo), Lietuvos Respublikos Prezidento (toliau – Respublikos Prezidento) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybės) ekspertė ir patarėja valstybinės kultūros paveldo apsaugos politikos, jos įgyvendinimo, vertinimo ir tobulinimo klausimais. Ją sudaro 12 deleguotų ir skiriamų įvairių sričių ekspertų, kurie nešališkai vertina kultūros paveldo apsaugą. Šiandieniniame pasaulyje informacija ir pasakyta nuomonė, kuri ne visada yra pagrįsta, sklinda greitai, o išgirstas ekspertų žodis tampa ypač svarbus. Paveldo komisijos išskirtinumą lemia profesionalumas, bendradarbiavimas, atsakingumas, kalbėjimas ir girdėjimas.

2023 m. aktyviai dirbančią ir puikiais rezultatais pasigirti galinčią Paveldo komisiją buvo norima sujungti su kitomis įstaigomis ir įsteigti Nacionalinę gerovės agentūrą.

► Pirmoji Paveldo komisijos pirmininkė Gražina Drėmaite su dabar Paveldo komisijai vadovaujančia pirmininke doc. dr. Vaidute Ščigliene. Arvydo Dimšos nuotrauka

Šiam politiniam sprendimui nepritarė ir Paveldo komisiją palaikė įvairios bendruomenės ir įstaigos. Šis palaikymas įrodė, kad Paveldo komisija yra reikalinga ir vertinama institucija, o kultūros paveldas rūpi žmonėms. Didžioji Paveldo komisijos narių dalis yra mokslų daktarai, praktikai, restauratoriai, ekspertai, paveldosaugininkai, muziejininkai, teisininkai, istorikai, menotyrininkai, architektai ir urbanistai, kurie yra atsakingi, lojalūs, turintys patirties, analitinių įgūdžių, organizacinių gebėjimų ir kultūros paveldo apsauga jiems yra emocinė pareiga. Paveldo komisijos misija – stebėti, vertinti ir dalyvauti tobulinant paveldosaugos politiką. Ypatingas dėmesys yra skiriamas kultūros paveldo aktualizavimui visuomenėje, siekiant, kad jis taptų gyvybinga ir neatsiejama jos dalimi, vertingu ištekliumi, kuris formuoja tvarų ryšį tarp praeities, dabarties ir ateities.

Ši knyga nėra ataskaita ar metraštis. „*Kai kalba įvykiai*“ pateikiami pasakojimai apie kasdienius darbus, siekiant išsaugoti kultūros paveldą, kurie perauga į įvykius, formuojančius paveldosaugos diskursą Lietuvoje. Paveldo komisijos veikla ir rezultatai yra nematerialūs, juos iš karto įvertinti yra sunku, tam reikia laiko, todėl savo kasdienius darbus nusprendėme aprašyti ir sudėti į knygą. Todėl tikimės, kad dabar vykdomi darbai prisidės prie paveldosaugos puoselėjimo ateityje. Knygoje pateikiami svarbiausi 2020–2025 m. Paveldo komisijos darbai, prie kurių prisidėjo 7-osios ir 8-osios kadencijos Paveldo komisijos ekspertai. Leidinyje pateikiamos 7 pagrindinės darbų kryptys, o pabaigoje – skaityti pranešimai Seime:

► Paveldo komisijos nariai renginyje, skirtame paminėti Paveldo komisijos 30-metį, 2025 m. vasario 21 d.
Aliaus Aleškevičiaus nuotrauka

►1. „Pastato Rūdninkų g. 13, Vilniuje istorija“ – tai pasakojimas, kuris liudija, kad pastato istorija gali atskleisti paveldosaugos procesus: išsaugojimą, restauravimą, tyrimus, kurie keičia restauravimo procesus, klaidas, atitaisymo, atkūrimo ir įveiklinimo istoriją. Šiandien pastatas nebeprisiklauso Paveldo komisijai, nuo 2021 m. jį valdo VĮ Turto bankas, tačiau būtent dabar supratome, kaip svarbu, jog ir toliau būtume šio pastato saugotojais, nes jis išliko toks, koks yra dabar, tik todėl, kad priklausė Paveldo komisijai. Ačiū kolegei Laimai Lysiukienei, kuri atlikusi tyrimą archyvuose pasidalino naujaisiais duomenimis ir kartu su bendradarbėmis Nijole Narbutaite, Tatjana Andonova ir Justina Gasiūniene parašė tekstą, kuriuo dalinamės šiame leidinyje.

►2. „Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimas“ – tai 2020–2022 m. Paveldo komisijos atliktas išsamus tyrimas, kuriuo siekiama identifikuoti sisteminės paveldosaugos spragas. Atlikto tyrimo rezultatai patvirtino, kad būtini paveldosaugos pokyčiai, kurie padėtų tinkamai saugoti paveldo vertybių išskirtinę visuotinę vertę. Planavimo sprendimai dažnai remiasi ne tyrimų išvadomis, o laisvomis interpretacijomis, taip autentiškumo ir vientisumo principai pažeidžiami. Šiuo metu poveikio pasaulio paveldui vertinimas atliekamas formaliai, o jų metodinė kokybė neatitinka tarptautinių UNESCO ir ICOMOS gairių, kuriose pabrėžiama būtinybė UNESCO pasaulio paveldo vietovėse užtikrinti autentiškumo ir vientisumo apsaugą. Tokia situacija kelia riziką, kad Lietuva neatliks savo, kaip UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos (toliau – Pasaulio paveldo konvencija) valstybės narės, pareigos tinkamai saugoti pasaulio paveldo vertybių išskirtinę visuotinę vertę.

►3. „Dvarų sodybų paveldo apsaugos problemų tyrimas“ – tai 2020–2025 m. Paveldo komisijos atlikti tyrimai, pasiūlymai ir rekomendacijos. Per 35 nepriklausomybės metus nemažai kultūros paveldo objektų buvo prarasti, todėl tikimės, kad Paveldo komisijos pasiūlymai ir rekomendacijos padės neprarasti to, ką dar galime išsaugoti. Už intelektualinio ir kūrybinio darbo indėlį atliekant „Dvarų sodybų paveldo apsaugos problemų tyrimą“ dėkojame dvarų sodybų ir jų paveldo tyrinėtojai dr. Dalei Puodžiukienei, dr. Salvijui Kulevičiui ir Raimundui Balzai. Ačiū Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vadovei Viktorijai Gadeikienei, kuri parengė vientisą tekstą, kuriame pateikiami visi atlikto tyrimo duomenys.

►4. „Veikla, susijusi su UNESCO pasaulio paveldo vertybių apsauga“ – tai pasakojimas apie per tris dešimtmečius nuveiktus darbus, nagrinėjant UNESCO pasaulio vertybių Lietuvoje klausimus. Pabrėžiama, kad Paveldo komisija seniai akcentuoja būtinybę atsižvelgti į Pasaulio paveldo konvencijos nuostatas. Tikimasi, kad į Paveldo komisijos pastebėjimus bus atsižvelgta rengiant naujos redakcijos Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą (toliau – NKPAĮ). Už parengtą tekstą dėkojame Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės specialistei Vilijai Ralytei, atsakingai už UNESCO pasaulio paveldo klausimus.

►5. „Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje“ – tai dar viena svarbi Paveldo komisijos darbo kryptis. Šiuo metu nėra aiškios Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje išsaugojimo strategijos, institucinės sistemos, atsakomybių pasiskirstymo, nėra atlikta Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje inventorizacija, todėl sunku įvardinti, kiek objektų išliko ir kiek prarasta. Paveldo komisija ėmėsi nagrinėti ir spręsti problemas, susijusias su Lietuvai reikšmingu kultūros paveldu, ir ieškoti šių problemų sprendimo būdų. U-PAVELDO duomenų bazė, jos pildymas, politinės diskusijos inicijavimas, projektinė veikla ir daug kitų svarbių aspektų aprašyti knygos skyriuje „Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje“, kuri parengė Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausioji specialistė Agnė Pancerovaitė.

►6. „Savivaldybių veiklų kultūros paveldo apsaugos srityje tyrimai 2020–2024 m.“ – kiekybiniais rodikliais paremtu tyrimu siekiama tobulinti savivaldybių skiriamų lėšų paveldosaugai stebėseną. Dėl šios priežasties sukurtas Savivaldybių paveldosaugos indeksas. Šis vertinimo modelis remiasi kokybiniais ir kiekybiniais rodikliais, todėl galima objektyviai palyginti savivaldybių veiklos efektyvumą, pažangą, bendruomenių įtraukimą, strateginį mąstymą paveldosaugos srityje. Šio tyrimo pagrindinis kuratorius ir tyrėjas yra Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Stepanovič.

►7. „Paveldo DNR“ – tai pirmieji Lietuvos kultūros paveldo apdovanojimai, organizuojami Paveldo komisijos iniciatyva. Šia iniciatyva siekiama paveldą pristatyti kaip vertybę, kuriančią miestų ir vietovių pridėtinę vertę. Iniciatyva siekiama įtvirtinti naują požiūrį, kad paveldas nėra problema, o dovana iš praeities ir išteklius dabarčiai bei ateičiai. Apie „Paveldo DNR“ apdovanojimus, jų principus ir nominacijas kategorijose „Objektai“, „Asmenybės“ ir „Iniciatyvos“, bei pačius 2023 m. nominantus tekstą parengė Justina Gasiūnienė.

Leidinio pabaigoje pateikti Paveldo komisijos pranešimai Seimui. Šiuose pranešimuose pabrėžiama, kad Paveldo komisiją sudaro nepriklausomi ekspertai, kurie vertina kultūros paveldo situaciją, mato problemas ir gerėjančias perspektyvas. Kultūros paveldas – tai ne praeitis, bet gyvybiškai svarbus visuomenės atsparumo, tapatybės ir net nacionalinio saugumo rodiklis. Kultūros paveldas yra šaltinis, per kurį atsiskleidžia valstybės ryšis su jos pamatais.

Dėkojame grafikos dizaineriui ir iliustratoriui Birutei Bikelytei už autentiškus, originalius ir kartu šmaikščius vizualinius pasakojimus, kurie jautriai parodo Paveldo komisijos darbą ir pagrindines veiklas. Nuoširdžiai ačiū knygos dailininkei Ramunei Januševičiūtei už gebėjimą analizuoti knygos medžiagą ir geriausių vizualinių sprendimų pasiūlymus. Dėkojame, kad knygoje naudojamos nuostabaus fotografo Kęstučio Stoškaus fotografijos, kuriose vaizduojamas miestas ir architektūra, suteikiant jiems sakralumo, pamatinio tvarumo ir ilgaamžiškumo aliuziją. Per jas simboliškai įprasminama paveldosaugos misija.

Dėkojame fotografėms Jogailei Butrimaitei ir Ilonai Kukenytei, kurios įamžino Paveldo komisijos pastato, esančio Rūdninkų g. 13, Vilniuje interjerą ir eksterjerą. Labai ačiū kolegėms, bendražygėms, savo srities profesionalėms Viktorijai Gadeikienei ir Joanai Trimonienei už pagalbą ir darbą rengiant šį leidinį spaudai. Padėka redaktorei už kantrybę redaguojant tekstus. Didžiausias dėkui ilgiausiai, nuo pirmųjų dienų dirbusiai finansininkei ir patarėjai – Almai Virginijai Bačiulienei. Ačiū visiems fotografams, kolegoms, kurie kaupė, rinko ir dalinosi savo nuotraukomis.

► Paveldo komisijos posėdžių salė.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

The image shows the interior of a historic room, likely a dining hall or a study. The ceiling is made of dark, heavy wooden beams. The walls are light-colored, with some areas showing peeling plaster and remnants of frescoes. A large, dark wooden window with multiple panes is prominent on the right wall. Below the window is a wooden bench. In the foreground, there is a large, polished wooden table with several wooden chairs around it. The floor is made of dark wooden planks. The overall atmosphere is one of historical significance and architectural detail.

PAVELDO KOMISIJOS
TEISINIS STATUSAS,
STRUKTŪRA
IR VEIKLOS SRITYS

Paveldo komisija yra Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertė ir patarėja valstybinės kultūros paveldo apsaugos politikos, jos įgyvendinimo, vertinimo ir tobulinimo klausimais. Paveldo komisija yra Seimo įsteigta ir jam atskaitinga biudžetinė įstaiga. Paveldo komisijos struktūrą ir veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas (toliau – Paveldo komisijos įstatymas) ir nuostatai, patvirtinti Paveldo komisijos 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimu Nr. S-7(6.2.-224) „Dėl Vals-tybinės kultūros paveldo komisijos nuostatų patvirtinimo“.

Paveldo komisiją sudaro 12 narių:

- ▶ 2 narius skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas,
- ▶ 4 narius – Seimas Kultūros komiteto teikimu,
- ▶ 4 narius – Ministras Pirmininkas Lietuvos Respublikos kultūros ministro (toliau – kultūros ministras) teikimu,
- ▶ 2 narius renka ir atšaukia įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos asociacijos, kurių veikla susijusi su kultūros paveldo paieška, saugojimu ir propagavimu.

Skiriant narius, gali būti atsižvelgiama į skirtingų kultūros paveldo apsaugos specialistų poreikį Paveldo komisijoje. Nariu yra skiriamas nepriekaištingos reputacijos asmuo, turintis aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir 5 metų darbo patirtį kultūros paveldo apsaugos srityje. Nepriekaištingos reputacijos kriterijai atitinka Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme valstybės tarnautojams nustatytus kriterijus. Paveldo komisijos nariai skiriami (renkami) 4 metams.

Paveldo komisijai vadovauja pirmininkas, kurio kandida-tūrą kelia Paveldo komisijos nariai ir teikia siūlymą Seimo Kul-tūros komitetui. Seimo Kultūros komiteto teikimu Paveldo komisijos pirmininką 4 metams skiria ir gali atleisti Seimas.

2024 m. įvyko Paveldo komisijos narių kaita, po kurios pradėjo veikti 8-osios kadencijos Paveldo komisija.

Paveldo komisijos pirmininkė – menotyrininkė, kultūros paveldo tyrinėtoja ir ekspertė, doc. dr. Vaidutė Ščiglienė, kuri vadovauja Paveldo komisijai antrą kadenciją. Nuo 2020 m. rugsėjo 25 d. Paveldo komisijos pirmininko pavaduotojas – Paveldo komisijos narys Raimundas Balza.

Nuo 2021 m. veikė 7-osios kadencijos Paveldo komisija, kurią sudarė:

Pirmininkė – doc. dr. VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ,
menotyrininkė, kultūros paveldo apsaugos ekspertė.

Pavaduotojas – RAIMUNDAS BALZA,
istorikas, paveldosaugininkas.

Nariai:

ANDRIJANA FILINAITĖ, paveldosaugininkė,
kultūros ir politikos veikėja;

AUGIS GUČAS, architektas, urbanistas,
paveldosaugos specialistas;

dr. VILTĖ JANUŠAUSKAITĖ, architektė, nekilnojamojo
kultūros paveldo apsaugos specialistė-ekspertė;

dr. RŪTA KAČKUTĖ, archeologė;

dr. ERIKA KIELĖ, kultūros projektų vadovė;

dr. DALĖ PUODŽIUKIENĖ, menotyrininkė;

doc. dr. SALVIJUS KULEVIČIUS, istorikas;

dr. DALIA VASILIŪNIENĖ, dailės istorikė;

dr. DAIVA VELIČKAITĖ-MATUSEVIČĖ, architektė, teisininkė;

prof. dr. KĘSTUTIS ZALECKIS, architektas.

2022–2024 m. keitėsi Paveldo komisijos nariai:

- 2022 m. Respublikos Prezidento paskirtas narys dr. VAIDAS PETRULIS – architektūros istorikas – pakeitė Paveldo komisijos narę dr. DAIVĄ VELIČKAITĖ-MATUSEVIČĖ.
- 2023 m. asociacijų išrinktas narys RIMAS GRIGAS – architektas, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistas-ekspertas – pakeitė Paveldo komisijos narę dr. DALIĄ VASILIŪNIENĖ, asociacijų išrinkta narė AGNĖ ŽILINSKAITĖ – archeologė, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto lektorė, Lietuvos archeologijos draugijos narė, Europos archeologų asociacijos narė – pakeitė Paveldo komisijos narę dr. RŪTĄ KAČKUTĖ ir Seimo paskirtas narys ŽILVINAS RINKŠELIS – istorikas, paveldosaugininkas, gidas – pakeitė Paveldo komisijos narį AUGĮ GUČĄ.

► 2024 m. Ministro Pirmininko paskirtas narys dr. LINAS KVIZIKEVIČIUS – archeologas, VšĮ „Kultūros vertybių globos tarnyba“ direktorius – pakeitė Paveldo komisijos narę dr. DALĘ PUODŽIUKIENĘ.

2024 m. pradėjo veikti 8-osios kadencijos Paveldo komisija, kurią sudarė šie nariai:

Pirmininkė – doc. dr. VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ,
menotyrininkė, kultūros paveldo apsaugos ekspertė.
Pavaduotojas – RAIMUNDAS BALZA,
istorikas, paveldosaugininkas.

Nariai:

ANDRIJANA FILINAITĖ, paveldosaugininkė,
kultūros ir politikos veikėja;
RIMAS GRIGAS, architektas, nekilnojamojo
kultūros paveldo apsaugos specialistas-ekspertas;
dr. VILTĖ JANUŠAUSKAITĖ, architektė, nekilnojamojo
kultūros paveldo apsaugos specialistė-ekspertė;
dr. ERIKA KIELĖ, kultūros projektų vadovė;
doc. dr. SALVIJUS KULEVIČIUS, istorikas;
dr. LINAS KVIZIKEVIČIUS, archeologas,
VšĮ „Kultūros vertybių globos tarnyba“ direktorius;
dr. VAIDAS PETRULIS, architektūros istorikas;
ŽILVINAS RINKŠELIS, istorikas, paveldosaugininkas, gidas;
prof. dr. KĘSTUTIS ZALECKIS, architektas;
AGNĖ ŽILINSKAITĖ, archeologė, Vilniaus universiteto
Istorijos fakulteto lektorė, Lietuvos archeologijos
draugijos narė, Europos archeologų asociacijos narė.

► 2025 m. Seimo paskirtas narys doc. dr. JUOZAPAS BLAŽIŪNAS – menotyrininkas, humanitarinių mokslų daktaras, kultūros paveldo tyrinėtojas, Vilniaus universiteto docentas, restauratorius, Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros direktorius – pakeitė Paveldo komisijos narę ANDRIJANĄ FILINAITĘ, Seimo paskirta narė EVA STONKEVIČIENĖ – istorikė, archeologė, paveldosaugininkė, Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė, Lietuvos muziejų tarybos prie Kultūros ministerijos narė – pakeitė Paveldo komisijos narę dr. ERIKĄ KIELĘ.

► Paveldo komisijos pirmininkė
doc. dr. Vaidutė Ščiglienė.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

Paveldo komisijos nariai ir administracijos darbuotojai dirba Paveldo komisijos ar kitų institucijų sudarytose darbo grupėse. Prireikus spręsti tam tikrus išskirtinius klausimus papildomai pasikviečiami ir kiti ekspertai. Paveldo komisija deleguoja savo atstovą (atstovus) į išorines, kitų institucijų sudarytas, darbo grupes.

Vidinės darbo grupės Paveldo komisijoje yra sudaromos atsižvelgiant į nagrinėjamų klausimų problematiką ir paveldosaugos tendencijas. Per metus darbo grupių sąrašas gali kisti – gali būti sudaromos naujos darbo grupės, o nereikalingos, pavestas užduotis atlikusios darbo grupės, naikinamos.

2020 m. įvyko 7, 2021 m. – 23, 2022 m. – 14, 2023 m. – 21, 2024 m. – 24 Paveldo komisijos sudarytų darbo grupių posėdžiai.

7-osios ir 8-osios kadencijos Paveldo komisijoje veikė sudarytos vidinės darbo grupės dėl Paveldotvarkos programos vertinimo, dėl kultūros paveldo apskaitos problemų, dėl kultūros paveldo tyrimų problemų, dėl Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo, dėl dvarų sodybų apsaugos, dėl istorinės atminties įamžinimo ir pateikties nuostatų, dėl meno kūrinių architektūroje problemų, dėl Paveldo komisijos dalyvavimo viešojo intereso gynime, dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas) veiklos vertinimo, dėl Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio JAV, išsaugojimo, dėl statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo, dėl kultūros paveldo atkūrimo sampratos, dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo (toliau – ŠŽNSĮ) 6o straipsnio keitimo, dėl paveldosaugos problemų Trakuose, dėl NKPAĮ keitimo, dėl Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo (toliau – KKVAĮ) keitimo, dėl Paveldo komisijos pranešimo Seimui, dėl apdovanojimų už kultūros paveldo puoselėjimą organizavimo, dėl Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienyje, atpažinimo principų ir kriterijų keitimo, dėl Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienyje, dėl Savivaldybių paveldosauginio indekso, dėl gynybinio paveldo, dėl švietimo klausimų, dėl viešųjų erdvių, dėl Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatymo (toliau – KPPI), dėl Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymo.

**Paveldo
komisijos
administracija**

2024 m. buvo pakeista Paveldo komisijos administracijos struktūra – įsteigta Kultūros paveldo apsaugos analizės grupė.
2025 m. Paveldo komisijos administraciją sudarė:

Kultūros paveldo apsaugos analizės grupė:
Viktorija Gadeikienė, vadovė.
Grupės valstybės tarnautojai ir darbuotojai:
Tatjana Andonova, viešojo administravimo specialistė;
Laima Lysiukienė, specialistė;
Nijolė Narbutaitė, vyriausioji specialistė;
Agnė Pancerovaitė, vyriausioji specialistė;
Vilija Ralytė, specialistė;
Artūras Stepanovič, vyriausiasis specialistas.

Justina Gasiūnienė, patarėja komunikacijai.
Alma Bačiulienė, vyriausioji finansininkė.
Aurelija Aleškevičienė, viešojo administravimo institucijos specialistė.
Joana Trimonienė, viešojo administravimo institucijos specialistė.

► Nuo 2024 m. spalio 2 d. veikianti Paveldo komisijos administracijos struktūra

Paveldo komisijos uždaviniai ir funkcijos

Paveldo komisijos misija – teikiant ekspertinius siūlymus ir įžvalgas, bendradarbiaujant su institucijomis ir visuomene dalyvauti efektyvios ir integralios kultūros paveldo apsaugos valstybinės politikos formavime, siekiant užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo apsaugą, naudojimą ir perdavimą ateities kartoms bei išsaugoti valstybės tapatumo pamatą – istorijos, kultūros ir meno liudytojas – Lietuvos ir jos regionų vertybių autentiškumą.

Veiklos tikslas – tobulinti kultūros paveldo apsaugą, atliekant ekspertinę veiklą, aktualizuojant paveldo svarbą, ugdant visuomenės kultūrinės tapatybės suvokimą, skatinant aktyvų visuomenės narių dalyvavimą kultūros paveldo apsaugoje bei plėtojant vertybinį bendradarbiavimą su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis kultūros paveldo apsaugos srityje.

VEIKLOS TIKSLAS – tobulinti kultūros paveldo apsaugą, atliekant ekspertinę veiklą, aktualizuojant paveldo svarbą, ugdant visuomenės kultūrinės tapatybės suvokimą, skatinant aktyvų visuomenės narių dalyvavimą kultūros paveldo apsaugoje bei plėtojant vertybinį bendradarbiavimą su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis kultūros paveldo apsaugos srityje.

UŽDAVINYS – dalyvauti formuojant integralią su kitomis valdymo politikos sritimis susijusią kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją, siekti Lietuvoje esančių, į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą įrašytų kultūros paveldo vietovių apsaugos gerinimo, analizuoti ir vertinti informaciją apie kultūros paveldo būklę ir apsaugos tendencijas.

PRIEMONĖ – ekspertinės veiklos vykdymas, kultūros paveldo apsaugos užtikrinimas, stebėsena ir sklaida, bendradarbiaujant su valstybės ir savivaldybių institucijomis, įstaigomis, kitomis Lietuvos ir tarptautinėmis organizacijomis bei visuomene.

Prioritetinės Paveldo komisijos veiklos kryptys kasmet nustatomos institucijos strateginiame veiklos plane bei metiniame veiklos plane.

Paveldo komisijos įstatyme įvardinti šie Paveldo komisijos **uždaviniai** ir jiems įgyvendinti numatytos **funkcijos**:

1 UŽDAVINYS – dalyvauti rengiant kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją reglamentuojančių teisės aktų projektus ir stebėti, kaip jie įgyvendinami.

- ▶ Paveldo komisija konsultuoja ir (ar) teikia siūlymus Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, Kultūros ministerijai, Kultūros paveldo departamentui, savivaldybių institucijoms, įstaigoms, kitoms valstybės institucijoms kultūros paveldo apsaugos politikos ir strategijos formavimo ir jų įgyvendinimo klausimais.
- ▶ Rengia įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kultūros paveldo apsauga, projektus, teikia išvadas ir siūlymus Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, Kultūros ministerijai, Kultūros paveldo departamentui ir kitoms valstybės institucijoms dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių kultūros paveldo apsaugą, projektų.

2 UŽDAVINYS – teikti išvadas Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, Kultūros ministerijai, Kultūros paveldo departamentui, savivaldybių institucijoms, įstaigoms, kitoms valstybės institucijoms dėl kultūros paveldo apsaugos ir būklės.

- ▶ Paveldo komisija teikia išvadas ir siūlymus Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei dėl kultūros paveldo apsaugos institucijų veiklos ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo gerinimo.
- ▶ Teikia išvadas Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, Kultūros ministerijai, Kultūros paveldo departamentui, savivaldybių institucijoms, kitoms valstybės institucijoms dėl kultūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo ir prioritetinio finansavimo.
- ▶ Teikia siūlymus Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, susijusių su kultūros paveldo apsauga, pasirašymo, ratifikavimo ir denonsavimo.

- ▶ Analizuoja ir vertina kultūros paveldo apsaugos tendencijas, jų ryšį su valstybės vykdoma kitų valdymo sričių politika.
- ▶ Vertina ir teikia išvadas dėl kultūros paveldo apsaugos politikos ir strategijos įgyvendinimo programų ir dėl biudžeto lėšų, skirtų kultūros paveldo apsaugai, panaudojimo.
- ▶ Vertina kultūros paveldo apsaugos valstybinio administravimo funkcijas atliekančios institucijos metines veiklos ataskaitas ir savivaldybių institucijų, įstaigų veiklą kultūros paveldo apsaugos požiūriu.
- ▶ Svarsto ir aprobuoja siūlymus kultūros paveldo objektus ar vietas skelbti kultūros paminklais ar panaikinti jų apsaugą.
- ▶ Svarsto ir aprobuoja siūlymus nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektus ir vietas, kurie neskelbiami kultūros paminklais, skelbti valstybės saugomais ar panaikinti jų apsaugą.
- ▶ Svarsto ir aprobuoja siūlymus kilnojamąsias kultūros vertybes įrašyti į Kultūros vertybių registrą ar išbraukti iš jo.

3 UŽDAVINYS – aktualizuoti kultūros paveldą visuomenėje.

- ▶ Paveldo komisija svarsto visuomenės keliamus klausimus dėl kultūros paveldo apsaugos.
- ▶ Teikia visuomenei informaciją apie Paveldo komisijos veiklą.

4 UŽDAVINYS – vertinti UNESCO Pasaulio paveldo komitetui teikiamas periodines pasaulio paveldo objektų Lietuvoje būklės ataskaitas.

5 UŽDAVINYS – bendradarbiauti su Lietuvos ir tarptautinėmis institucijomis sprendžiant aktualias kultūros paveldo problemas.

- ▶ Paveldo komisija bendradarbiauja su kitų valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis kultūros paveldo apsaugos klausimais.

Vadovaujantis Paveldo komisijos įstatymo 7 straipsnio 1–2 dalimis ir Paveldo komisijos nuostatų 26 punktu, nuo 2020 m. birželio mėn. įvyko 12 viešų posėdžių ir 5 nevieši Paveldo komisijos posėdžiai, 2021 m. įvyko 15 viešų posėdžių (iš jų 2 išvažiuojamieji posėdžiai: į Kupiškio r. savivaldybę ir į Kultūros ministeriją) ir 5 nevieši Paveldo komisijos posėdžiai, 2022 m. įvyko 14 viešų posėdžių (iš jų 2 išvažiuojamieji posėdžiai: į Liubavo dvarą ir Europos parką bei į šiaurės Lietuvos dvarus) ir 2 nevieši Paveldo komisijos posėdžiai, 2023 m. įvyko 13 viešų posėdžių (iš jų 2 išvažiuojamieji posėdžiai: į Verkių dvaro sodybą ir kitus kultūros paveldo objektus, susijusius su apdovanojimais „Paveldo DNR“) ir 5 nevieši Paveldo komisijos posėdžiai, 2024 m. įvyko 18 viešų posėdžių (iš jų 5 išvažiuojamieji ir 5 neeiliniai posėdžiai).

2020 m. buvo priimti 3 Paveldo komisijos sprendimai ir 11 Paveldo komisijos nutarimų, 2021 m. buvo priimti 5 Paveldo komisijos sprendimai ir 15 Paveldo komisijos nutarimų, 2022 m. buvo priimti 7 Paveldo komisijos sprendimai ir 14 Paveldo komisijos nutarimų, 2023 m. buvo priimti 5 Paveldo komisijos sprendimai ir 15 Paveldo komisijos nutarimų, 2024 m. buvo priimti 6 Paveldo komisijos sprendimai ir 13 Paveldo komisijos nutarimų.

Su visais Paveldo komisijos priimtais sprendimais ir nutarimais galima susipažinti Teisės aktų registre <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActSearch>.

PAVELDO KOMISIJOS STIPRYBĖS

PARENGĖ:

VIKTORIJA GADEIKIENĖ

PAVELDO KOMISIJOS VEIKLA

► Pirmasis Valstybinės
paminklosaugos komisijos
(toliau – Paminklosaugos
komisija) posėdis
1995 m. vasario 17 d.

► Paminklosaugos komisija apžiūri atodangas
Vilniaus Katedros aikštėje, 1996 m.

► Pokalbiai su Seimo pirmininku
prof. V. Landsbergiu apie paveldo išsaugojimą

► Paskutinis pirmosios Paminklosaugos
komisijos kadencijos posėdis 1999 m. vasario 5 d.

► Paminklosaugos komisijos išvažiuojamasis
posėdis Baltadvaryje, Utenos apskrityje, 1999 m.

► Paminklosaugos komisijos išvažiuojamasis posėdis Raguvėlės dvaro sodyboje, 2000 m.

► Paminklosaugos komisijos apsilankymas sandėlyje-magazine Veliuonos piliakalnių papėdėje, 2001 m.

► Pokalbis su Ferdinando Ruščico sūnumi Edvardu apie Vilniaus paveldą

► Paminklosaugos komisijos pirmininkė Gražina Drėmaitė su Seimo nariais prie restauruoto garvežio Anykščiuose, 2002 m.

► Paveldo komisijos administracijos susirinkimas, 2005 m.

► Paveldo komisijos posėdis Vilniaus apskrityje, 2005 m.

► Paveldo komisijos 10 metų sukakties minėjimas, 2005 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Kuršių nerijoje, 2005 m.

► Paveldo komisijos administracija, 2005 m.

► Jono Basanavičiaus premijos
įteikimas Paveldo komisijos
nariui Vyktintui Vaitkevičiui,
2011 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis
Mažojoje Lietuvoje, 2011 m.

► Pirmoji ir ilgametė Paveldo komisijos pirmininkė
Gražina Drėmaite Zypliuose, 2012 m.

► Paveldo komisijos 20 metų sukakties minėjimas, 2015 m.

► Paveldo komisija apžiūri restauruojamus Sapiegų rūmus, 2015 m.

► Konferencija „Pažangi architektūros paveldo apsauga: misija (ne)įmanoma?“, 2016 m.

► Paveldo komisijos organizuotas tarptautinis forumas „Faro konvencijos principai ir urbanistinio paveldo apsauga“ Seime, 2017 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Rygos istoriniame centre, 2017 m.

► Paveldo komisija domėjosi Lietuvos centriniame valstybės archyve saugomu fotografijos paveldu, 2017 m.

► Paveldo komisijos susitikimas su Žemaitkiemio miestelio bendruomene, 2017 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Talino istoriniame centre, 2018 m.

► Paveldo komisijos organizuotas tarptautinis forumas „Kuršių nerija mums ir pasauliui“ Kuršių nerijoje, 2019 m.

► Kultūros ministras Mindaugas Kvietkauskas sveikina doc. dr. Vaidutę Ščiglienę pradėjus eiti Paveldo komisijos pirmininkės pareigas, 2020 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Kupiškio rajone, 2021 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis į dvarus Šiaurės ir Rytų Lietuvoje, 2022 m.
Nuotraukoje – Naudvario dvaro sodyba

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Liubavo dvaro sodyboje ir Europos parke, 2022 m.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis
Raguvelės dvaro sodyboje, 2023 m.

► Paveldo komisijos darbinis vizitas Vilniaus
koncertų ir sporto rūmuose, 2023 m.

► Paveldo DNR
apdovanojimų renginys
Prezidentūroje, 2023 m.
*Prezidento kanceliarijos/
Dmitrij Kudriavcev nuotrauka*

► Dvarų forumas Prezidentūroje, 2023 m.
Prezidento kanceliarijos/Roberto Dačkaus nuotrauka

► Paveldo komisijos vizitas
Lietuvos Respublikos ambasadoje
Prancūzijos Respublikoje,
2024 m.

► Paveldo komisijos posėdis
Vilniaus universitete, 2024 m.

► Paveldo komisijos 30
metų sukakties minėjimų
atidarymo renginys
2025 m. vasario 21 d.
Aliaus Aleškevičiaus nuotrauka

► Rūsiai Rūdninkų g. 13, Vilniuje.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

PASTATO
RŪDNINKŲ G. 13,
VILNIUJE
ISTORIJA

► Pranciškus Smuglevičius,
Rūdninkų vartai, apie 1785 m.
Iš: Vladas Drėma, *Dingęs Vilnius*
(Versus aureus, 2013), 236.

PASTATAS RŪDNINKŲ G. 13, VILNIUJE – ŠIMTMEČIUS SKAIČIUOJANTIS SENOJO VILNIAUS LIUDININKAS

Praeiviai, skubantys Rūdninkų gatve, jungiančia senąją ir naująją miestą, nesusimąsto, kad žengia per buvusius miesto vartus, praeina pro buvusius amatininkų cechus ir krautuvėles. Kviečiame Jus nusikelti keliais šimtmečiais atgal ir pajusti senojo, karališkojo Vilniaus *genius loci*.

Šiuo metu pastate yra įsikūrusi Paveldo komisija. Šioje įstaigoje ilgus metus dirbantys darbuotojai ir ekspertai yra susipažinę su šio pastato istorija, žino, su kokiais sunkumais susiduriama tvarkant šią unikalią paveldo vertybę. Domėjimasis aplinka ir siekis visapusiškai pažinti paveldo vertybes – mūsų paveldosaugos specialistų, kasdienis darbas, kurį atliekame su didžiausiu malonumu.

RŪDNINKŲ GATVĖS IR GYNIBINĖS SIENOS RAIDĄ VILNIAUS MIESTO ISTORIJOJE KONTEKSTE

Rūdninkų gatvė nuo seno buvo svarbi Vilniaus miesto arterija. Jos pavadinimo kilmė siejama su Rūdninkų giria, kurioje buvo karaliaus medžioklės rezidencija. Per buvusius Rūdninkų vartus anksčiau iškilmingai sutikdavo grįžtančius karalius ir garbingus svečius. Pirmieji pastatai palei Rūdninkų kelią pastatyti XIV a. Pamažu Rūdninkų gatvė tapo Vilniaus „vokiečių miesto“ dalimi. Čia kūrėsi vokiškai kalbantys amatininkai. Deja, gatvė labai nukentėjo per XVII a. vykusius gaisrus, maskvėnų

► Rūdninkų g. 13, Vilnius

► Kiemo korpuso prie miesto gynybinės sienos griovimas, 1986 m.

Iš: Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 a. vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Fotofiksacija, T. 3 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6866.*

antpuolį, dauguma pastatų sudegė Šiaurės karo metu ir vėlesnių istorinių įvykių laikotarpiu. Per II pasaulinį karą apgadinta šiaurinė gatvės dalis pokario metu buvo nugriauta ir jos vietoje įrengtas dabartinis Rūdninkų skveras. Nugriautus pastatus buvo įmanoma remontuoti ir atstatyti, tačiau Stalino laikų urbanistai akcentavo saulės ir gryno oro patekimo būtinybę, todėl griovė ištisus senamiesčio kvartalus. Pastatas Rūdninkų g. 13, Vilniuje – bene vienintelis iki mūsų dienų išlikęs amatininkų cecho namas šioje gatvėje.

Gynybinė siena pradėta statyti XVI a. pr., kilus totorių puolimų grėsmei. Iki šių dienų yra išlikę gynybinės sienos fragmentai, o Rūdninkų g. esanti jos dalis – viena iš nedaugelio vietų Vilniuje, kur išlikusi visa gynybinės sienos atkarpa iki

viršaus, su šaudymo angomis ir buvusios galerijos žymėmis. Tarp gynybinės sienos ir pastato ilgai buvo draudžiama statyti statinius, tačiau, kai sumenko gynybinės sienos reikšmė, miestiečiai draudimo nebesilaikė. Prie jos buvo pradėti statyti įvairūs statiniai, daromi nelegalūs praėjimai. 1799 m. rugsėjo 10 d. Rusijos imperatoriaus Pavlo I įsakymu siena buvo pradėta griauti. Miestelėnai, kurių posesijos ribojosi su siena, galėjo išsipirkti gynybinės sienos dalį ir panaudoti ją kaip naujai statomo namo konstrukcijos dalį. Tokiu būdu išliko sienos fragmentas pastato, esančio Rūdninkų g. 13, Vilniuje, kieme. XX a. II pusėje nusprendus vykdyti Rūdninkų kvartalo regeneraciją, nugriautas pastato korpusas, kurio viena iš sienų buvo gynybinės sienos fragmentas.

► Vilniaus gynybinės sienos fragmentas pastato kieme

► Pastato kiemas

BUVUSIO BRAVORO IR KITOS PASTATO PATALPOS

Archeologai, tyrinėdami gynybinę sieną, nustebė radę vidinėje jos pusėje vandens nutekėjimo griovį, kuris paprastai būna išorinėje pusėje. Analizuojant istorinius šaltinius paaiškėjo, kad šis latakas buvo reikalingas pastate veikiančiam bravorui. Bravorus turėjo dažnas amatininkų cechus. Jame buvo verdamas alus cecho susirinkimams ir šventėms. Taip pat cechus turėjo teisę laikyti smuklę. Bravoras pagal paskirtį buvo naudojamas iki 1855 m.

Aludarystės amatas Lietuvoje žinomas nuo senų laikų. Jau XI a. Lietuvoje buvo verdamas alus, tačiau labiausiai jis išpopuliarėjo XVI a. Žymiausias Lenkijos istorikas, Žygimanto Augusto mokytojas, Janas Dlugošas, mini, kad Žemaitijoje nuo seniausių laikų buvo verdamas miežinis alus, naudotas net ritualiniais tikslais. Lietuviai turėjo savo alaus dievaitį – Ragutį ir jo pačią – Ragutienę. Seniausiam Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įstatymų rinkinyje – 1529 m. LDK statute – rasime ne vieną įstatymą, kuriame minima aludarystė.

Ūkinės patalpos sienoje įrengti siauri laipteliai, kurie jungia pirmą ir antrą aukštus. Tokio sprendimo nėra nei viename kitame Vilniaus senamiesčio gyvenamajame name. Pakilę į viršų atsiduriame pagalbinėje patalpoje. Už jos anksčiau buvo gyvenamieji kambariai, šiuo metu – darbuotojų kabinetai. Tarp kabinetų yra buvusi antro aukšto virenė, senoji virtuvė. Nusileidus laiptais žemyn įeiname į vidurinę patalpą ir atsiduriame pirmo aukšto virenėje. Čia, remiantis išlikusiais autentiškais fragmentais, atkurta senoji krosnis su gaubtu, kuriame kaupėsi dūmai. Virš jos yra antro aukšto virenė. Lubų perdanga skliautuota (cilindrinio plytinio skliauto perdanga). Virš durų yra neįprasta anga, kuri buvo naudojama kaip švieslangis arba buvo skirta laikyti šviestuvui. Šviestuvas apšviesdavo ir ūkinę patalpą (dabartinis holas)¹.

► Ūkinės patalpos sienoje įrengti siauri laipteliai, jungiantys pirmą ir antrą aukštus.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

**PASTATO
RŪDNINKŲ
G. 13, VILNIUJE
ISTORINĖ IR
ARCHITEKTŪRINĖ
RAIDA**

Paties pastato istorija sudėtinga. Pasak Antano Rimvydo Čap-
linsko², remiantis istoriniais šaltiniais, šiame pastate ilgą laiką
buvo įsikūręs amatininkų cechų. Remiantis XIX a. pradžioje
nurašyta 1645 m. namo kronika galėtume spręsti, kad namas
priklausė aštriųjų ginklų meistrų cechui *nožovičnikams*. Šiuo
vardu – aštriųjų ginklų cecho namas – pastatas ir vadinamas.
Aštriųjų ginklų meistrai priklausė jungtinei geležies meistrų
brolijai. Tačiau architektės restauratorės Birutė Gudynaitė
ir Aleksandra Vojevodskaite savo architektūrinių ir istorinių
tyrimų ataskaitoje³ pateikė nuomonę, kad pastatas tikriausiai
priklausė ne aštriųjų ginklų cechui, o siuvėjų cecho filialui –
nogovičnikams, o dėl šios klaidos kaltas namo kroniką perrašęs
raštininkas. Manoma, kad pavadinimą jis ištaisė į jam supran-
tamą „nožovičniki“, nes terminas „nogovičniki“ jam buvo
nepažįstamas. Tai buvo siuvėjų cecho filialas, kuriame gamin-
tas išskirtinis apavas – pėdkelnės, dažnai su odos priedais arba
visiškai odinės. Madai pasikeitus, šis amatas išnyko.

Užstatymo raidą galima suskirstyti į kelis pagrindinius etapus. Archeologiniai
tyrimai parodė, kad Rūdninkų gatvėje XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje buvo gotikinė
mūrinė statyba, o prie mūrinių buvo prisišlieję mediniai statiniai. Gotikiniai mūrai pasta-
tyti anksčiau už gynybinę sieną. Šiuo metu pirminį užstatymą dengia kultūrinis sluoksnis.
Išlikę tik gotikiniai rūšiai, kurie savo pastatymo metu buvo antžeminėje pastato dalyje.

***Pirmasis
statybos etapas***

Po XVI a. pradžioje buvusių gaisrų pastatytas 2 aukštų mūri-
nis tradicinio plano miestiečio namas. XVI a. viduryje pasta-
tas praplėstas, čia įsikūrė amatininkų cechų. Pastatas buvo
mūrinis, dviejų aukštų, su pusrūsiu, trijų patalpų plano. Sta-
tytas galų į gatvę. Tai būdinga gotikos laikotarpio statiniams,
siekiant efektyviai išnaudoti ribotą miesto plotą. Pirmame
aukšte prie gatvės įrengta puošni patalpa, dekoruota fres-
komis ir tapytomis lubų sijomis. Istoriniuose šaltiniuose šis
namas pirmą kartą minimas 1599 m.

***Antrasis, renesansinis,
statybos etapas***

XVII a. pradžioje prie anksčiau minėto korpuso pristatytas
ūkinis pastatas – bravoras – vienaaukštis, trijų patalpų, kam-
pinės konfigūracijos pastatas. Su pagrindiniu pastatu jį jungė
dviaukštis statinys su nedideliais mūriniais laiptais. Išlikęs

autentiškas fasado dekoras, būdingas renesanso stiliaus pastatams. Tai langų angokraščių kampuose esantys skrituliai su kryžiumi – karališki simboliai, vaizduojantys valdžios rutulį. Sunykus amatui, baigėsi ir stabilusis laikotarpis – nuo XVII a. 3 dešimtmečio ši pastato dalis tampa nuomojama, dalijama, įkeičiama ir vėl iš naujo perdalijama.

Trečiasis, barokinis, statybos etapas

Posesijoje svarbesnių pakitimų nebuvo. Pastatas buvo remontuojamas po 1749 m. gaisro.

Ketvirtasis statybos etapas

Rekonstrukcija vyko po 1800 m. ir tai iš esmės pakeitė posesijos struktūrą. Bravoras buvo rekonstruotas, užstatytas antras aukštas ir išplėstas korpusas pagal posesijinę sieną. XX a. restauracijos metu šis korpusas nutinkuotas kitos spalvos tinku, pabrėžiant skirtingų laikų užstatymą. XIX a. praplėtus pastatą, korpuse prie gatvės buvo įsteigta daugiau krautuvių, praplėsta arklidė, pastatyta vežiminė, ūkiniame korpuse įrengti butai, kiemo korpuse prie gynybinės sienos rūsyje veikė kepykla, kitose patalpose: degtinės distiliavimo fabrikas, smuklė, sūdymo cechasis. XIX a. bravoras smarkiai nukentėjo nuo Napoleono armijos, tuo metu jis tapo eksdivizinių (t.y. kelių kreditorių valdomų) butų ir įstaigoms nuomomų patalpų kompleksu. Namo (bendra)savininkų ir nuomotojų buvo labai daug, tačiau istorinėje atmintyje išliko tik stabiliausių savininkų pavardės – iki šiol pastatas kartais pavadinamas Pogirskių, o ypač Bialozarų namu ar mūrnamiu.

XX a. pabaiga

Kaip ir nemaža dalis Vilniaus senamiesčio vietų, Rūdninkų g. 13 esantis pastatas neišvengė II pasaulinio karo žalos. Sovietmečiu pastatas suremontuotas ir paverstas gyvenamaisiais butais. Per kelis šimtmečius šis pastatas keitėsi drauge su miestu: jame kūrėsi amatininkai, vyko ūkinė veikla, jis buvo pritaikytas skirtingoms buitiniams ir dvasiniams reikmėms. Tačiau ilgai neišėmė ryškėti vis svarbesnė istorinė ir architektūrinė pastato vertė. XX a. pabaigoje į Rūdninkų g. 13, Vilniuje esantį pastatą pirmą kartą dėmesį atkreipė paveldosaugininkai – buvo pradėti tyrimai, o kartu ir naujas šio pastato istorijos etapas.

**PASTATO
RŪDNINKŲ G. 13,
VILNIUJE ISTORIJA –
LIETUVOS
PAVELDOSAUGOS
ATSPINDYS**

Vieno pastato istorija gali tapti visą sistemą apibūdinančiu pavyzdžiu. Būtent taip nutiko Rūdninkų g. 13, Vilniuje esančiam namui. Paradoksalu, kad renovuojant pastatą buvo atidengti ne tik unikalūs XVI–XVII a. architektūriniai sluoksniai, bet ir atsiskleidė santykių dinamika tarp tyrėjų, specialistų ir institucijų, galiausiai – visos sistemos. Kiekvienas atradimas – nuo architektės Birutės Gudynaitės iš po 28 perdažymų sluoksnių iškeltų freskų iki kieme aptiktos gynybinės sienos – yra svarbi Lietuvos paveldosaugos mozaikos dalis, o palikti trūkumai išryškino sisteminės spragos: nesutarimus, finansavimo stygių ir autentiškų detalių praradimus.

Ši istorija rodo, kad restauracija nėra paprasta „prieš–po“ procedūra, o tęstinis procesas, galintis nutrūkti ir vėl atgimti. Pastatas, esantis Rūdninkų g. 13, Vilniuje, puikus pavyzdys. 1997 m., kai buvo parengtas naujas šiaurinio korpuso interjero projektas, buvo taisomos anksčiau padarytos klaidos, tačiau ir šis etapas nėra baigtinis – dalis sprendinių liko ateities restauratoriams. Taigi, pastatas Rūdninkų g. 13, Vilniuje išlieka gyvu pavyzdžiu, kad norint išsaugoti paveldą, būtinas „nuolatiniis dialogas su praeitimi“, kad tai procesas, kuris gali būti sustabdytas, tęsiamas, o prireikus vėl analizuojamas naujų kartų tyrėjų ir meistrų.

Restauracijos istorija prasidėjo XX a. 9-ojo dešimtmečio pradžioje, kai buvo pradėta ruošti sistemingam 57 kvartalo pastatų kapitaliniam remontui, kompleksiskai projektuojant pastatų Ligoninės g. 9, Rūdninkų g. 11 ir Rūdninkų g. 13, Vilniuje tvarkybą ir pritaikymą.

1985 m. pradėti namo Rūdninkų g. 13, Vilniuje, archeologiniai ir architektūriniai tyrimai (architektė Birutė Gudynaitė (1953–2012))⁴ ir tuo pat metu pradėtas rengti pritaikymo projektas (architektas Antanas Gvildys (1957–2024))⁵. Pastate buvo planuota įrengti butus Paminklų konservavimo instituto ir Restauravimo tresto darbuotojams. Pasak architektės Birutės Gudynaitės, toks darbų organizavimas nuo pat pradžių sukūrė konfliktinę situaciją tarp tyrimų grupės ir pritaikymo projekto autoriaus⁶.

► Kiemas pradėjus tyrimų ir restauravimo darbus, 1986 m.

► Kiemas atliekant restauravimo darbus, 1989 m.
 Iš: Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 a. vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Fotofiksacija*, T. 3 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6866

Kieme atlikus geologinius tyrimus buvo aptikta mūro siena ir keturi vienas ant kito buvę grindiniai. Nuspręsta atlikti detalius archeologinius kasinėjimus ir nustatyti buvusią kiemo statinių planinę struktūrą, išaiškinti jų padėtį gynybinės sienos atžvilgiu, posesijos ribas ir kt.⁷ Dėl šios priežasties buvo nugriautas vėlyvesnės statybos avarinės būklės pietvakarinis korpusas, kuris buvo pastatytas prie gynybinės sienos. Atsivėrusi gynybinė siena vėliau buvo restauruota ir parengta eksponuoti.

Pradėjus pastato architektūrinius tyrimus paaiškėjo, kad po klasicistiniu antsluoksniu išliko mažai pakitęs, galu į gatvę stovėjęs, XVI a. mūrinis dviejų aukštų pastatas su kiemo gilumoje esančia ūkine dalimi – bravoru. Po šio atradimo tyrėjai teikė prašymus stabdyti projektavimo darbus, bet tik aptikus XVI a. freskomis dekoruotą sieną projektas buvo koreguojamas, suderinta patalpų paskirtis: dalį erdvių, tarp jų patalpą su freska, nutarta skirti Paminklų konservavimo instituto metodiniam kabinetui, kitos – pagal pirminį sumanymą – pertvarkomos į butus.

Architektės Birutės Gudynaitės 1986 m. parengta pastato restauracijos koncepcija buvo grindžiama natūriniais tyrimais, todėl darbų metu, remiantis naujais duomenimis, ji nuolat buvo pildoma ir detalizuojama. Tyrimai atskleidė žymiai sudėtingesnę pastato ir sklypo istoriją nei buvo manyta. Atliekant restauravimo darbus pagrindinis dėmesys sutelktas į išlikusius gynybinės miesto sienos ir pastato XVI–XVII a. elementus. Stengtasi išlaikyti pirminę architektūrinę erdvinę struktūrą, pirmame aukšte restauruotas XVII a. mūrinis skliautas, pagal išlikusias detales dalyje patalpų atstatyta medinio perdenginio vieta, išsaugoti virenių klasicistiniai gaubtai, restauruotas dūmtraukis buvusio bravoro dalyje, nedidelė laiptinė sienoje, atidengtos autentiškos angos ir nišos, pagal atrastus fragmentus atkurtos durų ir langų staktos. Fasaduose atkurtos segmentinių saramų langų ir durų angos, pagal išlikusį pavyzdį restauruoti ir atkurti angų apvadaai, karnizai, atkurta kiemo galerija. Virš vienaaukštės bravoro dalies užstatytas antras aukštas ir įrengta nauja laiptinė⁸.

► Patalpa su freska tyrimų metu, apie 1986 m.

Iš: Birutė Gudynaitė, *Gyv. namas Vilniuje Rūdninkų g. 13 vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Priešprojektiniai darbai. Architektūrinių tyrimų fotofiksacija*, T. 2 (1986), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33971

Pirmoje tyrimų programoje polichromijos paieškos nebuvo numatytos, todėl net patiems tyrėjams buvo netikėta, kai architektūrinių tyrimų metu pirmo aukšto patalpoje prie gatvės architektė Birutė Gudynaitė pastebėjo figūrinę sieninę tapybą. Netrukus patalpose pradėti polichromijos tyrimai⁹, nustatyta, kad autentiško tinko daugiausia išlikę viršutinėse sienų dalyse. Apatinėje dalyje galėjęs būti tapybinis sluoksnis sunaikintas remontų metu (iš viso nustatyti 28 perdažymų etapai), dėl nepriežiūros ir darant architektūros tyrimų zon-
dažus. Pirmiausia tyrinėta šiaurės vakarų siena, kurioje buvo pastebėtas piešinys – karaliaus Dovydo paveikslas miesto peizažo fone, įrėmintas tapybiniame rėme, sudarančiame architektūrinį piešinį – pusapvalę arką su kolonomis. Dešinėje durų pusėje rasta figūra, kurios veidas sunykęs, tačiau atidengtas jos siluetas su nimbu ant galvos (vėliau kompozicijai suteiktas „Nežinomo pranašo“ pavadinimas). Dešiniau – paukščio torsas su ilga uodega, pasikartojantis kolonų motyvas ir stilizuoto augalinio motyvo ornamentas.

Šiaurės rytų sienoje, devynioliktojo stratigrafijos etape, surasti figūrinės-ornamentinės tapybos fragmentai: arkose įkomponuotos biblinių personažų figūros, prie kurių išlikę užrašai lotynų kalba – apaštalų vardai (kompozicija pavadinta „Jėzus su apaštalais“). Ornamentinėje juostos dalyje vyrauja augalinis motyvas, kompozicijoje realistiškai vaizduojamos papūgos, o tai, pasak tyrėjos Eglės Vaitulevičienės, rodo, kad dailininkas buvo aukšto lygio profesionalas. Pietvakarinėje sienoje atidengta tapyta kompozicija pavadinta „Nukryžijimas“. Pietrytinėje sienoje rastos nišos su augalinio motyvo ornamentais angokraščiuose ir graikiško kryžiaus ženklas tarp jų. Išlikusios tapybos ir ornamentų komponavimo būdai, motyvai ir jų vaizdavimas, spalvinė gama, pasak tyrėjų, liudija, kad sienos išpuoštos XVI a. II pusėje – XVII a. pradžioje, t.y. tuo laikotarpiu, kai pastate buvo įsikūręs amatininkų cechasis. Manoma, kad patalpa buvo naudojama reprezentaciniais tikslais, įvairiems susirinkimams, galėjo būti naudojama ir kaip koplyčia. Detaliau tyrinėjant pastatą, buvo spėjama, kad „Karaliaus Dovydo“ kompozicija nutapyta vėliau, nes ji išsiskiria iš kitų kompozicijų plastiškesnėmis formomis, judesio atvaizdavimu ir daugiaplaniu vaizdavimu (fone matomas miestas), tuo tarpu kitos kompozicijos vienaplanės, biblinės figūros pavaizduotos schematizuotai¹⁰.

► Pastato freska, 2025 m.

Jogailės Butrimaitės nuotrauka

► Pastato freska „Jėzus su apaštalais“ tyrimų metu, apie 1986 m.
 Iš: Birutė Gudynaitė, *Gyv. namas Vilniuje Rūdninkų g. 13 vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Priešprojektiniai darbai. Architektūrinių tyrimų fotofiksacija*, T. 2 (1986), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33971

► Patalpos su freskomis.
Ilonos Kukenytės nuotraukos

Vėlesnių darbų metu rasta tapyba ir ant lubų medinio perdenginio. Dažniausiai tai padriki tapybos likučiai, kuriuose pavaizduoti stilizuotų augalinių motyvų ornamentai. Ant skersinių sijų išvelgtas iš juostų supintas aštuoniukės motyvas, o ant vienos sijos rasti lotyniškų raidžių fragmentai, tačiau įrašo atkurti jau nebuvo įmanoma.

Tyrėjai nustatė, kad šios patalpos sieninė tapyba yra unikalus ir pirmą kartą Lietuvoje rastas XVI a. II pusės vėlyvosios gotikos paminklas. Freska Kultūros ministerijos 1985 m. lapkričio 22 d. paskelbta vietinės reikšmės dailės paminklu. Netrukus atlikti cheminiai ir mikologiniai tyrimai, o vėliau – tvirtinimo darbai, valymas, restauravimas. Darbai baigti 1993 m. (restauratorius Povilas Kuodis). Kitose patalpose polichromijos nerasta, tinkas nebuvo restauruojamas, tik nuvalytas.

Architektūrinius tyrimus vykdžiusi ir restauravimo projektą rengusi architektė Birutė Gudynaitė savo ataskaitoje¹¹ nurodė, kad vykdant pritaikymo darbus ne visi tyrėjų restauratorių reikalavimai buvo įgyvendinti, fiksuoti statybos technologijų pažeidimai, dėl kurių pastatas kurį laiką stovėjo be stogo ir langų, o tai lėmė autentiškų elementų, ypač tingo, negrįžtamą sugadinimą. Darbus tinkamai atlikti trukdė ne tik tyrėjų ir projektuotojų statybininkų ginčai, bet ir avarinė pastato būklė (dėl pavojingų sąlygų net 7 kartus teko nutraukti darbus), lėšų trūkumas, todėl restauravimo darbai vyko beveik 7 metus su pertraukomis, o 1992 m. nutraukus finansavimą visai sustabdyti nebaigus įrengti dalies patalpų, kurios liko neeksploatuojamos.

► Antro aukšto patalpa ir pastato vaizdai iš lauko, 1992 m.
Iš: Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 a. vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Fotofikscija, T. 3 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6866*

1997 m. nuspręsta Paminklų restauravimo instituto metodiniam kabinetui skirtas patalpas atiduoti Paminklo-
saugos komisijai. Buvo parengtas naujas šiaurinio korpuso
interjero projektas (architektai Birutė Gudynaitė ir Antanas
Simonas Pilypaitis, (1932–2000)¹³). Prieš pradedant projek-
tavimo darbus nustatyta, kad dalis anksčiau vykdytų darbų
buvo atlikti nekokybiškai, kai kurie darbai atlikti pažeidžiant
technologinius reikalavimus, naudojant neleistinas tokios
paskirties objektuose statybines medžiagas (*pvz., restauruo-
jant tinką parinktas cementinis skiedinys ir pritvirtintas neko-
kybiškai, parinktas netinkamos spalvos pigmentas*), gaminiai
neatitiko technologinių reikalavimų (*plytelės suklijuotos netvar-
kingai, grindys sudėtos iš grindinių lentų atraizų ir nepritvirtintos*

► Įėjimas į Paveldo komisijos patalpas, 2008 m.

prie pagrindo, langai ir durys pagaminti ne pagal išmatavimus). Be to, ilgą laiką nenaudojamos patalpos nukentėjo dėl nepriežiūros – sienos sudrėko, ant jų susikaupė druskos, atšoko tinkas. Pradėjus tvarkybą taip pat paaiškėjo, kad inžinerinių tinklų įrengimas neatitinka projekto dokumentuose nustatytų reikalavimų, o pirminiai grindų lygiai pakeisti užliejus storą betono sluoksnį.

Remiantis nauju 1997–1998 m. parengtu projektu, pastato šiauriniame korpuse buvo pakeistos nekokybiškos grindų dangos, kartu atkurti grindų lygiai, priartinant juos prie tyrimų metu fiksuotų lygių. Suprojektuota naudojimui patogesnė, platesnė medinė laiptinė, palėpė pritaikyta administracinėms patalpoms, pakeisti nekokybiški langai, sutvarkytos medinės lubų sijos, sienų ir pirmo aukšto skliauto paviršiai. Restauruotose patalpose suprojektuoti individualūs stalių ir metalo gaminiai: kabyklos, lentynos knygoms, sklendė dūmtraukyje, pirmo aukšto patalpoje su freska pagaminti ąžuoliniai sieniniai paneliai ir suolai. Visose patalpose pakeista šildymo ir ventiliacijos sistema, įrengta pamatų hidroizoliacija, sutvarkytas fasadų tinkas, lietvamzdžiai, palangės ir langinės. Pirmo aukšto patalpose įrengtos posėdžių salės, antrame aukšte – darbo kabinetai, rūsyje buvo planuojama įrengti muziejinės paskirties patalpas.

► Vidaus erdvės.

Jogailės Butrimaitės nuotraukos

IŠĒJĪMAS

1995 m. įsteigta Paminklosaugos komisija, po kelerių metų įsikėlė į Rūdninkų g. 13, Vilniuje esančias patalpas. Pirmoji ilgametė Paminklosaugos komisijos (vėliau ir Paveldo komisijos) pirmininkė Gražina Drėmaitė prisimena:

Viskas prasidėjo, kai šio pastato restauravimo architektė Birutė Gudynaitė pakvietė mane pamatyti pastato restauravimo pradžių. Iš karto suvokiau, kad tai turi būti skirta Paveldo komisijos būstinei. Visus biurokratinius formalumus greitai ir geranoriškai atliko Seimo, Vyriausybės ir Vilniaus m. savivaldybės vadovai. Mano entuziazmas buvo beribis. O tuo metu žodis paveldas buvo užburiantis. Visi jau tuo metu rengėme dokumentus Vilniaus senamiesčio įrašymui į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Be to, Birutės Gudynaitės reikalavimu buvo atlikti išsamūs freskos ir lubų dekorų tyrimai, kurie patvirtino, kad jos siekia XVI a. Viso to sėkmė glūdėjo tokiuose Paveldo komisijos nariuose kaip Algimantas Nasvytis, Antanas Pilypaitis, prof. Juozas Algirdas Pilipavičius (kuris ir restauravo freskas). Kiek dirbau Paveldo komisijoje, visada didžiavausi mūsų būstinės išlikusia architektūra, jos išsaugotomis detalėmis. Labai saugojome visa tai. Malonu būdavo, kai salėje buvo rengiami tarptautiniai pasitarimai ir visi stebėjosi patalpų išsaugojimu.

Menotyrininkė Aleksandra Aleksandravičiūtė šio pastato interjero dekorą stilistiškai priskiria Šiaurės renesanso ir manierizmo tapybai, pateikdama kaip vieną iš šiuo metu žinomų vertingiausių to laikotarpio sekuliariosios tapybos pavyzdžių ir pabrėždama, kad restauruota sieninė tapyba dar laukia išsamesnių tyrimų, o galbūt, tolesnės restauracijos³³. Freskas restauravęs prof. Juozas Algirdas Pilipavičius pasakoja:

Pats patalpos dekorą sumanymas unikalus. Patalpa dekoruota nuo grindų iki lubų. Matome gražų renesansinį frizą. Toks didingas dekoras, apimantis visą patalpą, atitinkamai veikė anų laikų žmogų. Galbūt čia buvo ir altorius, skirtas apeigoms, vyko pamaldos. Deja, dabar to pasakyti nebegalime. Šios tapybos senumas yra įspūdingas, žinant, kiek teko iškentėti Vilniaus senamiesčiui. Senesnė tapyba yra tik Bernardinų bažnyčioje su vienuolynu bei Katedros požemiuose. Šioje sieninėje tapyboje įdomus kiekvienas fragmentas. Jos atlikimas ne sausas scholastiškas, tačiau gyvas ir labai profesionalus. Freskas tapę meistrai buvo puikūs savo amato žinovai. Daug dėmesio skirta detalėms: pavyzdžiui, matome nutapytas vynuoges, paukščius. Greta jų iškomponuoja

apaštalių figūros. Lubos buvo dekoruotos tuo pačiu laikotarpiu kaip ir sienos. Tai parodė atlikti polichromijos tyrimai. Lietuvoje tokių tapytų lubų beveik nėra. Toks dekoras būdingas šiaurės kraštams, vokiškajai kultūrai. Restauruotas vienintelis fragmentas, kad įsivaizduotume, kaip atrodė visuma. Langų suskirstymas atspindi XVII a. pradžią, jų angokraščiai taip pat buvo gausiai dekoruoti. Nišos sienose nebuvo vien dekoratyvūs elementai. Jos palengvino sienų konstrukcijas, kadangi sienų storis – apie vieną metrą. Į jas buvo dedamos žvakės apšvietimui, laikomi daiktai.¹⁴

Šios asmeninės savo srities specialistų istorijos liudija, kokia entuziastinga buvo pastato restauravimo pradžia, ir kaip natūraliai pastatas tapo Paveldo komisijos tapatybės dalimi. Įsikūrimas Rūdninkų g. 13, Vilniuje esančiose patalpose kilo ne atsitiktinai, o jaučiant paveldosauginę pastato vertę ir stiprų pasiryžimą dirbti aplinkoje, kuri liudija istoriją. Laikui bėgant valstybės požiūris keitėsi. 2020 m. liepos 16 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 798 „Dėl administracinės paskirties ir kitos paskirties valstybės nekilnojamojo turto ir jam priskirtų valstybinės žemės sklypų ir ilgalaikio materialiojo turto perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti jais centralizuotai“ pastatas perduotas valdyti VĮ Turto bankui. Nuo 2021 m. pastatas iki 2030 m. išnuomotas Paveldo komisijai.

Pastato autentiškumas sukuria išskirtinę vertę, o tai, kad čia įsikūrusi valstybinė paveldosaugos institucija, pabrėžia simbolinę reikšmę. Ši kultūros vertybė turi ir toliau likti prižiūrima paveldo profesionalų, nes tai užtikrina, kad vertingiausi sluoksniai bus prižiūrimi specialistų. Tai – ne dar vienas nekilnojamojo turto objektas, bet unikalus Lietuvos kultūros atminties ženklas. Tokios vietos vertė slypi ne galimybėse ją pritaikyti, o pareigoje ją saugoti, todėl Rūdninkų g. 13, Vilniuje esančio pastato ateitis turi būti siejama su autentiškumo išlaikymu, istorijos tęstinumu ir viešuoju interesu.

Remiantis senaisiais ir šiandieniniais dokumentais bei pasakojimais, visiškai aišku, kad šioje gatvėje įsikurti visada reiškė prestižą, nors išlaikyti tokį turtą visada buvo nelengva. Pastatai, kaip ir žmonės, reikalauja dėmesio, rūpesčio ir investicijų.

PARENGĖ:

LAIMA LYSIUKIENĖ, NIJOLĖ NARBUTAITĖ,
JUSTINA GASIŪNIENĖ

► Misionierių bažnyčia
iš Subačiaus gatvės, 1997 m.
Kęstučio Stoškaus nuotrauka

STATYBŲ
VILNIAUS BAROKO
ANSAMBLIUOSE
TYRIMAS

Paveldo komisija 2022 m. spalio 3 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje pristatė *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo* išvadas ir pakvietė Lietuvos paveldo institucijas, politikus, profesinę bendruomenę, architektus ir plačiąją visuomenę į viešą ir atvirą diskusiją. Pristatyme dalyvavusieji turėjo galimybę klausti ir diskutuoti, klausimus galėjo pateikti prisijungusieji nuotoliniu būdu (tokių buvo apie 200 asmenų).

Pristatydama Paveldo komisijos atliktą tyrimą pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė paminėjo, jog, „keičiantis Paveldo komisijos kadencijoms, labai svarbu užtikrinti svarbių darbų tęstinumą. Šio tyrimo ištakos – 2016 m. Paveldo komisija jau tada stebėjo nacionalinės reikšmės Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblyje atliekamus bei planuojamus atlikti statybų darbus, prasidėjusius po šio objekto dalies teritorijos privatizavimo 2007 metais“. Paveldo komisija palaikė visuomenės pastangas, kad būtų išsaugotas nepažeistas ansamblis, puoselėjama jo išskirtinė visuotinė vertė ir autentiškumas, kreipėsi į Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą (toliau – Generalinė prokuratūra) ir dalyvavo teisminiame procese, kuris pasibaigė taikos sutartimi.

Žemiau pateikiamos Paveldo komisijos atlikto *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo* išvados, kurios skelbiamos Paveldo komisijos interneto svetainėje <https://vkpk.lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes/>.*

* Su pristatymu galima susipažinti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos „YouTube“ paskyroje https://www.youtube.com/watch?v=F_TGedboXfk&t=65o8s.

TYRIMO ATASKAITA

Vilnius, 2022 m.

Paveldo komisija nuo 2016 m. stebėjo nacionalinės reikšmės Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblyje (u. k. 761) ir nacionalinės reikšmės Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekse (u. k. 1073) atliekamus ir planuojamus atlikti statybų darbus, prasidėjusius po šių objektų dalies teritorijų privatizavimo 2005 ir 2007 metais. Vilniaus baroko ansambliuose vykdomi statybų darbai sukėlė (ir tebekelia) didelį atgarsį visuomenėje ir institucijose, kurios atsakingos už paveldo apsaugą, todėl Paveldo komisija, vykdydama įstatymu jai priskirtas funkcijas: svarstyti visuomenės keliamus klausimus dėl kultūros paveldo apsaugos, analizuoti ir vertinti kultūros paveldo apsaugos tendencijas bei problemas, nusprendė ištirti minėtus atvejus atidžiau. Šis tyrimas turi sąsają su Rasos Kalinauskaitės 2020 m. gegužės 19 d. peticijoje patektu pasiūlymu įtvirtinti konkretų draudimą nacionalinės reikšmės

kultūros paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusius su paveldo objektų eksponavimu ar tvarkymu, ir su Seimo Peticijų komisijos prašymu Paveldo komisijai pateikti nuomonę dėl minėtos peticijos siūlymų¹. Paveldo komisijos taip pat prašyta pateikti nuomonę apie SŽNSĮ Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimo projektą, kurį paskatino minėta peticija². Paveldo komisija 2020 m. birželio 5 d. posėdyje nutarė atlikti dviejų rezonansinių atvejų tyrimą ir teikti išvadas dėl sisteminių paveldo apsaugos problemų³. 2021 m. birželio 26 d. posėdyje pritarta statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo metodologijai. 2021 m. spalio 1 d. posėdžio protokoliniu nutarimu Nr. V17-13 patvirtinta *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo programa*.

TYRIMO OBJEKTAS

Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblis (u. k. 761) (toliau – Misionierių ansamblis) ir Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių kompleksas (u. k. 1073) (toliau – Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksas, jo dalis – Šv. Jokūbo ligoninės kompleksas).

TYRIMO TIKSLAS

Išnagrinėti dviejuose Vilniaus baroko architektūrą reprezentuojančiuose nacionalinės reikšmės objektuose (Misionierių ansamblyje ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse) nuo 2005 m. vykdytos plėtros procesą ir poveikį kultūros paveldui.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

- 1) apžvelgti tiriamų objektų privatizavimo procesą;
- 2) išsiaiškinti, kokie tyrimai ir ekspertizės buvo atlikti, įvertinti juos kokybiniu aspektu;
- 3) išnagrinėti Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų (toliau – Vertinimo taryba) sprendimus ir apsaugos reglamentus dėl kultūros paveldo apsaugos;
- 4) įvertinti teritorijų planavimo procesą;
- 5) išanalizuoti architektūrinius konkursus, statybų įgyvendinimą (Misionierių ansamblio atveju);
- 6) įvertinti viešojo intereso gynimo sąlygas ir situaciją.

TYRIMĄ ATLIKO

Paveldo komisijos nariai:

doc. dr. Vaidutė Ščiglienė, dr. Viltė Janušauskaitė,
dr. Dalia Vasiliūnienė, Andrijana Filinaitė, Augis Gučas
(buvusi Paveldo komisijos narė Jūratė Markevičienė
sudarė tyrimo metodologiją).

Tyrimus vertino ekspertės:

architektės Asta Prikockienė ir Giedrė Filipavičienė.

Talkino Paveldo komisijos Paveldosaugos ir strateginio planavimo skyriaus vedėja Viktorija Gadeikienė ir

Teisinio koordinavimo skyriaus vedėjas Rimantas Bitinas
(informaciją rinko Paveldosaugos ir strateginio planavimo
skyriaus vyriausiasis specialistas Gytis Oržikauskas).

► Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo išvadų pristatymo Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vinjetė

► Misionierių ansamblis

PRIVATIZAVIMO PROCESAS

1997 m. ir 2003 m. Vilniaus m. savivaldybei buvo perduoti Šv. apaštalo Jokūbo ir Pilypo komplekse buvę 5 Šv. Jokūbo ligoninės pastatai su ūkiniais statiniais (visų statinių adresas Vasario 16-osios g. 10; likutinė vertė 82736,195 tūkst. litų). 1997 m. savivaldybei taip pat perduoti Misionierių ansamblio teritorijoje buvę 3 ligoninės pastatai su ūkiniais statiniais (visų statinių adresas Subačiaus g. 28; likutinė vertė 6559,134 tūkst. litų). Abiejų ligoninių pastatai 2004 m. įtraukti į Vilniaus m. savivaldybės papildomo privatizavimo objektų sąrašą⁴. Šv. Jokūbo ligoninės pastatai privatizuoti 2005 m. (nuo to laiko savininkas pasikeitė tris kartus), Misionierių ansamblio ligoninės pastatai parduoti 2007 m. Kitos šių ansamblio ir komplekso dalys priklauso Pamokslininkų (dominikonų) ordino vienuolynui ir Vilniaus arkivyskupijai.

Paveldo komisija neturėjo galimybės susipažinti su 2005 m. įvykusio Šv. Jokūbo ligoninės komplekso privatizavimo dokumentais (VĮ Turto bankas šios informacijos nesuteikė), todėl nežinoma, ar privatizuojant Šv. Jokūbo ligoninės pastatus buvo aiškiai suformuluoti jiems taikomi paveldosaugos reikalavimai, tačiau ši teritorija iki 2005 m. gruodžio 9 d. buvo valstybės saugomo nacionalinės reikšmės kultūros

paveldo objekto – Šv. apaštalių Jokūbo ir Pilypo bažnyčios su vienuolynu (u. k. 1073) – teritorijos dalis, ir netgi šiek tiek vėliau, 2005–2006 m., nuo jos atskirtas Šv. Jokūbo ligoninės pastatų kompleksas (4 pastatai) buvo įtrauktas į KVR kaip regioninės reikšmės kultūros paveldo objektas. Ši informacija turėjo būti žinoma potencialiems investuotojams⁵.

Skelbiant Misionierių ansamblyje buvusių 3 ligoninės pastatų aukcioną buvo nurodyta, kad jie yra nekilnojamosios kultūros vertybės – Vilniaus Misionierių pastatų ansamblio (u. k. 761, iki 2005 m. balandžio 19 d. u. k. G360K) sudedamosios dalys ir yra Vilniaus senamiesčio – kultūros paminklo (u. k. 16073, iki 2025 m. balandžio 19 d. u. k. U1P) teritorijoje. Buvo nurodytos ir išnuomojamo žemės sklypo naudojimo sąlygos (naudojimo būdas – visuomeninės paskirties teritorija, naudojimo pobūdis – mokslo ir mokymo, kultūros ir sporto, sveikatos apsaugos; religinių bendruomenių pastatų statyba) ir pateikti naudojimo apribojimai (leistinas užstatymo plotas – iki 30 %, aukštingumas – 1–2 aukštai, esamų želdinių ir šlaitų saugojimas ir kt.)⁶.

Taigi, abiem atvejais investuotojas, įsigydamas tokį turtą, kuriam vadovaujantis teisės aktais yra nustatyti papildomi apribojimai ir apsauga, galėjo ir turėjo įsivertinti tikėtiną riziką ir pagal tai planuoti bei vykdyti veiklą.

NUSTATYTOS PROBLEMOS:

- Investuotojai, pirkdami pastatus ir sklypus, žinojo, kad įsigys turtą, kuriam taikomi papildomi apribojimai ir apsauga (viešojo aukciono metu paveldosauginiai saugikliai būna nustatyti), tačiau po privatizacijos jų nesilaikyta. Remiantis atliktu tyrimu, paveldosaugos reikalavimai po privatizacijos buvo tikslinami ir keičiami, kaip naudingiau projektų vystytojams.
- Kai buvo skelbiami aukcionai, dokumentai buvo vieši, o atliekant Paveldo komisijos tyrimą, jie viešai skelbiami jau nebuvo ir tapo nepasiekiami už paveldo apsaugą atsakingai valstybinei institucijai – Paveldo komisijai. Tai apsunkino privatizavimo proceso verifikavimą.

SIŪLYMAI:

- 1. Valstybei ar savivaldybėms priklausančių parduodamų nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų (ir statinių, esančių tų objektų teritorijose, miestų senamiesčiuose) finansinė vertė ir panaudos sąlygos turi būti nustatomos atsižvelgiant į tai vietai taikomus paveldosaugos reikalavimus. Pagrindinis ruošiamo sandorio tikslas turėtų būti ne trumpalaikis ekonominis interesas – vienkartinė finansinė nauda, o paveldosaugos požiūriu pavykęs objekto pritaikymas ir panaudojimas.
- 2. Nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų (ir statinių, esančių tų objektų teritorijose, miestų senamiesčiuose) paveldosaugos reikalavimai turėtų būti patikslinti pagal nešališkus taikomuosius ir mokslinius tyrimus, atliktus prieš parengiant privatizavimo dokumentus. Šių objektų pritaikymo ir panaudojimo galimybės prieš privatizavimą ar vėliau parduodant kitam turto valdytojui turėtų būti apsvaistytos su kultūros paveldo apsaugos specialistais. Numatomas privatizavimo sąlygas dar iki paskelbiant aukcioną vertėtų paskelbti viešai.
- 3. Kultūros paveldo objektų privatizavimo dokumentai turėtų būti prieinami už paveldo apsaugą atsakingoms institucijoms.

TYRIMAI IR EKSPERTIZĖS

Tyrimai

Prieš projektavimo darbus ir projektavimo metu galimi atlikti kompleksiniai tyrimai skirstomi į dvi dalis:

- 1) NKPAĮ ir Paveldo tvarkybos reglamentuose (toliau – PTR) nurodyti konkrečių kultūros paveldo objektų (pastatų) tyrimai, reikalingi tvarkybos darbų projektų parengimui (tai daugiausia ardomieji tyrimai, skirti pastato istorinei raidai nustatyti, galimoms vertingosioms savybėms atskleisti);
- 2) teisės aktuose nei forma, nei turiniu neregamentuoti tyrimai, kuriais pagrindžiamas planuojamos statybos pobūdis, ir tyrimai, kuriais vertinamas galimas pritaikymo ar plėtros poveikis (neardomieji, teoriniai, menotyros, urbanistiniai, kraštovaizdžio ir kt. mokslinio pobūdžio tyrimai).

► Misionierių ansamblis

► Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksas

Kultūros ministro 2005 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. ĮV-259 patvirtintame Nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimui reikalingų tyrimų duomenų apimties apraše pateiktas paveldo tyrimų skirstymas pagal atliekamų darbų pobūdį⁷. Aprašo 7.2 punkte yra apibrėžta istorinės-meninės raidos tyrimų sąvoka – tai „archeologiniai, istorijos ir ikonografijos, ikonologijos, menotyros, architektūros, polichromijos, istorinės statybos ir dekorų technologijos, urbanistikos, kraštovaizdžio, stilistikos, užstatymo evoliucijos, želdynų vertinimo, chronologijos, tipologijos tyrimai“. Šios tyrimų grupės darbai nėra priskiriami prie ardomųjų tyrimų darbų, neturi jokio tiesioginio fizinio poveikio vertybei, gali būti vykdomi neturint objekto savininko sutikimo ir leidimo vykdyti tvarkybos darbus, tačiau būtent šiuose tyrimuose turėtų atsiskleisti ansamblio ar komplekso verčių visuma. Kuriame apskaitos, planavimo ar projektavimo etape turėtų būti atlikti šie tyrimai, teisės aktų nuostatos nenurodo, nors minėtame apraše šie darbai siejami su apskaitos dokumentų rengimu.

Apžvelgus Misionierių ansamblyje ir Šv. Jokūbo ligoninės komplekse atliktus tyrimus, galima teigti, kad iš minėtame apraše nurodytų tyrimų grupių, reikalingų vertinamų objektų, jų dalių ir elementų vertingųjų savybių visapusiškam atskleidimui, buvo atlikta tik dalis. Buvo atlikti PTR reikalavimus atitinkantys ardomieji tyrimai, reikalingi pagrįsti tvarkybos darbus (archeologiniai, architektūros, polichromijos, konstrukcijų, inžineriniai geologiniai)⁸. Misionierių ansamblio atveju buvo atlikti istoriniai tyrimai, Šv. Jokūbo ligoninės komplekso atveju pateikta tik istorinė pažyma (papildyta 2018 m.)⁹.

Priimant sprendimus atsižvelgta į kai kuriuos tyrimų rezultatus. Pavyzdžiui, Departamento Vertinimo taryba 2017 m. vasario 28 d. nusprendė, kad reikia išsaugoti Misionierių ansamblio teritorijoje 2015–2016 m. aptiktus Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato XVIII–XIX a. fragmentus, sodų tvoros arkinių pamatų dalį, XVII a. akmenimis grįsto kelio fragmentą, o kitas XVI–XVII a. pastatų liekanas dar ištirti ir įvertinti papildomai¹⁰. Bet 2017 m. sausio 11 d. buvo išduotas leidimas techniniam statybos projektui, kuriame nebuvo numatyta saugoti minėtų archeologinių radinių. Statybos ir žemės kasimo darbai jau buvo pažengę, kai 2017 m. rugsėjo 26 d. Departamento Vertinimo taryba svarstė XVI–XVIII a. pastatų liekanų Misionierių ansamblio teritorijoje išsaugojimo klausimą posėdyje, todėl taryba nutarė liekanų nebesaugoti (t. y. nenustatyti jų Vilniaus senamiesčio (u. k. 16073), Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (u. k. 25504) vertingosiomis savybėmis)¹¹.

Šv. Jokūbo ligoninės komplekso teritorijoje Mokslinė archeologijos komisija leido ištirti visą sklypo plotą, nors 2016–2017 m. tyrimų metu buvo randami pavieniai palaidojimai, žymintys, kad tai yra iš istorinių šaltinių žinomų XVI–XVII a. kapinių teritorija. 2017 m. pradėjus viso sklypo detaliuosius archeologinius tyrimus buvo nukastas visas kultūrinis sluoksnis, iškastos minėtos kapinės, o palaidojimai (70 mirusiųjų), remiantis PTR „Archeologinio paveldo tvarkyba“ 19.13. punktu, perduoti Vilniaus universiteto Medicinos fakultetui¹². Tirtame sklype „Lords LB Asset Management“ valdoma bendrovė „Orkela“ jau buvo suplanavusi „pastatyti naują viešbutį su požemine automobilių stovėjimo aikšte“¹³.

Kokiomis lėšomis tyrimai buvo finansuojami, tikslų duomenų gautoje medžiagoje nėra, bet sprendžiant pagal įrašus tyrimų antraštiniuose lapuose, visų tyrimų užsakovės – privačios, investicinius projektus vystančios įmonės. Misionierių ansamblio atveju kilus visuomenės nepasitenkinimui, projektą vystančios įmonės¹⁴ 2016 m. papildomai atliko šiuos tyrimus: „Projektuojamų tūrių virtualus modeliavimas Vilniaus senamiesčio panoramose“ ir „Atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo principų tyrimas“. Šiuose vertinimuose pateiktos išvados, kad projektuojami pastatai „nekeičia esminių perspektyvos į Viešpaties Dangun Žengimo bažnyčią charakteristikų“ ir liks smulkaus mastelio, nedarantys poveikio susiformavusiai senamiesčio panoramai.

NUSTATYTOS PROBLEMOS:

- Lietuvoje nėra teisės aktų, nustatančių, kokių rūšių ir kokios apimties tyrimus būtina atlikti prieš planuojant ūkines veiklas ir plėtrą. Neapibrėžti ir neregamentuojami urbanistiniai, kraštovaizdžio, kultūrinio kraštovaizdžio ir panašūs tyrimai, nėra aiški jų metodika.
- Rengiant apskaitos dokumentus ir/ar prieš projektavimo darbus nebuvo atlikti nešališki taikomieji ir moksliniai tyrimai, kuriuose būtų atskleista Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso verčių visuma, jų reikšmė urbanistinėje aplinkoje. Abiem atvejais buvo atlikti ardomieji tyrimai, būtini tvarkybos darbų projektų sprendiniams pagrįsti, tačiau nėra svarbūs sprendžiant ansamblio ir komplekso aplinkos, plano bei tūrinės-erdvinės struktūros išsaugojimo klausimus.
- Atvejų vertinimas parodė, kad paveldo tyrimai vykdomi neatlikus išsamios analizės ir nesiejami tarpusavyje, atliekami per vėlai – kartu su projektavimo darbais ar netgi taikantis prie pastarųjų.
- Priimant sprendimus dėl naujų statybų nesiremiamą jau atliktų tyrimų išvadomis arba jos pernelyg laisvai interpretuotos (pvz., nekreipiama dėmesio į užstatymo tipo reglamentavimą, statybų galimybes ar būtinybę saugoti archeologinius sluoksnius). Yra atvejų, kad dokumentuose deklaruojama, jog paisoma paveldosaugos reikalavimų, bet iš tiesų atlikti jiems prieštaraujantys, statytojui naudingi darbai. Abiem atvejais buvo sunaikinti archeologiniai radiniai.
- Lietuvoje taikomieji paveldo tyrimai dažniausiai yra finansuojami privačiomis investuotojo lėšomis, todėl yra tikimybė, kad tyrimų rezultatai gali būti šališki.
- Tyrimų medžiaga nėra sisteminama, recenzuojama ir viešai pasiekama.

SIŪLYMAI:

- 1. Reikėtų spręsti paveldo taikomųjų tyrimų (ne tik ardomųjų) reglamentavimo ir metodikos klausimus, atsižvelgiant į gerąsias šiuolaikines tarptautines praktikas.
- 2. Tyrimų ataskaitos turėtų būti recenzuojamos ir prieinamos mokslo bei plačiai visuomenei.

- 3. Turėtų būti didinama valstybės finansuojamų paveldosaugos tyrimų dalis. Prieš privatizuojant nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus ar planuojant juose (ir statiniuose, esančiuose tų objektų teritorijose, miestų senamiesčiuose) ūkinę veiklą ir plėtrą, turėtų būti atlikti nešališki tyrimai valstybės lėšomis, nustatyta paveldo objektų urbanistinė ir kraštovaizdžio vertė; tyrimų pagrindu būtų suformuluoti aiškūs saugojimo ir galimos plėtros reikalavimai.
- 4. Atsakingos institucijos turėtų nuolat kontroliuoti, ar projektiniai pasiūlymai, planavimo sprendiniai ir atliekamų statybų projektai yra vykdomi laikantis atliktų tyrimų reikalavimų ir nustatytų saugojimo reglamentų.

► Misionierių ansamblis.
Simonos Dojankevičiūtės nuotrauka

Ekspertizės

Misionierių ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės komplekso tvarkybos ir statybos darbų projektų paveldosaugos specialiosios ekspertizės buvo atliktos. Ekspertizių aktai formaliai atitiko PTR 3.03.01:2005 Nekilnojamojo kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų projekto ar tvarkomųjų paveldosaugos darbų projekto paveldosaugos (specialiosios) ekspertizės atlikimo taisyklėse nustatytą sudėtį ir apimtį. Misionierių ansamblio atveju 2016–2017 m. buvo atliktos ICOMOS Lietuvos nacionalinio komiteto (užsakovas UAB „Misionierių namai“) ir Pasaulio paveldo centro (užsakovė Kultūros ministerija) ekspertizės¹⁵, kuriose statyboms iš esmės neprieštaraujama, bet pateiktos rekomendacijos. ICOMOS Lietuvos nacionalinio komiteto ekspertizėje nurodoma, kad neigiamas poveikis fiksuojamas aukštingumui ir perspektyvoms. Teigiama, kad bendras plėtros darbų poveikis yra naudingas, tačiau rekomenduojama spręsti planuojamos teritorijos užstatymo aukštingumo prie Subačiaus gatvės klausimus. Rekomenduojama vykdyti (taisyti) privalomas pastabas ir atsižvelgti į rekomendacijas, tęsti tyrimus ir jais remiantis keisti projekto sprendinius taip, kad nebūtų pakenkta nustatytoms ir naujai atrastoms vertingosioms savybėms. Pateikta išvada paveldo apsaugos požiūriu buvo optimistinė: „poveikio ar pakeitimų mastas nedidelis, pagal skirtingus atributus svyruoja tarp poveikio nebuvimo iki vidutinio poveikio“¹⁶.

NUSTATYTOS PROBLEAMOS:

► Paveldosaugos specialioji ekspertizė tampa formalumu. Nors ekspertizių aktai formaliai atitinka keliamus reikalavimus, tačiau pati ekspertizės forma ir turinys nėra orientuoti į tai, kas svarbiausia: apsiribojama formaliu atitikimo patikrinimu dėl Vertinimo tarybų aktuose nurodytų vertingųjų savybių ir projektavimo sąlygų, todėl ekspertizė nepadedą ištaisyti apskaitos ir iki ekspertizės įvykdytų procedūrų, parengtų dokumentų trūkumų. Žalą ansambliai, kompleksui ar urbanistinei vietai dažniausiai sukelia ne detaliau ekspertuojami tvarkybos darbai konkrečiuose paveldo objektuose, o nauja statyba, kuri, daugeliu atvejų, net ekspertizėje gali būti įvertinta tendencingai, subjektyviai interpretuojant daromą poveikį.

► ICOMOS Lietuvos nacionalinio komiteto ekspertizė neturi teisinės galios Lietuvos Respublikos paveldosaugos teisinėje sistemoje, todėl (nevertinant pačių pastabų) laikoma rekomendaciniu dokumentu. Misionierių ansamblio atveju į joje nurodytas pastabas, atliekant projektavimo darbus, atsižvelgta tik iš dalies.

SIŪLYMAI:

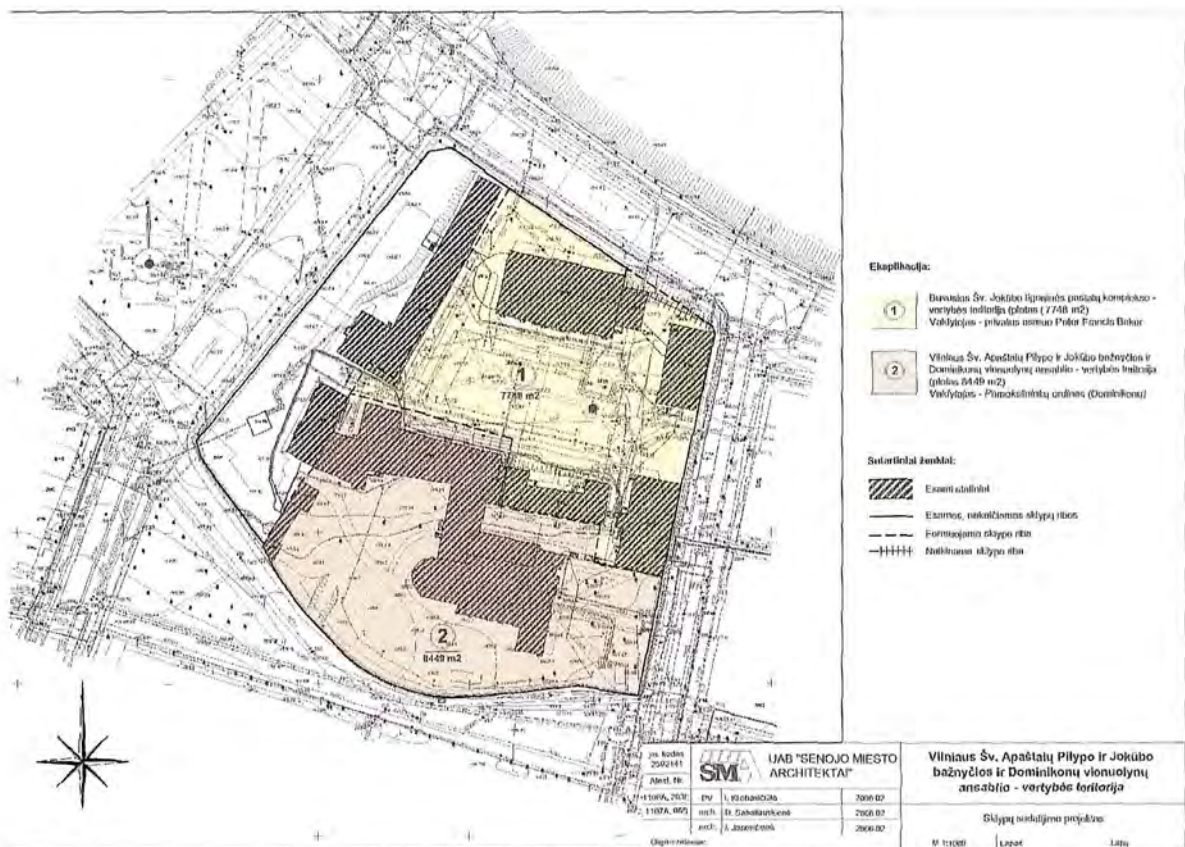
- 1. Remiantis tarptautine praktika, reikia nustatyti teritorijų sąrašą ir kriterijus, kuriais remiantis planuojamo pritaikymo ir plėtros rizikų vertinimas Pasaulio paveldo sąrašė esančiai vietai būtų privalomas.
- 2. Vertėtų keisti paveldosaugos specialiąją ekspertizę reglamentuojančius teisės aktus, kad vertinant naują statybą ar rekonstravimą būtų įvertintas poveikis objekto ir urbanistinės aplinkos (paveldo vietovės) vertingosioms savybėms.

VERTINIMO TARYBŲ SPRENDIMAI IR APSAUGOS REGLAMENTAI

Vertinant Departamento ir Vilniaus m. Vertinimo tarybų sprendimus, galima išskirti šiuos probleminius aspektus, turėjusius neigiamos įtakos Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso, Misionierių ansamblio, Vilniaus senamiesčio bei Vilniaus miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčiu, vertei.

ŠV. APAŠTALŲ JOKŪBO IR PILYPO KOMPLEKSAS

1997 m. sudarytame Dominikonų vienuolyno ansamblio teritorijos ribų plane ši teritorija iš esmės atitiko istorinės vienuolyno valdos plotą¹⁷. Po ligoninės pastatų privatizacijos, 2005 m. gruodžio 9 d., Vilniaus m. Vertinimo taryba pritarė siūlymui Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo dominikonų vienuolyno teritoriją padalinti į tris sklypus, formuojant dviejų vertybių – vienuolyno ansamblio (u. k. 1073) ir buv. Šv. Jokūbo ligoninės komplekso (u. k. 30748) – teritorijas (į KVR buvo įtraukti 4 iš 5 buvusios ligoninės pastatų)¹⁸. Būtina paminėti, kad 2005 m. gruodžio 9 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos

► Vilniaus Šv. apaštalų
Jokūbo ir Pilypo bažnyčios
ir Dominikonų vienuolyno
ansamblio teritorija.
KVR informacija

posėdyje dalyvavo asmenys, susiję su vykdomu projektu¹⁹. Teritorijos detalusis planas, kuriam įtakos turėjo priimtas tarybos sprendimas, patvirtintas 2008 m. balandžio 23 d.²⁰.

Po teritorijų atskyrimo, 2014 m. ir 2016 m., Departamento Vertinimo taryba (pagal NKPAĮ nurodytas kompetencijas), svarstydamą nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objekto – Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo vienuolyno ansamblio – klausimus, nesvarstė šalia esančio, nuo jo atriboto, vietinės reikšmės objekto apsaugos klausimų, kuriuos pagal kompetencijas tuo pat metu (ir anksčiau) svarstė Vilniaus m. Vertinimo taryba, todėl neižvelgė grėsmės paveldui ir nematė poreikio nustatyti vienuolyno ansamblio apsaugos zoną (tai turėjo įtakos rengiant projektą šalia esančiame sklype).

Pasikeitus privatizuotų statinių savininkui 2016 m. lapkričio 25 d. Vilniaus m. savivaldybės administracija leido inicijuoti Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimu Nr. 1-445 patvirtinto Šv. Jokūbo ligoninės komplekso (Vasario 16-osios g. 10 sklypo) detaliojo plano sprendinių koregavimą, pakeičiant užstatymo aukščio reglamentų, statybos zonos ir servitutų ribas bei patikslinant kitus planuojamam užstatymui reikalingus teritorijos naudojimo reglamentus, atsižvelgiant į jau parengtus projektinius pasiūlymus. 2017 m. kovo 10 d. ir 2017 m. birželio 15 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos posėdžiuose, statybas planuojančių bendrovių prašymu, be svarios priežasties buvo reikšmingai sumenkintos visų Šv. Jokūbo ligoninės komplekso pastatų vertingosios savybės (taip pat ir istorinė vertė) ir pritarta teritorijos ribų plano tikslinimui²¹. Vertingųjų savybių sumenkinimas leido kultūros paveldo objekto teritorijoje vykdyti paveldosaugos požiūriu agresyvų projektą. Sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano sprendinių koregavimas Vilniaus m. savivaldybėje patvirtintas 2017 m. rugsėjo 25 d.²².

2018 m. pradžioje kilus visuomenės ir profesionalų bendruomenių pasipiktinimui dėl statybų projektinių pasiūlymų, Departamento direktoriaus įsakymu buvo sudaryta laikinoji komisija, kuri nustatė, kad 2017 m. birželio 15 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos aktu panaikintos svarbios Šv. Jokūbo ligoninės komplekso vertingosios savybės ir kad Šv. Jokūbo ligoninės teritorijos detaliojo plano 2017 m. korektūros sprendiniuose nebuvo atsižvelgta į Vilniaus miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčiu (u. k. 33653), vertingąsias savybes. Remiantis šios komisijos išvadomis 2018 m. birželio 1 d. buvo tikslinamos Šv. Jokūbo ligoninės komplekso vertingosios savybės, papildant Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo vienuolyno ansamblį į Šv. Jokūbo ligoninės kompleksą įeinančiais pastatais, teritorijoje esančiomis vertingosiomis savybėmis ir apibrėžiant apsaugos zoną. 2018 m. spalio 16 d. ir 2018 m. gruodžio 4 d. aktais Departamento Vertinimo taryba priėmė šią išvadą atitinkančius sprendimus²³. Tiesa, projektą vystančios bendrovės prašymu 2019 m. balandžio 9 d. ir 2021 m. lapkričio 16 d. Departamento Vertinimo tarybos aktais Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso (u. k. 1073) duomenys ir vėl buvo pako-reguoti, derinantys prie investuotojų interesų – neliko Šv. Jokūbo ligoninės penktojo pastato vietos, pakoreguotas erdvinės kompozicijos ir reljefo apibūdinimas, panaikintas vizualinės apsaugos pozonis²⁴.

MISIONIERIŲ ANSAMBLIS

2010 m. KVR įregistravus Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastatą (u. k. 33915), susidarė neįprasta situacija, nes tame pačiame plote sutapdintos dvi kultūros paveldo objektų teritorijos, registruoti du atskiri objektai – pavienis ir kompleksas. 2010 m. liepos 2 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos sprendimu rekomenduota padalinti dar 2002 m. nustatytą Misionierių ansamblio (u. k. 761) teritoriją į du atskirus, paveldosaugos požiūriu nevienodos vertės sklypus – Vienuo-lyno statinių ansamblio ir Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos teritoriją (u. k. 33915)²⁵. Remiantis šiuo sprendimu 2015 m. rugpjūčio 31 d. patvirtintas specialusis planas – suformuoti du atskiri istorinių ribų neatitinkantys sklypai (gerokai padidintas prieglaudos sklypas)²⁶.

2015 m. spalio 2 d. Vilniaus m. Vertinimo taryboje svarstyti naujos statybos daugiabučių namų projektiniai pasiūlymai²⁷. Buvo išsakyta daug kritinių pastabų – vertintojai iš esmės nepritarė pateiktiems projektiniams pasiūlymams,

► Misionierių ansamblis

išreiškė susirūpinimą dėl urbanistinių, architektūros sprendinių, matydami galimo projekto grėsmę senamiesčio kultūrinei vertei, o protokole įvardinta, jog būtina „tobulinti Subačiaus g. 20, 22 daugiabučių gyvenamųjų namų statybos ir rekonstrukcijos projektinių pasiūlymų projektą, atsižvelgus į pateiktas pastabas“. Daugiau svarstymo protokolų nepateikta, o projektas netrukus buvo suderintas, todėl galima daryti išvadą, kad vadovautasi ne nutartimi „tobulinti“, o vieno iš posėdžio narių pasakymu „iš principo pritarta“. Yra pagrindo abejojti, ar Vertinimo tarybos sprendimai buvo vykdomi tinkamai.

Nagrinėjant dokumentus ir procedūras pastebėti nuolatiniai neatitikimai tarp deklaracijų, įvardijimų ir veiksmų bei rezultatų, taip pat nurodymai vadovautis vienas kitam prieštaraujanciais dokumentais. 2015 m. gruodžio 11 d. Departamento Vilniaus teritoriniame skyriuje išduotuose specialiuosiuose paveldosaugos reikalavimuose minima formuluotė „atkuriant neišlikusį sklypo užstatymą“²⁸, tačiau akivaizdu, kad jis nebuvo atkuriamas pagal tyrimų duomenis, o vyko užstatymas naujais statiniais. Tuose pačiuose reikalavimuose nurodyta, jog būtina vadovautis 2015 m. ansamblio specialioju planu, pagal kurį objektas faktiškai dalijamas į du sklypus ir leidžiama nauja statyba, o taip pat 1995 m. patvirtintu Vilniaus senamiesčio sklypų planu, kuriame nurodyta teritorijoje saugoti esamą užstatymą ir išsaugoti, atkurti posesijų želdynus. 2016 m. sausio 28 d. Vilniaus m. savivaldybės pateiktuose specialiuosiuose architektūros reikalavimuose nurodytas mažiausias galimas želdynų plotas – 25% , o kartu reikalaujama „atgaivinti vienuolyno sodo įvaizdį“²⁹. Pastebimi ir galimai neteisėti veiksmai: 2016 m. sausio 28 d. specialieji architektūros reikalavimai išduoti nepaisant to, kad tuo metu dar nebuvo pakeista sklypo paskirtis, kuri neatitiko projektuojamų statinių paskirties.

2017 m. gegužės 23 d. Paveldo komisija kreipėsi į Departamento antrąją Vertinimo tarybą dėl vienos Misionierių ansamblio vertingosios savybės – sodo vietos – išsaugojimo³⁰. 2017 m. gegužės 29 d. buvo gautas atsakymas³¹, kad „vertingoji savybė „sodo vieta“ turėtų būti saugoma kaip buvusio Misionierių sodo vieta, arba, atsižvelgiant į Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentą, šioje vietoje galimas želdynų restauravimas-regeneravimas arba rekonstravimas-atkūrimas“, tačiau „vertinimo taryboms nėra priskirta kompetencija spręsti, kaip praktiškai turi būti saugomos konkrečios vertingosios savybės, nustatytos paveldo objektų apskaitos dokumentuose“. Galima daryti išvadą, kad Vertinimo taryba, priėmusi aktą nemanė/nežinojo, kad didelę dalį sodo vietos planuojama užstatyti, nors Vilniaus m. Vertinimo taryboje 2015 m. buvo svarstyti naujos statybos projektiniai pasiūlymai³².

2017 m. vasario 28 d. ir 2017 m. rugsėjo 26 d. Departamento ketvirtoji Vertinimo taryba svarstė klausimą dėl archeologinių liekanų vertės: pirmajame svarstyme nutarta išsaugoti tik tas liekanas, kurios netrukdytų vykdyti statybos projekto, antrasis svarstymas vyko jau pradėjus statybos darbus ir nutarta nieko nebesaugoti³³.

NUSTATYTOS PROBLEMOS:

- Abiem atvejais Vilniaus m. Vertinimo taryboje buvo priimti sprendimai padalinti kultūros paveldo ansamblio ir komplekso (Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso) teritorijas į du paveldosaugos požiūriu nevienodos vertės sklypus. Buvo suardytas paveldo teritorijos vientisumas ir sudarytos galimybės atlikti intensyvius statybos darbus žemesnio reikšmingumo lygmens objekto teritorijoje.
- Po Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso teritorijų padalijimų skirtingo reikšmingumo lygmens paveldo objektų klausimai buvo svarstomi skirtingose institucijose – Departamento ir Vilniaus m. Vertinimo tarybose, o jų sprendimai nederėjo.
- Labai aiškiai atsiskleidė procesų fragmentiškumo problema – nedideli, smulkūs sprendimai buvo priimami per ilgą laiką, kuriuos neretai priėmė vis kiti Vertinimo tarybos nariai: Departamento ir Vilniaus m. Vertinimo tarybos per kelis metus priėmė ne vieną kultūros paveldo saugojimui iš pirmo žvilgsnio nekenksmingą sprendimą (teritorijų padalinimas, apibrėžtų teritorijos ribų plano patikslinimas, vertingųjų savybių koregavimas), tačiau nuolat vykdomos nedidelės procedūros stipriai pakeitė urbanistinę bei architektūrinę aptariamų ansamblio ir komplekso visumos koncepciją, o pakeitimai ilgainiui nulėmė didelį paveldo verčių praradimą.
- Vertinimo tarybose vertingųjų savybių, apibrėžtų teritorijos ribų plano patikslinimai dažnai vyko objektų teritorijoje statybas projektuojančių subjektų prašymu ir atsižvelgiant į jų poreikius. Buvo atvejų, kai Vertinimo tarybose dalyvavo specialistai, susiję su vystytojų užsakomais paveldo objektų tyrimais, detaliųjų planų rengimu ir pastatų pritaikymo projektais.
- Vertinimo tarybų sprendimų aplinkybės atskleidė kai kuriuos jų darbo tvarkos trūkumus: su svarstoma medžiaga Vertinimo tarybų nariai dažnai būna supažindinami posėdžių išvakarėse arba jų metu, pateikiama neišsami medžiaga, o posėdžio protokolo projektas vėliau Vertinimo tarybų nariams nebūna siunčiamas. Taigi, galima manyti, kad nariai sprendimus priima nepakankamai susipažinę su situacija, atsiranda galimybė manipuluoti jų nuomone, apsunkinamas

grįžtamasis ryšys tarp Vertinimo tarybų sprendimų ir jų rezultatų. Kyla abejonų, ar Vertinimo tarybos sprendimai buvo vykdomi tinkamai.

► Sisteminiai neatitikimai tarp deklaracijų ir rezultatų, „tinkamos“ formuluotės naudojimas apibūdinti jų neatitinkančius veiksmus ir nurodymai vadovautis vienas kitam prieštaraujančiais dokumentais sukūrė apgaulingą reikalamų laikymosi regimybę ir pagrindą manipuliacijoms. Šis aspektas vienas svarbiausių, kuris lėmė esamą rezultatą – formaliai saugikliai buvo įvardinti, o jų įgyvendinimas interpretuojamas laisvai ir selektyviai.

SIŪLYMAI:

►1. Įteisinti nuostatą, kad prieš privatizuojant kultūros paveldo objektus būtų nustatomos jų vertingosios savybės (t. y. vertinama jų urbanistinė, kraštovaizdžio reikšmė) ir atsižvelgiant į tai patikslinamas Vertinimo tarybos aktas. Vertinimo tarybų sprendimai turi remtis objektyviais taikomaisiais paveldo objektų tyrimais – jais turi būti patvirtintos kultūros paveldo objektų vertingosios savybės ir teritorijos ribos.

►2. Privalu užkardyti aukciono dokumentuose numatytų paveldosaugos sąlygų keitimą ir reglamentuoti jų stebėseną. Sąlygas leisti keisti tik tyrimų metu nustatčius naujus kultūros paveldo objekto reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių raidą patvirtinančius faktus.

►3. Reikėtų gerinti Vertinimo tarybų darbo tvarką, siekiant skaidrumo ir tinkamo susipažinimo su pateikiama medžiaga. Prieš viešinant protokolus pateikti jų projektus visiems nariams susipažinti.

►4. Griežtai laikytis kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. IV-149 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintų Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų pavyzdinių nuostatų IV skyriaus 24 punkte pateiktų reiklavimų: „Tarybos narys neturi teisės rengti Tarybos akto projektą, kurį svarstys Taryba, kurios nariu jis yra. Tarybos narys taip pat neturi teisės dalyvauti svarstant ar priimant Tarybos sprendimus arba kitaip paveikti Tarybos sprendimus, kurie sukelia viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Prieš pradedant tokio

sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrą arba pačios procedūros metu Tarybos narys privalo informuoti Tarybos pirmininką arba Tarybos pirmininko pavaduotoją, jei Tarybos narys eina Tarybos pirmininko pareigas, ir Tarybos narius bei kitus asmenis, kurie kartu dalyvauja svarstant ar priimant sprendimą, apie esamą interesų konfliktą, pareikšti apie nusišalinimą ir jokia forma nedalyvauti toliau svarstant ar priimant sprendimą [...]“.

TERITORIJŲ PLANAVIMO PROCESAS

Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso teritorijų planavimo situacija buvo skirtinga prieš pradedant planuoti tvarkybos bei atliekant naujos statybos darbus. Misionierių ansamblis yra Pasaulio paveldo sąraše esančios vietovės – Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) (u. k. 16073), nacionalinio reikšmingumo lygmens valstybės saugomos vietovės teritorijoje, o Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksas – Vilniaus miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčiu (u. k. 33653), taip pat nacionalinio reikšmingumo lygmens registrinės vietovės teritorijoje. Ši teritorija vėliau nei Vilniaus senamiestis pripažinta kaip turinti kultūros paveldo vertę miesto dalyje. Todėl dar iki privatizavimo Misionierių ansamblio teritorijai galiojo Vilniaus senamiesčio regeneravimo koncepcija ir sklypų planas, patvirtintas Vilniaus m. valdybos 1995 m. kovo 23 d. potvarkiu, Vilniaus senamiesčio specialusis planas, patvirtintas Departamento direktoriaus 2002 m. spalio 17 d. įsakymu ir Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2003 m. sausio 22 d. sprendimu, Kultūros paminklo U1P Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas, patvirtintas kultūros ministro 2003 m. gruodžio 23 d. įsakymu, jo rengimui sukaupta Vilniaus senamiesčio tyrimų medžiaga, taip pat 2005 m. parengtas Vilniaus senamiesčio detaliojo plano raidos programos papildymas, patvirtintas Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2005 m. lapkričio 23 d.

► Šv. apaštalų Jokūbo ir
Pilypo kompleksas

sprendimu. Visuose šiuose dokumentuose Misionierių ansamblio teritorijai nustatyti labai panašūs, griežti paveldo-sauginiai urbanistiniai apribojimai: nauja statyba vertybės teritorijoje nenumatoma (tik Vilniaus senamiesčio apsaugos specialiajame plane numatytas leidimas nevertingo ligoninės pastato tūrio išplėtimas jį rekonstruojant). Tuo tarpu Vilniaus miesto istorinei daliai, vad. Naujamiesčiu (u. k. 33653), panašių šios kultūros paveldo vietovės vertei saugoti skirtų teritorijos planavimo dokumentų parengta nebuvo.

Privatizavus ansamblio ir komplekso sklypus bei pastatus, būsimiems investuotojams buvo parduota tik dalis šių nekilnojamojo kultūros paveldo ansamblio ir komplekso pastatų, įvyko Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso teritorijų padalinimas. 2005 m. gruodžio 9 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos sprendimu istorinę vienuolyno valdą atitinkanti Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo

atlikta šio detaliojo plano korektūra, Vilniaus m. savivaldybės tarybos sprendimu patvirtinta 2017 m. rugsėjo 25 d., kuria pakeisti užstatymo aukščio, statybos zonos, servitutų ribų ir kiti parametrai, atsižvelgus į jau parengtus statybos projekto pasiūlymus³⁸. Misionierių ansamblio specialiajame plane tarp leidžiamų statybos darbų, lyginant su ankstesniais galiojančiais dokumentais, atsirado reglamentas „Naujų statinių statyba“ bei reikalavimas naujų pastatų architektūros pobūdį parinkti viešo architektūrinio konkurso būdu. Taip pat nurodyta – „Esant Vienuolyno statinių ansamblio (761) [...] Nekilnojamojo kultūros paveldo specialiojo plano reglamentų neatitikimams su Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentu, galioja specialiojo plano reglamentai“³⁹.

Abiem atvejais naujieji teritorijų planavimo dokumentuose pateikti sprendiniai sudarė akivaizdžiai palankesnes sąlygas investuotojams laisviau planuoti statybos darbus nekilnojamojo kultūros paveldo ansamblio ir komplekso teritorijose, tačiau sumenkinant jų paveldo vertę.

2018 m., po visuomenės ir profesionalų bendruomenių išsakytos kritikos dėl planuojamų statybos darbų, naujai parengtu Departamento Vertinimo tarybos aktu Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksas vėl sujungtas į vientisą teritoriją⁴⁰, o 2017 m. rugsėjo 25 d. patvirtinto detaliojo plano koregavimas pripažintas netinkamu⁴¹, bet tai naujų statybos darbų šiame objekte nesustabdė.

NUSTATYTOS PROBLEMS:

- Abiem atvejais ansamblio ir komplekso teritorijų padalinimas bei tikslinimas atlikti tose teritorijose statybas atlikusių bendrovių iniciatyva ir atitiko jų interesus. Teritorijų planavimo dokumentai, detaliojo plano koregavimas taip pat buvo vykdomi bendrovių užsakymu (Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso detalusis planas keitėsi, kai keitėsi privatizuotos teritorijos savininkai). Remiantis specialiojo plano, kitu atveju – detaliojo plano reglamentais, nuo vienuolynų atskirtuose šalia esančiuose sklypuose buvo sudarytos sąlygos daugiaaukštei statybai.
- Nors Misionierių ansamblio teritorijai, kuri yra Pasaulio paveldo sąraše esančios vietovės – Vilniaus istorinio centro teritorijoje, galiojo griežti paveldosauginiai apribojimai ir naujų pastatų statyba čia nebuvo planuojama, tai jos neapsaugojo nuo užstatymo (specialiojo plano viršenybę Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentui patvirtino kultūros ministras).

► Planuojant teritorijas ir tvirtinant detaliuosius/specialiuosius teritorijų planus Vilniaus m. savivaldybė ir kitos atsakingos institucijos nepakankamai atsižvelgė į paveldo saugos reikalavimus. Šiais ir analogiškais atvejais Vilniaus senamiestis, o taip pat ir Vilniaus miesto istorinės dalys, vad. Naujamiesčiu, Žvėrynu, Antakalniu ir Šnipiškėmis, dėl naujų statybos darbų palaipsniui praranda išskirtinį savitumą ir plėtros tvarumą.

SIŪLYMAI:

- 1. Riboti galimybę specialiaisiais planais mažinti Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentu nustatytus paveldosaugos reikalavimus.
- 2. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus pagal Rasos Kalinauskaitės 2020 m. gegužės 19 d. peticijoje pateiktą ir visuomenės paremtą pasiūlymą įtvirtinti konkretų draudimą nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusius su paveldo objektų eksponavimu ar tvarkymu.

ARCHITEKTŪRINIAI KONKURSAI IR STATYBŲ ĮGYVENDINIMAS

Misionierių ansamblio ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso atveju naujų statybų projektai pradėti rengti pasirinkus projektuotojus, taip pat architektūros koncepcijas viešo architektūrinio konkurso būdu. Šv. Jokūbo ligoninės komplekso teritorijos pirmasis konkursas surengtas 2008 m.⁴², jį laimėjęs A. Ambraso, M. Olšausko, A. Šlapikaitės ir J. Jurevičiaus projektas nebuvo įgyvendintas. Pasikeitus sklypo savininkams, 2017 m. pradėtas vykdyti konkurse paskatinamąją premiją gavęs projektas.

2014 m. įvykusį Misionierių ansamblio konkursą laimėjo UAB „DO architects“⁴³. Šis naujų statybų projektas, vos pasirodęs viešumoje, sulaukė aštrios neigiamos visuomenės reakcijos, sukėlusios netgi teisminius ginčus. Misionierių

ansamblio atveju į valdžios institucijas, bandydamas ginti viešąjį interesą, asmeniškai kreipėsi Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus⁴⁴, į Vilnių buvo pakviesti UNESCO bei ICOMOS atstovai. Tai nieko nepakeitė. Daugiabučių namų projektavimo darbai Misionierių ansamblyje nuo 2014 m. vyko be trikdžių, netgi didinant projektuojamus pastatus. Nei projektuotojai, nei projektą tikrinantys valstybės ar savivaldybės tarnautojai neatsižvelgė į ICOMOS Lietuvos nacionalinio komiteto ekspertizėje pateiktas pastabas⁴⁵. Šio projekto įgyvendinimo neigiamas rezultatas Vilniaus senamiesčio pavidalui (įvaizdžiui) ir jo panoramoms yra akivaizdus.

2017 m. pradėtas vystyti, o 2018 m. pradžioje pavišintas studijos „Archinova“ parengtas statybų projektas Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse⁴⁶. Jį nuo pat pradžios Departamentas vertino atidžiau – projektas buvo kritikuojamas vertinant pasiūlymus⁴⁷. Galiausiai, po audringų viešų diskusijų, vystytojai buvo priversti UAB „Archinova“ projekto atsisakyti. Antrasis konkursas paskelbtas 2018 m. gruodžio 14 d.⁴⁸, nelaukiant kol bus pavišintos 2018 m. gruodžio 4 d. Vertinimo tarybos posėdžio metu patikslintos aptariamojo kultūros paveldo objekto vertingosios savybės⁴⁹. Dėl to Lietuvos Respublikos Restauratorių sąjunga pareiškė protestą⁵⁰, vasario mėnesį konkursas buvo sustabdytas ir vėl atnaujintas liepos mėnesį⁵¹. Konkursą 2019 m., kaip ir Misionierių ansamblio atveju, laimėjo UAB „DO architects“⁵². Jame nurodoma, kad planuojami darbai atitinka paveldo apsaugos reikalavimus, tačiau jo rezultatą visuomenė pamatys tik įgyvendinus projektą, o tada bus galima jį įvertinti.

Kaip ir daugeliu kitų panašių atvejų, šių architektūrinių konkursų metu jo dalyviai – projektuojantys architektai ir vertinimo komisijų nariai – į konkurso sąlygose pridėtus nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos reikalavimus žiūrėjo tik kaip į rekomendaciją. Architektūrinio konkurso rezultatus lėmė individualios architektų kūrėjų raiškos savybės ir būsimų investuotojų interesų patenkinimas. Konkursų vertinimo komisijose paveldo saugos specialistų buvo mažai ir į jų nuomonę nebuvo pakankamai atsižvelgta. Misionierių ansamblio architektūrinį konkursą laimėjęs statybos projektas buvo toliau vykdomas neatsižvelgiant, kad konkurso vertinimo komisija pateikė rekomendacijų projektui tobulinti ir turėjo esminių pastabų: pirmąją vietą laimėjusio „Misionierių sodo“ projekto autoriams komisija rekomendavo kraigo altitudžių kaitos paiešką, tęsti fasadų estetikos ir medžiagiškumo paieškas, keisti pastatų tūrius, žeminant juos link šlaito ir didinant kvartalo viduryje⁵³.

Šiuo metu statybos Misionierių ansamblyje ir Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse yra ne vienodai užbaigtos: Misionierių ansamblyje statyba yra užbaigta ir jau galima vertinti jos poveikį Vilniaus senamiesčio aplinkai, o Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse nauja statyba yra tik pradėta ir jos būsimas poveikis dar nėra matomas.

NUSTATYTOS PROBLEMOS:

- Atvejų tyrimai parodė, kad tiek projektuojanti architektų bendruomenė, tiek Vilniaus m. savivaldybės bei valstybės institucijų specialistai, dalyvaudami konkursuose, nepakankamai atsakingai ir formaliai žvelgia į paveldosaugos reikalavimus.
- Skelbiant architektūrinius konkursus, paveldosaugos reikalavimams trūksta konkretumo ir aiškumo. Ydinga pasikliauti manymu, jog projektuotojai „jautriai pažiūrės į teritoriją“. Vėliau, projektavimo metu iškilus akivaizdiems prieštaravimams, atsirandančios statybų verslo ir paveldosaugos atstovų derybos, siekiant rasti kompromisą tarp verslo ir viešojo intereso, paprastai reiškia tik atsisakymą dalies konkrečių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kompleksų ar vietovių vertingųjų savybių išsaugojimo – paveldo vertė aucojama dėl didesnių projektuojamų statybų.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo ansamblių ir kompleksų, o ypač vietovių Vertinimo tarybų aktų teiginiai, Vilniaus miesto teritorijos bendrojo plano Vilniaus senamiesčio apžvalgos kontroliniai taškai nesuteikia pakankamai tinkamų gairių sėkmingai vykdyti projektavimo darbus istorinėje Vilniaus miesto aplinkoje, neapsaugo nuo galimų apmaudžių klaidų.

SIŪLYMAI:

- 1. Apsvarstyti galimybę sugrįžti prie anksčiau veikusios paveldosaugos sąlygų rengimo ir išdavimo tvarkos, kai buvo konkrečiai ir tiksliai surašomi objektų paveldosaugos reikalavimai, pagrįsti objekto vertingosiomis savybėmis ir apsaugantys nuo galimo neigiamo poveikio objektui, jo teritorijai ir vietai, o ne pateikiamas tik teisės aktų, kuriais privaloma vadovautis, sąrašas.
- 2. Projektai, neatitinkantys paveldosaugos reikalavimų, iš anksto, dar prieš projektų svarstymą ir vertinimą, turėtų būti šalinami iš konkursų, kaip ir tie projektai, kurie netenkina bet kurių kitų keliamų (techninių) parametų.

VIEŠASIS INTERESAS

Paviešinus statybų Misionierių ansamblyje ir Šv. apaštalo Jokūbo ir Pilypo komplekse projektus, kilo dalies visuomenės bei visuomeninių organizacijų nepasitenkinimas. Buvo organizuojami piketai, atsakingoms valstybės institucijoms rašomi nepritarimo statyboms šiuose kultūros paveldo objektuose raštai.

MISIONIERIŲ ANSAMBLIS

2016 m. į diskusijas dėl planuojamų statybų Misionierių ansamblyje aktyviai įsitraukė Paveldo komisija. Ji įvertino konkursą laimėjusius projektinius pasiūlymus ir teigė, kad projekto sprendiniai gali pakenkti išskirtinei visuotinei Vilniaus senamiesčio vertei ir autentiškumui⁵⁴. Taip pat reiškė susirūpinimą dėl grėsmės Misionierių ansamblui ir bažnyčiai, vykdant žemės kasimo darbus ant Išganytojo kalvos⁵⁵, parengė pažymą, kurioje pateikė situacijos analizę⁵⁶, gavusi užklausą iš Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – VTPSI) pateikė kritišką nuomonę dėl šios vietos 2015 m. patvirtinto specialiojo plano⁵⁷ ir kt.

Tarp protestuojančių dėl pradėtų statybos darbų Misionierių ansamblyje buvo Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis⁵⁸, Lietuvos dailės istorikų draugija, įvairios Vilniaus miesto bendruomenės, kurios rengė piketus, kreipėsi į aukščiausias

► Misionierių sodai.
„DO architects“ vizualizacijos

► Misionierių sodai.
„DO architects“ vizualizacija

valstybės institucijas, rašė raštus, kuriuose teigė, kad statybos darbai sunaikins ansamblio meninę vertę ir pakenks Vilniaus senamiesčio panoramai⁵⁹. Visuomenės nuomonę savo kreipimesi palaikė Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus⁶⁰. Klausimas svarstytas ir Seimo Kultūros komitete⁶¹. 2017 m. gegužės 22 d. į valstybės institucijas raštu kreipėsi kelios viešąjį interesą gynusios visuomeninės organizacijos, ragindamos kreiptis į Lietuvos Respublikos prokuratūrą⁶². Paveldo komisija 2017 m. birželio 2 d. raštu kreipėsi į Generalinę prokuratūrą ginti viešąjį interesą dėl vykdomų statybos darbų Subačiaus g. 20, Vilniuje teisėtumo⁶³. Šį kreipimąsi parėmė Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas⁶⁴.

2017 m. birželio 19 d. dėl viešojo intereso gynimo Misionierių ansamblyje į teismą kreipėsi Generalinė prokuratūra ir VTPSI⁶⁵. Paveldo komisija dalyvavo iškeltoje civilinėje byloje kaip išvadą teikianti institucija. Civilinė byla 2019 m. sausio 29 d. baigėsi taikos sutartimi⁶⁶. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme taip pat buvo nagrinėjama norminė administracinė byla pagal pareiškėjų, Seimo narių Naglio

► Misionierių ansamblis

Puteikio ir Petro Gražulio, prašymus ištirti kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymo Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“ ir 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymo Nr. IV-558 „Dėl vienuolyno statinių ansamblio (unikalus kodas KVR 761) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“ teisėtumą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nusprendė, kad minėti teisės aktai neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, o likusią norminės administracinės bylos dalį nutraukė⁶⁷.

Visuomenės pastangos rezultatų nedavė.

ŠV. APAŠTALŲ JOKŪBO IR PILYPO KOMPLEKSAS

UAB „Orkela“ užsakymu UAB „Archinova“ parengti statybų Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksų projektiniai pasiūlymai 2017 m. buvo svarstomi Departamente, jiems buvo pateikta svarbių pastabų⁶⁸. 2017 m. gruodžio 22 d. Departamento Vilniaus teritorinis skyrius išdavė specialiuosius paveldosaugos reikalavimus, 2018 m. sausio 22 d. – tvarkybos darbų projektavimo sąlygas, bet turėdami abejonių „dėl architektūros kokybės“, Vilniaus miesto vyriausiajam architektui pasiūlė apsvastyti projekto viešinimo klausimą⁶⁹. Tuo metu projektiniai pasiūlymai visuomenei oficialiai pristatyti nebuvo, bet projekto vizualizacija buvo pasidalinta socialiniuose tinkluose.

2018 m. vasario 26 d. Lietuvos dailės istorikų draugija raštu pateikė susirūpinimą, kad UAB „Archinova“ ir statytojo UAB „Orkela“ planuojamas vykdyti projektas visuomenei nebuvo pateiktas svarstyti, iškėlė klausimą dėl planuojamų statybų teisėtumo, 2005 m. gruodžio 9 d. ir 2017 m. birželio 15 d. Vilniaus m. Vertinimo tarybos sprendimų ydingumo⁷⁰.

Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis 2018 m. kovo 6 d. surengė piketą prie Kultūros ministerijos dėl tuo metu vykusių statybos darbų Misionierių ansamblyje ir planuojamų statybų Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse⁷¹. Dar vieną piketą Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis surengė 2018 m. kovo 21 d. prie Vilniaus m. savivaldybės⁷². Protestas vyko prieš planus užstatyti Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčią bei dominikonų vienuolyno ansamblį.

► Šv. apaštalų Jokūbo
ir Pilypo kompleksas.
UAB „Archinova“ vizualizacija

Kilus pasipiktinimui, 2018 m. kovo 16 d. Vilniaus m. savivaldybės interneto svetainėje buvo paskelbtas UAB „Lords LB Asset Management“ pranešimas spaudai ir pateikta nuoroda pamatyti brėžinius ir projekto vizualizacijas⁷³. Projektiniams pasiūlymams kritinių pastabų pateikė Lietuvos architektų rūmų Urbanistinės plėtros darbo grupė⁷⁴, Lietuvos architektų rūmų Vilniaus regioninė architektų taryba⁷⁵, Paveldo komisija⁷⁶.

2018 m. balandžio 19 d. Lietuvos dailės istorikų draugija pateikė skundą Generalinei prokuratūrai, kuriame prašė ištirti, ar keičiant vertingąsias savybes ir koreguojant sklypo detalų planą nebuvo nusižengta įstatymams ir pažeistas viešasis interesas, siekiant sukurti atskirai bendrovei palankias verslo sąlygas⁷⁷. Prokuratūra klausimo nenagrinėjo, persiuntė jį Departamentui ir VTPSI, nes pagal Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 str. 1 d. prokurorai gina viešąjį interesą tais atvejais, kai valstybės ar savivaldybių institucijos, kurių veiklos srityse buvo padarytas teisės aktų pažeidimas, nesiėmė priemonių jam pašalinti, arba kai tokios kompetentingos institucijos nėra⁷⁸. VTPSI nusižengimo neįžvelgė⁷⁹.

Atsižvelgdama į vykstančias diskusijas 2018 m. balandžio 25 d. Vilniaus m. savivaldybės taryba paskelbė rezoliuciją, kurioje pripažino, kad Vilniaus m. savivaldybės tarybos

2008 m. balandžio 23 d. sprendimu Nr. 1-445 patvirtinti sklypo detaliojo plano sprendiniai ir Vilniaus m. savivaldybės administracijos direktoriaus 2017 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. A30-2580 patvirtinti sklypo detaliojo plano koreguoti „sprendiniai nuvertina Lukiškių architektūrinį ansamblį ir kelia pavojų miestovaizdžiui“ [...] ir teigė, kad žemės sklype Vasario 16-ojoje g. 10 formuojamas naujas kompleksas galėtų būti statomas tik atlikus vizualinio poveikio Vilniaus senamiesčiui ir Naujamiesčiui analizę, gavus Vilniaus regioninės architektų tarybos prie Architektų rūmų ir Paveldo komisijos ekspertų išvadas ir į jas tinkamai atsižvelgus, atlikus projekto svarstymo su visuomene procedūras ir kt.⁸⁰

Po to Departamento direktoriaus įsakymu buvo sudaryta laikinoji komisija, kuri ištyrė Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso teritorijoje projektuojamus statybos darbus⁸¹. Remiantis komisijos išvadomis 2018 m. birželio 1 d. inicijuota ligoninės komplekso vertingųjų savybių patikslinimo procedūra, o birželio 7 d. pripažinti negaliojančiais Departamento Vilniaus teritorinio skyriaus projektinių pasiūlymų suderinimai bei projektavimo sąlygos.

Dar prieš paskelbiant Departamento sudarytos komisijos sprendimą Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekso statybų užsakovo UAB „Orkela“ iniciatyva 2018 m. pradėti teisminiai procesai prieš Departamentą, Departamento pirmąją Vertinimo tarybą ir Kultūros paveldo centrą. Teismuose užsakovo ieškiniai ir skundai buvo atmesti⁸². Procesai įvairių instancijų teismuose truko iki 2020 m.⁸³ UAB „Orkela“ 2018 m. Vilniaus m. apylinkės teisme buvo iškelusi civilinę bylą visuomenininkei Rasai Kalinauskaitei ir pateikusi 50 000 eurų ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo už asmens viešus pasisakymus apie užsakovo vystomą projektą⁸⁴. Vykstant teismo procesui UAB „Orkela“ savo pateikto ieškinio atsisakė⁸⁵. 2018 m. spalio 23 d. Seime įvyko forumas „Strateginės bylos prieš visuomenės dalyvavimą Lietuvoje: ką daryti“. Jos dalyviai priėmė rezoliuciją, kurioje konstatuota, kad „Lietuvoje stiprėja reiškiny, pasaulyje žinomas kaip strateginis bylinėjimasis prieš visuomenės dalyvavimą, kai verslo korporacijos arba valdžios institucijos imasi teisinio persekiojimo prieš piliečius, ištraukusius į tam tikrą viešąjį dalyvavimą ir intereso gynimą“ ir pabrėžta, kad „šiuo metu Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse nustatyta atsakomybė už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis nėra pakankama apginti į viešąjį dalyvavimą ištraukusius asmenis“⁸⁶.

2018 m. gruodžio 14 d. UAB „Orkela“ ir Architektų sąjunga paskelbė naują tarptautinį architektūros konkursą, o 2019 m. paskelbė konkurso ataskaitą⁸⁷. Konkursinio darbo pagrindu parengti projektiniai pasiūlymai 2020 m. balandžio 17 d. paskelbti Vilniaus m. savivaldybės interneto svetainėje, įvyko viešas jų svarstymas⁸⁸.

2020 m. gegužės 19 d. Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis paskelbė kreipimąsi dėl statybų Vilniaus baroko paminkluose⁸⁹, norėdami atkreipti dėmesį į bendrą situaciją. Peticija sulaukė visuomenės atstovų paramos. Seimui nutarus patenkinti peticijoje

► Šv. apaštalų Jokūbo
ir Pilypo kompleksas.
„DO architects“ vizualizacija

siūlomus inicijuoti teisės aktų pakeitimus, įtvirtinant konkretų draudimą nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusius su paveldo objektų eksponavimu ar tvarkymu. 2020 m. spalio 22 d. buvo įregistruotas SŽNSĮ Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII-P-5324, draudžiantis statybas nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų, paskelbtų kultūros paminklais, teritorijose. Inicatyva ilgainiui išaugo į diskusiją dėl SŽNSĮ Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimų pobūdžio⁹⁰.

Nagrinėjant viešųjų ryšių, viešojo intereso ir visuomenės teisės į paveldą diskursą Misionierių ansamblyje bei Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse, pastebėti neigiami aspektai: išaldytos investicijos, galimi korupcijos atvejai vystant projektus (UAB „Misionierių sodų“ atstovas buvo pripažintas kaltu dėl kyšio davimo paveldosaugininkui, jam skirta 25 740 litų (7 429 eurų) bauda)⁹¹, teisinė kolizija, prioritetas investuotojų interesams, pavėluotos diskusijos tarp visų suinteresuotųjų pusių, aktyvių visuomenės atstovų spaudimas, keliant bylas teisme, institucinis neveiknumas, viešumo ir projektų viešinimo stoka, Pasaulio paveldo konvencijos ir jos

įgyvendinimo gairių nepaisymas. Be neigiamų faktorių, šiose didelio dėmesio visuomenėje sulaukusiose projektų vystymo istorijose, yra ir teigiamų aspektų: visuomenininkų dėmesys, vietos bendruomenių ir jų lyderių aktyvumas, pamokos valstybinėms institucijoms dėl projekto priežiūros nuo projekto vystymo pradžios ir naujos praktikos statybų sektoriuje.

NUSTATYTOS PROBLEMOS:

- ▶ Nors formalus abiejų vystomų projektų viešinimas įvyko, tačiau su visuomene iš anksto, išsamiai pristatant projektus, tartasi nebuvo.
- ▶ Visuose nagrinėtuose procesuose pastebimas prioritetas atsižvelgti pirmiausia į investuotojų interesus ir siekis maksimaliai padidinti pelną.

SIŪLYMAI:

- ▶1. Viešinimo tvarkos keitimas, kad būtų užtikrintas visuomenės dalyvavimas statybų planavimo procese, ypatingai Pasaulio paveldo sąraše esančiose vietovėse.
- ▶2. Atsakomybės griežtinimas architektams, planuotojams, ekspertams ir specialistams dėl kultūros paveldo vertę menkinančių veiksmų.
- ▶3. Korupcijai atsparios aplinkos priemonių sistemos kūrimas.

Statybų atvejai Misionierių ansamblyje bei Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo komplekse atskleidė akivaizdžias sistemines Lietuvos urbanistinės paveldosaugos spragas, kurias taikliai pastebėjo Lietuvos dailės istorikų draugija, pateikdama išvadą, jog „Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso „renovavimo“ evoliucija demonstruoja labai pavojingas miestų planavimo, administracinio miestų valdymo ir verslo vadybos tendencijas (...)“.

PARENGĖ:

Paveldo komisijos nariai:

doc. dr. VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ, dr. VILTĖ JANUŠAUSKAITĖ,
dr. DALIA VASILIŪNIENĖ, ANDRIJANA FILINAITĖ,
AUGIS GUČAS.

Prisidėjo Paveldo komisijos administracijos darbuotojai:
VIKTORIJA GADEIKIENĖ ir RIMANTAS BITINAS.

► Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimo išvadų pristatymas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Iš dešinės:

doc. dr. Vaidutė Ščiglienė,
dr. Viltė Janušauskaitė,
dr. Dalia Vasieliūnienė,
Rimantas Bitinas,
Viktorija Gadeikienė

► Šv. apaštalo Jokūbo ir
Pilypo kompleksas.
Sauliaus Žiūros nuotrauka

DVARŲ SODYBŲ PAVELDO APSAUGOS PROBLEMŲ TYRIMAS

PAVELDO KOMISIJOS

2020–2025 M. ATLIKTI TYRIMAI, PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

PATVIRTINTA

Paveldo komisijos 2025 m. balandžio 25 d. posėdžio
protokolu Nr. V17-6(6.1)

Vilnius, 2025 m.

IVADAS

Dvarų sodybų apsaugos klausimas, kurį nagrinėjo 7-osios ir 8-osios kadencijos Paveldo komisija, yra tęstinis. Dvarų sodybų apsaugos problemos yra rimtos ir sudėtingos, todėl dvarų sodybų apsaugos klausimams yra skiriamas ypatingas dėmesys.

Nuo 1999 m. bendraujant su institucijomis, dvarų sodybų valdytojais, kultūros paveldo apsaugos specialistais, išvažiuojamųjų posėdžių metu Paveldo komisija rinko informaciją, susijusią su dvarų sodybų apsauga, naudojimu ir tvarkymu. Surinkta informacija buvo analizuojama, vertinama ir pateiktos rekomendacijos institucijoms bei visuomenei dėl dvarų sodybų apsaugos problemų sprendimo. Paveldo komisija priėmė ne vieną sprendimą dėl dvarų sodybų apsaugos.

2020 m. Ministro Pirmininko deleguota Paveldo komisijos narė, dvarų sodybų ir jų paveldo tyrinėtoja, dr. Dalė Puodžiukienė iš naujo iškėlė dvarų sodybų apsaugos problemą ir įvardijo, kad yra būtinas visapusiškas situacijos nagrinėjimas, todėl nuo 2020 m. šio kultūros paveldo apsaugos aspektai buvo išsamiai narinėjami. Nuo 2022 m. pradžios ypač didelis dėmesys buvo skirtas dvarų sodybų paveldo būklės blogėjimo problemoms nagrinėti ir galimiems prevenciniams veiksams analizuoti, o išvados pristatytos posėdžiuose ir susitikimuose, pateikiamos 2022 m. priimtame Paveldo komisijos sprendime.

Paveldo komisija yra institucija, kuri pataria ir atlieka ekspertės funkciją dėl valstybinės kultūros paveldo apsaugos, jos veikla ir sprendimai nėra imperatyvūs, tačiau 2020–2025 m. išplėtotas diskursas apie dvarų sodybų būklę svarbiausiose Lietuvos kultūros paveldo apsaugos politiką formuojančiose ir administruojančiose institucijose davė rezultatų – vangiai, tačiau institucijos ėmėsi veiksmų.

Šis tyrimas – tai ilgalaikė Paveldo komisijos veikla, kurią viešinant galima būtų paskatinti reikalingus pokyčius, kurie leistų pagerinti visos Lietuvos dvarų sodybų būklę ir tyrimų galimybes. Šiame tyrime pateikiama susisteminta Paveldo komisijos surinkta informacija apie dvarų sodybų būklę ir apsaugos problemas (atliktos analizės, priimti teisės aktai ir kiti dokumentai, informacija iš Paveldo komisijos išvažiuojamųjų posėdžių, tarpinstitucinių posėdžių ir kitų susitikimų). Visuomenė turi būti supažindinta su kylančiomis problemomis ir siūlomais sprendimo būdais, kas galėtų paskatinti teikti papildomus pasiūlymus, kaip spręsti įvardintas problemas. Paskelbta informacija galėtų būti pagrindu tobulinti dvarų sodybų apsaugos teisinį reguliavimą.

► Aštriosios Kirsnos
dvaro sodyba

TYRIMO TIKSLAS

Identifikuoti dvarų sodybų apsaugos problemas ir pateikti siūlymus dėl jų sprendimo.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

- 1) įvertinti dvarų sodybų apsaugos situaciją;
- 2) įvertinti neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų sąrašė (toliau – Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašas) esančių sodybų apsaugos ir valdymo situaciją;
- 3) pateikti siūlymus dėl dvarų sodybų apsaugos problemų sprendimo.

TYRIMĄ ATLIKO¹

Paveldo komisijos nariai: pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiėglienė, doc. dr. Salvijus Kulevičius, Raimundas Balza.

Talkino Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vadovė Viktorija Gadeikienė ir šios grupės vyriausieji specialistai Artūras Bundonis bei Artūras Stepanovič.

2020–2024 m. dvarų sodybų tyrimo problematiką nagrinėjo ir aprašė 7-osios kadencijos Paveldo komisijos narė, dvarų sodybų ir jų paveldo tyrinėtoja, dr. Dalė Puodžiukienė.

PAVELDO KOMISIJOS VEIKLA IKI 2020 M.

Paveldo komisija nagrinėdama dvarų sodybų paveldo apsaugos problemas, vertindama su jomis susijusių institucijų ir asmenų veiklą, Seimui ir Vyriausybei teikė strateginius pasiūlymus dvarų sodybų apsaugos tobulinimo klausimais².

Vienas iš svarbiausių Paveldo komisijos priimtų sprendimų dėl dvarų sodybų apsaugos – 2002 m. rugsėjo 13 d. sprendimas Nr. 87 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“. Šiame sprendime Paveldo komisija³ pateikė Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepciją (toliau – Dvarų išsaugojimo koncepcija)⁴. Dvarų išsaugojimo koncepcijos misija –

sukurti Lietuvos dvarų paveldo išsaugojimo ir perdavimo ateinančioms kartoms strateginę ir edukacinę pagrindą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnio nuostata, įpareigojanti valstybę rūpintis istorijos ir kultūros paminklų bei vertybių apsauga, pagrindžia šios Koncepcijos būtinybę. Koncepcijoje suformuluota valstybinė dvarų paveldo apsaugos samprata ir jos įtvirtinimo visuomenėje strategija.

► Trakų Vokės dvaro sodyba

► Burbiškio dvaro sodyba,
Radviliškio r.

Dvarų išsaugojimo koncepcija – strateginis dokumentas, į kurio nuostatas turėtų atsižvelgti valstybės institucijos formuodamos, rengdamos, koordinuodamos, tvirtindamos ir koreguodamos teisės aktus ir planavimo dokumentus. Šis dokumentas yra strateginis ir edukacinis pagrindas juridiniams ir fiziniams asmenims, siekiantiems išsaugoti, palaikyti ir puoselėti Lietuvos saviraiškos nacionalinį charakterį bei regioninius ypatumus, išsaugoti ir pritaikyti dvarų sodybų paveldą dabartinėms reikmėms, išsaugoti, palaikyti ir/ar atgaivinti Lietuvos kaimo kraštovaizdžiui būdingas tvarkymo tradicijas, tradicinius kaimo bei dvarų, miestų ir miestelių teritorijų planavimo būdus, teritorinius kultūrinės sklaidos principus, tradicinę kaimo architektūrą, gyvenseną, tradicinius socialinius elementus bei ypatumus, ūkininkavimo būdus, tradicinių statybos būdų ir medžiagų panaudojimą.

Suprasdama dvarų sodybų išsaugojimo svarbą ir pripažindama Dvarų išsaugojimo koncepcijos pagrįstumą, vadovaudamasi įvairiais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais bei atsižvelgdama į Paveldo komisijos paskelbtą Dvarų išsaugojimo koncepciją, Vyriausybė 2003 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 481 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“ patvirtino Dvarų paveldo išsaugojimo programą ir Dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemones⁵. Programoje nurodytos strateginės kryptys ir įgyvendinimo priemonės dėl dvarų paveldo sisteminio mokslinio ištyrimo, identifikavimo ir apskaitos, saugojimo,

panaudojimo ir pritaikymo, teisinio reglamentavimo sistemos sukūrimo, saugomo kultūrinio kraštovaizdžio kokybės ir įvairovės palaikymo, valstybės ir savivaldybių saugomų teritorijų sistemos plėtojimo.

Paveldo komisija įvertino paminėtą programą, priemonių vykdymą ir 2007 m. kovo 9 d. priėmė sprendimą Nr. S-3-(122) „Dėl valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos vykdymo“⁶. Sprendime nurodoma, kad ši programa ketverius metus iš esmės nebuvo įgyvendinama. Nepatenkinami dvarų paveldo moksliniai tyrimai, paveldo apsaugos klausimai nėra įtraukiami į rengiamus apskričių (regionų) bendruosius ir kitus planus. Nesprendžiama dvaro sodybos vientisumo išsaugojimo problema, nevykdomos kitos efektyvios dvarų paveldo apsaugos ir integravimo priemonės. Beveik nesprendžiamos unikalaus medinio Lietuvos paveldo bei istorinių želdynų tvarkybos ir apsaugos problemos. Programos strateginių nuostatų įgyvendinimui buvo skirta labai mažai lėšų. Dvarų paveldo išsaugojimo programa buvo parengta atsižvelgiant į ekonominę Lietuvos Respublikos situaciją ir valstybės biudžetą programos priėmimo metu, tačiau lėšų programos įgyvendinimui nebuvo skirta. Dvarų paveldo išsaugojimo programa neprarado aktualumo ir turi būti tęsiama. Paveldo komisija palaikė Vyriausybės vykdomą politiką, kuria buvo siekiama dvarų paveldo objektus ir kompleksus pritaikyti ir panaudoti kultūriniam turizmui Europos Sąjungos lėšomis.

► Burbiškio dvaro sodyba,
Radviliškio r.

2007 m. kovo 9 d. sprendime Nr. S-3-(122) „Dėl valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos vykdymo“ Paveldo komisija nurodė, kad Vyriausybė turėtų įvertinti už Dvarų paveldo išsaugojimo programos ir priemonių įgyvendinimą atsakingų institucijų veiklą bei sudaryti suinteresuotų specialistų darbo grupę, kuri parengtų 2003 m. valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos ir jos įgyvendinimo priemonių patikslinimą, kuriame būtų numatyta: dvarų paveldo diferencijuotas vertinimas ir monitoringas; blogai prižiūrimų ar neprižiūrimų reikšmingiausių dvarų paveldo objektų, jų dalių išpirkimas; bešeimininkų dvaro sodybų perėmimas valstybės ar savivaldybės nuosavybės; vietos bendruomenių ir visuomenės atstovų dalyvavimas dvarų paveldosaugoje; dvaro sodybų savininkų (naudotojų) veiklos organizavimas pagal jungtinę sutartį. Seimo ir Vyriausybės buvo prašoma nustatyti patikslintos programos ir jos įgyvendinimo priemonių tikslinį finansavimą. Sprendimu buvo pritarta Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos iniciatyvoms dėl privačių dvarų paveldo apsaugos ir pritaikymo.

Paveldo komisijos paskelbta Dvarų išsaugojimo koncepcija ir kiti strateginio planavimo dokumentai – Dvarų paveldo išsaugojimo programa ir Dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemonės – pagrindžia Paveldo komisijos tyrimus ir priimtus sprendimus (ypatingai svarbus Paveldo komisijos 2022 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-252) „Dėl dvarų sodybų apsaugos“⁷⁾).

NEPRIVATIZUOTINŲ BUVUSIŲ DVARŲ SODYBŲ VALDYMO IR APSAUGOS PROBLEMOS (2021–2024 M.)

2020 m. gruodžio 22 d. Kultūros ministerija raštu Nr. S2-3808 „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“⁸⁾ prašė Paveldo komisijos nuomonės dėl Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“⁹⁾ pakeitimo, kuriuo iš Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašo norima išbraukti Raudondvario dvaro sodybos Pietų svirną (u. k. 25733), siekiant apsaugoti jį nuo sunykimo. Svirną ketinama parduoti per viešą aukcioną. Buvo prašoma pritarti Kėdainių r. savivaldybės administracijos siūlymui išbraukti Apytalaukio dvaro sodybą (u. k. 210) iš Neprivatizuotinių

► Raudondvario
dvaro sodyba

buvusių dvarų sodybų sąrašo, tačiau Paveldo komisija 2021 m. sausio 29 d. posėdyje nepritarė pavienių prašymų išbraukti dvaro sodybas ar jų dalis iš šio sąrašo tenkinimui. Buvo pasiūlyta peržiūrėti ir atnaujinti Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą, atkreipiant dėmesį į dvarų sodybų vertes, akcentuojant valstybės prioritetus, nurodant šiuolaikinius išsaugojimo kriterijus toms dvarų sodyboms, kurioms yra iškylusi potenciali grėsmė. Rekomenduota peržiūrėti esamą dvarų sodybų privatizavimo/neprivatizavimo koncepciją, įvertinant, ar galima privatizuoti Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąraše esančias dvarų sodybas, nustatčius aiškias sąlygas (atliekant dvarų sodybų galimybių studijas), dvarų sodybų išsaugojimą pagrindžiant specialiaisiais teritorijų planavimo dokumentais, individualiais apsaugos reglamentais, sutartimis. Paveldo komisija laikėsi nuomonės, kad labai svarbu yra išsaugoti dvarų sodybų kompleksiskumą ir vientisumą, nesvarbu, kokia dvarų sodybų nuosavybės forma. Siūlyta nedelsiant ne tik peržiūrėti koncepciją, bet ir Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtintus sąrašus. Siūlyta sąrašuose esančias dvarų sodybas suskirstyti į neprivatizuotinas/privatizuotinas su specialiomis sąlygomis.

Norint išsiaiškinti neprivatizuotinių dvarų sodybų apsaugos situaciją ir išgirsti valdytojų nuomonę dėl jų apsaugos, Paveldo komisija 2022 m. spalio 10 d. organizavo susitikimą su neprivatizuotinių dvarų sodybų valdytojais. Susitikime dalyvavo Apytalaukio dvaro sodybos, Baisogalos dvaro sodybos, Burbišio dvaro sodybos (Radviliškio r.), Kairėnų dvaro sodybos, Palangos dvaro sodybos, Panemunės pilies, Paragių dvaro sodybos, Plungės dvaro sodybos, Užutrakio dvaro sodybos, Verkių dvaro sodybos bei Rokiškio dvaro sodybos valdytojai, o Biržų pilies, Užugirio (Lėno) dvaro sodybos ir Siesikų dvaro sodybos valdytojai į Paveldo komisijos užklausą atsakė raštu po susitikimo. Susitikimo metu buvo aptariami šie klausimai:

- 1. valdytojai pritartų ar prieštarautų Vyriausybės 1992 m. nutarimu Nr. 256 „Dėl dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų – išsaugojimo principų atstatant nuosavybes teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtinto pirmo priedo „Neprivatizuotinos buvusių dvarų sodybos – istorijos ir kultūros paminklai“ panaikinimui;
- 2. su kokiomis problemomis susiduria valdytojai, valdantys dvarų sodybas, esančias Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašė.

Susitikime neprivatizuotinių dvarų sodybų valdytojai pasidalino savo patirtimi ir pristatė problemas, su kuriomis susiduria saugodami dvarus. Susirinkime dalyvavę dvarų sodybų valdytojai beveik vienbalsiai (10 iš 11), o nedalyvavę trys valdytojai (raštu) sutiko, kad Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašas turėtų išlikti, nes jis leidžia išsaugoti svarbų valstybės turtą – dvarus. Kėdainių r. savivaldybės (Apytalaukio dvaro sodybos valdytojos) atstovai pasiūlė, peržiūrėjus šį sąrašą, Apytalaukio dvaro sodybą leisti privatizuoti.

Pagrindinis sunkumas, su kuriuo susiduria neprivatizuotinių dvarų sodybų valdytojai – nėra valstybės ilgalaikio tęstinio ir tikslinio finansavimo strategijos. Dalis dvarų sodybų valdytojų susiduria su privataus verslo iniciatyvomis, kurios ne visada yra naudingos siekiant išsaugoti paveldą (pvz., kai kada bandoma padalinti vientisą kompleksą). Dvarų sodybų valdytojų pasakyta nuomonė pateikiama priede Nr. 1.

► Raguvėlės dvaro sodyba

2022 m. buvo atlikta analizė „Dėl buvusių dvarų sodybų vientisumo principo įgyvendinimo“¹⁰. Atlikus analizę galima teigti, kad Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ 1 punkto 1.2 papunktyje suformuluotas vienas iš buvusių dvarų sodybų išsaugojimo principų – visuose nuosavybės teisių atstatymo, privatizavimo ir žemės reformos etapuose buvusių dvarų sodybos yra laikomos istoriškai susiformavusiais kompleksais, kurių vientisumas sudaro kultūrinę jų vertę. Vyriausybės 1993 m. gegužės 27 d. nutarimo Nr. 369 „Dėl buvusių dvarų sodybų ir palivarkų paminklinių sodybų apsaugos“¹¹ 3 punkte nustatyta, kad dvaro (palivarko) sodyba yra dvaro valdomos teritorijos dalis, skirta gyventi, taip pat kitoms reikmėms (reprezentacinėms, ūkinėms, gamybinėms, rekreacinėms, švietimo). Ją sudaro istoriškai susiformavęs vientisas sodybinės žemės sklypas su visais jame esančiais dvaro įvairios paskirties trobesiais, statiniais, želdiniais, vandens telkiniais, susisiekimo, inžineriniais ir technologiniais įrenginiais, smulkiaisiais architektūros elementais bei dailės kūrinių, taip pat visų nurodytųjų sudėtinųjų dalių liekanomis ir jų vietomis, sujungtais į teritorinį, funkcinį bei architektūrinį vienetą, o šio nutarimo 5 punkto 5.1 papunktyje nurodoma, kad saugomas istoriškai susiformavęs ir išlikęs vientisas sodybos sklypas su visais jame esančiais įvairios paskirties elementais. NKPAĮ 11 str. 1 dalyje nustatyta, kad kultūros paveldo objektas saugomas kartu su jo užimama ir jam nustatyta teritorija. Ši teritorija nuo kultūros paveldo objekto neatsiejama. Remiantis nustatytu teisiniu reglamentavimu, galima teigti, kad viena pagrindinių buvusių dvarų sodybų išsaugojimo prielaidų – jų vientisumo išlaikymas. Deja, paminėtos teisės normos yra deklaratyvios, jas paneigia kiti teisės aktai. Minėtame Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarime Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ yra pateiktas Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašas ir

Neprivatizuojamų buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų – teritorijų sąrašas (toliau – Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašas). Pagal antrąjį sąrašą subjektams leidžiama privatizuoti buvusių dvarų sodyboms priklausančius pastatus, tačiau draudžiama privatizuoti žemę. Vadovaujantis šia Vyriausybės nutarimo nuostata, buvusių dvarų sodybų teritorija lieka valstybės nuosavybe, o šioms sodyboms priskirti pastatai atitenka privatiems asmenims. Kultūros paveldo objektų ir jiems nustatytų teritorijų atskyrimas užkerta kelią įgyvendinti NKPAĮ nuostatą, kad kultūros paveldo objektas saugomas kartu su jo užimama ir jam nustatyta teritorija, todėl Vyriausybės nutarime suformuluotas vientisumo principas tampa neįgyvendinamas. Tolesnis buvusių dvarų sodybų vientisumo naikinimas įtvirtinamas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo¹² (toliau – Žemės reformos įstatymas) 13 str. 1 dalies 4 punkte, pagal kurį žemė neprivatizuojama, jei ji yra kultūros paveldo objektų – buvusių dvarų sodybų – teritorijose, išskyrus šiose teritorijose esančius žemės sklypus prie privačių gyvenamųjų namų ir kitų namų valdos statinių. Vadovaujantis Žemės reformos įstatymu neprivatizuojamose kultūros paveldo objektų teritorijose leidžiama suformuoti žemės sklypus prie gyvenamųjų namų ir kitų namų valdos statinių ir šiuos sklypus privatizuoti. Pagal tokį teisinį reguliavimą aplink privatizuotus buvusių dvarų pastatus bei buvusioms dvarų sodyboms nepriklausančius kitus pastatus formuojami nedideli žemės sklypai, o likusi buvusio dvaro sodybos teritorijos dalis (kurioje

► Siesikų dvaro sodyba

nėra pastatų) lieka valstybės nuosavybė. Dvarų sodybų vientisumo naikinimą lemia ir tai, kad šioms sodyboms priskiriami pastatai ir kiti sodyboms nepriskiriami pastatai nuosavybės teise priklauso skirtingiems asmenims. Dėl skirtingų savininkų daugeto gali būti sunku išsaugoti buvusių dvarų sodybų vientisumą, tinkamai tvarkyti ir prižiūrėti šiuos kompleksinius kultūros paveldo objektus. Remiantis Vyriausybės nutarimu dalis buvusių dvarų sodybų neprivatizuojamos, o Žemės reformos įstatyme apibrėžta, kad šių sodybų teritorijose leidžiama privatizuoti žemės sklypus aplink buvusių dvarų sodyboms nepriklausančius pastatus, atsiradusius sovietmečiu vykdant dvarų naikinimo politiką ir kurie nuosavybės teise priklauso privatiems asmenims.

Apie tokią dviprasmišką situaciją Paveldo komisija informavo Seimo Kultūros komitetą ir Aplinkos apsaugos komitetą prieš svarstant SŽNSĮ, Žemės reformos įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės įstatymo (toliau – Žemės įstatymas) pakeitimus.

Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašą įrašyta 51 buvusio dvaro sodyba. Atlikus KVR analizę dėl šiame sąrašė nurodytų dvarų sodybų teritorijose suformuotų žemės sklypų, nustatyta (priedas Nr. 2)¹³, kad išsaugotas dvaro sodybos vientisumas, t. y. suformuotas žemės sklypas sutampa su dvaro sodybos teritorija – 1 dvaro sodybos, žemės sklypai teritorijoje nesuformuoti – 13 dvarų sodybų, prie kompleksui priklausančių pastatų ir kitų pastatų suformuoti žemės sklypai – 11 dvarų sodybų, prie dalies komplekso pastatų ir kitų pastatų suformuoti žemės sklypai – 11 dvarų sodybų, žemės sklypai suformuoti tik prie kitų pastatų – 8 dvarų sodybų, KVR duomenų bazėje nėra dvarų sodybų teritorijų ribų planų – 7 dvarų sodybų.

Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą įrašytos 22 buvusios dvarų sodybos. Pagal KVR duomenis žemės sklypai suformuoti šiame sąrašė nurodytų dvarų sodybų teritorijose: žemės sklypai nesuformuoti dvarų sodybų teritorijose – 11 dvarų sodybų, žemės sklypai suformuoti prie kitų pastatų – 8 dvarų sodybų, žemės sklypai suformuoti prie dalies komplekso pastatų ir kitų pastatų – 3 dvarų sodybų.

► Burbiškio dvaro sodyba, Anykščių r.

Remiantis atliktos analizės duomenimis, galima teigti, kad teisinis reglamentavimas dėl buvusių dvarų sodybų išsaugojimo lėmė buvusių dvarų sodybų išskaidymą, priskiriant jų kompleksines dalis atskiriems subjektams. Dėl teisinio reglamentavimo daugelis buvusių dvarų sodybų teritorijų, dažniausiai neužstatytos, liko valstybės nuosavybe, o tik dalis teritorijų atiteko skirtingiems privatiems asmenims, kurie nuosavybės teise įsigijo pastatus ir prie jų buvo suformuoti žemės sklypai. Tokia situacija apsunkina kompleksišką tvarkymą ir buvusių dvarų sodybų priežiūrą.

2023 m. buvo atlikta KVR analizė, kurios reikėjo vertinant duomenis apie neprivatizuotinas buvusias dvarų sodybas¹⁴. Vyriausybės nutarimais į Neprivatizuotinų buvusių dvarų sodybų sąrašą yra įrašytos 22 dvarų sodybos. Atlikus analizę buvo pateiktos pagrindinės pastabos, kurios išskiriamos į bendrąsias pastabas, taikomas visoms analizėje minimoms dvarų sodyboms, ir į kitas pastabas. Išsamesnės pastabos dėl konkretios dvaro sodybos yra pateikiamos priede Nr. 3.

BENDROS PASTABOS

KVR nėra išsamios informacijos apie dvaro sodybos ir jos kompleksinių dalių būklę (apsiribojama lakonišku apibūdinimu, kad objekto būklė gera, patenkinama ar bloga ir nėra galimybių nustatyti būklės požymių pakitimus), nėra informacijos apie dvaro sodybos ir jos kompleksinių dalių naudojimą, nėra informacijos apie dvaro sodybos ir jos kompleksinių dalių nuosavybės formą bei informacijos apie savininkus, valdytojus, nėra nurodyti specialiaisiais teritorijų planavimo dokumentais ar reglamentais konkrečiam kultūros paveldo objektui nustatyti paveldosaugos reikalavimai, ne prie visų kultūros paveldo objektų yra įkelti specialieji planai ar reglamentai (šie dokumentai taip pat nėra viešinami ir Departamento interneto svetainėje). Kaip pavyzdį galima paminėti Plungės dvaro sodybą, kuriai yra parengtas ir patvirtintas specialusis planas, tačiau jis nėra įkeltas nei į KVR, nei paskelbtas Departamento interneto svetainėje. Dėl šių priežasčių kyla grėsmė specialistams nepaisyti nustatytų paveldosaugos reikalavimų ir pritarti statyboms kultūros paveldo objektų teritorijose, kuriose statybos pagal specialiuosius planus yra draudžiamos.

KITOS PASTABOS

►1. Vertinimo taryboms pakartotinai tikslinant kultūros paveldo objekto duomenis, aktuose surašomi ne tik tikslinami konkretūs nekilnojamosios kultūros vertybės duomenys, o perrašomas prieš tai patvirtintas aktas ir pridedami tikslinami duomenys. Kai tikslinant kultūros paveldo objekto duomenis perrašoma 5 metų senumo informacija iš anksčiau parengtų aktų, pateikiamos 5 metų senumo nuotraukos, tai sukelia abejonių dėl Vertinimo tarybos akte pateiktos informacijos patikimumo. Tai leidžia daryti išvadą, kad naujas aktas surašomas neapsilankius kultūros paveldo objekte ir nesusipažinus su esama situacija. Tai apsunkina galimybę nustatyti, kurie duomenys buvo tikslinami, todėl reikėtų atlikti Vertinimo tarybų aktų lyginamąją analizę.

►2. Vertinimo tarybos akto formoje yra punktas, kuriame turi būti nurodyti nekilnojamosios kultūros vertybės teritorijoje esantys objektai (jei tokie nustatyti), turintys vertingųjų

savybių požymių. Pasitaiko atvejų, kai Vertinimo tarybų aktuose įvardinti objektai, turintys vertingųjų savybių požymių, nėra nurodyti, tačiau teritorijos ribų plano eksplikacijoje tokie objektai yra pažymėti. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad teritorijos ribų plano Vertinimo taryba netvirtina. Minėtas neapibrėžtumas ateityje gali sukelti rimtas teises pasekmes tokių objektų savininkams ar valdytojams, taip pat paveldosaugos specialistams, priimančioms sprendimus dėl objektų tvarkymo.

►3. Pasitaiko atvejų, kad objektai, turintys vertingųjų savybių požymių, yra nurodomi ir Vertinimo tarybos akte, ir teritorijos ribų plane, tačiau per daugelį metų, tikslinant kultūros paveldo objekto duomenis, tie patys vertingųjų savybių požymių turintys objektai pakartotinai nurodomi. Toks Vertinimo tarybų neveiklumas, kai daugelį metų neapsisprendžiama dėl objekto kultūrinės vertės, t. y. nenustatoma, ar objektas turi vertingųjų savybių, savininkams ir valdytojams sukelia administracinę našta ir sudaro kliūtis planuoti tokių objektų tvarkymą ir panaudojimą.

►4. Yra atvejų, kai Vertinimo tarybos aktuose nenurodomi arba nepilnai nurodomi kultūros paveldo objekto kompleksinių dalių adresai. Tai apsunkina objektų paiešką susijusiuose registruose.

► Siesikų dvaro sodyba

- 5. Yra atvejų, kai Vertinimo tarybos keičia kultūros paveldo objektų teritorijos ribas, neatsižvelgiant į tai, kad šios ribos buvo patvirtintos skelbiant kultūros paveldo objektus valstybės saugomais ar kultūros paminklais. Be to, teritorijos ribų keitimas nėra pagrindžiamas tyrimų duomenimis. Dėl tokios teritorijų ribų keitimo tvarkos gali būti piktnaudžiaujama, t. y. asmens, siekiančio išvengti apribojimų, prašymu teritorija gali būti sumažinta arba, asmens, siekiančio pakenkti kaimynui, prašymu teritorija gali būti padidinta.
- 6. Pastebima, kad kultūros paveldo apsaugos srityje ne visada laikomasi teisės aktų hierarchijos ir subordinacijos principų. Remiantis NKPAĮ nekilnojamieji kultūros paveldo objektai pagal paveldosauginį statusą skirstomi į kultūros paminklus, valstybės saugomus, savivaldybės saugomus ir registrinius, tačiau praktikoje šis skirtumas suniveliuojamas, išskyrus atvejus, kai kompensuojami atlikti kultūros paminklų ar paskelbtų valstybės saugomais objektų tvarkymo darbai ar tyrimai. Kaip pavyzdį galima paminėti atvejį, kai dėl planuojamų statybos darbų kultūros paminklo – Plungės dvaro sodybos – teritorijoje tariamasi su vietos bendruomene, t. y. vietiniu lygmeniu, o ne su platesne visuomenės dalimi, t. y. nacionaliniu lygmeniu, nes objektas turi nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objekto statusą. Teisės aktų hierarchijos principų nepaisymą patvirtina faktai: kultūros ministras 2005 m. šį kultūros paveldo objektą paskelbė valstybės saugomu, Vyriausybė 2008 m. paskelbė kultūros paminklu, o Vertinimo taryba 2011 m. šiam kultūros paveldo objektui suteikė teisinę apsaugą. Šis procedūrų eiliškumas leidžia daryti išvadą, kad kultūros paveldo objektas, turėdamas valstybės saugomo ir kultūros paminklo statusus, teisinės apsaugos neturėjo, kol Vertinimo taryba šios apsaugos nesuteikė. Kitas pavyzdys, kai Vertinimo taryba savo sprendimu panaikina valstybės saugomo kultūros paveldo objekto kompleksinės dalies teisinę apsaugą, o po metų kultūros ministras panaikina šio objekto valstybės saugomo objekto statusą. Tai parodo, kad sprendimų dėl kultūros paveldo apsaugos pirmumo teisę turi ne kultūros ministras, o Vertinimo taryba.

Apibendrinus neprivatizuotinių dvarų sodybų apsaugos klausimus, galima daryti išvadą, kad net Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtintuose sąrašuose esančioms dvarų sodyboms iškylą grėsmė nykti, tačiau, jei dvarų sodybos yra įtrauktos į sąrašus, yra didesnė tikimybė, kad reikšmingiausios dvarų sodybos bus neprivatizuotos ir išsaugotos.

2024 m. lapkričio mėn. Vyriausybės kanceliarija siūlė Kultūros ministerijai 2025 m. parengti naują Vyriausybės nutarimo dėl buvusių dvarų paveldo išsaugojimo projektą su dviem priedais: Kultūros paveldo objektų, buvusių dvarų sodybų, kurių vientisumą būtina išsaugoti, sąrašu ir Dvarų paveldo išsaugojimo programa. Tikimasi, kad šis siūlymas bus įgyvendintas.

IŠVAŽIUOJAMASIS POSĖDIS Į DVARŲ SODYBAS ŠIAURĖS IR RYTŲ LIETUVOJE (2022 M.)

2022 m. rugsėjo 8–9 dienomis vyko Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis, kurio metu buvo apžiūrėtos į KVR įrašytos dvarų sodybos, esančios Šiaurės ir Rytų Lietuvoje – jų apsaugos problemos atskleidžia ne tik šių regionų, bet visos Lietuvos dvarų sodybų ir jų paveldo apsaugos problemas.

Planuojamos apžiūrėti dvarų sodybos buvo parinktos kontrasto principu – restaurotos, atkurtos, įveiklintos, apleistos ir nykstančios, taip pat atsižvelgta į dvarų sodybų dydį ir medžiagiškumą. Prieš teikiant pasiūlymus dvarų sodybų apsaugos ir tvarkybos strateginiais klausimais siekta susipažinti su įvairiomis dvarų sodybų apsaugos problemomis. Išvažiuojamojo posėdžio metu buvo apžiūrėtos Staškūniškio (Širvintų r.), Burbiškio (Anykščių r.), Raguvėlės (Anykščių r.), Liberiškio (Panevėžio r.), Beinoravos (Radviliškio r.), Burbiškio (Radviliškio r.), Naudvario (Panevėžio r.), Vadaktėlių (Panevėžio r.), Linkavičių (Panevėžio r.) ir Lapšių (Širvintų r.) dvarų sodybos. Vyko susitikimai su Panevėžio r. ir kitų savivaldybių atstovais, Departamento Panevėžio–Utenos teritorinio skyriaus specialistais ir visuomene, išklaustyti objektų savininkų ir vietos valdžios atstovų nuomonės dėl esamų problemų ir pasiūlymai dėl efektyvesnės dvarų bei kitų paveldo objektų apsaugos.

APŽIŪRĖTŲ DVARO SODYBŲ PAVELDOSAUGINĖ SITUACIJA¹⁵:

Burbiškio dvaro sodybos fragmentai, u. k. 1319 (Anykščių r. savivaldybė):

1. Pagrindinė problema – kultūros paveldo apsaugos institucijų ir savininkų komunikacijos stoka: institucijose tvirtinami reikalavimai ir draudimai, kurių pagrįstumu savininkai abejoja.
2. Specialistai skiria per mažai dėmesio savo sprendimų išaiškinimui („negalima, ir viskas“).

► Staškūniškio dvaro sodyba

*Staškūniškio dvaro sodyba, u. k. 700
(Širvintų r. savivaldybė):*

1. Parduodant pastatą nepasinaudota galimybe atkurti teritorijos vientisumą, nesusipažinta su pirkėjo ketinimais, jo galimybėmis atkurti ir restauruoti sodybą.
2. Dėl objekto amžiaus cenzo, retumo, istorinio unikalumo sukuriamos vertės, taip pat medinio pastato dydžio (30 × 15 m) ir blogos būklės valstybė turėtų prisidėti prie tvarkybos darbų.

Raguvėlės dvaro sodyba, u. k. 1353

(Anykščių r. savivaldybė):

1. Susiduriama su paveldo vertybės valdymo problema, kadangi dvaro sodyba priklauso keliems asmenims, kurie nesutaria dėl sprendimų (nesutarimai šeimoje trukdo kurti objekto priežiūros ir įveiklinimo strategiją).
2. Raguvėlės dvaro sodybai dėl dydžio kompleksiško, istorinio unikalumo yra keliami ypač aukšti reikalavimai, kurių įgyvendinimas vien privačių asmenų jėgomis yra neįmanomas.

► Raguvėlės dvaro sodyba

Liberišio dvaro sodyba, u. k. 388

(Panevėžio r. savivaldybė):

1. Susiduriama su „išdalintų pajais“ sodybų problema: paveldotvarkos programų neveiknumas.
2. Bendruomenių poreikių ignoravimas.
3. VĮ Turto banko veiksmai (nepriežiūra) perėmus turtą – neprižiūrimi pastatai nyksta.
4. Gyventojų iškėlimas iš objekto neturint tvarkybos darbų strategijos lemia objektų nykimą.

Beinoravos dvaro sodyba, u. k. 470

(Radviliškio r. savivaldybė):

1. Beinoravos dvaro sodyba, kaip ir Liberiškio, priklauso „išdalintų pajais“ dvarų sodybų tipui. Problemos tokios pat, kaip ir Liberiškyje, išskyrus tai, kad namas yra gyvenamas, naudojamas ir geresnės būklės.
2. Kadangi nuosavybė įvairi, o pastatai ir parkas apleisti, dvaro sodyba nepatraukli investuotojams.

Burbiškio dvaro sodyba, u. k. 472

(Radviliškio r. savivaldybė):

1. Dvaro sodyboje įsteigtas muziejus, kurio veikla paremta finansinio savarankiškumo siekiamybe (muziejus didžiąją dalį lėšų užsidirba iš įvairių veiklų, projektų ir pan.).
2. Būtinios pastovios veiklos tęstinumą užtikrinančios dotacijos (šiuo metu muziejaus darbuotojų darbo užmokesčiui lėšas skiria Radviliškio r. savivaldybė), kurios turėtų būti pastovios ir nepriklausyti nuo subjektyvių veiksnių.

► Burbiškio dvaro sodyba,
Radviliškio r.

Naudvario dvaro sodyba, u. k. 394

(Panevėžio r. savivaldybė):

1. Nediferencijuota paveldo objektų apsauga, todėl objektų priežiūrai keliami pertekliniai instituciniai reikalavimai.
2. Paveldo apsaugos specialistų mokymams ir tobulinimuisi, kad įgytų reikiamų žinių ir ugdytų praktinius gebėjimus, neskiriama pakankamai dėmesio.

Linkavičių dvaro sodyba, u. k. 389

(Panevėžio r. savivaldybė):

per metus, kai buvo neprižiūrimos Vadaktėlių ir Linkavičių dvarų sodybos, jose sunyko objektų vertingosios savybės. Daug metų trukęs paveldosaugos institucijų ir savivaldybių abejingumas, leidęs savininkams nesilaikyti reikalavimo sutvarkyti dvarą, parodo paveldosaugos ir savivaldybės institucijose dirbusių specialistų nekompetenciją, požiūrį į medinį dvarų sodybų paveldą kaip nevertą dėmesio, menkavertį.

► Linkavičių dvaro sodyba

► Lapšių dvaro sodyba

Lapšių dvaro sodyba, u. k. 690

(Širvintų r. savivaldybė):

dvaro sodyboje nuolat gyvena savininkės šeima, tvyro autentiška dvaro sodybos, kaip gyvenamojo būsto, atmosfera. Tai – puikus pavyzdys norintiems įsikurti dvarų sodybose ir dvaro rūmus naudoti pagal pirminę jų paskirtį.

Vadaktėlių dvaro sodybos fragmentai, u. k. 409

(Panevėžio r. savivaldybė):

namas yra XIX a. vid. pastatas, beveik negyvenamas (namo dalyje likęs socialinis būstas), blogos būklės. Buvusioje mūrinėje oficinoje gyvena kelios šeimos. Ponų namas priklauso Panevėžio r. savivaldybei, oficina privatizuota (iš keturių įrengtų butų tik vienas priklauso savivaldybei).

Po išvažiuojamojo posėdžio galima teigti, kad tik susipažinus su dvarų sodybų apsaugos situacija *in situ*, pasikalbėjus su dvarų sodybų valdytojais, vietos valdžios institucijų atstovais, bendruomenėmis, kultūros paveldo apsaugos specialistais, galima daryti išvadas dėl paveldo apsaugos problemų. Vien teisinės ir dokumentų analizės nepakanka.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Liubavo dvaro sodyboje

PAVELDO KOMISIJOS 2022 M. GRUODŽIO 16 D. SPRENDIMAS NR. S-6(6.2.-252) „DĖL DVARŲ SODYBŲ APSAUGOS“

Paveldo komisija išanalizavusi dvarų sodybų apsaugos realijas ir teisės aktus, paveldosaugos institucijų teikiamus būklės kaitos ir tvarkybos procesų duomenis, apsaugą kuruojančių ir paveldotvarką vykdančių institucijų darbuotojų, dvarų sodybų savininkų, savivaldos ir bendruomenių, akademinės visuomenės atstovų ir tyrėjų aptarimuose bei diskusijose išsakytas įžvalgas, išskyrė šias problemines dvarų sodybų apsaugos sritis¹⁶:

1. Įrašytų į KVR dvarų sodybų vertės ir jų būklės santykio problema

Dvarų sodybų apsauga, atsižvelgiant į dvarų sodybų vertę, vis dar siejama su Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtintais sąrašais, kurie atspindi sąrašų sudarymo metu pagal turėtą informaciją suformuotą dvarų sodybų vertybinį suskirstymą. Šiandien ji pakitusi, nes dalies sodybų pastatai ar kiti komponentai dėl nepriežiūros nuvertėjo, kitų dvarų sodybų, dėl tvarkomųjų darbų, naujai atrastos istorinės medžiagos ir artefaktų, kultūrinė vertė pakilo. Geriausiai prižiūrimi yra valstybei ar savivaldybei priklausantys, sutvarkyti ir įveiklinti profesionalios architektūros sodybiniai ansambliai. Daugumos medinės architektūros statinių ir dvarų sodybų ūkinių-gamybinių dalių būklė bloga ar labai bloga. Šis paveldas artėja prie kritinės išnykimo ribos.

► Burbiškio dvaro sodyba,
Radviliškio r.

Visuose dvarų sodybų paveldo apsaugai skirtuose dokumentuose kalbama apie nuolat blogėjančią dvarų sodybų būklę, tačiau į KVR įrašytų dvarų sodybų ir dvarviečių skaičius nuo XX a. paskutinio dešimtmečio beveik nesikeitė, o teisinės apsaugos statusas buvo panaikintas nedidelei dvarų sodybų daliai¹⁷. Tai rodo intensyvėjantį dvarų sodybų nykimą. Visiškai panaikinti dvarų sodybų apsaugą arba joms suteikti žemesnį apsaugos statusą galbūt atsisakoma dėl Vertinimo tarybų darbui reikalingų duomenų ir išsamaus susipažinimo su situacija stokos.

2. Sisteminių mokslinių tyrimų, kaip būtinos dvarų sodybų įvertinimo priemonės, problema

Paveldo apsaugą reglamentuojantys teisės aktai įtvirtina atskirų objektų taikomųjų tyrimų svarbą ir finansavimą. Beveik du dešimtmečius sisteminiai moksliniai dvarų sodybų nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimai nevykdomi. Kai nėra atliekami sisteminiai moksliniai tyrimai, kuriais remiantis yra formuojamas požiūris į dvarų sodybų apsaugą, sunku nustatyti ne tik atskiro objekto vertės lygmenį, bet ir suskirstyti paveldą pagal jo vertę, išskirti prioritетines dvarų sodybų apsaugos kryptis. Valstybei neskiriant dėmesio ilgalaikėms

► Aštriosios Kirsnos
dvaro sodyba

tyrimų programoms neugdomi specialistai, kurie vykdytų tęstinius visos Lietuvos dvarų sodybų nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimus, gerai pažintų objektus ir gebėtų išsamiai įvertinti.

3. Vertybinio suskirstymo ir juo paremtos diferencijuotos apsaugos, kaip prevencinės paveldo išlikimo priemonės, būtinybė

Kai nėra tikrovę atitinkančio vertybinio suskirstymo, valstybinė dvarų sodybų apsaugos politika dažnai remiasi atsitiktinėmis iniciatyvomis. Nediferencijuota tvarka, kai tvarkybos ir priežiūros reikalavimai vienodi visoms dvarų sodyboms, nepriklausomai nuo jų vertės, dydžio ar pobūdžio, kelia išnykimo grėsmę mažiau sudėtingiems objektams – ypač jautri nepriežiūrai medinio paveldo apsauga, kurio tvarkyba visada rėmėsi tradicine amatininkyste, o medinis paveldas sudaro didelę dalį KVR registruotų objektų. Dėl perdėto biurokratizmo ir smulkmeniško teisinio reglamentavimo neįmanoma greitai pašalinti net mažiausių būklės pažeidimų. Kol tvarkomos biurokratinės procedūros ir joms eikvojamos lėšos, paveldas nyksta. Tai viena pagrindinių priežasčių, kuri lemia blogėjančią bendrą dvarų sodybų būklę ir KVR nuvertėjimą.

► Kazokinės
dvaro sodyba

4. Informacijos kaupimo, išsaugojimo ir archyvavimo svarbos nuvertinimo problema

Dėl nepriežiūros ar įvairių nelaimių metu, kai prarandami materialūs objektai ir turima informacija, mažėja dvarų sodybos tikroji vertė ir suvokimas apie visą dvarų paveldą. Pagrindinė priemonė išsaugoti informaciją, kuri padėtų pažinti dvarų kultūrą, yra detali inventORIZACIJA, duomenų apie objektą kaupimas, archyvavimas, saugojimas ir viešinimas. Remiantis 2021–2022 m. Paveldo komisijos atliktos kultūros paveldo tyrimų dokumentavimo analizės¹⁸ duomenimis, inventORIZACIJA yra viena pagrindinių viso kultūros paveldo apsaugos sistemos dalių, kurią reikia tobulinti.

► Staškūniškio
dvaro sodyba

5. Dvarų sodybų paveldo sklaidai svarbių projektų tęstinumo problema

XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais Departamento iniciatyva buvo vykdomi svarbūs dvarų sodybų tyrimų sklaidos projektai – Lietuvos dvarų duomenų bazės (2003–2005 m.) ir tęstinio Lietuvos dvarų sodybų atlaso (2010–2014) darbai. 2005 m. dėl dvarų sodybų paveldo sklaidos buvo sukurta „Lietuvos dvarų duomenų bazė“, kuri suteikė galimybę atlikti sisteminę duomenų analizę pagal pastato funkcinį tipą, amžių, medžiagiškumą. Sparčiai nykstant dvarų sodyboms, duomenų bazė tapo svarbiu šaltiniu, kuriame yra informacija apie XXI a. pradžios dvarų sodybų būklę. Duomenų bazė buvo vertinama specialistų, akademinės bendruomenės, valdytojų, turizmo atstovų ir visuomenės. Tam tikra duomenų bazės informacija paskelbta KVR, tačiau pati duomenų bazė neišliko. Lietuvos dvarų sodybų atlasas buvo sumanytas kaip tęstinis leidinys, skirtas atskirų Lietuvos rajonų dvarų sodybų istorinių, ikonografinių, kartografinių, lauko ir kt. tyrimų paieškai, fiksavimui ir jų pagrindu atliktos analizės rezultatų paskelbimui. Tyrimus vykdė Vilniaus dailės akademija bendradarbiaudama su Departamentu. Darbas buvo finansuojamas projektinėmis Lietuvos mokslo tarybos lėšomis. Dėl finansavimo ir organizacinių problemų, išleidus tik du tomus¹⁹, šis darbas buvo sustabdytas.

6. Dvarų sodybų kompleksų vientisumo problema: apsaugos, tvarkybos ir įveiklinimo nestabilumas (netikrumas), kai sodyba priklauso keliems savininkams

Nesutarimai tarp savininkų atspindi kuriant objekto priežiūros ir įveiklinimo strategiją, todėl dvarų sodybų kompleksų vientisumo siekiamybė akcentuojama beveik visuose su dvarų sodybų apsauga susijusiuose dokumentuose²⁰, institucijų darbuotojų, dvarų sodybas įsigijusių savininkų pasisakymuose. Problema ypač aktuali „išdalintose pajais“ sodybose, kurios dėl mišrios nuosavybės ir dažniausiai labai apleistų pastatų nepatrauklios nekilnojamojo turto rinkoje, o norint jas sutvarkyti beveik neįmanoma pritaikyti šiandien veikiančių

paveldotvarkos programų. Nors visuose nuosavybės teisių atstatymo, privatizavimo ir žemės reformos etapuose dvarų sodybos įvardijamos kaip istoriškai susiformavę kompleksai, kurių vientisumas sudaro kultūrinę jų vertę, tačiau Žemės reformos įstatymo 13 str. 1 dalies 4 punkte nustatyta išimtis, kad paveldo objektų neprivatizuojamose dvarų sodybų teritorijose esantys žemės sklypai prie privačių gyvenamųjų namų ir kitų namų valdos statinių gali būti privatizuojami. Iki dabar nėra aiškiai reglamentuota, kaip būtų galima išsaugoti vientisumą, vykdant nekilnojamojo turto sandorius.

7. Dvarų sodybų apsaugai nepalanki pardavimo ir nuomos tvarka bei teisinis reglamentavimas

Paskutiniaisiais metais dažnėja atvejų, kai neprižiūrimos ar sutvarkytos, bet „nereikalingos“ (pvz., Biržuvėnų dvaro sodyba, Telšių r.) dvarų sodybos privatizuojamos ar išnuomojamos ne siekiant jas išsaugoti, o norint išvengti apsaugos, tvarkybos ir įveiklinimo problemų. Parduodant ar nuomojant dvarų sodybas būsimieji savininkai ir valdytojai nepateikia tvarkymo darbų ir įveiklinimo strategijos, neprisiima įsipareigojimų. Dvarų sodybos parduodamos ir išnuomojamos nežinant pirkėjo ketinimų, finansinių galimybių, valdymo patirties, t. y. gebėjimo sutvarkyti, atkurti ir įveiklinti objektą. Pardavimo metu neatsižvelgiama į vietos bendruomenių interesus. Didelė problema, kai dvarų sodybas ar jų dalis valdyti perėmęs VĮ Turto bankas neatsako už kultūros paveldo objekto būklės blogėjimą.

► Žeminių dvaro sodyba

8. Kultūros paveldo institucijų specialistų kompetencijų ir profesionalaus parengimo stoka

Paveldo apsaugos srityje dirbantys institucijų specialistai privalo laikytis biurokratinių formalumų, tačiau jų profesiniam tobulinimui, žinių įgijimui, ypač praktinių gebėjimų ugdymui, valstybė ir savivaldybės neskiria reikiamo dėmesio. Tarp institucijų nėra bendradarbiavimo, o kultūros paveldo apsaugą reglamentuojantys teisės aktai yra painūs, todėl specialistai dažnai skirtingai interpretuoja sąvokas ir nuostatas. Dėl išvardintų priežasčių kultūros paveldo apsaugos institucijų atstovai ir kultūros paveldo objektų savininkai nesusikalba.

Nekilnojamasis kultūros paveldas yra plati sritis, reikalaujanti menotyrinių, istorinių ir teisinių žinių, taip pat specialių įgūdžių, medžiagiškumo ir konstrukcijų atsparumo sampratos, technologijų ir amatininkystės išmanymo, projektų dokumentų rengimo suvokimo. Aukštųjų mokyklų paveldo saugos programos ir specialistų kompetencijos tobulinimo programos viso to nesuteikia arba suteikia nepakankamai.

9. Dvarų sodybų valdytojų ir savininkų tvarkybai bei priežiūrai skirtų mokymų ir konsultacijų trūkumas

Lietuvoje dėl nepalankių istorinių aplinkybių neišliko visuomenės grupės, kurioms dvarų paveldas yra prigimtinės kultūros dalis. Norint atkurti vietos dvasią, yra būtinos istorinės, kultūrinės ir praktinės žinios. Dėl riboto specialistų, galinčių

► Vidiškių dvaro sodyba

teikti mokymus ir konsultacijas, skaičiaus mokymų ir konsultacijų organizavimas yra problematiškas, ypač kai reikia individualių specializuotų tvarkybos ir priežiūros patarimų kultūros paveldo objektuose. Dvarų sodybų savininkai pasigenda aiškiai objekto vertę apibrėžiančio dokumento, o esant poreikiui, ir jo išaiškinimo *in situ*.

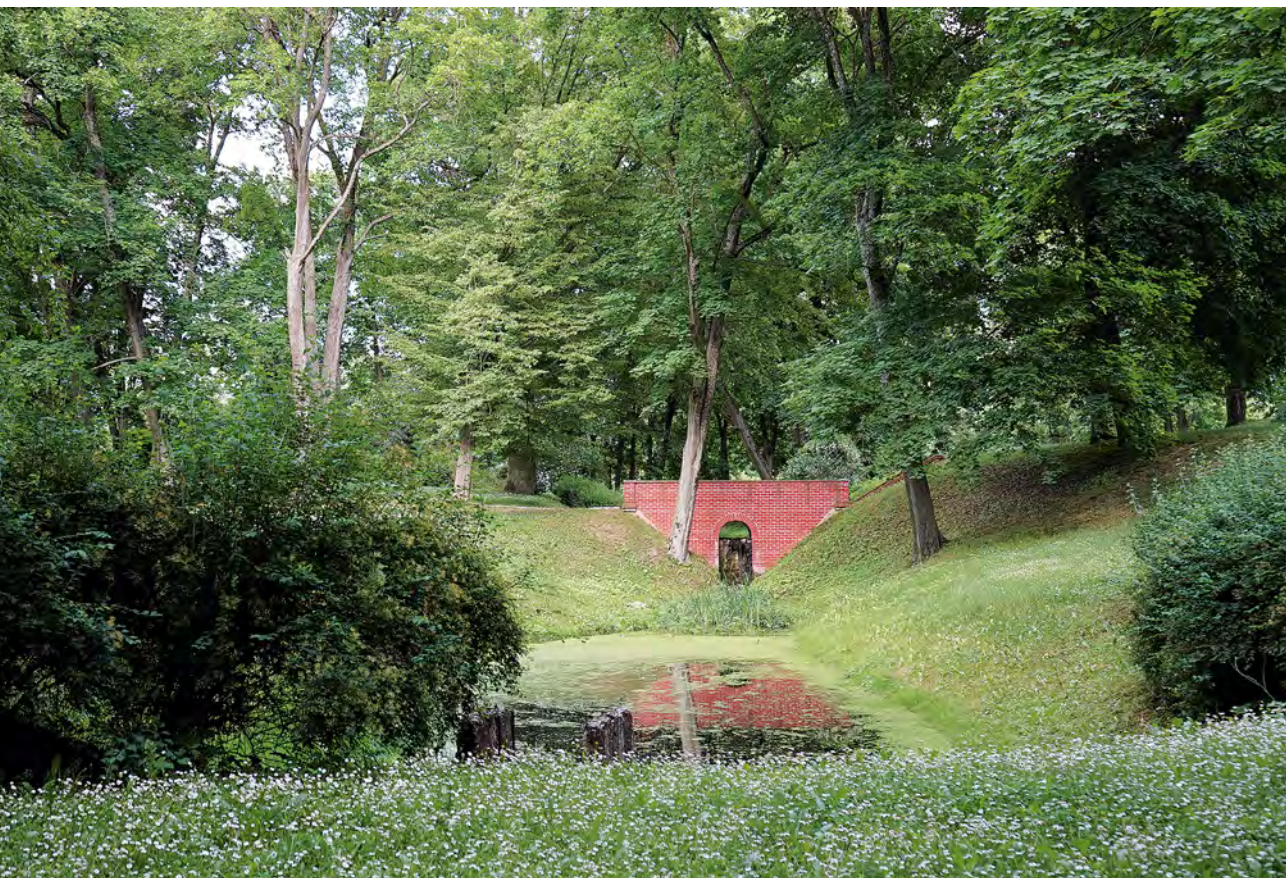
10. Finansinių dotacijų, lengvatų ir skatinimo problema

Kultūros paveldo objektų tvarkybai ir priežiūrai reikalingos didelės lėšos, kurios atsiperka gana sunkiai ir per ilgą laiką. Privačiam sektoriui valstybės ir/ar savivaldybės teikiamos mokestinės lengvatos, kompensacijos, kita finansinė parama skatina įsigyti ir prižiūrėti dvarų sodybas. Valstybei ar savivaldybei priklausančių sutvarkytų ir gerai veikiančių dvarų sodybų veikla dažniausiai paremta finansinio savarankiškumo siekiamybe (didelė dalis lėšų gaunamos iš įvairių renginių, mokymų, projektų ir pan.), tačiau valstybės ir savivaldybių dotacijos būtinos, nes jos užtikrina priežiūros pastovumą ir įveiklinimo tęstinumą bei neleidžia valstybei ar savivaldybei atitolti nuo paveldo problemų. Kol kas nėra įteisinto dotacijų skyrimo mechanizmo. Šiuo metu dotacijos skyrimo tvarka ir dotacijos dydis neretai priklauso nuo subjektyvių faktorių (pvz., politinių savivaldybių tarybų sprendimų).

11. Išskirtinės kultūrinės vertės ar išnykimo paribyje esančių objektų problema

Ypatingas dėmesys ir visa įmanoma pagalba turėtų būti skiriama apleistoms ir apsaugos bei įveiklinimo požiūriu problematiškoms išskirtinės vertės profesionalios architektūros dvarų sodyboms, kurioms dėl jų dydžio, kompleksiško, istorinio unikalumo, menotyrinės vertės, amžiaus cenzo yra keliami ypač aukšti paveldosauginiai reikalavimai. Dėmesio reikalauja ir ūkinių gamybinių kiemų statinių ir inžinerinių įrenginių paveldas, mediniai, moliniai ar paprastų formų akmenų mūro etninės, tradicinei (*vernacule*) architektūrai priskiriami statiniai ir jų aplinka. Medinės dvarų sodybos dėl unikalumo ir savitumo yra viena vertingiausių Lietuvos kultūros paveldo dalių, tačiau dėl bendrų dvarų paveldo ir savitų mediniam paveldui būdingų priežasčių, blogiausiai išlikusi. 2005 m. Departamentas patvirtino „Ilgalaikę medinių dvarų paveldo objektų tvarkymo darbų programą“²¹, kurioje

► Aštriosios Kirsnos
dvaro sodyba

► Siesikų dvaro sodyba

buvo nurodytos medinio paveldo būklę lemiančios priežastys, apsaugos metodai (saugojimas *in situ*, arba perkeliančios) ir priemonės, tačiau programa neįgyvendinta. Ūkinių gamybių kiemų statinių ir inžinerinių įrenginių (nepriklausomai nuo dvarų sodybų dydžio) nykimą lemia bloga pastatų būklė ir negalėjimas kultūros paveldo objektų pritaikyti dabarties funkcijoms. Funkcinių tipų išlikimo ir vertės požiūriu objektai netyrinėti, vertybinio suskirstymo nėra, o apsaugos kryptys neidentifikuotos.

12. Dvarų sodybų privatizavimo / neprivatizavimo koncepcijos keitimo būtinybė

Dvarų sodybų privatizavimo / neprivatizavimo koncepcija paremta Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtintomis Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų ir Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašų nuostatomis. Kontraversiškas į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašus įrašyto Apytalaukio dvaro sodybos privatizavimo / neprivatizavimo atvejis atskleidė, kad būtina peržiūrėti koncepciją. Paveldo komisija 2021 m. vasario 2 d. raštu Nr. V11-21 „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“²² siūlė Kultūros ministerijai peržiūrėti privatizavimo / neprivatizavimo koncepciją, įvertinant į sąrašus įrašytus objektus ir suskirstyti juos į neprivatizuotinus ir privatizuotinus su specialiomis sąlygomis. Į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą įrašytos dvarų sodybos, išskyrus keletą išimčių, didelėmis valstybės ir įvairių tarptautinių fondų lėšomis, Lietuvos specialistų ir restauratorių pastangomis per tris Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmečius buvo sutvarkytos ir įveikintos – jos tapo dvarų kultūros paveldą reprezentuojančiu Lietuvos valstybės turtu. Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašo kai kurie objektai po tvarkybos darbų pagal savo vertę, skirtas lėšas ir įveiklinimo lygmenį (pvz., Renavo dvaro sodyba, Mažeikių r.), susilygino su pirmojo sąrašo objektais, o kai kurie atsidūrė ant išnykimo ribos. Netolygus vertybinis lygmuo parodė, kad Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašą ir koncepciją būtina peržiūrėti.

Šiame sprendime nurodyta dvarų sodybų paveldo apsaugos situacija ir problemos turi būti sprendžiamos. Siūlymai, kaip gerinti apsaugos situaciją, pateikti šio tyrimo 8 skyriuje „Paveldo komisijos pasiūlymai ir rekomendacijos“.

VERKIŲ DVARO SODYBOS APSAUGOS PROBLEMOS 2023–2024 M.

2023 m. birželio 28 d. Verkių dvaro sodybos Rytų ofcinoje įvyko jungtinis Paveldo komisijos ir Seimo Kultūros komiteto posėdis. Jame dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentūros (toliau – Prezidentūros), Vyriausybės, Kultūros ministerijos, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (toliau – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija), Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Finansų ministerija), Departamento, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus, Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro (toliau – Gamtos tyrimų centras), VĮ Turto banko, Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcijos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos ir Lietuvos dailės istorikų draugijos atstovai – iš viso daugiau nei 40 dalyvių.

► Jungtinis Paveldo komisijos
ir Seimo Kultūros komiteto
posėdis Verkių dvaro sodyboje

2023 m. gegužės 9 d. į Paveldo komisiją kreipėsi Gamtos tyrimų centras, prašydamas padėti išspręsti susidariusią situaciją, kuri yra tipinis dvarų sodybų problematiką Lietuvoje atskleidžiantis pavyzdys. Institucija, kuri kreipėsi, vykdo gamtos mokslų srities mokslinius tyrimus ir patikėjimo teise valdo pagrindinius Verkių dvaro sodybos pastatus. Gamtos tyrimų centras naudojasi tik keliais komplekso pastatais, o likusius perdavė naudoti Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui ir Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcijai. Lietuvos nacionalinis dailės muziejus naudojasi patalpomis kaip meno kūrinių saugykla. Kiti dvaro sodybos teritorijoje esantys pastatai yra privatizuoti 1991–1992 m. ir priklauso privatiems asmenims. Yra ir bešeimininkių statinių. Dar vienas objektas, vadinamas malūnas, kuris priklauso VĮ Turto bankui, yra išnuomotas privačiai įmonei.

2021 m. lapkričio 18 d. Finansų ministerijoje vykusio pasitarimo metu buvo prašoma įstaigų, kurios naudojosi Verkių dvaro sodybos pastatais, pradėti rengti ir tarpusavyje derinti dvaro sodybos pritaikymo visuomenės poreikiams ar kitokio įveiklinimo koncepciją. Ši užduotis, finansavimo ir kompetencijos trūkumas, paskatino mokslo instituciją kreiptis į Paveldo komisiją. 2023 m. gegužės 31 d. Verkių dvaro sodyboje lankėsi Paveldo komisijos atstovai, aptarė susiklosčiusią situaciją ir apžiūrėjo vertingiausius dvaro sodybos komplekso pastatus. Paveldo komisija papildomai atliko Verkių dvaro sodybos atvejo analizę, atsižvelgdama į bendras dvarų sodybų apsaugos problemas, susipažino su paveldosauginiais Verkių dvaro sodybos apsaugos reikalavimais, teisinės priklausomybės dokumentais, Gamtos tyrimo centro parengtu Verkių dvaro sodybos komplekso įveiklinimo koncepcijos projektu.

Atvejo analizės duomenys²³

VERKIŲ DVARO SODYBA: FAKTINĖS APLINKYBĖS

Verkių dvaro sodyba (u. k. 756) yra nacionalinio reikšmingumo lygmens kompleksas, paskelbtas kultūros paminklu. Ši kompleksą sudaro 33 objektai – Verkių dvaro sodybos statiniai ir parkas. 30 kompleksinių dalių turi kultūros paminklo statusą, o 3 kompleksinės dalys yra registrinės, 2012 m. gruodžio 4 d. Vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-RM-1858 įrašytos į KVR. Verkių dvaro sodyba yra šiaurinėje Vilniaus m. savivaldybės teritorijos dalyje. Jos plotas – 1689872.00 kv. m.

Didelė dalis Verkių dvaro sodybos statinių įrašyti į KVR, o patys statiniai įtraukti į 1992 m. balandžio 7 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ patvirtintą Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą.

► Verkių dvaro sodyba

Verkių dvaro sodybos vertingosios savybės paskutinį kartą patikslintos 2021 m. vasario 23 d. Departamento pirmosios Vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-RM-1858/4²⁴.

Nuo 1962 m. Verkių dvaro sodybos kai kurie pastatai priklausė mokslo institucijoms (Biologijos, Zoologijos ir parazitologijos, Botanikos institutams), o nuo 2008 m. iki dabar – valstybės patikėjimo teise Gamtos tyrimų centrui. Nemaža dalis Verkių dvaro sodybos pastatų yra privatizuoti (pirma oranžerija, antra oranžerija, vila, kumetynas, karvidė, arklininko namas, pastatas, urėdo namas, malūnininko namas, administracinis pastatas, tarnautojų namas, stalių namas, paštas, Verkių dvaro sodybos namas, ūkinis pastatas), nedidelė dalis – bešeimininkis turtas (tvoros fragmentai ir vartai, altanos liekanos, fontanas, apšvietimo stulpas, kalvės pastatas). Parkas yra valstybinėje žemėje, Lietuvos Respublikos nuosavybė.

Verkių dvaro sodybos valdytojų iniciatyva, gavus finansavimą, per paskutinius dešimtmečius pakeisti visų pagrindinių pastatų stogai, sutvarkyti Rytų ir Vakarų oficinų bei Paviljono pastatų fasadai, atkurtas dujinis parko apšvietimas, pastatams apšildyti įrengta dujinė katilinė, sutvarkyta vandens kėlimo stotis.

Privačių investuotojų lėšomis atkurtas vandens malūnas (po gaisro), kuriame veikia restoranas „Vandens malūnas“, ir sutvarkytas Rytų ofcinos cokolinis aukštas, kuriame veikia restoranas „Verkiai“. Maitinimo paslaugų veikla vykdoma pagal nuomos sutartis.

Nuo 1999 m. Paviljono pastatą pagal panaudos sutartį valdo ir nuostatuose nurodytą veiklą vykdo Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcija, pastate dirba direkcijos administracija ir yra lankytojų centras. Gavus Europos Sąjungos finansavimą, 2022 m. kovo 31 d. baigtas Paviljono pastato pirmo aukšto ir rūsio paprastas remontas bei įrengtas Lankytojų centras su ekspozicija, pradėtas tvarkyti įėjimas į pastatą (I etapas), pasirengta II etapui. Taip pat parengta pastato kupolo restauravimo programa ir gautas finansavimas darbams 2025 m., parengtas Verkių dvaro sodybos parko takų, inžinerinių statinių (žibintų, fontano, vartų) tvarkybos ir paprastojo remonto projektas ir gautas statybą leidžiantis dokumentas. Kluonas pagal panaudos sutartį taip pat perduotas valdyti Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcijai.

Gamtos tyrimų centras mokslo reikmėms naudoja tik vieną pastatą – Vakarų oficiną, kurioje įsikūręs ir veikia Biologinės įvairovės kompetencijų centras. Kiti statiniai yra naudojami ūkinėms reikmėms arba visai nenaudojami (rūmų rūšiai, užvažiuojamieji namai, vandens bokštas, sargo namas). Gamtos tyrimų centras parengė ir pateikė finansavimo paraišką dėl Rytų ofcinos ir Vandens bokšto tvarkybos darbų projektų. Taip pat parengta

► Verkių dvaro sodyba

ir pateikta paraiška AB „Vilniaus vandenys“ dėl Verkių dvaro sodybos statinių prijungimo prie centralizuotų Vilniaus miesto vandentiekio ir kanalizacijos tinklų.

2022 m. liepos 15 d. Gamtos tyrimų centras ir Lietuvos nacionalinis dailės muziejus pasirašė terminuotą, 5 metų panaudos sutartį panaudos gavėjo nuostatuose nurodytai veiklai vykdyti (išskyrus ūkinę-komercinę veiklą). Numatyta vykdyti muziejinę (saugyklų, ekspozicijų ir parodų rengimo reikmių, edukacinės veiklos ir muziejinės infrastruktūros saugojimo) veiklą. Rytų oficinoje planuojama įkurti dvarų interjerų ekspoziciją, o užvažiuojamuosiuose namuose – liaudies meno dirbinių ekspoziciją ir eksponatų saugyklos. Reikia atkreipti dėmesį, kad 1976–1990 m. Rytų oficinoje veikė Lietuvos dailės muziejaus rūmų interjerų ekspozicija.

Gamtos tyrimų centras 2023 m. gegužės 9 d. raštu Nr. SR-180 kreipėsi į Vilniaus miesto merą Valdą Benkunską²⁵, teigdamas, kad:

Būdamas išskirtinai vertingas istoriniu, kraštovaizdiniu ir dendrologiniu požiūriais, parkas yra apleistas, neravimi gėlynai, lankytojams grėsmę kelia avarinės būklės medžiai. Nors Verkių dvaro architektūrinio draustinio ir rekreacinės zonos Verkių seniūnijos detalizajame plane, patvirtintame 2018 m. liepos 25 d. Vilniaus miesto tarybos sprendimu Nr. I-1660, sklypas suprojektuotas, tačiau iki šiol jis nesuformuotas ir niekam nepriskirtas valdyti bei prižiūrėti. Istorinio parko priežiūra apsiriboja tik 2–3 kartų nušienavimu per visą vasaros sezoną.

Vilniaus m. savivaldybės meras Valdas Benkunskas atsakė, kad:

Savivaldybė ir toliau tvarkytų ir prižiūrėtų Verkių dvaro sodybos teritoriją, jei formuojamo Verkių dvaro sodybos sklypo dalis, kurioje yra parkas, būtų priskirta jai valdyti.

TERITORIJŲ PLANAVIMO DOKUMENTAI

Verkių dvaro sodybos teritorija patenka į teritorijos dalį, kuri yra reguliuojama atsižvelgiant į Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrąjį planą (iki 2030 m.). Verkių dvaro sodybos teritorijoje veikla vykdoma remiantis Verkių regioninio parko tvarkymo planu, patvirtintu 2009 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro (toliau – aplinkos ministras) įsakymu Nr. D1-342 „Dėl Verkių regioninio parko tvarkymo plano patvirtinimo“²⁶ ir Verkių dvaro architektūrinio draustinio ir rekreacinės zonos Verkių seniūnijoje detalioju planu, patvirtintu 2018 m. liepos 25 d. Vilniaus m. savivaldybės tarybos sprendimu Nr. I-1660 „Dėl Verkių architektūrinio

draustinio ir rekreacinės zonos detaliojo plano tvirtinimo“²⁷. Detaliajame plane patikslintos Verkių architektūros ansamblio – Verkių dvaro sodybos teritorijos ribos, nustatyti tvarkymo režimai, koreguotos Verkių dvaro teritorijoje esamų sklypų ribos. Verkių dvaro sodybai individualus apsaugos reglamentas ar specialiojo teritorijų planavimo dokumentas (tvarkymo planas) neparengti.

VERKIŲ DVARO SODYBOS VIENTISUMO IŠSAUGOJIMAS

1992 m. balandžio 7 d. Vyriausybės nutarime Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybes teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ nurodoma:

Visuose nuosavybės teisių atstatymo, privatizavimo ir žemės reformos etapuose buvusių dvarų sodybos laikomos kaip istoriškai susiformavę kompleksai, kurių vientisumas sudaro jų kultūrinę vertę.

Dėl šios priežasties, minėtame Vyriausybės nutarime suformuoti sąrašai, kuriuose, pagal savo išliekamąją kultūrinę vertę, atitinkamos dvarų sodybos buvo priskirtos neprivatizuojamiems objektams, neprivatizuojamoms tik dvarų sodybų teritorijoms ir privatizuojamiems. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad šiuo nutarimu Verkių dvaro sodyba buvo įrašyta į Neprivatizuotinių buvusių dvarų teritorijų sąrašą. Vėliau, t. y. 1994 m. birželio 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 462 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 dalinio pakeitimo“²⁸ Verkių dvaro sodyba buvo įrašyta į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą. Neaišku, dėl kokių priežasčių išskirtinės kultūrinės vertės Verkių dvaro sodyba pirmiausia buvo įrašyta tik į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašą ir tik praėjus 2 metams buvo uždrausta privatizuoti išlikusias, neprivatizuotas Verkių dvaro kompleksines dalis. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Vyriausybės 1994 m. birželio 13 d. nutarime Nr. 462 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 dalinio pakeitimo“ į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą įrašyta 17 objektų, iš kurių 6 objektai (ūkinis pastatas, arklidės, kalvė (garažas), tvartas, trys senieji malūno tvenkiniai, žuvivaisos tvenkiniai) neturi nekilnojamosios kultūros vertybės statuso, t. y. šie objektai nebuvo įrašyti į KVR, nepripažinti valstybės saugomais, jiems nesuteiktas kultūros paminklo statusas ir Vertinimo tarybai tikslinant Verkių dvaro sodybos vertingąsias savybes, jie nebuvo pripažinti kultūros paveldo objekto kompleksinėmis dalimis, jiems nesuteikta teisinė apsauga. Neaišku, dėl kokių priežasčių į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą nebuvo įtraukti objektai, kurie iki

► Verkių dvaro sodyba

minėto Vyriausybės nutarimo patvirtinimo nebuvo privatiuoti. Pavyzdžiui, Vyriausybės 2008 m. nutarime Nr. 155 „Dėl kultūros paveldo objektų paskelbimo kultūros paminklais“²⁹, kuriuo Verkių dvaro sodyba paskelbta kultūros paminklu, nurodyta, kad oranžerija (u. k. 24999, senas kodas G23oK7) yra neregistruota, tai reiškia, kad Nekilnojamojo turto registre neregistruotas objektas negali būti privatizavimo, pardavimo objektu. Vertinimo tarybos 2012 m. gruodžio 4 d. akte Nr. KPD-RM-1858 nurodytas oranžerijos adresas: Žaliųjų Ežerų g. 51, Vilnius, o kituose šaltiniuose nurodyta, kad oranžerija nuosavybės teise priklauso privatiems asmenims. Galima daryti išvadą, kad Verkių dvaro sodybos kompleksinė dalis – oranžerija – buvo privatizuota 2008–2012 m.

Igyvendinant Verkių dvaro sodybos vientisumo išsaugojimo principą, susidarė tokia situacija: iš 33 dvaro sodybos kompleksinių dalių 13 objektų nuosavybės teise priklauso valstybei (11 pastatų patikėjimo teise valdo Gamtos tyrimų centras, 1 pastatą VĮ Turto bankas, valstybei priklauso parkas), 15 pastatų priklauso privatiems asmenims ir 5 objektai yra bešeimininkiai. Apie 4 objektus, Vyriausybės 1994 m. birželio 13 d. nutarimu Nr. 462 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 dalinio pakeitimo“ įtrauktus į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą, duomenų nėra. Būtina paminėti, kad Vertinimo tarybos akto priede – Verkių dvaro sodybos teritorijos ribų plane – pažymėti kiti 68 objektai, iš kurių: 14 namų ir 1 namo pamatai, 34 ūkiniai pastatai (garažai, katilinės, rūšiai ir pan.), 16 inžinerinių statinių, 3 elektros pastotės. Kam priklauso paminėti objektai, išskyrus elektros pastotes, duomenų nėra.

VERKIŲ DVARO SODYBOS VALDYMAS

Dauguma Verkių dvaro sodybos kompleksinių dalių nuosavybės teise priklauso valstybei ir privatiems asmenims. Dėl šios priežasties dvaro sodybos valdymas ir naudojimas yra problemiški. Nepaisant išskirtinės Verkių dvaro sodybos kultūrinės vertės, šis kultūros paminklas nėra panaudojamas taip, kaip galėtų būti panaudotas visuomenės kultūriniais, socialiniams poreikiams tenkinti. Jau minėta, kad 11 valstybei nuosavybės teise priklausančių Verkių dvaro sodybos pastatų patikėjimo teise valdo Gamtos tyrimų centras, kurio veiklos sritis pagal patvirtintus įstatus yra: biomedicininii ir fizinių mokslo sričių moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra bei gamtos mokslų ir inžinerijos moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla ir su ja susijusi mokslinė, techninė, profesinė ir kita veikla.

Gamtos tyrimų centro veikla nėra susijusi su Verkių dvaro sodybos valdymu, naudojimu ir pritaikymu visuomenės poreikiams. Gamtos tyrimų centras patikėjimo teise valdo dalį Verkių dvaro sodybos pastatų, tačiau ne visi pastatai centrui yra reikalingi ir jais naudojamosi. Tai patvirtina Gamtos tyrimų centro 2021 m. rugpjūčio 27 d. raštas Nr. SR-350 „Dėl Gamtos tyrimų centro nekilnojamojo turto perdavimo valstybės įmonei „Turto bankas“³⁰, kuriame Gamtos tyrimų centras VĮ Turto bankui pateikė patikėjimo teise valdomų Verkių dvaro sodybos centrui nereikalingų ir nenaudojamų statinių sąrašą.

Verkių dvaro sodybos teritorijoje veikia Vilniaus m. savivaldybės įsteigta Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcija, kurios veiklos tikslai pagal patvirtintus nuostatus yra: kultūros paveldo objektų ir jų teritorijų, tarp jų Rokantiškių ir Puškorių archeologinių objektų, Vilnios slėnių techninės kultūros paveldo bei gynybinių įrenginių liekanų, Verkių dvaro ansamblio su parku, senųjų tvenkinių sistemos, senosios dvarvietės bei Kalvarijų

► Verkių dvaro sodyba

kultūros komplekso – Šv. Kryžiaus bažnyčios ir Kryžiaus kelio, Trinapolio vienuolyno ansamblio, istoriškai susiklosčiusių kelių trasų, jų aplinkos ir savininkės įsteigtuose draustiniuose, kurių priežiūra perduota įstaigai, esančių objektų apsauga; pažeistų gamtos, kultūros kompleksų bei objektų atkūrimas; informacijos gamtosaugos, kultūros paveldo apsaugos ir kitose srityse kaupimas ir mokslo tyrimų atlikimas. Šios įstaigos funkcijos nėra susijusios su Verkių dvaro sodybos valdymu ir/ar naudojimu.

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus prašė kuo greičiau perduoti panaudos teise valdyti Rytų ofcinos ir arklidžių pastatus Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui, kad galėtų naudoti šias kultūros vertybes ir juose vykdyti muziejinę veiklą. Vilniaus m. savivaldybė prašė perduoti jai valstybei nuosavybės teise priklausančią ir šiuo metu Gamtos tyrimų centro patikėjimo teise valdomą bei Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direktoriai panaudos pagrindais suteiktą viešbučio pastatą. Taigi, Verkių dvaro sodybos vientiso kompleksinio valdymo, užtikrinančio tinkamą objekto priežiūrą ir naudojimą, vizijos įgyvendinimas yra sudėtingas dėl atskirų institucijų siaurų žinybinių interesų ir noro perimti pavienius komplekso pastatus.

Necentralizuotas, padrikas kultūros paminklo valdymas ir naudojimas gali turėti neigiamų pasekmių, pvz., kultūros paminklo nykimas. Būtina rasti tinkamą valdytoją. VĮ Turto bankas pagal suteiktus įgaliojimus gali tarpininkauti Vyriausybei išnuomojant Verkių dvaro sodybos pastatus asmenims, parengusiems priimtinausią jų panaudojimo ir pritaikymo koncepciją bei įsipareigojusiems šią koncepciją įgyvendinti arba numatyti kitus būdus, kad būtų pasirinktas tinkamas Verkių dvaro sodybos valdytojas.

Įvertinus visas aplinkybes, remiantis nacionalinio lygio analogiškų paveldo objektų Lietuvoje³¹ bei užsienyje valdymo patirtimi, galima daryti išvadą, kad Verkių dvaro sodybos kompleksas, kaip labai svarbus ir unikalus architektūrinis istorinis paveldo objektas, turėtų būti valdomas atsakingos valstybinės institucijos (vienos), kurios pagrindiniai uždaviniai būtų Verkių dvaro sodybos komplekso, kaip nacionalinio lygio paveldo objekto, reprezentavimas ir įveiklinimas, atvėrimas visuomenei. Turėtų būti parengta ne tik Verkių dvaro sodybos valdymo koncepcija (atskirų komplekso naudotojų), bet kompetentingos institucijos (-jų) parengtas daug platesnis paveldo objekto valdymo planas. Yra reikalingas Vyriausybės sprendimas, siekiant išsaugoti teritorijos vientisumą, dėl dalies ar visų pastatų, kurie šiuo metu priklauso privatiems asmenims, galimo išpirkimo.

VĮ TURTO BANKAS IR VERKIŲ DVARO SODYBA

VĮ Turto bankas – tai valstybės įmonė, kurioje akcininko teises įgyvendina Finansų ministerija. Įmonė siekia efektyvinti valstybės turtą, mažinti jo plotą, paliekant tik valstybės veiklai reikalingus pastatus. VĮ Turto bankas centralizuotai valdo apie 700 tūkst. kv. m administracinės paskirties valstybės nekilnojamojo turto, jį atnaujiną, investuoja į naujų pastatų statybą. VĮ Turto bankas viešojoje erdvėje skelbia, kad vieni iš pagrindinių įmonės strateginių tikslų yra statinių tvarumo didinimas, investicijos į atsinaujinančią energiją, energijos sąnaudų ir CO² emisijos mažinimas.

VĮ Turto bankas patikėjimo teise valdo tik vieną Verkių dvaro sodybos valstybei nuosavybės teise priklausančią statinį – Malūną, Verkių g. 100, Vilniuje.

Nėra suformuotos aiškos ir skaidrios VĮ Turto banko kultūros paveldo objektų valdymo strategijos. Iš visų Verkių dvaro sodybos statinių įmonė yra perėmusi valdyti tik vieną komplekso statinį – Malūną, tačiau nesiekia perimti valdyti kito valstybei priklausančio turto, nors rūpintis minėtu turtu yra įmonės teisė ir pareiga.

**LIETUVOS
NACIONALINIO
DAILĖS MUZIEJAUS
SAUGYKLA VERKIŲ
DVARO SODYBOS
RYTŲ OFICINOJE**

Gamtos tyrimų centras 2022 m. balandžio 15 d. gavo Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus prašymą sudaryti panaudos sutartį ir vykdyti muziejinę (saugyklų, ekspozicijų ir parodų rengimo reikmių, edukacinės veiklos ir muziejinės infrastruktūros saugojimo) veiklą. Labiausiai dviejų Verkių dvaro sodybos pastatų Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui reikėjo dėl Liaudies meno saugyklos. Liaudies meno rinkinys buvo saugomas buvusio archyvo pastato priestate (Gerosios Vilties g. 10, Vilnius), administruojamame Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, kuri informavo, kad nepratęs panaudos sutarties su muziejumi ir nuo 2022 m. rudens reikės išsikelti iš patalpų. Dėl Radvilų rūmų tvarkybos darbų atsirado poreikis turimus rinkinius perkelti į kitą vietą, todėl buvo kreiptasi į Verkių dvaro sodybos pastatų valdytoją (Gamtos tyrimų centrą) su prašymu suteikti muziejui panaudos pagrindais dviejų pastatų – Rytų oficinų ir arklidžių – patalpas, kurios būtų pritaikytos muziejaus reikmėms: viešajam lankymui, saugykloms ir kitoms pagrindinėms muziejaus funkcijoms vykdyti, infrastruktūros įrangos laikymo reikmėms.

Valstybės turto informacinės paieškos sistemoje panaudos sutartis buvo suderinta su Finansų ministerija ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Gavus šių ministerijų pritarimą 2022 m. liepos 13 d. Gamtos tyrimų centras ir Lietuvos nacionalinis dailės muziejus pasirašė terminuotą panaudos sutartį 5 metams panaudos gavėjo nuostatuose nurodytai veiklai vykdyti (išskyrus ūkinę-komercinę veiklą).

Šiuo metu muziejui panaudos pagrindais yra suteikti du dvaro sodybos pastatai – Rytų oficina ir užvažiuojamieji namai (arklidės). Išsprendus šių pastatų renovacijos finansavimo klausimą, juose planuojama įrengti ekspozicijas: oficinų antrame aukšte būtų atkurta istorinė rūmų interjerų reprezentacinė ekspozicija, pirmame aukšte – kintamų parodų ir edukacijos centras, o trečiame aukšte įkurtos meno vertybių saugyklos ir jų tyrinėtojų kabinetai, bokšte įrengta panoramos apžvalgos aikštelė. Užvažiuojamuosiuose namuose (arklidėse) planuojama įkurti Lietuvių liaudies meno muziejų – pastato pirmame aukšte būtų parodų centras, kuriame būtų eksponuojamos unikaliausios tautodailės vertybės, veiklų edukacinis centras ir būtų sukurta šiuolaikinė lankytojų aptarnavimo erdvė, įrengtos saugyklos ir atvirų fondų erdvė, o pastato bokšte įrengta apžvalgos aikštelė.

Muziejus Rytų oficinoje saugo liaudies meno vertybių rinkinius, tikėdamas, kad nuo 2024 m. valstybė skirs bent dalinį finansavimą arklidžių pastato tvarkybai ir Lietuvių liaudies meno muziejaus pritaikymui, o nuo 2025 m. bus pradėta Rytų oficinų renovacija.

Paveldo komisija, atsižvelgdama į jau priimtus sprendimus dėl dvarų sodybų išsaugojimo, į atliktą Verkių dvaro sodybos būklės analizę, įvertindama išvažiuojamojo posėdžio, įvykusio 2023 m. birželio 28 d., metu išsakytą įvairių institucijų atstovų nuomonę dėl dvaro sodybos valdymo ir naudojimo, vykdydama Seimo Kultūros komiteto pirmininko Vytauto Juozapaičio pavedimą, teikė pasiūlymus dėl Verkių dvaro sodybos valdymo ir naudojimo³²:

1. Vadovaujantis Vyriausybės nutarimuose apibrėžtu dvarų sodybų vientisumo išsaugojimo principu ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 19 str. 2 ir 3 dalimis, siūlyta Vyriausybei, kaip valstybės turto savininko funkcijas įgyvendinančiai institucijai, įpareigoti valstybės centralizuotai valdomo turto valdytoją, VĮ Turto banką, teisės aktų nustatyta tvarka perimti privatiems asmenims nepriklausančius Verkių dvaro sodybos pastatus ir patikėjimo teise juos centralizuotai valdyti. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojo įstatymo 4 str. 1 dalies 5 punktu įpareigoti VĮ Turto banką administruoti bešeimininkį nekilnojamąjį turtą, esantį Verkių dvaro sodybos teritorijoje.
2. Siūlyta VĮ Turto bankui organizuoti konkursą dėl valdytojo pasirinkimo ir visos sodybos valdymo plano parengimo.
3. Siūlyta Kultūros ministerijai įpareigoti Departamentą atlikti Verkių dvaro sodybos inventurizaciją, t. y. nustatyti visų dvaro sodybos teritorijoje esančių statinių nuosavybę, patikrinti kitų statinių statybos teisėtumą, nustatyti jų kultūrinę vertę (kokia jų būklė, ar jie daro neigiamą įtaką istoriniam kraštovaizdžiui, ar jie gali būti pritaikomi visuomenės poreikiams, ar juos reikėtų griauti ir pan.).
4. Siekiant nustatyti paveldosaugos reikalavimus, siūlyta Kultūros ministerijai įpareigoti Departamentą organizuoti Verkių dvaro sodybos tvarkymo plano arba individualaus apsaugos reglamento (reikalauja mažiau lėšų ir laiko nei tvarkymo plano rengimas) parengimą.
5. Siūlyta Kultūros ministerijai spręsti dėl neprivatizuotinių Verkių dvaro sodybos pastatų sąrašo patikslinimo.

2024 m. spalio 30 d. Vyriausybė svarstė klausimą „Dėl Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro pertvarkymo, Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro įstatų patvirtinimo ir valstybės turto investavimo bei perdavimo pagal valstybės turto patikėjimo sutartį“ (TAP-24-25(3) (23-17349(4))) ir priėmė protokolinius nutarimus³³:

2. Pavesti:

2.1. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai kartu su valstybiniu mokslinių tyrimų institutu Gamtos tyrimų centru (toliau – Centras), bendradarbiaujant su Kultūros paveldo departamentu prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas), – iki 2024 m. gruodžio 31 d. patikslinti ir suvienodinti informaciją, pateikiamą Nekilnojamojo turto registre ir Kultūros vertybių registre, apie Verkių dvaro sodybos objektų ir Verkių dvarvietės teritorijoje esančių objektų priskyrimą nekilnojamosioms kultūros vertybėms.

<...>

2.3. iki 2026 m. spalio 31 d.:

2.3.1. Departamentui, bendradarbiaujant su valstybės įmone Turto banku ir pasiūlant įsitraukti Vilniaus miesto savivaldybei, – organizuoti plataus masto konsultacijas su galimomis suinteresuotomis šalimis (įtraukiant valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kultūros ir kūrybinių industrijų bendruomenės, verslo, kitų Vyriausybės socialinių ekonominių partnerių atstovus) dėl alternatyvų Verkių rūmų architektūros ansamblio (įskaitant ir Nutarimo 2 priede įvardytą nekilnojamąjį turtą) unikalumui ir kultūrinei vertei išlaikyti, kad šis ansamblis būtų išsaugotas ir užtikrinta tinkama jo priežiūra, pasiūlytas alternatyvas apibendrinti, parengti Verkių rūmų architektūros ansamblio išlaikymo ir įveiklinimo koncepciją (koncepcijas) ir pateikti ją (jas) svarstyti Vyriausybei;

2.3.2. Centrai – parengti ir pateikti Vyriausybei išsikėlimo iš Verkių dvaro sodybos planą;

2.3.3. Kultūros ministerijai – koordinuoti 2.3.1 papunktyje nurodytų konsultacijų ir koncepcijos (koncepcijų) rengimo procesą ir užtikrinti jos (jų) pateikimą Vyriausybei laiku;

2.3.4. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai – koordinuoti 2.3.2 papunktyje nurodyto plano parengimą ir užtikrinti jo pateikimą Vyriausybei laiku.

Ar bus įgyvendinti Paveldo komisijos siūlymai dėl Verkių dvaro sodybos valdymo ir naudojimo ir Vyriausybės 2024 m. spalio 30 d. posėdžio protokole nurodyti pavidimai, priklausys nuo politinės valios.

Paveldo komisija mano, kad šios ypatingos vietos galimybės nėra išnaudotos. Verkių dvaro sodybai, kuri yra Vilniuje, arti svarbiausių šalies institucijų, kuriai dėl jos dydžio, kompleksiskumo, istorinio unikalumo, menotyrinės vertės, amžiaus ceno yra keliami ypač aukšti paveldosauginiai reikalavimai, yra būtina pagalba ir dėmesys, nes tai išskirtinės vertės objektas.

Verkių dvaro sodybos atveju labai svarbu kiek įmanoma išlaikyti šio vertingo komplekso vientisumą, tačiau nemaža dalis komplekso statinių yra privatizuoti, nėra vieningos valstybės vizijos dėl jai nuosavybės teise priklausančių statinių valdymo ir įveiklinimo. Dalis komplekso statinių yra nenaudojami, jų būklė avarinė. Per mažai dėmesio skiriama istorinio parko priežiūrai, dalis jo medžių taip pat yra avarinės būklės. Šios problemos žinomos seniai ir nesprendžiamos, todėl reiktų kuo skubiau susirūpinti Verkių dvaro sodybos tolesniu tvarkymu ir naudojimu.

► Jungtinis Paveldo komisijos ir Seimo Kultūros komiteto posėdis Verkių dvaro sodyboje

DVARAI IR TVARUMAS

PREZENTACIJA

Valstybinės kultūros paveldo komisijos
pasirūpimai dvarų forumui

► Paveldo komisijos pristatymo
Dvarų forumo vinjetė

DVARŲ FORUMAS 2023 M.

2023 m. spalio 24 d. Prezidentūroje įvyko Dvarų forumas, kurio metu susitiko atstovai, atsakingi už Lietuvos dvarų sodybų apsaugos situaciją: valstybinių institucijų ir savivaldybių atstovai, paveldo apsaugos specialistai ir dvarų sodybų savininkai ir valdytojai. Dalyviai aptarė aktualiausias kylančias problemas, svarstė dvarų sodybų apsaugos ateities galimybes. Dvarų forumo iniciatoriai – Respublikos Prezidento Švietimo, mokslo ir kultūros grupė kartu su Paveldo komisija.

Paveldo komisijos pirmininkė Dvarų forumo pristatė pranešimą (priedas Nr. 3). Pranešime Paveldo komisijos pirmininkė aptarė dvarų sodybų paveldo apsaugos problemas ir galimybes. Pirmininkė išskyrė dvyliką aktualiausių problemų: KVR esančių dvarų sodybų blogėjančią būklę (šiuo metu KVR yra 484 dvarų sodybos ir apie 70 dvarviečių, kuriose pastatų jau nėra, o nuo 2014 m. teisinė apsauga panaikinta 46 objektams), nevykdomus sisteminius mokslinius tyrimus, diferencijuotos apsaugos būtinybę pagal vertybinį dvarų sodybų suskirstymą, informacijos kaupimo, išsaugojimo ir archyvacijos svarbos nuvertinimą, dvarų sodybų paveldo sklaidai reikšmingų projektų, tokių kaip Lietuvos dvarų duomenų bazės ir Lietuvos dvarų sodybų atlaso, sustabdymą, dvarų sodybų valdytojų ir savininkų tvarkybai bei priežiūrai skirtų mokymų ir konsultacijų trūkumą, finansinių dotacijų, lengvatų ir skatinimo problemą, nes dotacijos ir lengvatos dažnai priklauso nuo subjektyvių faktorių, pavyzdžiui politinių savivaldybių tarybų sprendimų, ar pernelyg

sudėtingų biurokratinių procedūrų. Akcentuota svarbi dvarų sodybų kompleksų vientisumo problema, kai sodyba priklauso keliems savininkams – tokių Lietuvoje yra net apie 74 proc. Buvo aptarta dvarų sodybų apsaugai nepalanki pardavimo ir nuomos tvarka ir teisinis reglamentavimas, kultūros paveldo institucijų specialistų kompetencijų ir profesionalaus parengimo stoka. Specialistų trūksta jau dabar, todėl problema ateityje bus dar didesnė. Paveldo komisijos pirmininkė atkreipė dėmesį į išskirtinės kultūrinės vertės ar išnykimo paribyje esančių objektų problemą – 2005 m. Departamentas turėjo medinių dvarų programą, tačiau ji iki šiol nėra įgyvendinta. Dar viena svarbi problema – Nepriprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašo neveiksnumas. Paveldo komisijos pirmininkė pateikė kontraversišką Apytalaukio dvaro sodybos atvejį, kuris pagrindžia esamą problemą ir netgi paskatino peržiūrėti koncepciją.

Paveldo komisijos pirmininkė iškėlė ne tik probleminius klausimus, pasidžiaugė ir galimybėmis – paveldo apsaugos klausimai buvo sprendžiami drauge su svarbiausiomis institucijomis – Respublikos Prezidento kanceliarija, vėliau su Kultūros ministerija ir Departamentu. Nuoširdžiai dėkojo medinių dvarų paveldo specialistei ir Paveldo komisijos narei dr. Dalei Puodžiukienei, Respublikos Prezidento Švietimo, mokslo ir kultūros grupės vyriausiajai patarėjai Jolantai Karpavičienei ir patarėjui Mindaugui Bundzai už glaudų bendradarbiavimą. Kaip ateities siekiamybę pirmininkė nurodė bendradarbiavimą su Aplinkos, Žemės ūkio, Teisingumo, Finansų, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijomis, VĮ Turto banku, su paveldo objektų savininkais ir valdytojais bei įvairiomis asociacijomis.

Forumo metu teisinio reglamentavimo pokyčius, siekiant efektyvesnės kultūros paveldo apsaugos, pristatė kultūros ministras Simonas Kairys, Kultūros ministerijos Kultūros paveldo politikos grupės patarėja Sigita Bugenienė pristatė Nepriprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašo tikslinimo darbus ir iššūkus, o 2003 m. Dvarų paveldo

► Dvarų forumas.
Diskusija Prezidentūroje

išsaugojimo programą ir ateities gaires pristatė Departamento direktorius Vidmantas Bezaras. Apie dvarų sodybų potencialą, kylančias problemas ir gero valdymo patirtis pristatė pranešimus ir diskutavo savivaldos, dvarų sodybų valdytojai ir asociacijų atstovai. Diskusiją moderavo Paveldo komisijos narys dr. Salvijus Kulevičius.

Apibendrinant diskusijas Dvarų forume, buvo kolegialiai sutarta dėl artimiausiu metu planuojamų visų institucijų darbų³⁴:

- 1. *Artimiausiu metu Lietuvos Respublikos Prezidentūra, Paveldo komisija ir Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos konsoliduotu raštu kreipsis į Lietuvos mokslų tarybą dėl paskirtinės programos, skirtos dvarų sodybų paveldo sisteminiams tyrimams bei rekomendacijoms dėl dvarų istorinio-kultūrinio identiteto išsaugojimo ir infrastruktūros įveiklinimo, inicijavimo.*
- 2. *Tiek jau priimti, tiek planuojami teisinio reglamentavimo reikšmingi pokyčiai yra būtini, siekiant efektyvesnio dvarų paveldo išsaugojimo ir įveiklinimo, aktyvesnio privataus sektoriaus įsitraukimo, visų grandžių – valstybės, savivaldybių, bendruomenių, juridinių ir fizinių asmenų – susitelkimo, puoselėjant ir saugant kultūros paveldą.*
- 3. *Deklaruota apie poreikį iš esmės peržiūrėti Vyriausybės nutarimą dėl neprivatizuotinių dvarų (1992), nebeatitinkančių galiojančių įstatymų nuostatų, ir apibrėžti principus, kuriais remiantis bus peržiūrėti sąrašė esantys objektai, siekiant juos iš naujo įvertinti ir numatyti papildomas priemones išsaugoti jų vertę bei vienatumą.*
- 4. *Bus inicijuotas Dvarų paveldo išsaugojimo programos ir atskirų jos priemonių atnaujinimas, siekiant artimiausiam dešimtmėčiui nurodyti strategines kryptis ir veiksmus dėl dvarų paveldo apskaitos, tvarkybos, įveiklinimo, prioritetą teikiant (1) intensyvesniems moksliniams tyrimams bei jų sisteminiui, (2) Kultūros vertybių registro modernizavimui ir atvėrimui visuomenei, (3) inventorizavimo plėtrai, (4) teisinio reglamentavimo supaprastinimui, (5) tvarkybos prioritetų nustatymui bei (6) tvarkybos darbų finansavimo ir kompensavimo modelio tobulinimui, (7) švietimo ir metodinio konsultavimo stiprinimui.*

► Dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos pagrindimo ir metmenų pristatymo Lietuvos mokslo taryboje vinjetė

DVARŲ SODYBŲ PAVELDO TYRIMŲ IR IŠSAUGOJIMO PASKIRTINĖS PROGRAMOS INICIAVIMAS 2023–2025 M.

2024 m. gegužės 8 d. Lietuvos mokslų tarybai buvo išsiųstas bendras Respublikos Prezidento kanceliarijos, Paveldo komisijos, Kultūros ministerijos ir Departamento kreipimasis dėl dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos iniciavimo³⁵. Šios iniciatyvos idėja kilo Dvarų forumo metu.

Pagrindinis vykusio Dvarų forumo tikslas – reikalingų pokyčių, kurie pagerintų visos Lietuvos dvarų sodybų būklę, paskatinimas. Išklausius forumo pranešimus ir diskusijas paaiškėjo, kad yra dvarų sodybų apsaugai skirtos programos, strateginiai planavimo dokumentai, kitų teisinių bei praktinių veiksmų algoritmai, tačiau dvarų sodybų paveldas sparčiai nyksta išsamiai neištyrinėtas, o dvarų sodybų sisteminiai tyrimai beveik nevykdomi nuo 2004 m. Tokiu būdu negrįžtamai sunaikinamas valstybei reikšmingas unikalus turtas, prarandama medžiaga, kuri padėtų suprasti dvarų sodybų tikrąją vertę ir visą dvarų istorinį-kultūrinį paveldą. Paaiškėjo, kad reikšmingi teisinio reglamentavimo pokyčiai yra galimi tik atlikus išsamią šios srities sisteminių tyrimų duomenų analizę. Todėl vienas iš Dvarų forumo priimtų nutarimų – kreiptis į Lietuvos mokslo tarybą dėl dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos parengimo.

Paveldo komisija parengė minėtos programos pagrindimą ir metmenis. Programos metmenis paruošė darbo grupės vadovė ir kuratorė, ekspertė dr. Dalė Puodžiukienė, Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė, Paveldo komisijos narys doc. dr. Salvijus Kulevičius ir Paveldo komisijos Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vadovė Viktorija Gadeikienė.

Tikimasi, kad Dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos metmenys ir konsoliduotas Dvarų forumo dalyvavusių institucijų kreipimasis paskatins Lietuvos mokslų tarybą priimti sprendimą, jog tokia programa turėtų būti. Programa padėtų ugdyti kultūrinę-istorinę objektų aplinką suvokiančią mokslininkų kartą, gebančią nuosekliai vykdyti tęsinius visos Lietuvos dvarų sodybų nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimus, visapusiškai įvertinti šiuos kultūros paveldo objektus ir tokiu būdu juos suskirstyti, atsižvelgiant į kintančią sudėtį ir vertę. Tai neabejotinai turėtų pagerinti visos Lietuvos dvarų sodybų būklę.

Bendrame kreipimesi buvo pagrįstas paskirtinės programos aktualumas ir teikti preliminarūs programos apimtys ir sudėties pasiūlymai (metmenys). Atkreiptas dėmesys į dvarų sodybų paveldo reikšmę ir aktualumą, probleminius aspektus, programos inicijavimo prielaidas.

► Aštriosios Kirsnos
dvaro sodyba

Siūlomos paskirtinės programos tikslas – inicijuoti greitai ir negrįžtamai nykstančios Lietuvos kultūros paveldo dalies – nekilnojamojo dvarų sodybų paveldo – sisteminius mokslinius tyrimus, kurie būtini norint atlikti šio paveldo sudėties, apimties ir išsaugojimo analizę, parengti tyrimus apibendrinančias duomenų bazines, apsaugos tobulinimo metodines priemones ir valstybinei paveldosaugos sistemai skirtus siūlymus, kurie leistų gerinti apsaugos kokybę ir suvaldyti nykimo procesą.

PROGRAMOS UŽDAVINIAI:

- 1. Parengti dvarų sodybų nekilnojamojo kultūros paveldo mokslinių tyrimų strategiją ir finansiniais išipareigojimais pagrįstą jos įgyvendinimo veiksmų planą (programą).
- 2. Inicijuoti, finansuoti ir kuruoti sisteminius dvarų sodybų nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimus, suburti stabilias mokslininkų grupes ir užtikrinti ilgalaikį tęstinį jų darbo finansavimą, sukuriant prielaidas patirties ir žinių perdavimui naujoms mokslininkų kartoms.
- 3. Sukurti programos vykdymą legalizuojančią ir architektūrinę istorinę objekto ir jo dalių (pvz., medinio paveldo) specifiką atitinkančią tyrimų metodiką ir infrastruktūrą.
- 4. Pasitelkus atitinkamų sričių specialistus sukurti nekilnojamojo kultūros paveldo duomenų kaupimo, archyvavimo, sklaidos mechanizmus, sukurti duomenų bazę ir užtikrinti, kad duomenys būtų laisvai prieinami (interoperabilumą) specialistams, akademiniai bendruomenei, visuomenei bei tęsti Dvarų sodybų atlaso leidybą.
- 5. Skubiai inicijuoti tikslines tyrimų programas ties išnykimo riba esančioms ir mažai tyrinėtoms paveldo sritims:
 - ♦ ūkiniam-gamybiniam dvarų sodybų paveldui;
 - ♦ vidutinės, smulkiosios bajorijos sodybų ir bajorkaimių mediniam paveldui;
 - ♦ pirminių (XIV–XX a. pr.) statybos technikos ir technologijų procesų pažinimui.

Programa siekiama sukurti prielaidas kokybiškam teisėkūros tobulinimui ir apsaugos politikos įgyvendinimo plėtojimui.

Paskirtinės programos dalių (Programų) tikslas yra kompleksiskai per skirtingas sritis (paveldosaugos sistemą, geresnį dvarų sodybų pažinimą, priemonių sukūrimą ir pan.) spręsti dvarų sodybų paveldo išsaugojimo problemas. Programos dalys skirstomos pagal rezultatų pobūdį:

- I dalis „Dvarų sodybų materialaus paveldo ir kontekstų tyrimo programa“. Tai sinteze paremtų studijų rezultatai – tai komojo pobūdžio informacija, skirta suprasti dvaro sodybą kaip reiškinių ir pažinti nekilnojamąjį dvarų paveldą – vieną iš svarbiausių šio reiškinių sudėtinių dalių.
- II dalis „Empirinių tyrimų (inventorizacijos) ir duomenų valdymo programa“. Ši programa yra ypač svarbi ir turi būti vykdoma prioriteto tvarka, nes surinktais duomenimis grindžiama visa paskirtinės programos eiga ir rezultatai, o dėl spartėjančių nykimo procesų duomenys greitai ir negrįžtamai prarandami. Dėl darbų apimties ir pobūdžio, atsižvelgiant į poreikį kuo greičiau pateikti rezultatus, jos įgyvendinimui reikėtų planuoti skirti didžiausią finansavimo dalį.
- III dalis „Dvarų sodybų paveldo apsaugos tobulinimui skirtų metodinių instrumentų ir rekomendacijų programos“. Rezultatai pateikiami atsižvelgiant į duomenų tikslinės analizės rekomendacijas, kurios skirtos valstybinėms institucijoms, ir priemonės, skirtas specialistams, dvarų valdytojams ir bendruomenėms. Rekomendacijų ir priemonių tikslas yra stiprinti dvarų sodybų apsaugą ir išsaugoti duomenis apie objektus.

Lėšos numatytos remiantis preliminariais darbų apimties ir jų atlikimui reikalingų resursų skaičiavimais pagal Lietuvos mokslo tarybos praktikoje taikomas metodikas (pvz., darbo užmokesčio, komandiruočių ir kt.). Programos įgyvendinimo suma yra 3 698 497 Eur (be netiesioginių išlaidų). Projekto įgyvendinimui būtina numatyti lėšas ir netiesioginėms išlaidoms.

2025 m., vadovaujantis Lietuvos mokslo tarybos paskirtinių programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašu³⁶ yra atliekama galimybių studija, kurios metu bus įvertintas iškeltos aktualios problemos mastas, Lietuvoje esančios galimybės (prielaidos) ir parinktos tinkamiausios priemonės ją spręsti, pasiūlytas įgyvendinimo laikotarpis, būtinų lėšų ir kita.

► Linkavičių dvaro sodyba

► Žeimių dvaro sodyba

PAVELDO KOMISIJOS PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Paveldo komisija akcentuodama, jog dvarų sodybos yra svarbi paveldo dalis, formuojanti nacionalinį tapatumą, ir pabrėždama sodybų išsaugojimo ateities kartoms svarbą, vadovaudamasi Paveldo komisijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 ir 6 punktais, sprendimu pateikė siūlymus ir rekomendacijas³⁷:

1. KULTŪROS MINISTERIJAI

- 1.1. Skubos tvarka sudaryti tikslinę vertinimo tarybą ar grupę, kuri galėtų nustatyti KVR esančių dvarų sodybų vertę atsižvelgiant į bendrą dvarų kultūros paveldo situaciją, praradusius vertę objektus perkelti į žemesnio lygio pakopą (inventorių), atrinkti ypač vertingus kritinės būklės objektus neatidėliotinai fiksacijai. Svarbu suprasti, kad norint įgyvendinti šią užduotį būtina nustatyti KVR ir inventoriaus santykį.
- 1.2. Naujoje NKPAĮ redakcijoje įteisinti vertybiniu suskirstymu paremtą diferencijuotą kultūros paveldo, dvarų sodybų priežiūrą ir tvarkybą, leisti neesminius fizinius pažeidimus ar mažiau sudėtingus statinius tvarkyti ūkio būdu pagal supaprastintą dokumentaciją ar patyrusio atestuoto specialisto konsultacijas.
- 1.3. Kaupiant ir fiksuojant duomenis sudaryti galimybes rinkti, saugoti ir dalintis informacija apie nykstančius ar jau išnykusius objektus, įteisinti blogos būklės ar ties išnykimo riba esančių objektų skubų inventorizavimą (registrinių ir į KVR dėl įvairių priežasčių neįrašytų objektų) ir šiems veiksams atlikti numatyti finansavimą.
- 1.4. Inicijuoti apleistų ar apsaugos ir įveiklinimo požiūriu problematiškų išskirtinės vertės profesionalios architektūros dvarų sodybų, kurioms dėl jų dydžio, kompleksiskumo, istorinio unikalumo, menotyrinės vertės, amžiaus cenzo keliami ypač aukšti paveldosauginiai reikalavimai, valdymo planų parengimą.
- 1.5. Sudaryti palankias organizacines ir ilgalaikio finansavimo sąlygas profesionalaus pobūdžio tęstinio leidinio „Dvarų

sodybų atlasas“ parengimui ir leidybai; stengtis, kad „Lietuvos dvarų duomenų bazė“, kaip XXI a. pradžios dvarų sodybų apimtį ir vertes atskleidžiantis bei sisteminės analizės galimybę suteikiantis šaltinis, būtų viešai prieinama (atgaivinama) ir svarstyti galimybę dėl šios duomenų bazės įkėlimo į kuriamą E-kultūros platformą.

- 1.6. Siekiant išsaugoti dvarų sodybų vientisumą esant jungtinei daliai nuosavybei, parengti kultūros paveldo objekto teritorijos apsaugos ir bendro naudojimo nuostatas įtvirtinantį dokumentą – individualų apsaugos reglamentą ir daugiašale sutartimi įpareigoti savininkus juo vadovautis; keičiantis savininkams įteisinti galimybę kultūros paveldo reikalavimų besilaikantiems dvarų sodybos valdytojams ar dalininkams pirmiems išsipirkti toje teritorijoje esančią žemę.
- 1.7. Kad būtų užtikrinamas dvarų sodybose vykdomos veiklos tęstinumas ar sodybų įsigijimo, išlaikymo, įveiklinimo skatinimui skirtų finansinių mechanizmų reikalingumas, organizuoti suinteresuotų šalių diskusijas; atlikti socialinę-ekonominę problemos analizę ir teikti pasiūlymus.
- 1.8. Išanalizavus trijų dešimtmečių paveldosaugos sistemos, jos teisinės bazės, visuomenės požiūrio pokyčius, įvertinus dabartinius ekonominius, socialinius, ideologinius paveldo apsaugos rizikos faktorius, peržiūrėti Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų ir Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašų nuostatomis paremtą neprivatizavimo / privatizavimo koncepciją ir ją atnaujinus panaikinti vieną pagrindinių dvarų sodybų kultūrinės vertės rizikos faktorių – teritorijų skaidymą.
- 1.9. Siekiant pašalinti visuomeninės paskirties elitinio dvarų sodybų paveldo pasisavinimo ir iššvaistymo galimybę, neprivatizavimo / privatizavimo naujos redakcijos koncepcijoje išsaugoti Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą ir

papildyti jį valstybės lėšomis sutvarkytais ir gerai prižiūrimais objektais, jeigu jie ar jų teritorijos nėra privatūs arba jų valdytojai yra įvairūs ir nedaro įtakos objekto vertei ir veiklai; nustatyti priemonių planą užtikrinti šių dvarų sodybų veiklos tęstinumą; siekiant išvengti rizikingų kultūros paveldo apsaugos veiksmų, Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašo panaikinimo / dalinio panaikinimo / nepanaikinimo klausimą spręsti išnagrinėjus įvairius probleminius atvejus ir po specialistų ir visuomenės diskusijų.

1.10. Įpareigoti Departamentą pagal kompetenciją prisidėti įgyvendinant šiuos sprendimus.

► Jakiškių dvaro sodyba

► Raguvēlēs dvāro sodyba

2.
KULTŪROS
IR ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJOMS

2.1. Inicijuoti sisteminius mokslinius tyrimus, būtinus atlikti dvarų sodybų paveldo sudėties ir apimties analizę; per tęsines mokslo tyrimų programas užtikrinti jų finansavimą; atsižvelgiant į tyrimų metu nustatytą vertybinį suskirstymą numatyti prioritetines objektų ir informacijos apie juos išsaugojimo ir sklaidos priemones, ypač nykstančiam mediniam ir mažai tyrinėtam dvarų sodybų ūkiniam-gamybiniam paveldui. Į inventorizavimo procesą įtraukti universitetų ir regioninių aukštesniųjų mokyklų dėstytojus, studentus, gimnazijų moksleivius.

2.2. Inicijuoti nekilnojamo kultūros paveldo apsaugai skirtų inžinerinio-menotyrinio profilio bakalauro ir magistro studijų programų sukūrimą aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose, skatinti doktorantūros darbus šia tema, taip užtikrinant profesionalių paveldosaugos darbuotojų parengimą ir aukštos erudicijos mokslo darbuotojų ugdymą; kultūros paveldo institucijų specialistų kompetencijos ir profesionalumo lygmens kėlimo mokymus integruoti į studijų programas ir rengiant kvalifikacijos kėlimo programas, ypatingą dėmesį skirti senųjų medžiagų ir technologijų, konstrukcijų pažinimui, projektavimo dokumentacijos sudarymo ir suvokimo įgūdžių tobulinimui.

3.
KULTŪROS
IR APLINKOS
MINISTERIJOMS

Užtikrinti savininkų, valdytojų ir istorinių statinių tvarkybos darbus vykančių specialistų švietimo ir mokymo procesą, ypatingą dėmesį skiriant praktiniams mokymams ir konkrečių objektų įvairaus pobūdžio – teisinėms, procesinio dokumentavimo, tvarkybos, priežiūros ir kt. – konsultacijoms *in situ*; pasitelkiant profesines asociacijas sukurti galinčių teikti konsultacijas specialistų atrankos metodiką, jų registrą („kas yra kas“) ir įveiklinimo mechanizmą; parengti ir įteisinti visuomenei aiškiai ir suprantamai objekto vertę nustatančio dokumento formą.

4.
KULTŪROS,
FINANSŲ IR
TEISINGUMO
MINISTERIJOMS

Parengti ir įteisinti tvarką, kad nuomos konkursuose ar pardavimo aukcionuose dalyvausiantys asmenys, organizacijos, įstaigos ar bendruomenės pateiktų parduodamo ar išnuomojamo paveldo objekto – dvaro sodybos – valdymo planą, kuriame būtų nustatyti finansiškai pagrįsti apsaugos, tvarkybos ir įveiklinimo veiksmai; progresyvų planą pateikusioms vietos bendruomenėms dėl nuomos ar privatizavimo suteikti pirmumo teisę; teisės aktais ir kontrole įtvirtinti VĮ Turto banko visapusišką atsakomybę už jam patikėtą visuomenės turtą – kultūros paveldą.

5.
KULTŪROS,
APLINKOS IR
ŽEMĖS ŪKIO
MINISTERIJOMS

Identifikuoti vertingiausius dvarų sodybų medinius statinius ir jų apsaugai skirti prioritetinį dėmesį; paruošti ir įteisinti amatininkystę paremtą paveldo objektų priežiūros ir tvarkybos darbų metodiką, taip pat neturinčių galimybių išlikti *in situ* medinės architektūros dvarų sodybų pastatų ir artefaktų iš negrįžtamai nuvertėjusių objektų paėmimo išsaugojimo tikslais bei perkėlimo į saugią vietą tvarką; Lietuvos Liaudies buities muziejuje „Tėviškė“ suformuoti visų bajorijos sluoksnių dvarų sodybų (stambios, vidutinės ir smulkios) ekspozicijas, kurios atskleistų įvairialypę bajorijos kultūrą.

Šiame Paveldo komisijos sprendime nurodytos problemos aktualios ir 2025 m., o kai kurie siūlomi problemų sprendimo būdai pradedami įgyvendinti. Sprendimo rekomendacijų įgyvendinimui reikia laiko ir politinės valios.

PARENGĖ:

Paveldo komisijos nariai:
dr. DALĖ PUODŽIUKIENĖ, doc. dr. VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ,
doc. dr. SALVIJUS KULEVIČIUS, RAIMUNDAS BALZA.
Prisidėjo Paveldo komisijos administracijos darbuotojai:
VIKTORIJA GADEIKIENĖ, ARTŪRAS STEPANOVIČ ir
ARTŪRAS BUNDONIS.

► Liubavo dvaro sodyba

PRIEDAI:

- 1. Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų valdytojų pasisakymai dėl jų valdomų dvarų sodybų apsaugos, 3 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/1_priedas_2022-10-10_dvaru_valdytoju_pasisakymai.pdf.
- 2. 2022 m. spalio 28 d. Paveldo komisijos pažymos „Dėl buvusių dvarų sodybų vientisumo principo įgyvendinimo“ priedas, 5 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/2_priedas_2022_pazymos_priedas_del_vientisumo.pdf.
- 3. 2023 m. balandžio 14 d. Paveldo komisijos pažymos „Dėl informacijos apie neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų duomenis, teikiamus KVR“ priedas, 13 lapų.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/3_priedas_2023_pazymos_priedas_del_informacija_apie_neprivatizuotinus_dvarus_KVR.pdf.

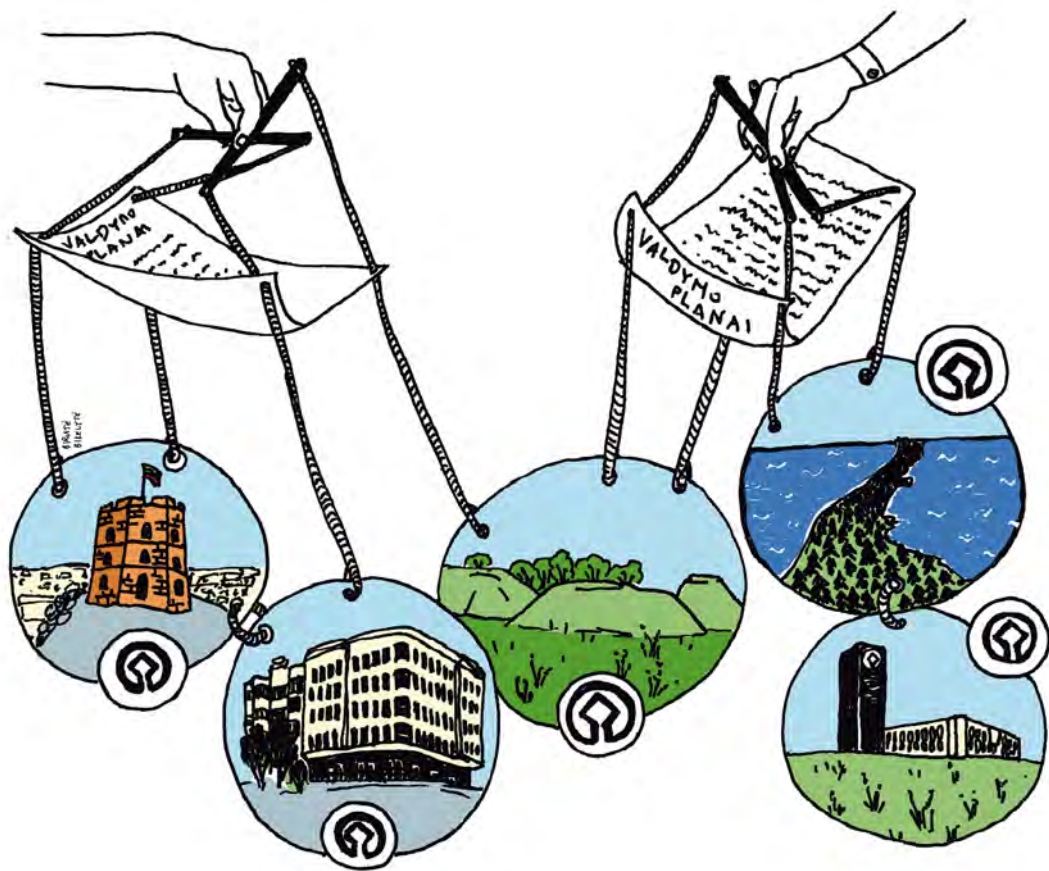
- 4. 2023 m. birželio 23 d. Paveldo komisijos pažymos „Dėl dvarų sodybų apsaugos ir Verkių dvaro sodybos apsaugos atvejo“ priedas, 6 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/4_priedas_2023_pazymos_priedas_neprivatizuotinu_dvaru_valdymas.pdf.
- 5. Paveldo komisijos pirmininkės pranešimas Dvarų forume, 5 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/5_priedas_pranesimas_Dvaru_forume.pdf.
- 6. Dvarų sodybų priežiūros ir tvarkybos gerieji pavyzdžiai (savivaldybių pateikta informacija), 6 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/6_priedas_del_dvaru_geruju_pavyzdziu.pdf.
- 7. Dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos pagrindimas ir metmenys, 23 lapai.
https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2025/04/7_priedas_LMT_programos_pagrindimas_metmenys_isiusta.pdf.

► Šv. Onos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno
statinių ansamblis naktį, 2000 m.
Kęstučio Stoškaus nuotrauka

VEIKLA, SUSIJUSI SU
UNESCO PASAULIO
PAVELDO VERTYBIŲ
APSAUGA

Paveldo komisija nuo įsteigimo 1995 m. daug dėmesio skyrė UNESCO pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje klausimams nagrinėti. Per 30 veiklos metų Paveldo komisija priėmė daugiau nei 40 sprendimų, susijusių su pasaulio paveldo vertybių apsauga ar pasaulio paveldo vertybių teritorijose – Vilniaus istoriniame centre, Kuršių nerijoje, Kernavėje, Kauno naujamiestyje, Struvės geodeziniame lanke – esančių objektų išsaugojimu ir jų būklės stebėseną, teikė siūlymus dėl kultūros vertybių tyrimų, dėl biudžeto lėšų pasaulio paveldo vertybių apsaugai skyrimo ir kt. Dalis Paveldo komisijos sprendimų dėl vietovių apsaugos buvo priimti dar iki jų įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą.

Pirmasis įsteigtos Paminklosaugos komisijos sprendimas buvo susijęs su Vilniaus istorinio centro, 1994 m. įrašyto į Pasaulio paveldo sąrašą, apsauga. 1995 m. gegužės 12 d. sprendimu Nr. 1 „Dėl Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato steigimo“ Paminklosaugos komisija pasiūlė Seimui įsteigti Vilniaus pilių valstybinį kultūrinį rezervatą, kurio pagrindinė funkcija – išsaugoti Vilniaus pilis, jų teritoriją ir joje esančias vertybes¹. Tik pradėjusi veiklą, Paminklosaugos komisija susirūpino Vilniaus senamiesčio išsaugojimui skiriamomis lėšomis. 1995 m. vasarą Paminklosaugos komisija apsvarstė Nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymo darbų 1996 m. programos projektą ir pasiūlė skirti papildomai lėšų Vilniaus senamiesčio paminklinių pastatų avarinės būklės pašalinimo darbams. 1997 m. liepos 8 d. priimtas su UNESCO vertybės apsauga susijęs Paminklosaugos komisijos sprendimas Nr. 36 „Dėl Vilniaus senamiesčio, pasaulinio kultūros paveldo objekto, išsaugojimo užtikrinimo“², kuriuo komisija pritarė Vilniaus miesto valdybos patvirtintoms „Vilniaus senamiesčio tvarkymo ir statybos taisyklėms“ ir nutarė siūlyti tuometiniam Kultūros vertybių apsaugos departamentui remtis Vilniaus senamiesčio tvarkymo taisyklėmis ruošiant teisės aktus, reglamentuojančius Vilniaus ir kitų senamiesčių apsaugą.

2-osios Paminklosaugos komisijos kadencijos nariai 2000 m. sausio 21 d. priėmė pirmąjį kompleksinį sprendimą Nr. 66 „Dėl kultūros vertybių išsaugojimo Vilniaus mieste“³. Sprendimas buvo priimtas remiantis anksčiau Paminklosaugos komisijos nagrinėtais individualiais atvejais ir nuspręsta, kad statyba ir tvarkyba paveldo teritorijose kartais vykdoma neatlikus apskaitos, neparengus apsaugos reglamentų ir kitų paveldo apsaugą užtikrinančių dokumentų. Sprendime nurodoma, kad planuojant darbus senamiestyje neatsižvelgiama į visuomenės nuomonę ir poreikius. Paminklosaugos komisija gana kritiškai vertino tuometinio Kultūros vertybių apsaugos departamento veiklą dėl Vilniaus senamiesčio vertybių apsaugos užtikrinimo. Priimtame sprendime buvo siūloma Kultūros vertybių apsaugos departamentui ir Vyriausybei imtis priemonių dėl griežtesnio statybų ir tvarkybos darbų reguliavimo. Paminklosaugos komisijos veikla neapsiribojo tik priimtais sprendimais ir nutarimais. 2001 m. Paminklosaugos komisija kartu su Vilniaus m. savivaldybe organizavo forumą „Praeities miestas ateičiai“, kuriame aptarė Vilniaus, kaip sostinės ir kaip pasaulinio paveldo vertybės, situaciją. Šiame forume pranešimus skaitė Paminklosaugos komisijos nariai Gražina Drėmaitė ir Albinas Kuncevičius. Po forumo priimta rezoliucija.

2004 m. balandžio 30 d. vyko Paminklosaugos komisijos 3-iosios kadencijos, kurios pirmininku buvo paskirtas prof. dr. Jonas Rimantas Glemža, ir Vilniaus m. savivaldybės organizuotas susitikimas su paveldosaugos darbuotojais, visuomeninėmis organizacijomis ir aukštųjų mokyklų atstovais dėl kultūros vertybių apsaugos Vilniaus mieste. Susitikime buvo pateikta informacija apie paveldosaugos situaciją, gautos pastabos ir pasiūlymai dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento ir rengiamo detaliojo plano sprendinių. Po susitikimo, 2004 m. birželio 4 d., Paminklosaugos komisija priėmė sprendimą Nr. 102 „Dėl Vilniaus miesto kultūros vertybių apsaugos“⁴. Šiame sprendime Paminklosaugos komisija įvardijo pagrindines Vilniaus senamiesčio apsaugos problemas, pateikė siūlymus atsakingoms institucijoms, nurodė kad turi būti saugomi Vilniaus senamiesčio ir kitų miesto dalių savitumo elementai, urbanistinio paveldo istorinė planinė ir erdvinė struktūra bei miestovaizdis. Paminklosaugos komisija nurodė, kad pastatų tankumo ir statybų intensyvumo didinimas yra nepateisinamas paveldosauginiu ir ekologiniu (gyvenimo kokybės) požiūriu; atkreipė dėmesį į mažėjančią konservavimo ir restauravimo darbų mastą ir nepakankamą paveldo objektų pritaikomųjų darbų kontrolę; pastebėjo, kad

► Vilniaus istorinis centras.
Gyčio Oržikausko nuotrauka

paveldosaugos klausimais vis labiau domisi visuomenė, tačiau rengiant ir derinant dokumentus dar nepakanka viešumo ir skaidrumo. Paminklosaugos komisija nusprendė siūlyti tuometiniam Kultūros vertybių apsaugos departamentui ir Vilniaus m. savivaldybei saugant miesto istorinį savitumą, kraštovaizdį ir panoramas nedidinti užstatymo aukščio ir tankio Vilniaus senamiestyje ir jo istoriniuose priemiesčiuose; nustatyti, kurių teritorijų ir vietų tyrimai yra reikalingi, planuoti ir organizuoti jų išankstinius istorinius ir archeologinius tyrimus, o jais remiantis rengti projektavimo sąlygas; nustatyti poveikio istorinei aplinkai vertinimo kriterijus ir planuojant naujas statybas bei rengiant jų projektus atlikti poveikio paveldo istorinei aplinkai įvertinimą; griežtinti atestatų pratęsimą paveldosaugos specialistams, projektuotojams, kurie suderino ar parengė paveldosaugos tikslų neatitinkančius dokumentus, ekspertizes ar tinkamai neatliko tvarkymo darbų kontrolės; plėsti ryšius su visuomene ir skatinti aktyvų bendruomenių dalyvavimą, siekiant išsaugoti kultūros paveldą.

2008 m. balandžio 25 d. buvo priimtas Paveldo komisijos sprendimas Nr. S-5-(133) „Dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projekto“⁵, kuriame siūloma tobulinti Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projektą, atsižvelgiant į UNESCO pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro – nominacinės bylos nuostatas, nustatyti nekintamus ir draudžiamus keisti kultūrinės vertės (vertingųjų savybių) rodiklius. Paveldo komisija rekomendavo Kultūros ministerijai inicijuoti Vilniaus istorinio centro valstybinio kultūrinio draustinio steigimą.

Paveldo komisija 2008 m. gruodžio 12 d. priėmė sprendimą Nr. S-14(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje“⁶ ir nurodė, kad rengiant projektą ir planuojant darbus Vilniaus senamiestyje – istoriniame Tymo priemiestyje, Misionierių sodo teritorijose ir dalyje Užupio – ir senamiesčio apsaugos zonoje – Užupyje–Paplaujoje, komisijos nuomone, nebuvo pakankamai atsižvelgta į šios vietovės istorinę vertę, kraštovaizdžio, urbanistines, hidrotechnines, architektūrines, istorinių želdynų, archeologines vertingąsias savybes. Planuojamas pastatų aukštis, užstatymas ir urbanistinės struktūros planavimo principas iš dalies neatitinka galiojančių paveldosaugos reikalavimų. Paveldo komisija informavo Vilniaus m. savivaldybę, kad planuojant vykdyti tokius didelius pakeitimus teritorijoje, kuri yra įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą ar yra jos apsaugos zonoje, būtina atsižvelgti į reikalavimus, nurodytus Pasaulio paveldo konvencijoje ir jos įgyvendinimo gairėse, ir neplanuoti veiksmų, kurie galėtų pakenkti pasaulio paveldo vietovės visuotinei išskirtinei vertei. Paveldo komisija pateikė siūlymą Vilniaus m. savivaldybei kreiptis į oficialų UNESCO ekspertą pasaulio paveldo apsaugos klausimais – ICOMOS Lietuvos nacionalinį komitetą – dėl „Architektūros parko“ projekto paveldosauginės ekspertizės.

► Medininkų (Aušros)
vartai Vilniuje

Sprendimą dėl Vilniaus senamiesčio būklės vertinimo Paveldo komisija pradėjo rengti 2009 m. Buvo sudaryta darbo grupė, kuri 2009 m. gruodžio mėn. Paveldo komisijos posėdyje pristatė atliktus darbus: pateikė miesto erdvių, pastatų ir jų interjerų būklės fotofiksaciją, akcentavo geruosius ir nurodė bloguosius pavyzdžius. Posėdyje vyko diskusija apie Vilniaus senamiesčio autentiškumą, neparengtus teisinius dokumentus, siekiant užtikrinti senamiesčio apsaugą, ataskaitų teikimą Pasaulio paveldo komitetui⁷. Posėdyje pristatytas Paveldo komisijos sprendimo „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) esamos būklės bei autentiškumo“ projektas, kuris, atlikus pakeitimus, buvo priimtas 2010 m. vasario mėn.⁸ Sprendime įvardijama, kad Vyriausybė ir atsakingos institucijos aplaidžiai žiūri į įsipareigojimą išsaugoti Vilniaus istorinio centro išskirtinę visuotinę vertę, autentiškumo ir vientisumo užtikrinimą. Paveldo komisija nurodė, kad per 15 metų nepaskirta už Vilniaus istorinio centro apsaugą tiesiogiai atsakinga valstybės institucija ar pareigūnas, į lietuvių kalbą neišverstas ir oficialiai nepatvirtintas Retrospektyvinis Vilniaus istorinio centro išskirtinės visuotinės vertės aprašas, todėl Vyriausybės paprašoma kuo skubiau atlikti

šiuos darbus, kad būtų užtikrinta nuosekliai ir veiksmingai vykdoma vertybės stebėseną. Sprendime pateiktas siūlymas įpareigoti Kultūros ministeriją atnaujinti su objektų inventarizavimu, būklės vertinimu ir stebėseną susijusius teisės aktus, kad jie atitiktų UNESCO standartus; Vilniaus m. savivaldybei pateiktos rekomendacijos vengti rengti atskirų sklypų senamiestyje detaliuosius planus, iš anksto planuoti detaliuosius planus, apimančius didesnes teritorijas, gatves. Iš viso sprendime pateikta 14 siūlymų dėl pasaulio paveldo vertybės – Vilniaus istorinio centro – apsaugos užtikrinimo ir tobulinimo Vyriausybei, tuometinėms Kultūros, Aplinkos ir Ūkio ministerijoms bei Vilniaus m. savivaldybei.

2015 m. birželio mėn. Paveldo komisija organizavo posėdį, kuriame dalyvavo Kultūros ministerijos, Departamento, Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros ir Užupio bendruomenės atstovai. Paveldo komisija 2015 m. spalio 16 d. sprendime Nr. S-8(6.2.-198) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) ir jo aplinkos pokyčių“⁹ nurodė, kad Vilniaus senamiestyje ir priemiesčiuose vyksta urbanistinė plėtra, galinti turėti poveikį urbanistinės struktūros bei vertingų gamtinių elementų išsaugojimui. Priimtas sprendimas rekomenduoti Vyriausybei vadovaujantis Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairėmis užtikrinti, kad Lietuvos Respublika informuotų Pasaulio paveldo komitetą apie planuojamus vykdyti didelius tvarkybos ar naujų statybų darbus, kurie galėtų pakenkti paveldo vertybės išskirtinei visuotinei vertei ir kad bet kokiems vertybėms apsauginės zonos pakeitimams būtų gautas Pasaulio paveldo komiteto pritarimas. Paveldo komisija nusprendė kreiptis į Vilniaus apygardos prokuratūrą dėl galimo viešojo intereso pažeidimo vykdant statybas Vilniaus istoriniame centre, įrašytame į Pasaulio paveldo sąrašą, ir jo aplinkoje, tačiau prokuratūra atsisakė ginti viešąjį interesą.

Paveldo komisija nuolat nagrinėja pasaulio paveldo vertybių būklės stebėsenos klausimus. Ypač aktualus Vilniaus istorinio centro atvejis. 2010 m. vasario 26 d. sprendime Nr. S-2(156) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (senamiesčio) esamos būklės bei autentiškumo“, nurodyta, kad „nuo 1998 m. iš esmės nevykdoma [Vilniaus] senamiesčio stebėseną“¹⁰. 2018 m. įvertinus Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros 2016–2017 m. veiklos ataskaitas pastebėta, kad ataskaitose neatsispindi Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros įstatuose nurodyto pagrindinio tikslo – išsaugoti, stebėti, tvarkyti, konservuoti, restauruoti, atnaujinti pasaulio kultūros paveldo objektą – Vilniaus

istorinį centrą – įgyvendinimas; neinicijuojami ir nevykdomi Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros įstatų 10.6 papunktyje nurodomi kultūros paveldo tyrimai; atliekama stebėseną neatitinkanti pagrindinio kultūros paveldo stebėsenos reikalavimo – iš pateiktų stebėsenos rezultatų nėra įmanoma nustatyti kultūros paveldo objektų būklės pokyčių. Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra didžiausią dėmesį skiria sklaidai, edukacijai, visuomenės konsultavimui ir tarptautiniams ryšiams.”

Paveldo komisija, siekdama užtikrinti vietovės valdytojo funkcijų (viena jų – kokybiškai vykdyti būklės stebėseną) įgyvendinimą:

- 1) rekomendavo Vilniaus m. savivaldybei įvertinti Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros 2001–2018 m. veiklą, vertinant įstatuose nurodytas funkcijas, ir tikslinti šios įstaigos įstatus, atsižvelgiant į teisės aktuose nurodytus reikalavimus dėl paveldo apsaugos;
- 2) pateikė siūlymą Kultūros ministerijai, atsakingai už Vilniaus istorinio centro apsaugą, atlikti išsamią Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros teisinio statuso ir 2001–2018 m. veiklos analizę, priimančią atsakomybę už pasaulio paveldo vertybės išsaugojimą, spręsti steigėjo keitimo ir funkcijų tikslinimo klausimus.

Kultūros ministerija informavo, kad neturi pagrindo atlikti Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros veiklos analizės, nes viešosios įstaigos savininkė yra Vilniaus m. savivaldybė. Vilniaus m. savivaldybė informavo, kad 2008 m. tvirtinant Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros įstatus, kuriuose nurodyti įstaigos tikslai, buvo tikimasi, kad agentūros dalininke taps Kultūros ministerija, atsakinga už UNESCO pasaulio paveldą Lietuvoje, o finansavimas Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrai už funkcijų vykdymą bus skiriamas ne tik iš Vilniaus m. savivaldybės biudžeto, bet bus gautos ir tikslinės valstybės lėšos. Kultūros ministerija neišreiškė noro tapti Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros dalininke, todėl agentūra neturi pakankamai išteklių tinkamai vykdyti pavestą pasaulio paveldo vietovės valdytojo funkcijas.

Iki šiol neišspręstas Vilniaus istorinio centro valdytojo (Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros) atsakomybių, viena jų – Vilniaus istorinio centro būklės stebėseną, vykdymo klausimas. Vienas rengiamo Vilniaus istorinio centro – UNESCO pasaulio paveldo vietovės – valdymo plano uždavinių – peržiūrėti ir atnaujinti Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros funkcijas.

Paveldo komisija nuolat nagrinėja Vilniaus istorinio centro apsaugos klausimus, priima sprendimus dėl atskirų kultūros paveldo objektų, teikia išvadas ir pasiūlymus.

► Kernavės archeologinė vietovė

KERNAVĖS ARCHEOLOGINĖ VIETOVĖ

Paminklosaugos komisijos 2000 m. balandžio 28 d. sprendime Nr. 71 „Dėl Kernavės muziejaus-rezervato kultūros vertybių apsaugos“¹² nurodyta, kad Kernavės muziejui-rezervatui¹³ skiriamos lėšos ir dėmesys nekilnojamųjų kultūros vertybių priežiūrai ir tvarkymui yra nepakankamas, atsižvelgiant į rezervate esančių kultūros vertybių reikšmę ir vertę. Sprendime Vyriausybei siūlomos priemonės dėl rezervate esančių vertybių išsaugojimo. 2004 m. Kernavės archeologinė vietovė įrašyta į Pasaulio paveldo sąrašą.

Paveldo komisija 2007 m. vasario 23 d. priėmė nutarimą Nr. N-1 „Dėl Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato tvarkymo plano (planavimo schemos) rengimo“¹⁴, kuriuo pritarė pagrindiniams tvarkymo plano sprendiniams ir nurodė skirti pakankamą finansavimą vietovės apsaugai. Rekomendacijose Kultūros ministerijai nurodoma, kad planuojant valstybės biudžeto lėšų skirstymą reikėtų atsižvelgti į lėšų poreikį plane nustatytų sprendinių įgyvendinimui.

Paveldo komisija savo sprendimuose teigiamai vertino Kernavės archeologinės vietovės valdytojo – Kernavės kultūrinio rezervato direktijos – veiklą, priimdama sprendimus ir vertindama direktijos ataskaitas¹⁵ nuolat pabrėžė, kad būtina skirti pakankamą finansavimą vietovės išsaugojimui. Paveldo komisija siūlė Vyriausybei papildyti Kernavės valstybinio kultūrinio rezervato direktijos nuostatus, pabrėžiant Kernavės archeologinės vietovės, kaip UNESCO pasaulio paveldo vertybės, svarbą.

KURŠIŲ NERIJA

2001 m. apsilonkę į Pasaulio paveldo sąrašą įrašytoje Kuršių nerijoje, Paminklosaugos komisijos nariai atkreipė dėmesį, kad pripažinus pasaulinę Kuršių nerijos vertę, atitinkamai turėtų būti koreguojami šios teritorijos valdymą ir apsaugą nustatantys įstatymai ir kiti teisės aktai: būtina peržiūrėti Lietuvos dalies Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schemą, Neringos miesto generalinio plano koncepciją, papildyti šiuos dokumentus, įtraukiant istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos priemones. Pastebėta, kad būtina patikslinti gyvenviečių individualios apsaugos ir tvarkymo reglamentus, nes kai kurie Kuršių nerijoje statomi pastatai savo forma ir medžiagomis nebūdingi šiai vietai. Paminklosaugos komisija 2001 m. lapkričio 30 d. sprendimu Nr. 84 „Dėl Kuršių nerijos paveldo apsaugos“¹⁶ siūlė Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai (toliau – Aplinkos ministerija) ir Kultūros ministerijai parengti viso Kuršių nerijos teritorijoje esančio paveldo apsaugos sistemą ir inicijuoti Kuršių nerijos teritorijos valdymą bei apsaugą nustatančių teisės aktų atnaujinimą arba specialaus šios teritorijos valdymo principus nustatančio įstatymo parengimą. Sprendžiant Kuršių nerijos apsaugos problemas klausimus labai prisidėjo Paminklosaugos komisijos narys, architektas, kraštotvarkos

► Kuršių nerija

specialistas, paveldosaugininkas prof. dr. Jurgis Bučas, 2001 m. išleidęs knygą „Kuršių nerijos nacionalinis parkas“, kurioje daug dėmesio skiriama Kuršių nerijos kultūros paveldo apskaitos ir apsaugos problemoms.

2003 m. Paminklosaugos komisija nepritarė, kad Baltijos jūroje būtų įrengiama Rusijos Federacijai priklausanti naftos platforma. 2003 m. vasario 14 d. sprendime Nr. 91 „Dėl Rusijos Federacijos planuojamos naftos gavybos Baltijos jūroje ties Kuršių nerija“¹⁷ Paminklosaugos komisija nurodė, kad būtina apie planuojamą ūkinę veiklą nedelsiant informuoti UNESCO ir Baltijos jūros baseino valstybes, kad jos reikalautų nepradėti platformos įrengimo darbų, kol neatlikta objektyvi tarptautinė projekto ekspertizė ir nenustatyta, ar planuojama veikla atitinka tarptautinius aplinkos kokybės reikalavimus. Paminklosaugos komisija ragino išnaudoti visas Lietuvos Respublikos diplomatinės priemonės ir pabrėžė, kad Pasaulio paveldo konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad:

kiekviena valstybė – šios Konvencijos šalis įsipareigoja nesiimti jokių tyčinių priemonių, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai galėtų sužaloti kitos valstybės – šios Konvencijos šalies teritorijoje esantį kultūros ar gamtos paveldą.

Rusijos Federacija nepaisė nei Lietuvos, nei tarptautinės bendruomenės pastabų ir naftos platforma buvo įrengta. Šiuo metu, suprantant, kad nėra jokių galimybių bendradarbiauti su tarptautinių įsipareigojimų nepaisančia valstybe agresore, Pasaulio paveldo komitetas padarė išimtį ir Kuršių nerijos valdymo planas yra rengiamas tik Lietuvos valstybei priklausančiai Kuršių nerijos daliai.

2004 m. Paminklosaugos komisija, reaguodama į Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato kreipimąsi dėl planuojamų tilto į Kuršių neriją statybos darbų, 2004 m. rugsėjo 17 d. priėmė sprendimą Nr. 104 „Dėl numatomų stambių statybų į Pasaulio paveldo sąrašą įrašytoje Kuršių nerijoje“¹⁸, kuriame nepritarė tilto statybai ir pasiūlė tuometiniam Kultūros vertybių apsaugos departamentui ir Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos įvertinti galiojančius ir ruošiamus Klaipėdos ir Neringos miestų teritorijų planavimo dokumentus, susijusius su statybos darbų planavimu, kurių nuostatos gali turėti neigiamą poveikį Kuršių nerijos kraštovaizdžiui ir pasauliniam gamtos ir kultūros paveldui.

2005 m. išvažiuojamojo posėdžio į Kuršių neriją metu Paveldo komisija susipažino su Kuršių nerijos nacionalinio parko informacija apie 2001–2005 m. kultūros vertybių Kuršių nerijoje būklę ir remdamasi gauta informacija 2005 m. birželio 10 d. priėmė sprendimą Nr. S-4-(112) „Dėl pasaulio

paveldo vietovės – Kuršių Nerijos – paveldosaugos“¹⁹, kuriame nurodo, kad Vyriausybė turėtų skirti didesnę finansavimą Kuršių nerijos nacionaliniam parkui, atskirai numatyti lėšas biudžete pasaulio paveldo vertybėms išsaugoti. Sprendime pateiktas siūlymas Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos ir Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijai kreiptis į teismą dėl teritorijų planavimo dokumentų sprendinių, neatitinkančių Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schemas, panaikinimo, pateiktos rekomendacijos Departamentui organizuoti kultūros paveldo išaiškinimui reikalingus tyrimus, nustatyti užpustytų kaimaviečių ir kitų archeologinių objektų vietas, pagerinti kultūros vertybių apskaitą, pateikti siūlymus dėl reikšmingiausių kultūros vertybių paskelbimo paminklais ir kt.

2015 m. išvažiuojamojo posėdžio į Kuršių neriją metu Paveldo komisija svarstė per dešimtmetį (2005–2015 m.) įvykusius šios vietovės apsaugos pokyčius. Paveldo komisija nustatė, kad pagerėjo paveldo apskaita ir istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio, kultūros paveldo objektų ir jų kompleksų apsaugos būklė, pasikeitė Kuršių nerijos nacionalinio parko darbuotojų požiūris į teritorijos apsaugą, pradėtas vykdyti gyvenviečių istorinių panoramų ir siluetų monitoringas, Neringos savivaldybė pradėjo vykdyti visų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų stebėseną. Paveldo komisija pastebėjo šias problemas: neišspręstą automobilių srautų reguliavimą; nesuderintus naujus planavimo dokumentus ir Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo planą; nepakankamą finansavimą atlikti vietovės tyrimus, konservavimo, restauravimo ir priežiūros darbus. Paveldo komisija atkreipė dėmesį, kad beveik išnykusi tradicinių dangų įrengimo ir sodybų želdinimo tradicija, trūksta tyrimų, metodikų, rekomendacijų apie sodybų želdinius ir mažąją architektūrą, nepritarė norui plėsti Neringos urbanizavimą. Paveldo komisijos 2015 m. birželio 19 d. sprendime Nr. S-7(6.2.-197) „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūros paveldo apsaugos 2005–2015 metais“²⁰ buvo siūloma Vyriausybei inicijuoti pasaulio kultūros ir gamtos paveldo vietovės – Kuršių nerijos – įstatymo parengimą. 2016 m. Paveldo komisija pateikė pagrindines pastabas dėl Kuršių nerijos teritorijų planavimo dokumentų²¹. 2018 m. spalio 12 d. priimtas Paveldo komisijos sprendimas Nr. S-9(6.2.-226) „Dėl Kuršių nerijos, kaip UNESCO pasaulio paveldo vietovės, vietos valdytojo – Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijos – veiklos“²², kuriame siūlyta parengti ir patvirtinti Kuršių nerijos, kaip į Pasaulio paveldo sąrašą įrašytos teritorijos, apsaugos ypatumų reglamentą ir papildyti Kuršių nerijos nacionalinio parko nuostatus, nurodant Kuršių nerijos, kaip pasaulio paveldo vietovės, svarbą.

► Kuršių nerija

► Juodkrantė

► Nida

2019 m. birželio mėn. Paveldo komisijos atstovai dalyvavo tarptautinėje konferencijoje „Kuršių nerija mums ir pasauliui“, kurioje nuspręsta, kad Kuršių nerijos – Pasaulio paveldo vietovės – išsaugojimą ir darnų teritorijos planavimą galėtų užtikrinti atskiras tik Kuršių nerijai skirtas įstatymas. Paveldo komisija, Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija ir Neringos savivaldybė nusprendė teikti Seimui rezoliuciją dėl įstatymo parengimo, tačiau įstatymas nebuvo parengtas.

► Kuršių nerija

► Kauno centrinis paštas

**MODERNISTINIS
KAUNAS:
OPTIMIZMO
ARCHITEKTŪRA,
1919–1939**

Paminklosaugos komisija 2004 m. gegužės 14 d. priėmė sprendimą Nr. 100 „Dėl Kauno miesto plėtros ir kultūros paveldo būklės bei jos problemų“²³ kuriame, nurodoma, kad yra netausojamas ir po truputį nyksta vertingas tarpukario Lietuvos architektūros paveldas. 2005 m. Kauno m. savivaldybės taryba, atsižvelgdama į Paminklosaugos komisijos sprendimą, į Kauno m. savivaldybės nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įrašė daugiau kaip 150 Kauno Naujamiesčio, Žaliakalnio ir kitų vietovių tarpukario pastatų, kuriuos projektavo V. Landsbergis-Žemkalnis, A. Funkas, S. Kudokas, V. Dubeneckis ir kiti žymūs tarpukario Kaune dirbę architektai²⁴.

2014 m. Paveldo komisija išvažiuojamajame posėdyje Kaune susitiko su miesto meru Andriumi Kupčinsku, savivaldybės architektais ir paveldosaugininkais, apžiūrėjo tarpukario architektūros objektus. Paveldo komisija nusprendė, kad didelė dalis paveldo yra prastos būklės, tačiau dėl kompleksiško urbanistinio užstatymo, tautiško modernizmo stiliaus reprezentacinės ir gyvenamosios architektūros gausos ir

► Art Deco muziejus Kaune

meninės kokybės bei išskirtinės istorinės svarbos šis paveldas atitinka įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą kriterijus. Paveldo komisija 2014 m. balandžio 25 d. parengė sprendimą Nr. S-6(6.2.-188) „Dėl Kauno miesto kultūros paveldo“²⁵ ir siūlė Kultūros ministerijai ir Kauno m. savivaldybei rūpintis, kad Kauno tarpukario architektūrinis urbanistinis kompleksas būtų įrašytas į Pasaulio paveldo sąrašą. 2023 m. modernistinis Kaunas įrašytas į šį sąrašą.

Paveldo komisija 2016 m. gruodžio 28 d. priėmė sprendimą Nr. S-19(6.2.-209) „Dėl Kauno miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčiu, apsaugos“²⁶, kuriame teikė siūlymus rengiamam tvarkymo planui, siūlė Vyriausybei suteikti kultūros paminklo statusą šiems pastatams: Kauno centrinio pašto rūmams (u. k. 1133), pastatui – buv. „Pažangos“ rūmams (u. k. 15919) ir administraciniam pastatui – buv. Valstybės taupomųjų kasų pastatui (u. k. 1132). Kauno centrinio pašto rūmai kultūros paminklu paskelbti 2019 m., buv. „Pažangos“ bendrovės rūmai valstybės saugomais paskelbti 2022 m. pabaigoje, buv. Valstybės taupomųjų kasų pastatas iki šiol nepaskelbtas valstybės saugomu – tai nacionalinės reikšmės registrinis objektas.

► Amsterdamo mokyklos muziejus Kaune.

Paveldo komisijos darbuotojai su muziejaus įkūrėjais
Petru Gaidamavičiumi ir Karoliu Baniu

STRUVĖS GEODEZINIS LANKAS

Paveldo komisija 2019 m. spalio 18 d. priėmė sprendimą Nr. S-7(6.2.-235) „Dėl UNESCO pasaulio paveldo objekto Struvės geodezinio lanko vietos valdytojo – Žemės ūkio ministerijos 2017–2018 m. veiklos“²⁷. Sprendime Paveldo komisija nurodė, kad vertybės žymėjimas ir ženklinimas yra netinkami, neparengta valdymo sistema, paveldo objektas nėra aktualizuojamas, nėra bendradarbiaujama su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Sprendime nurodoma, kad pristatant mažai žinomą objektą visuomenei ir siekiant sudominti įvairaus amžiaus lankytojus, būtina konsultuotis ir bendradarbiauti su kultūros paveldo specialistais, akademinė bendruomenė ir geodezijos specialistais. Teigiamai įvertintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto vykdytas projektas „UNESCO pasaulio paveldo objekto Struvės geodezinio lanko aktualizavimas bei informacinės sklaidos didinimas“, kurį įgyvendinant siekta skatinti kultūros paveldo, švietimo ir turizmo sektorių bendradarbiavimą Lietuvoje ir už jos ribų.

Sprendime nurodytos siūlomos priemonės, kaip paveldą galima labiau aktualizuoti, išryškinti jo vertę, pateikti pasiūlymai dėl šio pasaulio paveldo objekto valdymo sistemos parengimo, tikslinio finansavimo aktualizavimui skyrimo ir nuolatinės priežiūros užtikrinimo.

► Struvės geodezinio lanko
punktas Paliepiukuose

► Vinco Svirskio kryžius
Kėdainių r. Surviliškio
Vinco Svirskio pagrindinės
mokyklos kieme

KRYŽDIRBYSTĖ

2-osios kadencijos Paminklosaugos komisija rūpinosi V. Svirskio kryžių išsaugojimu. Paminklosaugos komisija 2000 m. kovo 17 d. priėmė sprendimą Nr. 70 „Dėl kultūros vertybių tvarkymo“²⁸, kuriame nurodė, kad valstybė ir savivaldybė turėtų skirti daugiau dėmesio Kėdainių rajono kultūros vertybių, tarp jų ir V. Svirskio kryžių, išsaugojimui. 2008 m. Kryždirbystė ir kryžių simbolika įtraukta į UNESCO Reprezentatyvųji žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

Paveldo komisija priimdama sprendimus remiasi tarptautine praktika ir tarptautinės organizacijos UNESCO parengtais dokumentais. Paminklosaugos komisija 1997 m. birželio 20 d. sprendime Nr. 34 „Dėl numatomų paminklosaugos reformų“²⁹ nurodė, kad būtina formuojant su paveldo apsaugos politika susijusias Valdymo reformų politikos 1997–1999 m. kryptis vadovautis Pasaulio paveldo konvencija ir kitais tarptautiniais teisės aktais, pvz., 1956 m. UNESCO „Tarptautinių principų taikymo archeologiniams kasinėjimams rekomendacija“, 1972 m. UNESCO „Rekomendacija dėl kultūros ir gamtos paveldo apsaugos nacionaliniu lygiu“. 2002 m., rengdama sprendimą „Dėl kultūros paveldo apsaugos karo ir ekstremalių situacijų atvejais“ Paminklosaugos komisija rėmėsi UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija (Hagos konvencija, 1954) ir UNESCO 1972 m. patvirtinta Pasaulio paveldo konvencija³⁰.

Paminklosaugos komisijos 2002 m. gruodžio 20 d. sprendime Nr. 90 „Dėl jūrinio kultūros paveldo“³¹ nuspręsta, kad tarptautinių organizacijų (UNESCO, Europos Tarybos), kurių narė yra Lietuva, teisės aktuose yra aiškiai įtvirtinta povandeninio kultūros paveldo sąvoka (angliškai „*underwater cultural heritage*“) ir samprata, todėl šios sąvokos integravimas į Lietuvos teisinę sistemą yra privalomas, taip pat aptarta kita tarptautiniuose dokumentuose esanti sąvoka – jūrinis kultūros paveldas („*maritime cultural heritage*“). Sprendime Paminklosaugos komisija siūlė Kultūros ministerijai inicijuoti UNESCO Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencijos ratifikavimą ar prisijungimą prie jos. Ši konvencija Lietuvos Respublikos ratifikuota 2006 m., o įsigaliojo 2009 m.

2004 m. Paminklosaugos komisija, atsižvelgdama į tai, kad siekiant išsaugoti kultūros ir gamtos paveldo objektus bei vietas ir jų aplinką, puoselėti harmoningą kraštovaizdį būtina integruoti paveldosaugą ir aplinkosaugą į krašto planavimo, ekonominę, žemės ūkio, socialinę, švietimo, mokslo, kultūros, aplinkos, teisės ir kitas sritis, 2004 m. lapkričio 19 d. priėmė sprendimą Nr. 105 „Dėl Nacionalinės integralios paveldosaugos strategijos metmenų“³², kuriuo patvirtino Nacionalinės integralios paveldosaugos strategijos metmenis, vadovaujantis Pasaulio paveldo konvencijos ir kitų tarptautinių dokumentų nuostatomis. 2009 m., teikdama pastabas

Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo koncepcijos projektui, Paveldo komisija konstatavo, kad netinkamai atlikta įstatymo parengiamoji esamos teisinės ir faktinės būklės analizė, nenagrinėti tarptautinės (ne Europos Sąjungos) teisės, taip pat ir UNESCO, dokumentai³³. Paveldo komisijos 2010 m. gegužės 28 d. sprendime Nr. S-6(160) „Dėl kultūros paveldo apsaugos ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimų įgyvendinimo Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos ir statybos teisėje“³⁴ dar kartą akcentuota, kad tarptautiniai UNESCO ir Europos Tarybos teisės aktai, kuriuos yra ratifikavusi Lietuvos Respublika, turi būti integruoti į teritorijų planavimo sistemą.

2010 m. Paveldo komisija paskelbė „Deklaraciją dėl kultūros paveldo apsaugos politikos“, kurioje nurodomos tarptautinės Lietuvos Respublikos ratifikuotos UNESCO konvencijos (Kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo, Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos, Povandeninio kultūros paveldo apsaugos, Pasaulio paveldo ir kt.) ir pažymėta, kad ateities raida turi būti grindžiama darnaus vystymosi strategija – ekonominių, aplinkosaugos ir socialinių-kultūrinių visuomenės interesų derme. Paveldo komisija atkreipė dėmesį, kad Lietuvoje teritorinės paveldosaugos principai vis dar menkai taikomi, trūksta modernioje paveldosaugoje vyraujančio ir tarptautiniais dokumentais grindžiamo supratimo apie kraštovaizdžio, įkūnijančio visuomenės atmintį, kurios negalima atskirti nuo tapatybės, vertę³⁵. Sprendime pateikti siūlymai dėl paveldosaugos integravimo į kitas aplinkos tvarkymo sritis, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, platesnio visuomenės

► Išvažiuojamasis posėdis
Kuršių nerijoje, 2015 m.

įtraukimo, pateiktas siūlymas aiškiai atskirti tvarkomuosius paveldosaugos darbus nuo tvarkomųjų statybos darbų.

Pirmasis Paveldo komisijos sprendimas, tiesiogiai susijęs su Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimu šalyje – 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. S-8(6.2.-225) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje“³⁶. Išnagrinėjusi Pasaulio paveldo konvencijos, jos įgyvendinimo gairių ir rekomendacijų dėl šios konvencijos taikymo nacionaliniu lygmeniu nuostatų įgyvendinimą Lietuvos Respublikos teisėje, Paveldo komisija nustatė, kad šalies įstatymai nepakankamai užtikrina valstybės tarptautinių įsipareigojimų pagal Pasaulio paveldo konvenciją įgyvendinimą:

- ▶ Lietuvos teisės aktuose neįteisintos arba kitaip nei konvencijoje apibrėžtos istorinio kraštovaizdžio, istorinės vietovės, vietovių sistemos, tinklo, kultūros kelio, erdvinių kompleksų bei ansamblių ir kitos sąvokos;
- ▶ neapibrėžtos ir kitos pamatinės konvencijos sąvokos – išskirtinė visuotinė vertė, vientisumas ir kt., todėl jų reikalavimai neatspindi teisės aktuose ir planavimo dokumentuose;
- ▶ Lietuva iki šiol nėra priėmusi nacionalinės politikos dėl pasaulio paveldo apsaugos, išsaugojimo ir pristatymo užtikrinimo; nenustatyti apsaugos taikymo mechanizmai – neįsteigtos specialios viešosios tarnybos, patariamiosios institucijos, nenustatyti įvairių institucijų tarpusavio bendradarbiavimo principai, neįteisintos valstybinės ir vietinės valdžios institucijų kompetencijos; ne visai tinkamai įteisintos sisteminės mokslinės, techninės, teisinės ir finansinės apsaugos priemonės.

Paveldo komisija Vyriausybei siūlė:

- ▶ skubiai parengti ir Seimui pateikti tvirtinti atnaujintą NKPAĮ projektą, kuriame būtų nustatyta, kad saugomiems objektams ir vietovėms, turinčioms tarptautinės svarbos saugomo objekto ar vietovės statusą ir (ar) įrašytoms į Pasaulio paveldo sąrašą, būtų taikomi Pasaulio paveldo konvencijoje nustatyti reikalavimai;
- ▶ įteisinti pasaulio paveldo vietovių valdymo planus, kaip išskirtinę šių vietovių apsaugos priemonę, nustatančią jų apsaugos, tvarkymo, puoselėjimo ir naudojimo reikalavimus;
- ▶ įteisinti privalomąjį poveikio pasaulio paveldui vertinimą ir jo vykdymo sąlygas.

Tęsdama ankstesnių kadencijų darbą, ypatingai daug dėmesio pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje apsaugai skyrė 7-osios kadencijos Paveldo komisija. Tuo metu buvo minimi net keli su UNESCO susiję jubiliejai: 2021 m. Lietuva minėjo įstojimo į UNESCO 30-metį, 2022 m. – Pasaulio paveldo konvencijos 50-metį ir Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Pasaulio paveldo konvencijos 30-metį. Temos aktualumą lėmė tai, kad ankstesni Paveldo komisijos siūlymai nebuvo įgyvendinti, o pasaulio paveldo vertybių apsauga Lietuvoje vis dar nesulaukė tinkamo dėmesio. 2020 m. Seimas paskelbė UNESCO pasaulio paveldo Lietuvoje metais. Norėdama paminėti šiuos metus ir dar kartą priminti pagrindines pasaulio paveldo vertybių apsaugos Lietuvoje problemas, Paveldo komisija organizavo nuotolinę (dėl paskelbto karantino) pasaulio paveldo Lietuvoje baigiamąją metų konferenciją. 2020 m. gruodžio 16 d. įvykusioje konferencijoje didžiausias dėmesys buvo skirtas integruoto pasaulio paveldo vertybių valdymo ir apsaugos klausimų nagrinėjimui bei efektyvaus tarpdisciplininio ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo su kitomis valstybės valdymo sritimis stiprinimui. Renginio diskusijose dalyvavo Seimo Kultūros komiteto pirmininkas, Respublikos Prezidento patarėjai, kultūros, aplinkos ir žemės ūkio ministrai, Departamento ir Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos vadovai, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos ir Paveldo komisijos nariai. Su pranešėjais aptarti nacionalinio lygmens kultūros paveldo apsaugos uždaviniai, svarbūs formuojant tarptautinę UNESCO politiką, UNESCO teisinių ir vertybinių nuostatų įgyvendinimo klausimai, atsakomybės mastas rengiant paraišką dėl Kauno modernizmo architektūros įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą, prisidėjimas prie Darnaus vystymosi darbotvarkės įgyvendinimo, globalių tendencijų, susijusių su holistinio požiūrio skatinimu, įgyvendinimas Lietuvoje, tarpinstitucinis bendradarbiavimas siekiant kultūros paveldo integralumo su kitomis (pvz., švietimo, kultūros paveldo aktualizavimo) sritimis. Konferencijoje aptarti klausimai yra jau atliktų Paveldo komisijos darbų atspindys ir ilgo bei nuoseklaus tolesnio darbo „slenkstis“, siekiant užtikrinti efektyvesnę pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje apsaugą.

► 2020 m. UNESCO pasaulio paveldo Lietuvoje metų baigiamosios konferencijos įrašo kadras

2021 m. pradžioje Paveldo komisija raštu kreipėsi į Respublikos Prezidento kanceliariją, nurodydama, kad Lietuva turi tarptautinių įsipareigojimų – puoselėti pasaulio paveldo vertybes ir tinkamai užtikrinti jų apsaugą, išdėstė esamas problemas ir pasiūlė jų sprendimo būdus, tarp kurių – pasiūlymas skubiai parengti ir įteisinti Poveikio pasaulio paveldui vertinimo aprašą ir atlikimo tvarką. Paveldo komisijos rašte išsakoma ir pagrindžiama nuomonė, kad veiksmingiausias, racionaliausias, ekonomiškiausias ir sparčiausias būdas užtikrinti pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje apsaugą būtų atskiras specialusis Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo įstatymas.

2021 m. vasario mėn. Paveldo komisija Prezidentūroje vykusiame kultūros forume „Lietuva ir UNESCO: ar vykdome pažadą sau ir pasauliui?“ dar kartą pasiūlė rengti Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo įstatymą. Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiگلienė akcentavo, kad Lietuva prie Pasaulio paveldo konvencijos prisijungė beveik prieš 30 metų ir įsipareigojo vykdyti bendrą tarptautinę politiką, tačiau ne visi tikslai yra pasiekti, o problemos gilėja – konvencija galioja, tačiau jos nuostatos nėra taikomos praktiškai. Paveldo komisija nurodė, kad Lietuvos teisės aktuose neįteisinta poveikio pasaulio paveldui vertinimo tvarka, nei viena vertybė neturi valdymo plano ar kitos valdymo sistemos, nepakankamai vykdoma vertybių pokyčių stebėseną. Paveldo komisija dar kartą siūlė rengti specialų įstatymą dėl šios konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje³⁷.

Paveldo komisija 2021 m. priėmė antrą sprendimą dėl Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo. Paveldo komisijos 2021 m. vasario 26 d. sprendime Nr. S-1(6.2.-242) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje“³⁸ nurodyta, kad Pasaulio paveldo konvencijos ir Lietuvos įstatymų, taip pat ir NKPAĮ, sąvokos ir apsaugos principai skiriasi savo samprata ir turiniu, o daugelyje Lietuvos įstatymų pagrindinių Pasaulio paveldo konvencijoje vartojamų sąvokų iš viso nėra; Lietuvoje dažnai atsisakoma taikyti šios konvencijos nuostatas, nurodant, kad Lietuvos Respublika yra prisijungusi prie konvencijos, bet nėra jos ratifikavusi. Paveldo komisijos sprendime nurodoma, kad tai nėra pagrįsta priežastis netaikyti Pasaulio paveldo konvencijos. Sprendime nuosekliai išdėstomi teisiniai argumentai dėl privalomo konvencijos taikymo, cituojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išvadą dėl tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų suderinamumo ir tarptautinių įsipareigojimų vykdymo. Paveldo komisija, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatų nesuderinamumą

► Vaizdas iš Prezidentūros parko. Vilnius, 2001 m.
Kęstučio Stoškaus nuotrauka

ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 135 straipsnyje nustatytą pareigą Lietuvos Respublikai tokį nesuderinamumą pašalinti, pateikė siūlymą priimti Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo įstatymą, kurio tikslas ir paskirtis būtų sukurti teisinės ir organizacinės sąlygas, padedančias įgyvendinti Lietuvos Respublikos tarptautinę sutartį – Pasaulio paveldo konvenciją. Siūlomas įstatymas apimtų konvencijos ir jos įgyvendinimo gairių nuostatas dėl: išskirtinės visuotinės vertės ir kriterijų; autentiškumo ir integralumo (vientisumo); vertybių ribų; apsaugos (buferinių) zonų; nominacinės bylos sandaros; ekspertinio siūlomos vertybės įvertinimo; ribų keitimo ir kriterijų keitimo mechanizmų; apsaugos ir valdymo, valdymo sistemų ir valdymo planų; tvaraus naudojimo; konvencijos palaikymo, gebėjimų ugdymo, mokslinių tyrimų; finansinių ir techninių išteklių telkimo ir fondo įsteigimo; poveikio paveldui vertinimo; visuomenės dalyvavimo; vertybių stebėsenos, išsaugojimo būklės ir pažangos ataskaitų.

Pirmą kartą siūlymas, susijęs su Pasaulio paveldo konvencijos nuostatų įgyvendinimu, teiktas ne tik Seimui, bet ir Respublikos Prezidentui. Sprendime pateiktas siūlymas kontroliuoti, ar Lietuvos Respublika tinkamai vykdo tarptautinę prievolę – Pasaulio paveldo apsaugos konvencijos nustatyta tvarka išsaugoti Lietuvoje esantį pasaulio paveldą. Siūlyme Vyriausybei nurodoma, kokios nuostatos siūlomame įstatymo projekte dėl Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo turėtų būti perkeltos iš konvencijos tiesiogiai ir (arba) detalizuotos. Vyriausybei pateiktas siūlymas įteisinti poveikio pasaulio paveldui vertinimo procedūrą; parengti ir nutarimu įteisinti Poveikio pasaulio paveldui vertinimo aprašą ir atlikimo tvarką; papildyti Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, statybos, saugomų teritorijų, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ir kitus susijusius įstatymus, nustatant, kad pasaulio paveldo vietovėse, jų apsaugos zonose ir kitoje aplinkoje, galinčioje daryti poveikį šioms vietovėms, būtina iš anksto atlikti planuojamos kaitos (vystymo projektų, veiklų ir pan.) poveikio pasaulio paveldo vietovės išskirtinei visuotinei vertei vertinimą, o Poveikio pasaulio paveldui vertinimo aprašą parengti ir atlikimo tvarką nustatyti turėtų Vyriausybė.

Paveldo komisija priėmusi sprendimą dirbo toliau ir išvertė Rygos istorinio centro išsaugojimo ir apsaugos įstatymą. Jį išanalizavusi pateikė siūlymą Lietuvos įstatymą rengti minėto Latvijos įstatymo pavyzdžiu. Šis Paveldo komisijos siūlymas nebuvo įgyvendintas. Paveldo komisija nuolat įvardija su pasaulio paveldo apsauga susijusias problemas Lietuvoje, 2022 m. teikė siūlymus šiuo metu rengiamo NKPAĮ projektui. Teikdama siūlymus dėl Pasaulio paveldo sąrašė esančių vertybių apsaugos Paveldo komisija akcentavo pagrindines problemas ir nurodė, kad naująja įstatymo redakcija būtina įteisinti tarptautiniuose dokumentuose (konvencijoje, jos gairėse ir susijusiose UNESCO konvencijose bei rekomendacijose) vartojamas sąvokas ir numatyti veiksmus, kurie yra būtini, kad būtų užtikrinta šių vertybių apsauga. 2024 m. Paveldo komisija vėl teikė pastabas rengiamam NKPAĮ projektui ir siūlė atskirti poveikio paveldui ir poveikio pasaulio paveldo vertybėms vertinimo procedūras, nurodyti, kad vertinant poveikį pasaulio paveldo vertybėms būtų vadovaujamasi tarptautinėmis UNESCO rekomendacijomis.

Paveldo komisijos įvardintos problemos buvo išgirstos – 2021 m. pradėti rengti pasaulio paveldo vertybių valdymo planai, kuriems pastabas teikia ir Paveldo komisija. Kultūros ministerija rengia Poveikio pasaulio paveldo vertinimui tvarką, į naująjį NKPAĮ įtraukiamos pagrindinės Paveldo komisijos siūlytos sąvokos. Paveldo komisija visose kadencijose rėmėsi UNESCO rekomendacijomis, vadovavosi UNESCO ir tarptautine praktika teikdama siūlymus dėl paveldosaugos politikos ir strategijos gerinimo, tarptautinių paveldosaugos principų integravimo į valstybės valdymo ir kitas sritis.

Paveldo komisija teikia pastabas rengiant dokumentus dėl pasaulio paveldo vertybių, jų apsaugos zonų planavimo, o nuo 2021 m. – ir rengiamiems pasaulio paveldo vertybių valdymo planams.

Paveldo komisija bendradarbiauja su vertybių valdytojais, Prezidentūra ir kitomis institucijomis, organizuoja renginius (konferencijas, forumus), skirtus nagrinėti pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje apsaugos problemas, komisijos atliktas *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimas* prisidėjo prie pasaulio paveldo vertybės – Vilniaus istorinio centro – paveldo apsaugos sisteminių problemų nustatymo.

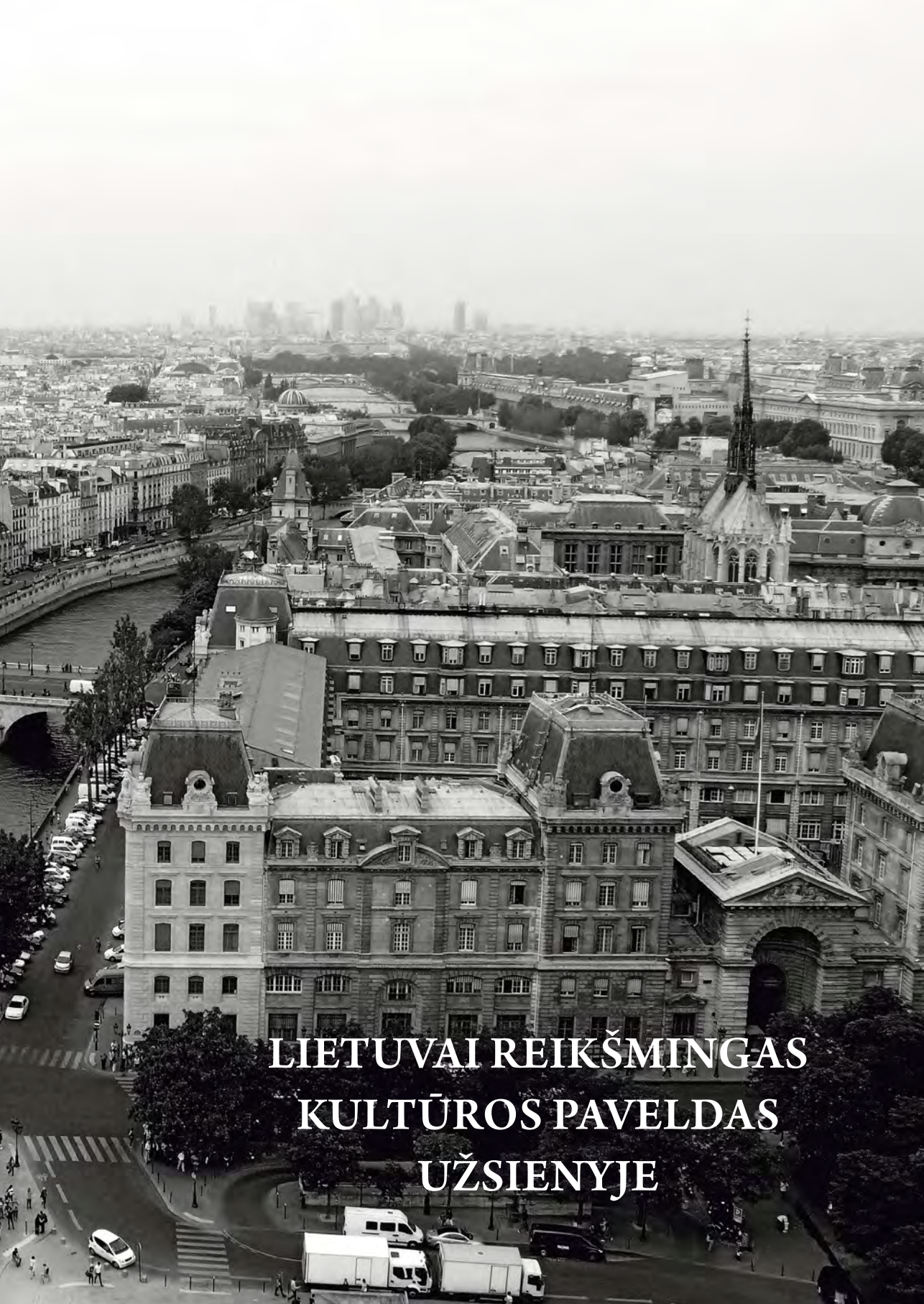
Paveldo komisijos veikla yra glaudžiai susijusi su pasaulio paveldo vertybių apsauga – komisija vertina Pasaulio paveldo komitetui teikiamas periodines ataskaitas, teikia su jomis susijusius siūlymus Kultūros ministerijai, nustato kylančias ir nuolat akcentuoja jau žinomas, bet pasikartojančias pasaulio paveldo vertybių Lietuvoje apsaugos problemas.

PARENGĖ:

VILIJA RALYTĖ

► Paryžius, Prancūzija

LIETUVAI REIKŠMINGAS
KULTŪROS PAVELDAS
UŽSIENYJE

Lietuva dažnai vadinama valstybe, turinčią didelę diasporą. Per visą šalies istoriją, nuo XIX a. iki dabar, valstybės teritoriją paliko ne viena emigrantų banga, todėl gausios lietuvių išeivijos bendruomenės užsienyje yra išsibarsčiusios po visą pasaulį. Dėl ilgalaikės emigracijos, manoma, kad užsienyje gyvena apie 1/3 lietuvių. Tarp lietuvių išeivių yra nemažai iškilių asmenybių: menininkų, politikų, diplomatų, kurių vaidmuo svarbus lietuvių kultūros istorijai užsienyje.

Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, išsaugojimas – svarbus Lietuvos visuomenei ir ateities kartoms, siekiant pažinti Lietuvos ir jos gyventojų praeitį ir išsaugoti kultūrinį palikimą. Užsienyje esantis Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas padeda stiprinti tautinę tapatybę, skatina puoselėti savą kultūrą ir istoriją užsienyje. Didelė problema, kad Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje vis dar nepakankamai tyrinėtas, nesusistemintas ir mažai žinomas ne tik Lietuvos gyventojams, bet ir lietuvių bendruomenėms užsienyje.

Vyriausybė 2003 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtinto Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano įgyvendinimo priemonių plano 37 punkto nuostatą, kad Paveldo komisija kartu su Kultūros ministerija ir Departamentu turi organizuoti Lietuvos kultūrai svarbaus paveldo užsienyje tyrimą, paiešką ir išsaugojimą. Kad tai įgyvendintų, Paveldo komisija bendradarbiauja su lietuvių bendruomenėmis užsienyje, valstybinėmis institucijomis ir dalyvauja projektinėje veikloje. Šios veiklos yra įtrauktos į Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro (toliau – užsienio reikalų ministras) 2024 m. lapkričio 5 d. įsakymu Nr. V-374 „Dėl Lietuvos diasporos politikos strateginių gairių „Globali Lietuva“ 2022-2030 m. įgyvendinimo veiksmų plano 2025–2027 m. patvirtinimo“ patvirtintą veiksmų planą¹.

Paveldo komisija nuo 2016 m. renka informaciją apie Lietuvai reikšmingą nekilnojamąjį, kilnojamąjį, nematerialų kultūros paveldą ir duomenis skelbia interaktyviame U-PAVELDO žemėlapyje². Šiuo metu interaktyviame žemėlapyje yra daugiau nei 900 paveldo objektų iš įvairių pasaulio

► Paveldo komisijos
administruojamas
U-PAVELDO žemėlapis
<https://vkpk.lt/u-zemelapis/>

VALSTYBINĖ
KULTŪROS
PAVELDO
KOMISIJA

Versija neįgaliesiems

Sveitinės medis

U Paveldo žemėlapis

Paieška

Pradžia

Apie mus

Veiklos sritys

Administracinė informacija

Teisinė informacija

Struktūra ir kontaktinė informacija

Pranešėjų apsauga

Atviri duomenys

Pirmosios darbotvarkė

Konsultavimasis su visuomene

DUK

U PAVELDO OBJEKTŲ PAIEŠKA

Lietuvai reikšmingas paveldas užsienyje

Įveskite žodį/frazę apie ieškomą paveldo objektą

Q

Šalys

Miestai

Kategorijos

Laikotarpis

Vietovių sąrašas

šalių. U-PAVELDO žemėlapis skirtas plačiajai visuomenei, diasporos atstovams, studentams, visiems, kurie nori susipažinti su Lietuvai reikšmingu kultūros paveldu pasaulyje, prisidėti prie šio paveldo išsaugojimo, puoselėjimo ir perdavimo ateities kartoms.

Vienas iš Paveldo komisijos uždavinių ir siekių, kad U-PAVELDO duomenų bazės veikla ateityje nenutrūktų ir būtų tęsiama valstybinėms institucijoms bendradarbiaujant su lietuvių bendruomenėmis užsienyje ir projektus vykdančiais privačiais juridiniais asmenimis, kurie renka duomenis apie užsienyje esantį kultūros paveldą (pvz., iniciatyva „Gabalėliai Lietuvos“). Institucijų bendradarbiavimas ir galimybė į šią veiklą įtraukti įvairias mokslo įstaigas, kurios papildytų turimą informaciją tyrimais, menotyrine ir moksline medžiaga, padėtų užtikrinti ilgalaikį tęstinumą, sistemiškumą ir duomenų išsaugojimą.

INFORMACIJOS APIE LIETUVAI REIKŠMINGĄ KULTŪROS PAVELDĄ, ESANTĮ UŽSIENYJE, RINKIMAS IR SISTEMINIMAS

Duomenų bazėje U-PAVELDAS galima susipažinti su šimtais lietuviybės ženklų užsienyje: garsių iš Lietuvos kilusių asmenybių veikla, architektūriniu, archeologiniu, urbanistiniu paveldu, kapais ir kapinėmis, meno kūriniams ir dokumentiniam paveldu: fotografijomis ir kino juostomis, inkunabulais ir rankraščiais, heraldiniu požiūriu svarbiais objektais ir kt. U-PAVELDAS duomenų bazėje skelbiama informacija apie po pasaulį išsibarsčiusius Lietuvos didikų lobius, mūsų šalies architektūros mokyklų ženklus pasaulyje, išeivijos pėdsakus.

2016 m. Paveldo komisija kreipėsi į visas Lietuvos Respublikos ambasadas ir konsulatus, visas oficialiai registruotas lietuvių bendruomenes užsienyje (ir į surastas neregistruotas lietuvių bendruomenes), tikslingai pasirinktas bibliotekas Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) ir Australijoje, trijų lietuvių tarpukario architektų emigrantų palikuonis, prašydama pasidalinti informacija apie jų šalyje esančius Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo objektus. Praktiką Paveldo komisijoje atliekantys studentai padėjo peržiūrėti svarbiausių pasaulio muziejų duomenų bazes. Institucijos ir visuomenė padėjo sužinoti apie kai kuriuose šaltiniuose pamirštus ypatingesnius objektus. Paveldo komisija surinko informacijos apie maždaug 1500 naujų objektų (prieš tai dalį duomenų buvo surinkusi Kultūros ministerija). Nors atpažinimo kriterijai buvo patvirtinti tik nekilnojamosioms kultūros vertybėms, Paveldo komisija duomenų bazėje nusprendė skelbti gautus duomenis apie kilnojamąsias vertybes ir nematerialiąsias

► Paveldo komisijos
kuruojama interaktyvi
duomenų bazė U-PAVELDAS

vertybes (paminklus, atminties lenteles, vietovardžius asmenybėms ar reikšmingoms lietuvių organizacijoms atminti). Kriterijų trūkumas kilnojamosioms kultūros vertybėms įvertinti buvo kompensuotas apibrėžimais iš KKVAĮ (t. y. buvo panaudotos sąvokos, kas Lietuvoje yra laikoma kilnojamuoju kultūros paveldu).

Duomenų bazėje U-PAVELDAS vartotojai, naudodami filtrus, gali greitai rasti jiems aktualią informaciją (pagal paveldo kategoriją: nekilnojamasis/kilnojamasis/nematerialus; tipą: architektūra/archeologija/urbanistika/dailės kūriniai ir kt.; laikotarpį nuo seniausiųjų laikų iki šiandienos 50 metų intervalais; šalį; miestus ir pan.). Duomenys susisteminti ir į paieškos lauką įvedus konkretų vardą, pvz., „Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis“, arba giminės pavardę „Radvilos“ sistema vartotojui pateikia žemėlapi su objektais, kurie yra susiję tik su konkrečia asmenybe arba su konkrečia didikų gimine.

Paveldo komisija kreipėsi į visus Lietuvos universitetus, savo iniciatyva rinko biografijų sąvadą: Antano Novickio, Davis Bitės, Jono Kovos-Kovalskio, Stasio Kudoko, Edmundo Arbo-Arbačiausko, Karolio Reisono, Vaclovo

► Kristaus Atsimainymo
bažnyčia Niujorke.
*Mulokų šeimos archyvo
nuotrauka*

Algimanto Navako, Antano (Tomo) Lapšio, Jono Muloko, Paul Giesing, emigravusių iš Lietuvos prieš Antrąją pasaulinį karą arba jo metu, ir apie kurių gyvenimą bei kūrybą yra išlikę mažai duomenų. Paveldo komisija kreipėsi į Čikagos viešąją biblioteką, Los Andželo apygardos viešąją biblioteką, Los Andželo viešąją biblioteką, Klyvlendo viešąją biblioteką, Niujorko viešąją biblioteką, Bostono viešąją biblioteką, Konektikuto valstybinę biblioteką, Kalifornijos valstybinę biblioteką, Dayton Metro biblioteką, Australijos nacionalinę biblioteką, Australijos migracijos muziejų, Pietų Australijos universiteto architektūros muziejų, Pietų Australijos valstybinę biblioteką ir tinklaraštį „South Australian Lithuanian History“. Užsienyje esančios įstaigos maloniai nustebino geranorišku bendradarbiavimu, greitai pateikė labai tikslius atsakymus, kuriuose nurodė visą šioms įstaigoms žinomą ir viešą archyve saugomą informaciją apie nurodytas asmenybes, pateikė patarimus, kur būtų galima rasti papildomos informacijos.

2020 m. Paveldo komisija susisiekė su Kusterio apygardos Montanoje, JAV viešąja biblioteka, prašydama duomenų apie Jono Muloko suprojektuotą Indėnų misijos kompleksą ir greitai gavo išsamų atsakymą. Džiugina, kad užsienyje esančios įstaigos rūpinasi ir noriai dalinasi savo sukaupta informacija, nesvarbu, kaip toli yra interesantas. Tokį bendradarbiavimą galima vadinti idėjine ir emocine projekto šerdimi.

Paveldo komisija svarstė galimybę plėsti duomenų bazės funkcijas – įsteigti fondą, kuriame aukojamos lėšos būtų skirtos aukcione parduodamoms istorinėms Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės relikvijoms įsigyti. Išvesti viešieji pirkimai neleido pasinaudoti pasiūlymais aukcionuose. Paveldo komisija organizavo pasitarimą su muziejų atstovais ir Viešųjų pirkimų tarnyba, tačiau idėja nebuvo įgyvendinta. Duomenų bazę galėtų būti pritaikyta pasirašyti dvišalius susitarimus – Kultūros ministerija kartais pasirašo vienašalius susitarimus su kaimyninėmis valstybėmis, kuriose Lietuvos Respublika įsipareigoja saugoti tų šalių paveldą Lietuvoje, tačiau kita šalis neįsipareigoja saugoti lietuviško paveldo. Manoma, kad duomenų bazę galima panaudoti siekiant sugrąžinti kultūros vertybes į savo šalį, pvz., 2016 m. Kultūros ministerija nepalaikė santykių su kunigaikščių Vitgenšteinių šeima ir atsisakė juos sutikti Lietuvoje, todėl po santuokos šeimos įgyta autentiška Radvilų portretų kolekcija ir originalūs Verkių dvaro archyviniai dokumentai atiteko geresnius santykius užmezgusiam Nesvyžiaus muziejui Baltarusijoje.

2022 m. duomenų bazė U-PAVELDAS buvo atnaujinta, modernizuota, atlikta duomenų inventorizacija. Šiuo metu tai vienintelė valstybinė duomenų bazė (savanoriškai tvarkoma Paveldo komisijos iniciatyva), kurioje pateikiami duomenys, atitinkantys galiojančius 2005 m. gruodžio 20 d. kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-719 „Dėl Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienyje, atpažinimo principų ir kriterijų patvirtinimo“ patvirtintus Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienyje, atpažinimo principus ir kriterijus.

2023–2024 m. įgyvendinus projektus „Lietuvos tarpukario modernizmo mokykla ir jos tęstinumo ženklai pasaulio žemėlapyje (duomenų bazės U-PAVELDAS aktualizavimas naujais naratyvais ir sklaida)“ ir „Išėjimo kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“, duomenų bazę papildyta daugiau kaip 200 naujų Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje objektų iš JAV ir Prancūzijos.

TARPTAUTINIS BENDRA- DARBIAVIMAS

2021 m. rengdama projektą, Paveldo komisija ieškojo partnerių užsienyje ir Lietuvoje. Projektui „Lietuvos tarpukario modernizmo mokykla ir jos tęstinumo ženklai pasaulio žemėlapyje (duomenų bazės U-PAVELDAS aktualizavimas naujais naratyvais ir sklaida)“ rasti partneriai užsienyje – Lietuvos Respublikos ambasada Australijoje, Lietuvos Respublikos ambasada Pietų Afrikos Respublikoje, Australijos lietuvių archyvas, aktyvi lietuvių bendruomenės narė Australijoje Rasa Mauragis, Balzeko lietuvių kultūros muziejus JAV, Australijoje gyvenanti knygos „Australian Lithuanians“ (New South Wales University Press, 2012) autorė Liuda Apinytė Popenhagen. Informacinis partneris Lietuvoje – Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija. Nuolat vyko bendradarbiavimas su šiomis organizacijomis ir asmenimis aptariant ir derinant būsimo projekto detales.

2022 m. spalio mėn. Paveldo komisijoje vyko susitikimas su lietuvių bendruomenės „Susivienijimas lietuvių Amerikoje“ viceprezidentu Rimvydu Daniumi Glinskiu, kuris anksčiau lankėsi Lietuvoje, siekdamas atnaujinti ir įteisinti Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo JAV sąrašą. Kiek anksčiau, JAV lietuvių bendruomenė sudarė specialią darbo grupę, kuriai buvo paskirtas vadovauti architektas ir restauratorius Rimvydas Danius Glinskis. Darbo grupės pagrindinis tikslas buvo peržiūrėti ir atnaujinti anksčiau sudarytą Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo objektų JAV sąrašą. Pirminis sąrašas dėl reikšmingų objektų išsaugojimo buvo sudarytas daugiau nei prieš du dešimtmečius, tačiau dvišalė sutartis tarp Lietuvos ir JAV nebuvo pasirašyta. Atnaujintame sąraše esantys objektai naujais ir įdomiais istoriniais faktais papildė duomenų bazę U-PAVELDAS. Susitikime dalyvavo atstovai iš Kultūros ministerijos, buvo aptarti tolesni darbai – Paveldo komisija įsipareigojo peržiūrėti lietuvių bendruomenės JAV atnaujinimą ir papildytą sąrašą, pateikti galutines išvadas. 2023 m. Paveldo komisija įvertino sąrašą ir perdavė jį Kultūros ministerijai ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai (toliau – Užsienio reikalų ministerija) tolimesniems veiksams atlikti. Šis sąrašas vėliau su nota perduotas JAV, remiantis Vyriausybės ir JAV Vyriausybės 2002 m. spalio 15 d. pasirašytu susitarimu dėl tam tikrų kultūros objektų apsaugos ir išsaugojimo. Šiuo atnaujintu sąrašu bus siekiama apsaugoti Lietuvai reikšmingą paveldą JAV ir suteikti jam paveldosauginį statusą.

2024 m. pradėtas bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos ambasada Prancūzijos Respublikoje ir lietuvių bendruomene Prancūzijoje dėl Lietuvai reikšmingų kultūros paveldo objektų Prancūzijoje duomenų atnaujinimo ir projektinės veiklos. Šiomis veiklomis siekta įtraukti lietuvių bendruomenės Prancūzijoje narius į kultūros paveldo pažinimą

► Susitikime su kultūros
ataše Lietuvos Respublikos
ambasadoje Prancūzijos
Respublikoje

ir jo saugojimą, paskatinti pažinti lietuvių išeivijos istoriją, lietuvių kultūrą ir paveldą, atnaujinti sudarytą anksčiau Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo Prancūzijoje žemėlapi.

Bendradarbiaujant surinkti nauji duomenys sukelti į interaktyvią duomenų bazę U-PAVELDAS, papildytas ir atnaujintas Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo Prancūzijoje žemėlapis (popierinio varianto tiražas 2000 egz.), kuris 2025 m. perduotas Lietuvos Respublikos ambasadai Prancūzijos Respublikoje ir kitiems partneriams.

2024 m. birželio mėn. Prancūzijos lietuvių bendruomenės narys Linas Maknavičius, kuris daug metų domisi, tyrinėja ir kaupia duomenis apie lietuviško paveldo objektus Prancūzijoje, lankėsi Paveldo komisijos organizuotame susitikime, kuriame dalyvavo ir suinteresuotos visuomenės atstovai. Susitikimo metu Linas Maknavičius papasakojo ir pristatė žinomiausius lietuviško paveldo objektus Prancūzijoje.

Paveldo komisija 2024 m. lapkričio mėn. dalyvavo Lietuvos Respublikos ambasadoje Prancūzijos Respublikoje vykusiame Prancūzijos lietuvių jaunimo sąjungos metiniame suvažiavime, kurio metu buvo pristatyta Paveldo komisijos veikla, pristatyti pranešimai apie jaunimo išitraukimą,

► Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo Prancūzijoje žemėlapis

bendruomenių svarbą bendradarbiaujant dėl Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje paieškos, akcentuotas išsaugojimo ir pažinimo aktualumas.

2024 m. birželio mėn. Paveldo komisijos būstinėje lankėsi generalinis konsulas Čikagoje Regimantas Jablonskas, su kuriuo pradėtas bendradarbiavimas dėl galimų veiklų, susijusių su Lietuvai reikšmingu kultūros paveldu Čikagoje. 2024 m. spalio mėn. vyko nuotolinis susitikimas su generaliniu konsulu, lietuvių bendruomenės JAV ir Užsienio reikalų ministerijos atstovais. Susitikimo metu buvo pristatyta, kaip Paveldo komisija galėtų prisidėti prie Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje aktualizavimo, vyko diskusijos dėl konkrečių generalinio konsulato Čikagoje ir bendruomenės veiklų.

2024 m. įvyko susitikimas su Italijos lietuvių bendruomenės atstovais, kurio metu aptartas galimas tolimesnis bendradarbiavimas dėl Lietuvai reikšmingų kultūros paveldo objektų Italijoje, jų paieškos, esamų objektų peržiūros, pagalbos susisteminti informaciją pagal svarbą. Aptartos galimybės vykdyti bendrus projektus, kurie prisidėtų prie lietuviško paveldo Italijoje sklaidos.

PROJEKTINĖ VEIKLA

Paveldo komisija 2022–2024 m. įgyvendino du projektus, susijusius su Lietuvai reikšmingu kultūros paveldu užsienyje – „Lietuvos tarpukario modernizmo mokykla ir jos tęstinumo ženklai pasaulio žemėlapyje (duomenų bazės U-PAVELDAS aktualizavimas naujais naratyvais ir sklaida)“ ir „Išeivijos kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“.

Pagrindinis projekto „Lietuvos tarpukario modernizmo mokykla ir jos tęstinumo ženklai pasaulio žemėlapyje (duomenų bazės U-PAVELDAS aktualizavimas naujais naratyvais ir sklaida)“ tikslas – papildyti U-PAVELDO duomenų bazę naujais duomenimis apie Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo užsienyje objektus JAV. Projekto tema – žymūs lietuvių išeivijos menininkai ir architektai, kurių didžioji dalis baigė Kauno meno modernizmo mokyklą ir toliau tęsė savo kūrybinį kelią išeivijoje. Projektas iš dalies finansuotas Lietuvos kultūros tarybos. Projekto metu buvo surinkta ir paskelbta informacija apie daugiau kaip 170 naujų objektų. Dauguma jų yra Šiaurės Amerikoje – JAV ir Kanadoje. Tai Lietuvos tarpukario modernizmo objektai ir jo tęstinumą atspindintys pastatai, sukurti diasporos menininkų ir architektų. Šie duomenys sukelti į interaktyvią U-PAVELDO duomenų bazę. Vykdam projektą buvo bendradarbiaujama su

► Diskusijos „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“ vinjetė

JAV lietuvių bendruomene, JAV lietuviais, Lietuvos menotyrininkais, tyrėjais, istorikais, visuomenės veikėjais, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija. Projekto metu surinkta informacija apie Lietuvai reikšmingus kultūros paveldo objektus užsienyje buvo pristatyta visuomenei skirtame renginyje „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“. Renginys vyko Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Jo metu valstybinių institucijų ir JAV lietuvių bendruomenės atstovai keitėsi idėjomis, kaip išsaugoti Lietuvai reikšmingą kultūros paveldą JAV. Ypatingas dėmesys skirtas svarbiausių objektų sąrašo sudarymui, pokario išeivių architektūrai ir meno kūrinių išsaugojimui. Dalyviai aptarė, kokius darbus reikia atlikti, norint išsaugoti kultūros paveldą JAV ir kitose šalyse. Paveldo komisijos pirmininkė akcentavo pagrindinę problemą – Lietuvos paveldas užsienyje yra mažai tyrinėtas ir mažai žinomas ne tik Lietuvoje gyvenantiems Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir diasporos atstovams, todėl pirmiausia būtina atlikti kultūros paveldo inventorizaciją ir aprašyti objektus, kad galima būtų rūpintis kultūros paveldo išsaugojimu.

JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos pirmininkas Arvydas Urbonavičius teigė, kad jau daugiau nei 150 metų už Atlanto buvo kuriama ne kita, o ta pati Lietuva, jaučianti meilę ir nostalgiją savam kraštui. Pirmininkas teigė, kad be gausaus nekilnojamojo lietuviško paveldo, daugiau yra JAV lietuvių žodinio paveldo: knygų, laikraščių, laiškų. Buvusi Lietuvos Respublikos Ministrės Pirmininkės patarėja kultūros klausimais dr. Gabrielė Žaidytė pabrėžė, jog svarbu išsaugoti ne tik JAV, bet ir kitose šalyse esantį lietuvišką kultūros paveldą.

Renginyje pranešimą apie lietuvių JAV architektūrą skaitė architektūros istorikas, Paveldo komisijos narys dr. Vaidas Petrulis. Jis akcentavo, kad mažiausiai žinomas lietuviškasis paveldas sukurtas XX a. pirmoje pusėje. Vaidas Petrulis atkreipė dėmesį, kad po Antrojo pasaulinio karo į JAV persikėlė vos ne visas tarpukario Kauno architektų elitas, kuris išeivijoje aktyviai tęsė savo veiklą. Net architektai, kurie mokslus baigė JAV, savo kūryboje neatsisakė sąsajų su Lietuva. Architektūros istorikas išskyrė bažnyčias, mokyklas, kultūrinės paskirties ir gyvenamosios paskirties pastatus, paminklus, kapines, paminėjo neįgyvendintus projektus, kaip Lietuvai reikšmingą paveldą JAV. Paveldo komisijos nario teigimu, „antrabangininkų“ architektūra – tai šaltojo karo liudijimas. Lietuvių išeiviai stengėsi projektuoti pastatus, kurie turėtų ne tik estetinę vertę, bet siųstų politinę žinią – primintų, kad Lietuva yra okupuota. JAV lietuvių menotyrininkė Viktorija Kašubaitė-Mačanga pasakojo lietuviško meninio paveldo paieškų, atradimo, išsaugojimo ir išlaikymo istorijas. Kaip pavyzdžius pateikė lietuvių menininkų kurtus kūrinius savo bendruomenės

► Bostono Amerikos lietuvių tautinės sąjungos būstinė. 2009 m. leidinio „Lietuvių kultūros paveldas Amerikoje“ nuotrauka

► Diskusija „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“

bažnyčioms ir kitiems užsakovams (Adolfo Valeškos vitražas Čikagos Rodfei Zedek sinagogoje, kuris per rekonstrukciją buvo kruopščiai išrinktas ir perkeltas). Viktorija Kašubaitė-Matranga pasidalino naujausiomis žiniomis dėl buvusio lietuvių kino teatro „Romuva“ pastato, kurį šiuo metu įsigijo JAV šou verslo atstovai, tačiau lietuvišką iškabą ir architektūrinius sumanymus išsaugojo. JAV lietuvė pateikė konkrečius pasiūlymus, kaip geriau rūpintis lietuvišku paveldu JAV. Renginyje kalbėjęs architektas-restauratorius, JAV lietuvių bendruomenės atstovas Jungtinėje kultūros paveldo komisijoje, Danius Glinskis pabrėžė būtinybę kuo skubiau perduoti institucijoms Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo JAV sąrašą. 2022–2023 m. išlikimo grėsmė buvo iškilusi vienam seniausių Niujorko lietuvių pastatų – „Susivienijimo Lietuvių Amerikoje“ būstinei. Būtina bendradarbiauti su naujaisiais lietuviško paveldo objektų savininkais, ypač tais, kurie nežino, kad įsigijo lietuviams svarbų objektą. Siekiant išsaugoti ir prižiūrėti lietuvišką paveldą, būtų naudinga įkurti specialųjį fondą. Danius Glinskis akcentavo, kad labai svarbus tarpininkavimas tarp JAV federalinės valdžios ir atskirų valstijų institucijų. Būtinės nuolatinės diskusijos dėl lietuviško paveldo JAV išlikimo. Užsienio reikalų ministerijos Komunikacijos ir kultūrinės diplomatijos ambasadorė ypatingiems pavedimams Gitana Grigaitytė džiaugėsi, kad sudaryta Lietuvai reikšmingo paveldo užsienyje klausimus sprendžianti darbo grupė, o ateityje galima tikėtis ir lietuviško paveldo užsienyje strategijos. Ambasadorė kėlė ir kilnojamojo kultūros paveldo paieškos klausimus, svarstė galimybes jį susigrąžinti į Lietuvą. Buvęs Lietuvos Respublikos kultūros viceministras Rimantas Mikaitis atkreipė dėmesį, kad Lietuva dar nėra sudariusi iš Lietuvos išvežtų vertybių sąrašo. Pasak Rimanto Mikaičio, Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje turi būti ne projektinis darbas,

o tapti nuolatine sisteminga įvairių institucijų veikla. Pasak renginyje dalyvavusio Seimo Kultūros komiteto pirmininko prof. Vytauto Juozapaičio, Lietuvos balsas šiuo metu labiau girdimas karo Ukrainoje kontekste. Lietuviško paveldo Amerikoje pavyzdiniu sąrašu galėtų būti JAV gyvenančioms bendruomenėms svarbaus paveldo Lietuvoje sąrašas, kuris yra labai išsamus ir patvirtintas Lietuvos Respublikos institucijų. Parlamentaras priminė anksčiau siūlytą idėją Jono Muloko projektuotą koplytstulpį pastatyti prie Seimo. Tokiu būdu išeivių paveldas iš JAV simboliškai sugrįžtų į Lietuvą. Buvusi Ministrės Pirmininkės patarėja kultūros klausimais dr. Gabrielė Žaidytė teigė, kad svarbu lietuvišką paveldą interaktyviame žemėlapyje perteikti remiantis asmeninėmis istorijomis, nuotraukomis, kurios padėtų geriau suprasti lietuvių bendruomenės ryšį su paveldo objektu. Reikalinga kuo spartesnė paveldo objektų inventorizacija, o ypatingai – žmonių liudijimai, nes pasakojimai nyksta kartu su išeinančia diasporos karta.

2024 m. įgyvendintas projektas „Išeivijos kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“, iš dalies finansuotas Departamento. Renginio pagrindinis tikslas – siekti Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje sklaidos, pažinimo ir išsaugojimo. Projektu siekta paskatinti skirtingų šalių lietuvių bendruomenes užsienyje įsitraukti į kultūros paveldo išsaugojimo veiklą. Projekto tema – lietuvių išeivijos paveldas Prancūzijoje. Projekto metu buvo suorganizuotas renginys, kurio metu pristatytas Lietuvai reikšmingas nekilnojamasis kultūros paveldas Prancūzijoje, žymios lietuvių išeivijos asmenybės: skulptorius Antanas Mončys, grafikas Žibuntas Mikšys, diplomatas Petras Klimas, rašytojas ir diplomatas Oskaras Milašius ir kt.

► Diskusijos „Išeivijos kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“ vinjetė

► Menininkų rezidencija
La Ruche (Avilys).
Vilmos Gradinskaitės nuotrauka

Projekto metu, bendradarbiaujant su lietuvių bendruomenės atstovais Prancūzijoje, Lietuvos Respublikos ambasada Prancūzijos Respublikoje ir mokslo įstaigų Lietuvoje tyrėjomis interaktyvi U-PAVELDO duomenų bazė papildyta 56 naujais lietuviško paveldo objektais Prancūzijoje. Parengta 15 naujų išsamių straipsnių apie Lietuvai reikšmingo paveldo objektus. Taip pat parengtas individualus žemėlapis, skirtas susipažinti tik su Prancūzijoje esančiais lietuviško paveldo objektais. Žemėlapi galima gauti Lietuvos Respublikos ambasadoje Prancūzijos Respublikoje, taip pat yra galimybė jį atsispausdinti iš Paveldo komisijos interneto svetainės.

Šis projektas prisidėjo prie 2024 m. Lietuvos kultūros instituto paskelbto projekto *Lietuvių sezonas Prancūzijoje*, kuriuo buvo kuriama partnerystė tarp Lietuvos ir Prancūzijos, pristatant prancūzų bendruomenei šiuolaikinius Lietuvos menininkus. Projekto metu buvo pristatytas lietuvių išeivijos paveldas, žymūs menininkai ir lietuvių kilmės asmenybės, gyvenusios ir kūrusios Prancūzijoje.

Renginyje, kuris vyko 2024 m. gruodžio 12 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, savo pranešimus skaitė 5 pranešėjai: menotyrininkai, istorikai, nuotoliniu būdu buvo prisijungęs Lietuvių bendruomenės Prancūzijoje atstovas Linas Maknavičius, diskusijoje dalyvavo valstybinių institucijų atstovai: Seimo narė Dalia Asanavičiūtė, Užsienio reikalų ministerijos Komunikacijos ir kultūrinės diplomatinės ambasadorė ypatingiems pavedimams Gitana Grigaitytė, Kultūros ministerijos Kultūros paveldo politikos grupės vadovė Sigita Bugenienė, kultūros politikos ekspertė dr. Gabrielė Žaidytė, Prancūzijos lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkė Agathe Kazakevičius.

► Diskusija „Išėjimo kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“

BENDRADAR- BIAVIMAS SU INSTITUCIJOMIS IR ĮSTAIGOMIS

Paveldo komisija pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka dėl dalyvavimo projekte „E-kultūros platforma (vieningas suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros ir audiovizualinio turinio, elektroninių paslaugų ir sklaidos portalas)“, kurio metu U-PAVELDO duomenys apie Lietuvai reikšmingą kultūros paveldą užsienyje keliama į naują skaitmeninę kultūros platformą. 2024 m. buvo pradėti duomenų perkėlimo darbai, vyko periodiniai susitikimai dėl tolimesnių darbų, naujo turinio aptarimas.

Vykdamas veiklas dėl Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje, bendradarbiaujant su užsienio lietuvių bendruomenėmis ir valstybinėmis institucijomis, Paveldo komisija kreipėsi į Lietuvos kultūros institutą siūlydama, kad visos Lietuvos diplomatinės atstovybės ir kultūros atašė galėtų atlikti svarbų vaidmenį ir padėtų ieškoti duomenų apie lietuvišką paveldą užsienyje, tarpininkautų bendradarbiaujant Lietuvos ir užsienio lietuvių bendruomenėms ir institucijoms, taip užtikrinant šios veiklos sistemiškumą ir tęstinumą ateityje. Atsižvelgiant į Lietuvių kultūros instituto vykdytą *Lietuvos sezono Prancūzijoje 2024* partnerystės tarp Lietuvos ir Prancūzijos programą, 2024 m. Paveldo komisija inicijavo projekcinę veiklą ir įgyvendino jau minėtą projektą „Išėjimo kūrėjų keliais: Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas Prancūzijoje“.

eKultūra

VIENINGAS SUSKAITMENINTO IR
SKAITMENINIO KULTŪROS IR AUDIOVIZUALINIO TURINIO,
ELEKTRONINIŲ PASLAUGŲ IR SKLAIDOS PORTALAS

Projekto trukmė - 2023 m. spalio-2026 m. balandis

**PAVELDO
KOMISIJOS
SPRENDIMAS
„DĖL LIETUVAI
REIŠKŠMINGO
KULTŪROS
PAVELDO,
ESANČIO
UŽSIENYJE,
APSAUGOS
POLITIKOS“**

Paveldo komisija 2023 m. gegužės 26 d. priėmė sprendimą Nr. S-3(6.2.-255) „Dėl Lietuvos reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, apsaugos politikos“³, kuriame akcentavo, kad yra neišspręstų ir daug metų besitęsiančių problemų: nėra aiškos Lietuvos reikšmingo paveldo užsienyje globos ir išsaugojimo strategijos, institucinės sistemos, atsakomybių pasiskirstymo. Paveldo komisija siūlė iš naujo svarstyti Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje klausimą, pradedant nuo valstybės strategijos, pabrėžiant šio paveldo reikšmę rengiamame KPPI ir keičiamuose NKPAI ir KKVAI. Atsižvelgdama į Paveldo komisijos sprendimą, Kultūros ministerija sudarė tarpinstitucinę darbo grupę, kuri 2024 m. vertino Kultūros ministerijos rengiamą Kultūros paveldo užsienyje paieškos, atskleidimo, įrašymo į sąvadą, apsaugos, išsaugojimo, restitucijos, susigrąžinimo ir pažinimo sklaidos koncepcijos projektą. Paveldo komisija teikė pastabas keliems koncepcijos projekto variantams. Galutinis projektas dar nėra parengtas. Paveldo komisija ne kartą akcentavo, kad koncepcijos projektas yra neaiškus: klausimų kelia antraštė, vartojami terminai netikslūs, neaiškus turinys ir kitos detalės. Nėra aiškos Lietuvos reikšmingo kultūros paveldo užsienyje globos ir išsaugojimo strategijos, institucinės sistemos, atsakomybių pasiskirstymo. Šioje tarpinstitucinėje darbo grupėje buvo aptariama Lietuvos reikšmingo kultūros paveldo užsienyje globos ir išsaugojimo strategija ir kiti susiję klausimai.

Kol nėra valstybės strategijos dėl Lietuvos reikšmingo kultūros paveldo užsienyje, tol neaiški valstybės politika ir prioritetai šiuo klausimu.

PARENGĖ:

AGNĖ PANCEROVAITĖ

► Dominikonų vienuolyno
koridorius, 2021 m.
Kęstučio Stoškaus nuotrauka

**SAVIVALDYBIŲ
VEIKLŲ
KULTŪROS
PAVELDO APSAUGOS
SRITYJE TYRIMAI**

2020–2024 M.

PAVELDO KOMISIJOS IR SAVIVALDYBIŲ SANTYKIS

Paveldo komisija ypatingą dėmesį skiria Lietuvos regionams, nes jų vaidmuo paveldosaugoje yra itin svarbus. Savivaldybės yra arčiausiai paveldo objektų, geriausiai supranta vietos bendruomenių poreikius ir turi tiesioginę įtaką priimant sprendimus, susijusius su kultūros paveldo išsaugojimu ir pritaikymu. Savivaldybių veikla apima platų paveldosauginių užduočių spektrą – nuo paveldo identifikavimo iki jo pritaikymo šiuolaikinėje visuomenėje. Taigi, savivaldybės yra labai svarbios grandys paveldosaugos struktūroje, ypač jų veikla, kuri lemia, kaip paveldas bus saugomas ir kokią jį perduosime ateities kartoms.

Paveldo komisijos išvažiuojamieji posėdžiai, darbiniai susitikimai ir vizitai, apdovanojimų „Paveldo DNR“ organizavimas, tęstinis tyrimas apie savivaldybių kultūros paveldo apsaugos veiklas, bendradarbiavimas su Departamento teritoriniais skyriais – visa tai sukuria galimybę kompleksškai apžvelgti ir įvertinti savivaldybių veiklas, susijusias su kultūros paveldo apsauga ir įgyvendinti Paveldo komisijos įstatymo nustatytus Paveldo komisijos uždavinius ir funkcijas*.

PAVELDO KOMISIJOS VYKDOMAS SAVIVALDYBIŲ TYRIMAS

TRUKMĖ IR METODOLOGIJA

Paveldo komisija nuo 1997 m. renka informaciją apie savivaldybių lėšas, skirtas kultūros paveldui. Paveldo komisija kasmet kreipiasi į visas Lietuvos savivaldybes, prašydama pateikti duomenis apie savivaldybių lėšų panaudojimą saugant kultūros paveldą. Ilgalaikis tyrimas atskleidžia, kaip laikui bėgant kinta savivaldybių prioritetai ir finansinės galimybės kultūros paveldo apsaugos srityje.

Verta atkreipti dėmesį, kad ilgą laiką surinkta informacija buvo naudojama tik Paveldo komisijos viduje ir analizuojama tik statistiniu požiūriu, įvertinant savivaldybių skiriamą finansavimą kultūros paveldui. Ilgainiui surinktos informacijos apdorojimo ir panaudojimo pobūdis pasikeitė – surinkta informacija analizuojama ir koncepciniu požiūriu, o medžiaga naudojama ne tik institucijos viduje, bet ir pristatoma suinteresuotai auditorijai. Šiuo metu, vykdant tyrimą, įvertinami tiek kiekybinis (savivaldybių lėšų, skiriamų ir pritraukiamų kultūros paveldo apsaugai apimtys), tiek kokybinis (paveldosauginės aktualijos savivaldybėse) savivaldybių vykdomos kultūros paveldo apsaugos aspektai.

Paveldo komisija reguliariai atlieka tyrimus, kuriais įvertinama savivaldybių veikla kultūros paveldo apsaugos srityje, bendra kultūros paveldo apsaugos situacija savivaldybėse, identifikuojamos efektyvios savivaldybių paveldosauginės praktikos ir nustatomi esami trūkumai, siekiama suformuluoti tinkamas rekomendacijas dėl kultūros paveldo apsaugos gerinimo. Atliekant tyrimus analizuojamas lėšų panaudojimas kultūros paveldui, savivaldybių vykdomos veiklos ir iniciatyvos.

* Tyrimas yra atliekamas įgyvendinant Paveldo komisijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 8 punkte numatytą funkciją „vertinti savivaldybių institucijų, įstaigų veiklą kultūros paveldo apsaugos požiūriu“.

Tyrimo prielaidos	Tyrimo uždaviniai	Tyrimo objektas
1. Savivaldybės skiriasi savo požiūriu į paveldosaugą. Kai kurios savivaldybės labiau rūpinasi savo paveldu, o kitos – mažiau. 2. Finansavimas yra nevienodas. Vienos savivaldybės skiria daugiau lėšų paveldo apsaugai nei kitos. 3. Yra labai sėkmingų projektų. Daugelis savivaldybių įgyvendina įdomius ir inovatyvius projektus. 4. Reikia daugiau dėmesio skirti specialistų kvalifikacijai. Ne visose savivaldybėse yra pakankamai specialistų, turinčių reikiamų žinių ir patirties. 5. Svarbu bendradarbiauti su bendruomene. Labiausiai pasisekę projektai yra tie, kuriuose aktyviai dalyvauja vietos gyventojai.	1. Įvertinti bendrą situaciją. Suprasti, kaip savivaldybės įgyvendina paveldosaugos reikalavimus, kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir pasiekimai. 2. Nustatyti gerąsias praktikas. Išskirti savivaldybes, kurios sėkmingai įgyvendina inovatyvius paveldosaugos projektus. 3. Įvertinti vietos bendruomenių įsitraukimą. Įvertinti vietos bendruomenių aktyvumą ir jų vaidmenį saugant kultūros paveldą. 4. Nustatyti trūkumus. Atpažinti sritis, kurioms reikia skirti daugiau dėmesio ir kur reikėtų tobulėti. 5. Pateikti rekomendacijas. Pateikti pasiūlymus, kaip pagerinti paveldosaugos situaciją savivaldybėse.	1. Lėšų panaudojimas. Analizuojama, kaip savivaldybės naudoja biudžeto lėšas ir pritraukia jas iš kitų šaltinių kultūros paveldo apsaugai. Kurioms kultūros paveldo sritims (pvz., sakralinei architektūrai, archeologiniams objektams, dvarų paveldui ir kt.) ir kokioms veikloms (pvz., tvarkyba, priežiūra, apskaita, kultūros paveldo sklaida ir kt.) savivaldybės skiria daugiausia dėmesio. 2. Paveldosauginiai projektai. Vertinami savivaldybėse vykdomi ir įgyvendinti projektai, jų efektyvumas ir poveikis. 3. Savivaldybių iniciatyvos. Tiriama, kokias unikalias iniciatyvas kiekviena savivaldybė įgyvendina ar yra įgyvendinusi. 4. Bendradarbiavimas. Analizuojamas savivaldybių bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, nevyriausybėmis organizacijomis ir bendruomenėmis, privačių kultūros paveldo objektų valdytojais.

REZULTATŲ APIBENDRINIMAS IR SKELBIMAS

Nuo 1997 m. surinkta informacija buvo naudojama tik institucijos viduje. Tačiau pastaraisiais metais, praplėtus tyrimo apimtį ir išskėlus jo aktualumą, su tyrimo rezultatais yra supažindinama platesnė auditorija. Kasmetinių tyrimų rezultatai yra analizuojami, susisteminiami ir viešinami:

►1. Kuriamos savivaldybių „dosjė“. Kiekvienais metais surinkta informacija susisteminama ir naudojama Paveldo komisijos viduje.

►2. Atlikti tyrimai ir jų rezultatai yra skelbiami viešai. Atlikti kasmetiniai tyrimai skelbiami Lietuvos kultūros tyrimų duomenų bazėje, <https://www.kulturostyrimai.lt/>, kurioje kaupiami moksliniai ir meniniai Lietuvos kultūros tyrimai, kuriuos atlieka ar užsako Lietuvos institucijos ir kitos su kultūra dirbančios organizacijos. Atlikti tyrimai taip pat skelbiami Paveldo komisijos interneto svetainėje, <https://vcpk.lt/veikla/tyrimai/>.

►3. Sudarytas Savivaldybių paveldosauginis indeksas. 2023 m., atsižvelgiant į finansinius rodiklius, privalomų veiklų ir savivaldybių rodomų iniciatyvų vertinimą, buvo sukurtas ir pristatytas Savivaldybių paveldosauginis indeksas. Tikimasi, kad jis taps įrankiu, leidžiančiu objektyviai įvertinti kiekvienos savivaldybės pastangas dėl kultūros paveldo išsaugojimo ir bus pagrindu kuriant efektyvesnę paveldosaugos politiką bei skatinant gerąsias praktikas.

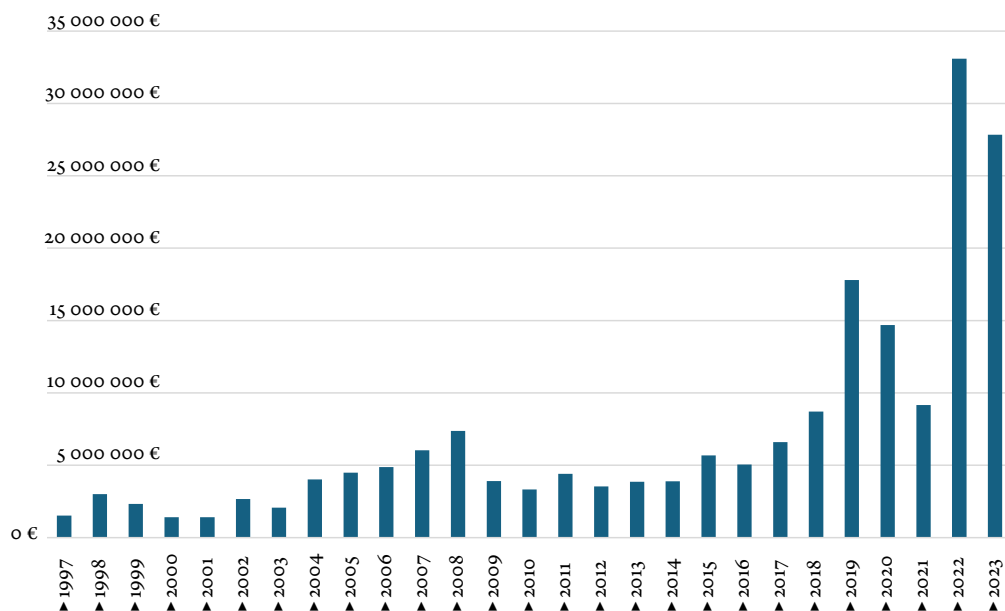

PASTARŲJŲ DEŠIMTMEČIŲ TENDENCIJOS, NUSTATYTOS REMIANTIS TYRIMO DUOMENIMIS

Paveldo komisijos atliekami tyrimai parodė, kad savivaldybių vaidmuo paveldosaugoje per pastaruosius dešimtmečius labai pasikeitė. Tai įvyko dėl bendrų visuomenės tendencijų ir valstybės politikos pokyčių.

Analizuojant kasmetinius savivaldybių teikiamus duomenis pradeda ryškėti tendencija, kad vis daugiau savivaldybių pradeda suvokti kultūros paveldą ne kaip atskirą reiškinį, kurio finansavimas yra priverstinis ir neperspektyvus, o kaip integralią sritį ir potencialų resursą, į kurią investuojant kuriama pridėtinė vertė ir sprendžiami aktualūs ekonominiai, socialiniai, kultūriniai ir politiniai klausimai. Tai patvirtina vis augantis savivaldybių finansinis prisidėjimas prie kultūros paveldo objektų tvarkybos, priežiūros ir jų pažinimo sklaidos,

Savivaldybių skirtas finansavimas kultūros paveldui 1997–2023 m.

► Sudaryta remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis.

vis didėjantis savivaldybių saugomais paskelbtų kultūros paveldo objektų skaičius. Savivaldybių požiūrio į paveldą pokytis lėmė vis didėjančią finansavimą kultūros paveldui ir vis aktyvesnes veiklas, susijusias su paveldo objektais: pradėta vis aktyviau ieškoti galimybių pritraukti finansavimą iš kitų šaltinių, atitinkamai didinant ir savo (savivaldybės) investicijų dalį. Pastaraisiais metais savivaldybėse kuriama ir įgyvendinama finansinių paskatų sistema – taikomos įvairios mokesčių lengvatos kultūros paveldo objektų valdytojams ir kuriamos paveldotvarkos programos.

Pastarųjų dešimtmečių pokyčiai savivaldybėse dėl kultūros paveldo apsaugos

Nuo pasyvaus saugotojo iki aktyvaus iniciatoriaus	Nuo izoliuoto veikėjo iki tinklo dalies	Nuo finansinio ribotumo iki platesnių galimybių
1. Aktyvesnis vaidmuo priimant sprendimus ir planuojant. Savivaldybės tapo ne tik vykdytojos, bet ir aktyvios paveldosaugos planavimo dalyvės. Jos skiria vis didesnę finansavimą šiai sričiai, aktyviau kuria planus ir strategijas, kaip išsaugoti ir pritaikyti paveldą, atsižvelgdamos į vietos bendruomenės poreikius ir galimybes. 2. Suinteresuotų šalių įtraukimas ir skatinimas. Savivaldybės vis dažniau siekia įtraukti bendruomenę ir privačius valdytojus į paveldosaugos procesus: kuriamos paveldotvarkos programos, kiti finansiniai paskatų mechanizmai, organizuojami bendri susitikimai, diskusijos, ieškoma bendrų sprendimų. 3. Kultūros paveldo pritaikymas. Vis dažniau akcentuojamas ne tik paveldo išsaugojimas, bet ir jo pritaikymas šiuolaikinėje visuomenėje. Savivaldybės palaiko kūrybiškas idėjas, kaip suteikti naują gyvybę istoriniams pastatams ir teritorijoms.	1. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Savivaldybės aktyviau bendradarbiauja su valstybinėmis institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, mokslo įstaigomis. Tai leidžia efektyviau pasinaudoti turimais resursais ir žiniomis. 2. Tarpreginis ir tarptautinis bendradarbiavimas. Savivaldybės dalyvauja tarptautiniuose projektuose, dalijasi patirtimi su kitomis savivaldybėmis. 3. Kultūros paveldo sklaida. Savivaldybės vis aktyviau vykdo kultūros paveldo sklaidą, naudoja skaitmenines technologijas paveldo dokumentavimui ir populiarinimui.	1. ES ir tarptautinių fondų panaudojimas. Europos Sąjungos ir kiti tarptautiniai fondai suteikė daugiau finansinių galimybių įgyvendinti paveldosaugos projektus. Savivaldybės gana aktyviai dalyvauja konkursuose ir įgyvendina didelius projektus. 2. Kūrybinis finansavimas. Ieškoma naujų finansavimo šaltinių: mecenatystė, socialiniai verslai, privačios iniciatyvos. Aktyviai ieškoma finansavimo galimybių įvairiose valstybinėse programose.

SAVIVALDYBIŲ VEIKLŲ KULTŪROS PAVELDO APSAUGOJE TYRIMAI 2020–2024 M.

FINANSAVIMAS KULTŪROS PAVELDUI

Vykdamas savivaldybių veiklų kultūros paveldo apsaugoje tyrimą, savivaldybių skirtas ir pritrauktas finansavimas kultūros paveldui yra skaičiuojamas už ankstesnius metus, pvz., vykdant 2020–2024 m. tyrimus, buvo vertinamas 2019–2023 m. finansavimas.

Vertinant kasmetinį ilgalaikį finansinį savivaldybių prisidėjimą prie kultūros paveldo apsaugos, nustatyta, kad savivaldybių skiriamos sumos vis didėjo. Paprastai savivaldybė kiekvienais metais skiria panašią sumą (su laipsniška tendencija į didėjančią pusę), o pavieniai ženklūs finansavimo padidėjimo „šuoliai“ dažniausiai būna dėl tarptautinių fondų lėšomis finansuotų projektų įgyvendinimo, kai savivaldybė pati prisideda prie projekto įgyvendinimo nemaža suma.

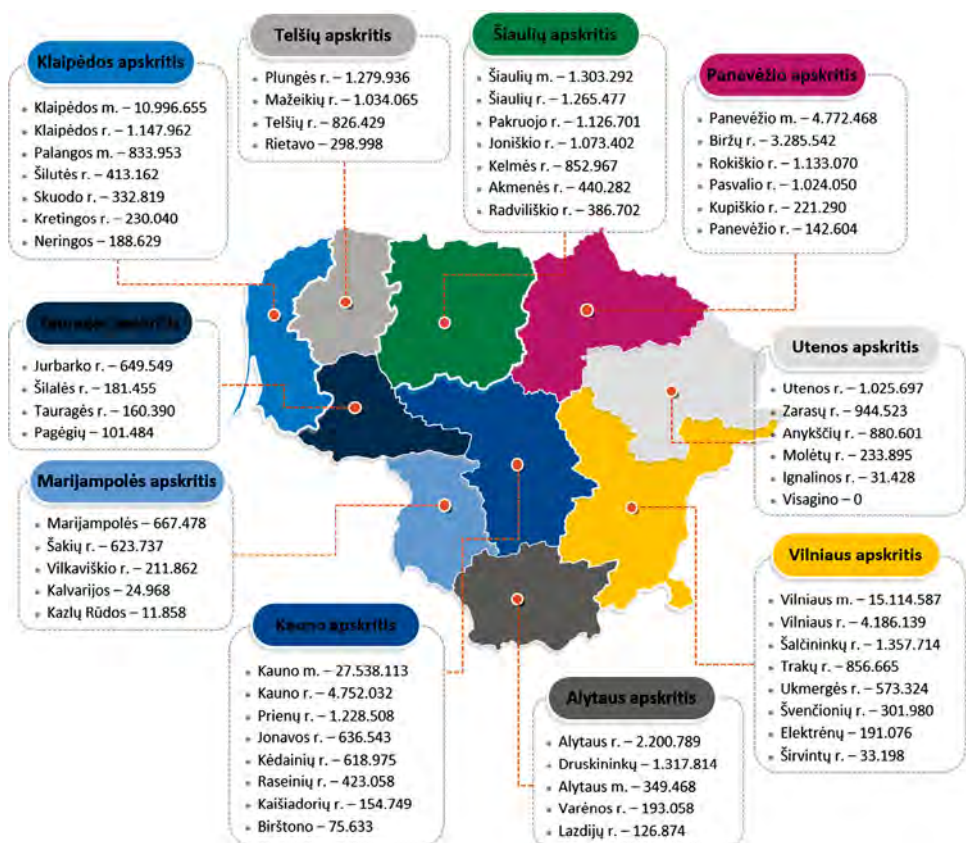
Analizuojant 2019–2023 m. savivaldybių skirtą finansavimą, ypač išsiskiria didžiųjų miestų ir jų žiedinės savivaldybės, kurios kultūros paveldui skyrė dideles sumas (Kauno, Klaipėdos, Vilniaus, Šiaulių). Dažniausiai tai lėmė dideli šių savivaldybių biudžetai. Maždaug pusė visų Lietuvos savivaldybių kultūros paveldui kasmet skiria nuo kelių iki keliasdešimt tūkstančių eurų, o tuo tarpu likusioji dalis – nuo šimto tūkstančių iki kelių milijonų eurų.

2023 m., sudarant Savivaldybių paveldosauginį indeksą, buvo apskaičiuotas kultūros paveldui skiriamų sumų santykis su bendrais metiniais savivaldybės asignavimais/išlaidomis. Tai leido tiksliau įvertinti savivaldybių finansines galimybes ir jų prisidėjimą prie kultūros paveldo apsaugos. Įvertinus savivaldybes, pirmoje vietoje atsidūrė Panevėžio m. savivaldybė, kurios procentinė reikšmė, įvertinus savivaldybių skiriamas sumas kultūros paveldui ir bendrų metinių savivaldybių asignavimų/išlaidų santykį (proc.) vienintelė viršija net 2 proc. (2,06 proc.). Verta atkreipti dėmesį, kad virš 1 proc. skyrė Joniškio r., Pakruojo r., Kauno m., Klaipėdos m., Rokiškio r. ir Utenos r. savivaldybės. Trečdalis savivaldybių reikšmė nesiekė 0,1 proc. Taigi, augimo potencialas jose dar tikrai galimas.

Vertinant savivaldybių lėšas, skirtas kultūros paveldo apsaugai, buvo analizuojama, kokiems darbams (veikloms) buvo skirtos lėšos bei kuriems objektams. Reikia atkreipti dėmesį, kad 60 savivaldybių statistinė imtis yra didelė ir įvairialypė, o skirtingos savivaldybės skiriamas lėšas naudoja skirtingoms reikmėms, priklausomai nuo daugybės faktorių: turimų finansinių išteklių, kultūros paveldo objektų gausos ir būklės savivaldybės teritorijoje, savivaldybės prioritetų ir t. t.

Galima išskirti kelias pagrindines kategorijas, kam buvo skiriamas finansavimas: veiklos, atliekamos prieš pradedant tvarkybos darbus (tyrimai, galimybių studijos ir koncepcijos, projektų parengimas ir pan.); tvarkybos darbai; priežiūros darbai; kultūros paveldo apskaita; pažinimo sklaida (informacijos apie kultūros paveldą sklaida – leidyba, informacinių standų įrengimas ir pan.). Didžiąją dalį lėšų savivaldybės skyrė kultūros paveldo

Savivaldybių skirtas finansavimas kultūros paveldui 2019–2023 m.

► Sudaryta remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis.

objektų tvarkybai, bet tai lėmė ne tvarkomų objektų skaičius, o vykdomų projektų mastas, t.y. tvarkomų objektų buvo žymiai mažiau nei prižiūrimų, bet jų finansavimas buvo kur kas didesnis. Didžioji dalis savivaldybių dėl ribotų finansinių išteklių vykdo tik tęstinius kultūros paveldo objektų priežiūros darbus – atsižvelgiant į visuomenei aktualiausias poreikius bei vietos specifiką yra nustatomi prioritetiniai prižiūrimi objektai ar jų grupės. Neretai šie darbai vykdomi pagal savivaldybių viešųjų darbų programas: šienaujama kultūros paveldo objektų aplinka, šalinami menkaverčiai krūmai ir medžiai, renkamos šiukšlės ir kt. Didesniems tvarkybos darbams (tyrimams, konservavimui, restauravimui), siekiant atskleisti ir išryškinti kultūros paveldo objektų vertingąsias savybes, savivaldybių skiriamų lėšų dažnai nepakanka.

Išanalizavus 2019–2023 m. Lietuvos savivaldybių lėšų panaudojimo kultūros paveldo apsaugai duomenis, išryškėjo vis aktyvesnis savivaldybių dalyvavimas vietos kultūros paveldo pažinimo sklaidoje. Daugelis savivaldybių skyrė lėšų organizuoti Europos paveldo dienų ir Europos žydų kultūros dienų renginius, leido informacinius leidinius arba monografijas apie vietos kultūros paveldą, įrengė informacinius standus ir ženklus prie kultūros paveldo objektų. Tokiu būdu visuomenei ir vietos bendruomenei buvo geriau pristatomas regiono savitumas, ugdomas tautiškumas ir pilietiškumas, palaikomas vietos bendruomenių kūrimasis ir jų iniciatyvos saugant kultūros paveldo objektus. Be to, dalis savivaldybių nuolat rengia nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir atgaivinimo programas.

Pastebima, kad vis didėja savivaldybių skiriamos lėšos kultūros paveldo objektų tvarkybos projektams rengti. Tai rodo, kad savivaldybės turi kultūros paveldo objektų tvarkybos ir pritaikymo vizijas.

Vertinant kultūros paveldo objektų grupių finansavimą statistiniu požiūriu, pastebima kad iš visų kultūros paveldo objektų kapinės ir sakraliniai objektai sulaukia daugiausia dėmesio – didžioji dalis savivaldybių nuolat skiria lėšų jų priežiūrai ar tvarkymui. Senamiesčius turinčios savivaldybės daug lėšų skiria jų tvarkymui, o didžioji dalis archeologinių objektų finansavimo yra skiriama piliakalnių priežiūros darbams. Memorialinių objektų priežiūrai skiriamą finansavimą dažniausiai lemia Seimo paskelbtų minimų metų tematika.

Vertinant, kiek savivaldybės finansiškai prisideda prie kultūros paveldo apsaugos, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į pačių savivaldybių kultūros paveldui skirtas sumas, bet ir finansavimą, pritrauktą iš kitų šaltinių: valstybės, tarptautinių fondų, privataus sektoriaus ir kt.

Paprastai savivaldybės kiekvienais metais kultūros paveldui skiria panašią sumą, o pavienių finansavimo padidėjimo „šuolių“ priežastimi dažniausiai būna tarptautinių fondų lėšomis finansuoti projektai, prie kurių įgyvendinimo nemaža finansinė dalimi prisideda savivaldybė. Taigi, pastebimą akivaizdžią savivaldybių skiriamų lėšų paveldui augimo tendenciją iš dalies lėmė savivaldybių administracijų gebėjimas sėkmingai pritraukti finansavimą iš kitų šaltinių: valstybės, Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir kitų tarptautinių fondų, kultūros paveldo objektų savininkų (savivaldybių paveldotvarkos programos). Tokiais bendro kofinansavimo atvejais savivaldybės skyrė žymiai didesnes sumas įgyvendinti šiuos projektus.

Didelė dalis savivaldybių 2019–2023 m. vykdė darbus, kuriuos iš dalies finansavo Europos Sąjungos ar kiti tarptautiniai fondai. Pasitaikė nemažai atvejų, kai iš kitų šaltinių pritrauktos lėšos gerokai viršijo pačios savivaldybės kultūros paveldui skirtas pinigų sumas, o kai kuriose savivaldybėse šis skirtumas yra matuojamas kartais. Maždaug dviem trečdaliams savivaldybių kiekvienais metais pavykdavo pritraukti lėšų iš įvairių šaltinių. Iš viso savivaldybių pritrauktą sumą kasmet sudarydavo keliolika milijonų eurų.

SAVIVALDYBIŲ VEIKLOS KULTŪ- ROS PAVELDO APSAUGOS SRITYJE

2020–2024 m. atliekant savivaldybių veiklų kultūros paveldo apsaugos srityje tyrimus ypatingas dėmesys buvo skiriamas kokybiniam savivaldybių iniciatyvų šioje srityje vertinimui.

2020 M. TYRIMAS – „KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBOS PRIORITETAİ“

Vykdant tyrimą, savivaldybių buvo paprašyta išskirti kriterijus bei prioritetus, kuriais remiantis sudaromas tvarkytinų kultūros paveldo objektų finansavimo eiliškumas.

Kai kurios savivaldybės nurodė, kad yra nusistačiusios kultūros paveldo tvarkybos prioritetus. Juos galima suskirstyti į tokias grupes:

1. Pavieniai objektai, kurių tvarkybos darbams investuojamos lėšos (pvz., Kaišiadorių r. savivaldybė – Žiežmarių sinagoga; Kalvarijos savivaldybė – Kalvarijos pašto stoties pastatų komplekso pašto pastatas ir Kalvarijos evangelikų liuteronų bažnyčios pastatas; Kupiškio r. savivaldybė – Šmito malūnas su technologine įranga, Palėvenės dominikonų vienuolyno statinių ansamblis, Adomynės dvaro sodyba; Molėtų r. savivaldybė – Atgailos kanauninkų vienuolyno ansamblio namas ir Baltadvario įtvirtintos dvaro sodybos fragmentai).

► Adomynės dvaro
sodybos rūmai

2. Kultūros paveldo objektų grupės (pvz., Anykščių r. savivaldybė – kultūros paveldo statiniai, piliakalniai, viešieji (memorialiniai, įvykio vietos ir kt.) bei sakraliniai objektai; Kėdainių r. savivaldybė – Kėdainių senamiestis (atskiri pastatai, statiniai, viešosios erdvės), objektai, susiję su paskelbtų švenčių/ minimų metų tematika: 2018 m. – Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio metai, 2019 m. – Lietuvos Nepriklausomybės kovų atminimo metai, 2020 m. – Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metai; Šalčininkų r. savivaldybė – statiniai ir statinių kompleksai; Utenos r. savivaldybė – archeologinių vietovių infrastruktūros sutvarkymas, kryždirbystės objektų išsaugojimas, architektūros pastatų remonto, konservavimo darbai ir jų pritaikymas turizmui, Laisvės kovų ir žymių Utenos krašto žmonių paminklai ir vietovės).
3. Kultūros paveldo objektų išsaugojimo darbai (pvz., Joniškio r. savivaldybė – savivaldybės nuosavybės teise valdomų kultūros paveldo objektų priežiūra, tvarkyba ir jų pritaikymas visuomenės poreikiams; Pagėgių savivaldybė – kultūros paveldo objektų tvarkyba ir jų teritorijų priežiūra; Prienų r. savivaldybė – kultūros paveldo objektų tvarkymas ir pritaikymas lankyti, aktualizuoti ir naudoti visuomenės poreikiams; Šakių r. savivaldybė – objektų tyrinėjimas, avarinės būklės likvidavimo darbai ir pritaikymas bei įveiklinimas).

**2021 M. TYRIMAS –
„PAVELDOSAUGOS
KONCEPCIJOS
IR PRAKTIKOS
MODELIAI“***

Norėdama išsamiai įvertinti kokybinį savivaldybių vykdomos kultūros paveldo apsaugos aspektą, Paveldo komisija kreipėsi į visas savivaldybes, prašydama atsakyti į klausimus apie paveldosaugos koncepcijos ir praktikos modelius savivaldybėse:

- 1. Savivaldybės prioritetai ir vizija / požiūris į kultūros paveldą; su koku paveldu save identifikuoja savivaldybė ir kaip mato savo vaidmenį jį saugant.
- 2. Tvarkytinų kultūros paveldo objektų atrankos kriterijai.
- 3. Planuotos ir gautos lėšos kultūros paveldo objektų tvarkybai.
2022 m. planuojama kultūros objektų tvarkyba ir planuojamos investicijos.
- 4. Privačių kultūros paveldo objektų apsaugos ir tvarkybos situacija.
- 5. Informacija apie savivaldybės patvirtintas arba rengiamas Paveldotvarkos programas.
- 6. 2018–2020 m. suderinti kultūros paveldo objektų tvarkybos projektai ir jų įgyvendinimas.

Vertinant savivaldybių konceptualų požiūrį į jų teritorijoje esantį kultūros paveldą ir jo apsaugą, iš respondentų pateiktos informacijos galima išskirti kelias grupes:

Konceptualus, integralus požiūris į paveldą:

Kaišiadorių r.	Savivaldybės administracija siekia, jog paveldas taptų ne tik artefaktu, bet rajono kultūrinės komunikacijos priemone.
Kelmės r.	Savivaldybės vizija: patrauklus, natūralios gamtos kraštas, kur žemės ūkis, kultūra ir turizmas kuria verslumą aktyvioje ir sveikoje visuomenėje.
Klaipėdos m.	2016 m. parengta speciali kultūros paveldo apsaugos strategija.
Ukmergės r.	Krašto istorijos pažinimas per kultūros paveldo naratyvus suteikia galimybę sugrupuoti paveldo objektus, pristatant juos ir parenkant tinkamus sprendinius bei planuojant identifikavimo, saugojimo, naudojimo ir pažinimo sklaidos priemones. Siekdama išsaugoti rajoną garsinančias ir istorines, kultūrinės vertės atspindinčias išskirtas paveldo objektų grupes savivaldybė akcentuoja kultūros paveldo naratyvų atskleidimą ir saugojimą: dvarų kultūros naratyvas; žydų kultūros ir istorijos naratyvas; senojo miesto ir urbanistinio senamiesčio naratyvas.

* Lentelėse nurodyta savivaldybių pateikta informacija (kalba netaisyta).

Vilniaus m.	Kultūrinė atmintis yra esminė Vilniaus kultūrinės tapatybės dalis. Turtingas miesto kultūros paveldas yra ne tik efektyvi priemonė patraukti Lietuvos ir užsienio turistų dėmesį, bet taip pat ir didelė atsakomybė: šiandieninis miestas turi nuolat įrodinėti, jog yra vertas savo kultūrinio palikimo, kad jo gyventojai vertina ir rūpinasi kultūros paveldu bei geba kūrybiškai plėtoti savo ryšį su juo. Vilniaus miestas siekia pasitelkti šiuolaikines kultūrinės atminties aktualizavimo priemones, atnaujinti miesto istoriją pristatančių muziejų ekspozicijas, išnaudoti skaitmeninę erdvę ir jos teikiamas galimybes kultūrinės atminties sklaidai ir refleksijai. Savivaldybė taip pat įtrauks kuo daugiau vilniečių į daugiakultūrinio Vilniaus pažinimą, patraukliais būdais sieks juos sudominti miesto istorija bei kultūros paveldu, plačiau atverti ir įveiklinti įvairius paveldo objektus atliepiant šiandieninius visuomenės poreikius.
-------------	--

Kultūros paveldas suvokiamas kaip resursas/instrumentas:

Alytaus m.	Kultūros paveldas identifikuojamas rekreacine prasme ir kaip atvykstamąjį turizmą skatinanti priemonė.
Anykščių r.	Kultūros paveldo srityje svarbiausia yra viešojo intereso užtikrinimas, kultūrinio turizmo vystymas, kultūros paveldo objektų tvarkyba, restauracija įveiklinant objektus kultūrinio turizmo, rekreacinio naudojimo funkcijai, naudojant darnaus judumo principus.
Klaipėdos r.	Paveldas gali būti išnaudojamas aktyviam laisvalaikiui vystyti, rekreacijai, turizmui ir verslo plėtrai, nes rajono nekilnojamojo kultūros paveldo išteklių bei etnografiniai regionai pritraukia vis daugiau vietos ir užsienio turistų.
Skuodo r.	Svarbus savivaldybės kultūrinių išteklių, paveldo saugojimas ir puoselėjimas, kaip būdas spartinti turizmo sektoriaus augimą.

„Ūkiškas“ požiūris:

Birštono	Nuolat ieškoma būdų kuo daugiau objektų pritaikyti gyventojų ir verslo poreikiams bei padidinti jų lankomumą.
Druskininkų	Išlikusio kultūros paveldo išsaugojimas jį pritaikant šiandieniniams kurorto poreikiams.
Kretingos r.	Pagrindinis savivaldybės vaidmuo – atsakingai paskirstyti savivaldybės lėšas ir jas skirti labiausiai pažeistiems, išskirtinai rajonui reikšmingiems objektams tvarkyti ir išsaugoti ateities kartoms.
Panevėžio r.	Dėmesys skiriamas kultūros paveldo objektams, kuriuos galima įveiklinti ar jau vykdančioms veiklas.
Prienų r.	Siekama taip tvarkyti ir prižiūrėti kultūros paveldo objektus, kad jie būtų pritaikyti bendruomenės ir verslo poreikiams bei patrauklūs ir prieinami turistams.

Paveldo apsauga kaip prievolė:

Jurbarko r.	Savivaldybė atlieka deleguotas funkcijas remiantis NKPAĮ 6 str. ir kitais teisės aktais.
Širvintų r.	Kultūros paveldo objektams reikalingos didelės finansinės lėšos ir savivaldybės pozicija ta, kad šių objektų priežiūra ir tvarkyba turėtų būti valstybės institucijų kompetencijoje.
Utenos r.	Savivaldybės vaidmuo kultūros paveldo apsaugoje – kultūros paveldo paieška, indentifikavimas, vertingųjų savybių nustatymas, saugojimas, duomenų kaupimas, propagavimas bei bendradarbiavimas.

Deklaratyvios tezės:

Kalvarijos	Sutvarkyti ir įveikinti visus savivaldybės kultūros paveldo objektus.
Pagėgių	Išsaugoti nykstantį paveldą ir įveikinti jį.
Varėnos r.	Savivaldybės administracijai svarbūs visi kultūros paveldo objektai, todėl juos prižiūrint nėra skirstoma į svarbius ar nesvarbius.

Savivaldybės, vertindamos kultūros paveldo objektų finansavimo tikslingumą, dažnai yra nusistačiusios tam tikrus kriterijus ir prioritetus:

Regionui būdingos ir svarbios finansuotinos kultūros paveldo objektų grupės:

Alytaus r.	Piliakalnių priežiūra, kryžių, koplytstulpių restauravimas.
Anykščių r.	Medinės architektūros pastatai, sakralinis paveldas, dailės objektai – stogastulpiai, kryžiai.
Elektrėnų	Architektūros paveldo išsaugojimas.
Kauno m.	Savivaldybei priklausančių kultūros paveldo objektų apsauga bei įveiklinimo užtikrinimas, pavyzdžiui, Kauno pilies, Rotušės, Kauno tvirtovės objektų tvarkybos ir kitų darbų finansavimas. Miestui svarbių reprezentacinių objektų išsaugojimas ir tvarkymas. Šiuo tikslu įsteigtos viešosios įstaigos, kurių dalininkė yra Kauno m. savivaldybė, pavyzdžiui, VšĮ „Soboro projektai“, VšĮ „Prisikėlimo projektai“.
Klaipėdos r.	Techninio paveldo tvarkyba; pastatų miestų/miestelių istorinėse dalyse fasadų tvarkyba; medinės architektūros statinių tvarkybos darbai; dvarų paveldas; sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkyba.
Kretingos r.	Sakralinė, medinė architektūra.
Radviliškio r.	Dvarų sodybų ir statinių paveldas.

***Pavieniai, savivaldybę reprezentuojantys objektai,
kurių tvarkybos darbams investuojamos lėšos:***

Biržų r.	Akcentuojama kunigaikščių Radvilų veikla XVI–XVIII a. bei grafų Tiškevičių veikla ir palikimas XIX a: Biržų piliavietė (muziejus „Sėla“, arsenalas) ir jos prieigos, Astravo dvaro sodyba.
Kupiškio r.	Palėvenės dominikonų vienuolyno kompleksas, Adomynės dvaro sodyba, malūnai.

Prioritetas – kultūros paveldo objektams būtini išsaugojimo darbai:

Alytaus m.	Kultūros vertybės, kurioms iškilusi sunykimo grėsmė.
Kalvarijos	Avarinės grėsmės likvidavimo darbai.
Mažeikių r.	Labiausiai nykstančių, avarinės būklės kultūros vertybių išsaugojimas.
Molėtų r.	Tęstinių darbų vykdymas, tvarkybos ir avarinio stovio likvidavimo darbai.
Palangos m.	Prioriteto tvarka nuo aukščiausio iki žemiausio: avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas, remontas.
Panevėžio m.	Avarinės būklės paveldo objektų tvarkyba ar remontas.
Vilkaviškio r.	Labiausiai nykstantys kultūros paveldo objektai.

Kultūros paveldo objektų potencialas:

Akmenės r.	Kultūros paveldo objekto būklė, jo svarba ir reikšmė visuomenei, pritaikymo galimybės bei nuosavybės forma.
Joniškio r.	Objekto įtraukimas į savivaldybės tarybos patvirtintą lankomų objektų sąrašą bei objektą lankančių turistų skaičius.
Jurbarko r.	Objekto valdytojas, jame vykdoma veikla, objekto statusas, objekto geografinė padėtis ir pasiekiamumas.
Kaišiadorių r.	Siekama išvengti būklės blogėjimo, įvertinamos pritaikymo visuomenės poreikiui galimybės.
Lazdijų r.	Pirmumo tvarka teikiama įtraukiamų į turizmo maršrutus kultūros objektų tvarkybai.
Pakruojo r.	Vertingiausi kultūros paveldo objektai, kurie skatina turizmą rajone, kurie nuosavybės teise priklauso savivaldybei ir turi patogų susisiekimą.
Pasvalio r.	Didelis dėmesys skiriamas objekto perspektyvoms – pirmenybė teikiama, jeigu yra aktyvūs vietos visuomenininkai, bendruomenės, kurios turi viziją ir gebės aktualizuoti atkurtą objektą.

Skuodo r.	Objektai, kurie yra arčiau pagrindinių ir patogiai privažiujamų kelių, juos pritaikant lankymui – pirmenybė teikiama objektams, kurie yra lankomiausi ir prisideda prie turizmo sektoriaus potencialo didinimo, pritraukiant turistų skaičių rajone.
Trakų r.	Turistų gausiai lankomi kultūros paveldo objektai.

Kompleksinis požiūris:

Telšių r.	Vietinio turizmo objektai, mediniai statiniai, avarinės būklės statiniai.
Ukmergės r.	Istoriniai duomenys – svarba krašto istorijai; vieta – objekto aplinka; vertė – autentiškumas, vertingųjų savybių visuma; būklė – objekto būklė, pritaikomumas lankymui.
Utenos r.	Įvertinamas objekto reikšmingumas, svarbumas, autentiškumas bei esama būklė.
Zarasų r.	Autentiškumas – objektai, kurie svarbūs istoriškai susiklosčiusiu laikotarpiu; teritorija ir vieta – susisiekimas ir objekto prieinamumas prie objekto, reikšmė, siekiant kultūrinio ar rekreacinio-pažintinio turizmo plėtros; objekto išskirtinumas Zarasų krašto kultūriniame-istoriniame kontekste.

► Poeto Motiejaus Gustaičio namas-muziejus Lazdijuose

Vertindamos privačių kultūros paveldo objektų apsaugos situaciją, daugelis savivaldybių paminėjo, kad privačių kultūros paveldo objektų savininkams yra teikiamos konsultacijos dėl galimybių tvarkyti ir prižiūrėti objektus – aiškinamos galimybės teikti paraiškas ir gauti finansavimą tvarkybos darbams arba kompensaciją. Be to, rengiami kultūros paveldo objektų patikros aktai, bendradarbiaujant su Departamentu tikrinama, kaip vykdomi privačių kultūros paveldo objektų tvarkybos darbai.

Blogos būklės objektų sąrašai:

Akmenės r.	Keidų, Kairiškių, Klaišių dvaro sodybos, Dabikinės dvaro sodybos privatus statiniai, Rudikių vandens malūnas.
Elektrėnų	Ausieniškių dvaro sodybos rūmai, Abromiškių dvaro sodybos sarginė ir tvarto liekanos.
Joniškio r.	Žagarės dvaro sodybos komplekso pastatai, Raktuvės, Plikiškių, Melnių, Mekių malūnai, Martyniškių dvaro sodyba, Malgužės, Paudruvės dvarų sodybų kai kurie pastatai, Rygos-Tilžės kelio Šarkių užkardos pastatas ir atskiri pastatai Joniškio ir Žagarės miestuose.
Mažeikių r.	Česlovo Kontrimo sodyba, Gudų vandens malūnas.
Rokiškio r.	Pastatai Panemunio, Tarnavos, Bagdoniško privačiose dvarų sodybose.
Šiaulių r.	Daugiausia problemų kyla prižiūrint dvarus ir jų teritorijas: pvz. Antros Bubių dvaro sodybos statiniai, Aleksandrijos dvaro sodyba, Gruzdžių dvaro sodybos statiniai ir kt.

Gerėjanti situacija:

Druskininkų	Privačių kultūros paveldo objektų tvarkybos situacija gera.
Ignalinos r.	Savivaldybėje yra 98 privatus kultūros paveldo objektai, o 92 iš jų būklė gerėja.
Kauno m.	Kauno m. savivaldybė skatina ir remia kultūros paveldo statinių tvarkymą Kauno mieste. Vienas pagrindinių įrankių šioje veikloje yra nuo 2015 metų veikianti Kauno m. savivaldybės Paveldotvarkos programa.
Kelmės r.	Situacija kasmet gerėja, vis daugiau objektų yra prižiūrimi tinkamai.
Klaipėdos m.	Savivaldybei patvirtinus Saugomų kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo tvarkos aprašą, sulaukiama vis daugiau paraiškų, kai gyventojai nori tvarkyti savo namus.
Trakų r.	Privačių kultūros paveldo objektų apsaugos ir tvarkybos situacija yra patenkinama.

Problemos ir gerosios praktikos:

Anykščių r.	Sudėtingiausia situacija yra su privačiais savininkais, valdančiais kompleksinius objektus, (pvz. buvusias dvarų sodybas), nes didžioji dalis šių objektų yra registriniai, o ne valstybės saugomi, todėl savininkai negali pretenduoti į kompensavimo bei paveldotvarkos programų lėšas. Nemažai savininkų dalyvauja šiuo metu veikiančio Fixus Mobilis projekto veiklose – šis projektas tikrai pasiteisina ir savininkai džiaugiasi suteikta specialistų pagalba.
Birštono Biržų r. Klaipėdos r. Kretingos r. Marijampolės Pakruojo r. Prienų r. Šakių r.	Fizinių asmenų valdomi objektai privačiomis lėšomis tvarkomi vangiai dėl didelių tvarkybos darbų įkainių bei projektinės dokumentacijos rengimo sudėtingumo.
Jonavos r.	Problema – kultūros paveldo objektų (daugiausiai statinių) nenaudojimas, ypatingai atokesnėse, sunkiau pasiekiamose kaimiškose vietovėse. Nerandant tinkamo pritaikymo blogėja kultūros paveldo statinių būklė, ypatingai buvusių dvaro sodybų ūkinių pastatų, kurių pritaikymas atokesnėse vietovėse sudėtingas bei pastatų pritaikymo kaštai yra pernelyg dideli. Labai ženkliai blogėja būklė pastatų, kurių savininkai finansiškai nepajėgūs atlikti tvarkybos darbų.
Kaišiadorių r.	2022 m. planuojama organizuoti informacinius seminarus-susitikimus su objektų valdytojais, siekiant pristatyti, kokios galimybės ir kokios konsultacinės organizacijos (Fixus Mobilis ir kt.) gali padėti tinkamai tvarkytis su kultūros paveldo objektų administravimu.
Molėtų r.	Per lėtai vykdomi tvarkybos darbai.
Panevėžio m.	Dėl verslo ir turizmo stagnacijos bei karantino suvaržymų, savininkai nesuinteresuoti investavimu į savo objektus.
Šalčininkų r.	Fragmentiškai privatizuotų dvarų sodybų priklausinių saugojimo problemos – pastatai ir statiniai priklauso skirtingiems savininkams: dalį teritorijos valdo savivaldybė, o likusius objektus – privatūs asmenys.
Utenos r.	Šiuo metu teisinė apsauga nebūtinai garantuoja ir finansinę paramą objektų tvarkybai, todėl retas savininkas imasi tvarkyti savo objektus.

Savininkų ir valdytojų pasyvumas, neigiamas požiūris:

Alytaus m. Jurbarko r.	Savininkai dėl įvairių priežasčių (jau yra susitvarkę, šiuo metu neketina investuoti, neturi nuosavų lėšų ir t. t.) nesinaudoja valstybinio kompensavimo priemonės galimybe.
Kupiškio r.	Privačių kultūros paveldo objektų tvarkyba yra vangi – nesant daug gyventojų, savininkai kol kas nediršta per daug investuoti.

Alytaus r.	Vykdant statinių naudojimo priežiūrą, susiduriama su atsainiu privačių kultūros paveldo objektų valdytojų požiūriu į objektų tvarkymą bei priežiūrą – priežiūros vykdytojams sudėtinga atlikti patikrinimus, dažnai objektų valdytojai piktybiškai vengia atvykti į patikrinimus vietoje, vangiai vykdo patikrinimo aktuose surašytus reikalavimus.
Raseinių r.	Nemaža dalis kultūros paveldo objektų yra nenaudojami ir nyksta dėl valdytojų atsainaus požiūrio į apsaugą, priežiūrą, tvarkymą bei ribotas finansines galimybes.

Pateikdamos atsakymus savivaldybės apžvelgė esamų paveldotvarkos programų ir kitų finansinių paskatų kultūros paveldo objektų valdytojams situaciją.

Parengta paveldotvarkos programa:

Alytaus m.	Alytaus m. savivaldybės Paveldotvarkos programa (2019 m. lapkričio 28 d. Nr. T-382).
Kauno m.	Nuo 2015 m. veikia Kauno m. savivaldybės Paveldotvarkos programa.
Kelmės r.	Paveldosaugos programa parengta ir patvirtinta 2017 m. birželio 29 d. sprendimu T-236.
Klaipėdos m.	Klaipėdos miesto tarybos 2017 m. spalio 19 d. sprendimu Nr. T2-255 (pakeistas 2020 m. gegužės 21 d. Nr. T2-107) patvirtintas Saugomų kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo tvarkos aprašas.
Klaipėdos r.	Perimant gerąją patirtį iš Klaipėdos ir Kauno miestų savivaldybių, igyvendinančių paveldotvarkos programas, bei atkreipdama dėmesį į ištisus dešimtmecius savininkų ar valdytojų netvarkomus, apleistus pastatus ar net jų kompleksus, kurie pasklidę po visą Klaipėdos r. savivaldybės teritoriją, savivaldybė numatė galimybę iš dalies finansuoti savivaldybės biudžeto lėšomis kultūros paveldo objektų išsaugojimo darbus. Klaipėdos r. savivaldybės tarybos 2021 m. sausio 27 d. sprendimu Nr. T11-35 patvirtintas „Kultūros paveldo objektų, esančių Klaipėdos rajono savivaldybės teritorijoje, ir kultūros paveldo statinių, esančių Priekulės miesto istorinėje dalyje, išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašas“.
Kretingos r.	2018 m. buvo patvirtinta 2019–2021 m. kultūros paveldo apsaugos programa. 2022 m. Paveldotvarkos programa rengiama, bus patvirtinta 2021 m. pabaigoje.
Ukmergės r.	Šiuo metu yra patvirtinta kompensavimo programa už senojo miesto vietoje esančių pastatų fasadų tvarkybos darbus: „Ukmergės rajono savivaldybės senojo miesto vietoje esančių pastatų fasadų tvarkymo darbų kompensavimo tvarkos aprašas“, patvirtintas 2018 m. rugsėjo 20 d. sprendimu Nr. 7-198. Taip pat rengiama nauja tvarkos aprašo redakcija, kuri artimiausiu metu bus teikiama savivaldybės tarybos tvirtinimui: „Ukmergės rajono savivaldybės pastatų fasadų tvarkybos darbų ir dekoratyvinio apšvietimo įrengimo kompensavimo tvarkos aprašas“.

Utenos r.	Utenos r. savivaldybės administracijos direktoriaus 2021–2023 metų paminklotvarkos priemonių planas.
Vilniaus m.	Vilniaus miesto gynybinės sienos paveldotvarkos programa; Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa.

Paveldotvarkos programa dar rengiama / vyksta diskusijos:

Ignalinos r.	Paveldotvarkos programa rengiama, vyksta diskusijos.
Telšių r.	Šiais metais Telšių r. savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo skyrius yra parengęs „Senamiesčių ir istorinių miestelių Telšių rajone dalinio finansavimo iš savivaldybės biudžeto lėšų atgaivinimo programos“ projektą, kurį rugpjūčio/rugsėjo mėnesį planuota pristatyti komitetams bei teikti Tarybai dėl sprendimo pritarti/nepritarti minėtai programai.
Trakų r.	Trakų r. savivaldybės administracija rengia paveldosaugos programą, kurią planuoja patvirtinti iki 2021 m. pabaigos.

► Punios piliakalnis

Kitos priemonės:

Anykščių r.	Anykščių r. savivaldybės strateginiame 2021–2023 m. veiklos plane, patvirtintame savivaldybės tarybos sprendimu, numatytos sakralinio paveldo objektų, viešųjų (įvykio, laidojimo, memorialinės vietos) kultūros paveldo objektų išsaugojimo, piliakalnių ir kitų kultūros paveldo vertybių pritaikymo, kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir pritaikymo bei specialiųjų paminklotvarkos, kultūros vertybių apsaugos planų rengimo priemonės, kurioms finansavimas skiriamas kiekvienais metais formuojant savivaldybės biudžetą.
Kauno r.	Nuo 2008 m. Kauno r. savivaldybėje vykdoma bažnyčių rėmimo programa. Prioritetinėje grupėje yra KVR registruotos bažnyčios ir kiti religinio kulto statiniai. 2022 m. planuojama rengti žydų žudynių vietų sutvarkymo programa.
Kupiškio r.	Religiniai kultūros paveldo objektai finansuojami pagal religinių bendruomenių projektų dalinio finansavimo savivaldybės biudžeto lėšomis konkursus.
Molėtų r.	Patvirtinta Molėtų r. savivaldybės teritorijoje esančių nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių ir architektūrinę, kultūrinę, sakralinę reikšmę turinčių objektų tvarkymo ir pritaikymo visuomenės ir turizmo poreikiams projektų finansavimo programa. Šios programos prioritetas – sakraliniai objektai.
Plungės r.	Plungės r. savivaldybės tradicinių religinių bendruomenių rėmimo tvarkos aprašas; Plungės r. savivaldybės teritorijoje esančių kryždirbystės objektų, įtrauktų į KVR, tvarkybos darbų prioritetų sąrašas.
Šiaulių m.	Siekiant pagerinti Šiaulių mieste esančių kultūros paveldo objektų būklę, planuojamas pastarųjų tvarkybos ir priežiūros vykdymas vadovaujantis nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos rezultatais. Kasmet tvirtinamas Šiaulių m. savivaldybės administracijos veiklos planas, kuriame numatomos konkrečios kultūros paveldo objektų tvarkybos priemonės.
Šiaulių r.	Šiaulių r. savivaldybės strateginiame veiklos plane numatyta „Kultūros plėtos programa“, kurios apimtyje numatytas uždavinys – saugoti ir puoselėti kultūros ir gamtos paveldą, jį pritaikant viešosioms reikmėms, bei atitinkamos priemonės: 1) ženklinti Šiaulių r. savivaldybės kultūros ir gamtos paveldo objektus; 2) sutvarkyti Šiaulių r. savivaldybės kultūros paveldo objektus ir pritaikyti juos ekonominėms, kultūrinėms, socialinėms ir edukacinėms reikmėms. Šios programos apimtyje finansuojami kultūros paveldo objektų ženklinimo, priežiūros, avarinės būklės šalinimo darbai bei sklaidos ir pažinimo veiklos.
Švenčionių r.	Švenčionių r. savivaldybės tarybos 2020 m. vasario 27 d. sprendimu Nr. T-34 „Dėl Švenčionių rajono savivaldybės religinių bendruomenių ir bendrijų veiklos finansavimo iš savivaldybės biudžeto lėšų tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Religinių bendruomenių ir bendrijų veiklos finansavimo iš savivaldybės biudžeto lėšų tvarkos aprašas, kurio vienas iš tikslų – prisidėti prie kultūros paveldo išsaugojimo.
Vilkaviškio r. Zarasų r.	Atskiros paveldosaugos programos nėra, lėšos paveldo tvarkybai numatomos strateginiuose veiklos planuose.

**2022 M. TYRIMAS –
„POZITYVIOSIOS IR
NEGATYVIOSIOS
AKTUALIJOS“**

Norėdama įvertinti paveldosauginę situaciją savivaldybėse Paveldo komisija kreipėsi į jas, prašydama pateikti duomenis apie metines pozityviasias ir negatyviasias paveldosaugines aktualijas jų teritorijoje.

Vertinant savivaldybių paminėtus negatyviusius ir pozityviusius pavyzdžius, savivaldybės buvo sugrupuotos pagal tipologinius principus: miestų savivaldybės, žiedinės savivaldybės, kurortai ir rajonų savivaldybės. Jos buvo lyginamos tarpusavyje ir stengtasi ieškoti grupėms būdingų tendencijų.

***Miestų
savivaldybės***

Akivaizdu, kad didieji miestai (Kaunas ir Vilnius) skyrė didžiausias sumas kultūros paveldo apsaugos finansavimui, nes jų biudžetai didžiausi. Be to, galima pasidžiaugti Panevėžio ir Šiaulių miestų savivaldybių pastangomis pritraukti lėšų kultūros paveldui.

Miestų savivaldybių respondentai paminėjo šias negatyviasias patirtis: daug žalos padariusias stichines / gamtines nelaimes ir didėjančias statybos darbų ir medžiagų kainas, dėl kurių buvo sudėtinga rasti rangovus.

Išskiriant pozityviasias patirtis buvo paminėtas Vilniaus mieste tebesitęsiantis kapių skaitmenizavimo projektas. Klaipėdos m. savivaldybė paminėjo vis populiarejančią vietos Paveldotvarkos programą. Teigiamą vietinės Paveldotvarkos programos poveikį paminėjo ir Kauno m. savivaldybė, kuri išskyrė dar vieną pozityvų pavyzdį – užbaigtą kelis metus trukusį paraiškos Pasaulio paveldo sąrašui rengimą. Pastebėta, kad Kaune dėl savivaldybės, visuomeninių ir akademinų iniciatyvų pastangų palaipsniui auga visuomenės susidomėjimas Kauno tarpukario modernistinės architektūros palikimu. Tai atspindi ir nekilnojamojo turto rinkoje – rinkodaroje pastebimas Kauno modernistinės architektūros vertės akcentavimas, įvardijant privalumus: išsaugotą autentiškumą, pastatų architektūrą ar įžymių juose gyvenusių asmenų pavardes. Šiaulių m. savivaldybė džiaugiasi pradėtais kultūros paveldo objekto – Šiaulių dvaro sodybos, vad. Didždvariu, didelio masto tvarkybos darbais. Minėti darbai paskatino Aušros al. gatvėje esančių privačių kultūros paveldo objektų valdytojų iniciatyvas (pvz., nuo 2022 m. vykdomi šalia dvaro sodybos esančio Šiaulių izdinės pastato tvarkybos darbai). Kauno ir Šiaulių miestų atvejai yra puikūs pavyzdžiai, kaip savivaldybės investicijos ir paveldosaugos iniciatyvos lemia pozityvius pokyčius kitose srityse.

Žiedinės savivaldybės

Tai unikalios savivaldybės, išsidėsčiusios aplinkui didelius miestus ir suvokiančios kultūros paveldą, kaip traukos tašką potencialiems lankytojams iš didmiesčių.

Kauno r. savivaldybė nuolat investuoja į Raudondvario dvaro sodybą. Alytaus r. savivaldybė 2021 m. sutvarkė Punios piliakalnį ir baigė įgyvendinti Kurnėnų Lauryno Radziukyno mokyklos pritaikymo kultūrinėms ir turistinėms reikmėms projektą. Šiaulių r. 2021 m. duris visuomenei atvėrė Kuršėnų dvaro rūmai, be to, siekiant sutvarkyti Kuršėnų dvaro sodybos teritoriją kompleksiskai ir išsaugoti sodybos vientisumą, planuojama tvarkyti bei pritaikyti pažinimui ir kitus dvaro teritorijoje esančius pastatus. Klaipėdos r. būtina paminėti patvirtintą vietinę Paveldotvarkos programą ir skiriamą didelį dėmesį Priekulės miesteliui – 2021 m. jo istorinė dalis buvo paskelbta valstybės saugoma ir patvirtintas šios vietovės tvarkymo planas. Savivaldybės biudžeto lėšomis atliktas čia esančių vertingųjų savybių požymių turinčių kultūros paveldo objektų (statinių) vertinimas, taip sumažinant finansinę naštą savininkams ir valdytojams, planuojantiems vykdyti šiuose objektuose projektavimo, statybos ar tvarkybos darbus. Be to, kaip pozityvioji patirtis buvo paminėtas 2021 m. vykęs glaudus Klaipėdos r. savivaldybės bendradarbiavimas su Departamentu ir Kultūros ministerija, sprendžiant paveldo apsaugos bei finansavimo problemas.

Buvo įvardintos ir negatyviosios patirtys šioje grupėje: finansavimo trūkumas (ir privačiame sektoriuje, ir iš valstybės biudžeto) ir sudėtinga teisinė bazė, lemianti ilgai trunkančias derinimo procedūras.

► Kurnėnų Lauryno
Radziukyno mokykla

Kurortai ir kurortinės teritorijos

Dalis kurortinių savivaldybių išnaudoja ne tik gamtinius privalumus, bet ir kultūros paveldą. Birštonas skiria finansavimą miesto istorinės dalies priežiūrai ir iš tarptautinių fondų tvarko mieste esantį piliakalnį. Druskininkai tvarko Liepalingio dvaro sodybą. Zarasai daug lėšų pritraukia muziejinei veiklai ir jos plėtrai, be to, 2021 m. baigė Antazavės dvaro rūmų pritaikymą – čia įsteigtas amatų centras. Trakai turimą didžiulį kultūros paveldo potencialą išnaudoja gana pasyviai – ilgą laiką (iki 2014 m.) į Paveldo komisijos užklausas neatsakydavo arba pateikdavo informaciją, kad lėšų kultūros paveldui iš viso nebuvo skyrę, o kelis pastaruosius metus skiria finansavimą minimaliems kultūros paveldo objektų priežiūros darbams. Palangos m. savivaldybė, kaip svarbų pozityvų veiksnį, paminėjo Fixus Mobilis projekto veiklas (dalis kitų savivaldybių atsakydamos į užklausas taip pat pabrėžė šio projekto svarbą), o Ignalinos r. savivaldybė pasidžiaugė, kad, įgyvendinant Šventojo Sosto programą, sutvarkyta Palūšės Šv. Juozapo bažnyčios komplekso varpinė ir tvora. Šie darbai apsaugojo objekto komplekso dalis nuo nykimo ir vertingųjų savybių praradimo, visa bažnyčios erdvė tapo patrauklesnė lankytojams ir turistams.

Rajonų savivaldybės

Šios savivaldybės sudarė didžiausią respondentų dalį (40 savivaldybių), o pačių savivaldybių skirtų ir iš kitų šaltinių pritrauktų lėšų dydis yra skirtingas.

Aptariant pozityvius pavyzdžius galima išskirti savivaldybes, kurios finansiškai sunkiu metu nepabijojo ir pradėjo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus: Akmenės r. pradėti Dabikinės dvaro sodybos tvarkybos darbai, Kretingos r. – Kretingos dvaro centrinio žiemos sodo-oranžerijos tvarkybos (remonto) darbai, Molėtų r. pradėti Baltadvario įtvirtintos dvaro sodybos fragmentų tvarkybos darbai, Radviliškio r. buvo pradėtas Šeduvos užvažiuojamųjų namų pastato tvarkybos darbų projektas, Skuode pradėtas rengti Evangelikų liuteronų bažnyčios tvarkybos darbų projektas.

Kai kurios savivaldybės džiaugėsi objektų tvarkybos tęstumu: Jonavos r. – arklių pašto stoties komplekso restauravimo

► Raubonių vandens
malūnas-karšykla-verpykla

darbai, Kupiškio r. – naujas rangovas užtikrino sklandžius Palėvenės dominikonų vienuolyno tvarkybos darbus, Pasvalio r. tęsiami Raubonių vandens malūno-karšyklos-verpyklos tvarkybos ir kapitalinio remonto darbai. Dauguma savivaldybių kaip tęstinę veiklą paminėjo kultūros paveldo sklaidos ir atgaivinimo iniciatyvas (Europos paveldo dienos, Europos žydų kultūros dienos).

Savivaldybės paminėjo, kad pozityvumo suteikia kiekvienas restauruotas, sutvarkytas ir tinkamai prižiūrimas objektas: Biržuose sutvarkytas Astravo dvaro sodybos parkas, Marijampolės savivaldybė ypač džiaugiasi užbaigtais darbais Marijampolės krašto ir Prezidento Kazio Griniaus muziejaus rūsyje (Marijampolės administracinių pastatų komplekso Pietų pastatas), kuriuos atlikus muziejus išplėtė savo ekspoziciją naujoje, neįprastoje erdvėje, Mažeikių r. savivaldybė džiaugiasi sėkmingai įgyvendintu Pikelių Švč. Trejybės bažnyčios tvarkybos darbų projektu, kurį vykdė kartu su Departamentu, Kultūros infrastruktūros centru, vietos parapija ir vietos įmonėmis, kurios atliko darbus. Molėtų r. baigti Atgailos kanauninkų vienuolyno ansamblio vienuolyno namo pastato tvarkybos darbai (šis reikšmingas paveldo objektas įveiklintas), baigti Alantos dvaro rūmų tvarkybos darbai ir atstatytas rūmų bokštas, restauruotas medinis Alantos sinagogos pastatas. Radviliškio r. savivaldybė baigė Šeduvos vilnų karšyklos su technologine įranga tvarkybos darbus; Rietave baigtas projektas „Rietavo kunigaikščių Oginskių dvarvietės sutvarkymas ir pritaikymas bendruomeniniams poreikiams, naujų paslaugų teikimui“. 2021 m. Šakių r. baigtas restauruoti Kidulių dvaro sodybos svirnas.

Pateikdamos atsakymus rajonų savivaldybės minėjo privačių iniciatyvų teigiamą poveikį kultūros paveldo apsaugai. Pasvalio r. reikėtų paminėti privačių kultūros paveldo objektų valdytojų Pumpėnų vėjo malūno atkūrimo iniciatyvą. Biržų r. privačiomis

UAB „Siūlas“ lėšomis atliekami Astravo dvaro rūmų I a. salių paveldotvarkos tyrimai. Šioje savivaldybėje privačiomis lėšomis tvarkomi ir prižiūrimi Butautų dvaro rūmai ir statiniai bei Montagailišio rūmai, teritorija ir parkas, kaimų bendruomenių iniciatyva sutvarkyta Skrebiškių koplyčia, nuolat tvarkomas bei prižiūrimas Rinkuškių piliakalnis. Džiugu, kad Rietave atsirado aktyvūs Rietavo dvaro sargo namelio savininkai, kurie parengė techninį projektą, kad šis pastatas būtų įveiklintas ir skirtas viešam naudojimui. Pozityvus paveldosauginės situacijos gerinimo pavyzdys Švenčionių rajone – baigtas įgyvendinti Kaltanėnų dvaro svirno tvarkybos projektas. UAB „Kaltanėnų dvaro svirnas“ pastangomis pastatas pritaikytas muziejinėms, parodų, kultūros renginių, informacinio centro bei edukacinėms reikmėms. Telšiuose 2021 m. privataus kultūros paveldo objekto savininkas restauravo mieste esantį pastatą. Visagine, nors savivaldybė ir neskiria finansavimo paveldui, vyksta aktyvių miesto gyventojų turistinių maršrutų kūrimas prie kultūros paveldo objektų – MB „Miško takeliais (LitWild)“ organizuoja turus prie Visagine esančių kultūros paveldo objektų, gidas supažindina su jų atsiradimo istorija bei kultūrine verte. Savivaldybės manymu, tokių maršrutų kūrimas skatina Lietuvos gyventojus domėtis paveldosauga.

► Kaltanėnų dvaro svirnas

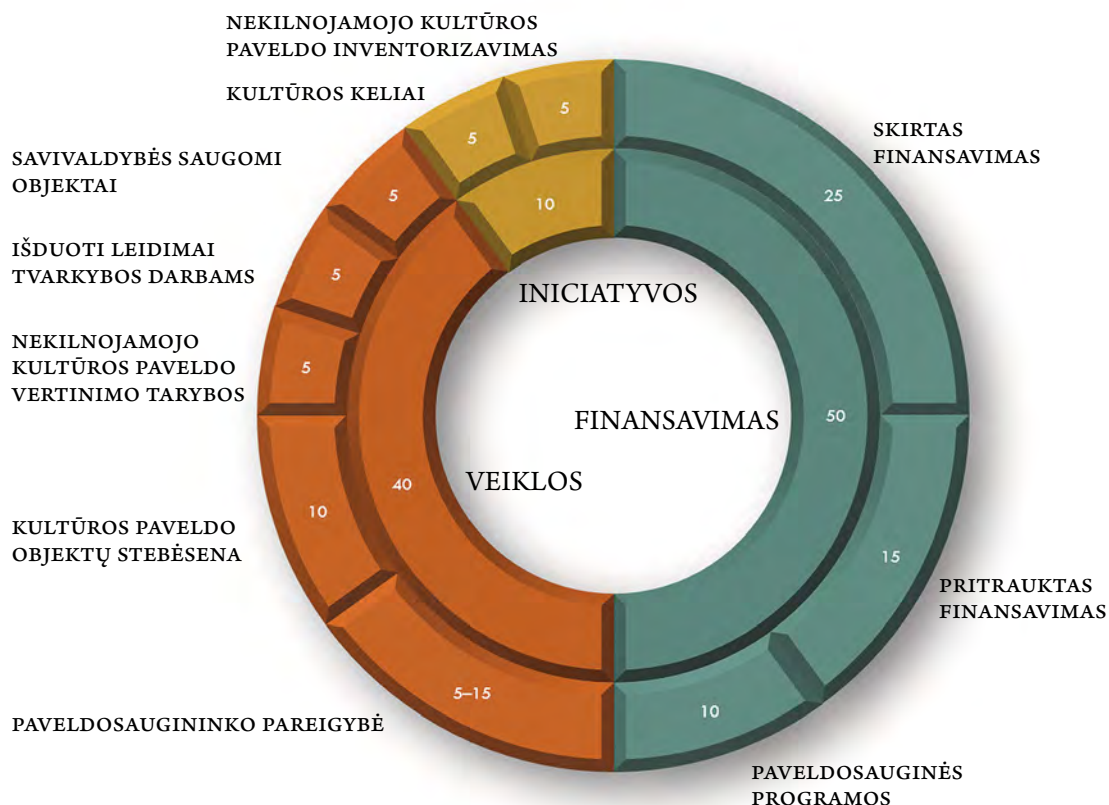

**2023 M. TYRIMAS –
„SAVIVALDYBIŲ
PAVELDOSAUGINIS
INDEKSAS“**

Paveldo komisija, siekdama nustatyti faktiniais duomenimis paremtą „paveldosauginės kultūros“ lygį atskirose savivaldybėse, nusprendė sudaryti Savivaldybių paveldosauginį indeksą, atsižvelgiant į įvairius rodiklius: finansinius, privalomų veiklų ir rodomų iniciatyvų vertinimo. Šiuo indeksu siekiama objektyviai nustatyti savivaldybių požiūrį į kultūros paveldą. Indeksas tai matematinė vertinamų rodiklių išraiška, kuri atspindi kiekvienos savivaldybės paveldosauginę situaciją.

Vertinant paveldosauginę situaciją savivaldybėse sukurta kaupiamoji kriterijų sistema, apimanti finansavimo kultūros paveldui, įvairių savivaldybėse vykdomų veiklų ir iniciatyvų vertinimą. Apskaičiuojant Savivaldybių paveldosauginį indeksą finansavimas sudaro 50 proc., vykdomos veiklos – 40 proc., o įgyvendinamos iniciatyvos – 10 proc. kaupiamosios vertės. Minėti vertinimo rodikliai analizuoti smulkiau.

Savivaldybių paveldosauginio indekso sudedamosios dalys

Savivaldybių paveldosauginis indeksas padėjo įvertinti kultūros paveldo apsaugos situaciją savivaldybėse: savivaldybių skiriamą ir pritraukiamą finansavimą, savivaldybių administracijų ir privačių asmenų vykdomas veiklas ir iniciatyvas. Rodiklių įvairovė ir Savivaldybių paveldosauginiu indeksu norima pabrėžti, kad už kultūros paveldo apsaugos situaciją kiekvienoje savivaldybėje yra atsakingi visi subjektai: savivaldybės meras su komanda, kultūros organizacijos, kultūros paveldo objektų valdytojai ir vietos gyventojai. Rodantys paveldosaugines iniciatyvas gyventojai turi turėti galimybių gauti metodinę ir finansinę pagalbą iš savivaldybės, o savivaldybė turi skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti kultūros paveldo apsaugoje bei imtis lyderystės, skiriant reikiamą finansavimą kultūros paveldui.

Susumavus visų rodiklių reikšmes nustatyta, kad daugiausia balų surinko trys didžiosios savivaldybės: Klaipėdos m. (83,38), Vilniaus m. (80,61), Kauno m. (79,85). Daugiau nei pusė savivaldybių surinko vos trečdalį ar mažiau galimų balų. Tai rodo didelę atotrūkį tarp kelių lyderiaujančių savivaldybių ir likusios Lietuvos. Žemiausias Savivaldybių paveldosauginio indekso vietas užima Kazlų Rūdos ir Lazdijų r. savivaldybės. Jose paveldosaugininko funkcijas vykdančiams specialistams šios pareigos priskirtos 0,1 ir 0,3 etato. Šiose savivaldybėse kultūros paveldui 2022 m. skirta vos po kiek daugiau nei 5 tūkst. eurų kai kurių kultūros paveldo objektų teritorijų šienavimui. Jonavos r. savivaldybė (58 vieta) 2022 m. neturėjo paveldosaugininko, nes nepavyko rasti specialisto.

Svarbu suprasti, kad Savivaldybių paveldosauginio indekso balas – tai ne baudos balas, o galimybės balas. Galimybės pamatyti savo stipriąsias puses arba lengviau identifikuoti kryptis, į kurias reikėtų investuoti žmogiškuosius ir finansinius resursus, kad būtų gerinama „paveldosauginė kultūra“ savivaldybėje. Aukšta „paveldosauginė kultūra“ gali prisidėti prie stipresnių bendruomenių, didesnio pasitikėjimo valstybe ir savivaldybe, pilietiškumo puoselėjimo ir ekonominių rezultatų, pritraukti turistus ar paskatinti gyventojus likti ir kurti gyvenimą savo gimtoje savivaldybėje.

Pagrindinis siekis, kad Savivaldybių paveldosauginis indeksas būtų aktualus savivaldybėms ir galėtų nurodyti skirtumus, lyginant savivaldybes tarpusavyje, bei identifikuoti stipriąsias ir silpnąsias paveldosaugos sritis savivaldybėse. Dabartinio savivaldybių „paveldosauginės kultūros“ lygio nustatymas, įvertinimas ir tolimesnis skatinimas gali tapti svarbiu padrąsinimu, kuris gali paspartinti teigiamus kultūros paveldo apsaugos procesus savivaldybėse. Tikimasi, kad sudarius Savivaldybių paveldosauginį indeksą bus sukurta sveika konkurencija tarp savivaldybių, skatinamos jų paveldo apsaugos iniciatyvos ir plečiama „paveldosauginė kultūra“ savivaldybėse.

**2024 M. TYRIMAS –
„ALYTAUS
APSKRITIES
SAVIVALDYBIŲ
PAVELDOSAUGINĖS
SITUACIJOS
VERTINIMAS“.**

Paveldo komisija planuodama atnaujinti Savivaldybių paveldosauginį indeksą ir daugiau dėmesio skirti kokybiniam savivaldybių paveldosauginės situacijos vertinimui, įvykdė bandomąjį projektą Alytaus apskrities savivaldybėse: organizavo susitikimus su vietos paveldosaugininkais ir suinteresuotomis bendruomenėmis, kasmetinės apklausos ir tikslinio anketavimo metodu surinktos informacijos pagrindu vykdė diskusijas, lankė kultūros paveldo objektus.

Vertinant Alytaus apskrities kultūros paveldo ypatybes, galima sakyti, kad regionas išsiskiria mediniu etnografinių kaimų ir istorinių miestelių paveldu, tačiau kiekviena regiono savivaldybė pasižymi savitais kultūros paveldo objektais, kurie atspindi vietos istoriją, architektūrines ir etnografines tradicijas.

Dideliu kultūriniu potencialu ir kultūros paveldo objektų gausa bei įvairove išsiskiria Varėnos r. savivaldybė. Pietų Lietuvoje įsikūręs rajonas yra ypač turtingas savo paveldu – čia susilieja įvairių tautų ir kultūrų istorija, palikusi ryškius pėdsakus kraštovaizdyje, architektūroje ir tradicijose. Rajone daug išlikusių tradicinių medinių sodybų ir ūkinių statinių, kurie yra dzūkiško architektūros stiliaus pavyzdys, yra daug archeologinių objektų, partizaninio pasipriešinimo

► Aštriosios Kirsnos
dvaro sodyba

► Raižių mečetė

vieta, su Mikalojaus Konstantino Čiurlionio atminimu susijusių ženklų. Druskininkų savivaldybė gali pasigirti istoriniam kurortui būdingais pastatais, o Alytaus miestas, nors per savo ilgą ir nelengvą istoriją praradęs daug paveldo, išlaikė ir puoselėja žydiškos istorijos palikimą, miesto kultūriniame kraštovaizdyje išsiskiriančius piliakalnius. Lazdijų r. savivaldybėje daug partizanų kovos ir žūties vietų, o Alytaus rajonas didžiuojasi sakraliniu ir archeologiniu paveldu.

Kai kuriose Alytaus apskrities savivaldybėse pastebimos pozityvios tendencijos, pvz., privačios iniciatyvos Lazdijų r. esančiame Aštriosios Kirsnos dvare ar aktyvios veiklos Varėnos r. esančioje Merkinėje, tačiau apskritai yra nemažai problemų, ypač susijusių su bendra(darbia)vimo ir resursų trūkumu. Vienas svarbiausių aspektų – vietos savivaldybės ir bendruomenės dažnai neturi pakankamų žinių ir priemonių tinkamai rūpintis kultūros paveldu. Neretai kyla problemų bendraujant su privačių kultūros paveldo objektų savininkais, kurie kartais neturi informacijos ar noro įsitraukti į paveldo apsaugos procesus.

Vykdytas tyrimas atskleidė, kad bendruomenės ar asmenys, rodantys iniciatyvumą ir gaunantys finansinę ir metodinę pagalbą, gali pasiekti reikšmingų rezultatų, pvz., Raižių mečetės atvejis Alytaus r. ar Merkinės muziejaus Varėnos r. Jei bendruomenės ar atskiri asmenys aktyviai dirbs norėdami išsaugoti paveldą, yra tikimybė, kad prie vykdomų projektų finansiškai pagal galimybes prisidės savivaldybės. Tačiau daugeliu atvejų bendruomenėms trūksta tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių. Savivaldybėms reikėtų aktyviau įtraukti vietos bendruomenes į paveldo išsaugojimo veiklas, nes tik bendradarbiaujant

► Istorinis Vazos namas
Merkinėje

galima užtikrinti ilgalaikę kultūros paveldo apsaugą. Šiuo atveju, prie kultūros paveldo objektų priežiūros ir išsaugojimo galėtų prisidėti savivaldybėse kuriamos paveldotvarkos programos, kurios leistų savivaldybėms finansiškai prisidėti prie privačių kultūros paveldo objektų tvarkybos. Labai svarbus yra bendruomenių švietimas ir supažindinimas su reikalingomis paveldosauginėmis procedūromis, pvz., inventorizavimo procesu. Savivaldybės gali ne tik skirti ir pritraukti finansavimą iš kitų šaltinių, pvz., Europos Sąjungos programų, bet ir vykdyti mokomuosius seminarus paveldo objektų valdytojams. Žinoma, tam yra reikalingas bendras supratimas, kuo svarbus yra savivaldybėje esantis kultūros paveldas ir noras stiprinti vietos paveldosauginę kultūrą. Paveldo komisija susipažinusi su regiono paveldotvarkos pavyzdžiais, gali daryti išvadą, kad vienas sėkmingas pavyzdys skatina toliau dirbti – vienas sutvarkytas ir įveiklintas objektas ar kompleksas skatina kurti ambicingus ateities planus.

Tyrimas ir išvažiuojamieji posėdžiai Alytaus apskrities savivaldybėse parodė, kad paveldosauginės bendrakūros modelis, kuriame dalyvauja įvairios suinteresuotos šalys – nuo vietos bendruomenių iki valstybinių ir tarptautinių organizacijų – leidžia užtikrinti visapusišką ir tvarų kultūros paveldo išsaugojimą. Skirtingų sektorių ir institucijų bendradarbiavimas suteikia galimybę įtraukti įvairius interesus ir išteklius, padedančius spręsti praktinius ir teorinius paveldo apsaugos iššūkius. Toks modelis užtikrina, kad paveldas būtų saugomas ne tik formaliu materialiniu, bet ir socialiniu, ekonominiu bei kultūriniu lygmenimis.

Apibendrinant tyrimo išvadas galima teigti, kad iniciatyvumas, kompetencija ir ilgalaikė vizija, bendrakūra ir efektyvus rezultato išnaudojimas – tai pagrindiniai principai, kurie apibūdina sėkmingas paveldosaugos strategijas, projektus ar bet kurią kitą veiklą, kuria yra siekiama tvaraus ir ilgalaikio poveikio. Visi šie principai yra glaudžiai susiję ir papildoma vienas kitą. Tai padeda sukurti subalansuotą ir tvarų požiūrį į paveldosaugą: yra ne tik išsaugomos vertybės, bet ir prisidedama prie bendruomenės gerovės, vietovės ekonominio vystymosi ir kultūrinio tapatumo stiprinimo.

► Alytaus sinagoga

PARENGĖ:

ARTŪRAS STEPANOVIČ

► Freskos fragmentas
Paveldo komisijos patalpose.
Ilonos Kukėnės nuotrauka

**„PAVELDO DNR“:
PIRMIEJI LIETUVOS
KULTŪROS PAVELDO
APDOVANOJIMAI**

PAVELDO DNR

- receptas -

JUMS REIKĖS:

ŽMOGAUS

VERTYBIŲ

PRAEITIS

GAMINIMO
BŪDAS:

VISKĄ SUDEDAME
Į PUODĄ IR IŠMAIŠOME!

2023 m. Lietuvos paveldosaugos istorijoje buvo išskirtiniai – pirmą kartą įteikti Paveldo komisijos apdovanojimai „Paveldo DNR“. Tai unikalūs apdovanojimai Lietuvoje, skirti pagerbti žmones, jų tvarkomus kultūros paveldo objektus ir iniciatyvas, kurios prisideda prie Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo.

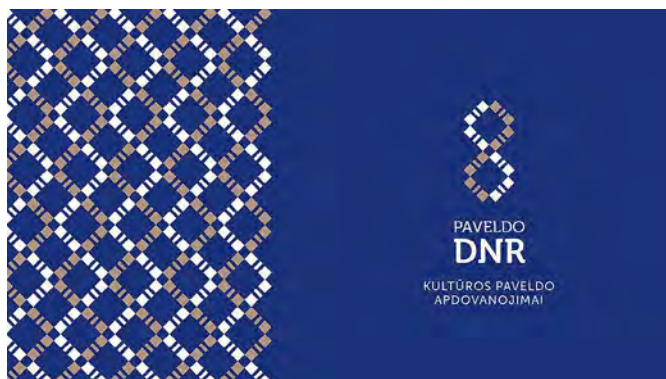
APDOVANOJIMŲ REIKŠMĖ IR IDĖJA

Paveldas – tai dovana iš praeities, išteklius dabarčiai ir ateičiai. Tai nėra problema, kurią reikia spręsti, o galimybė, įkvėpianti bendrakūros principu atgaivinti, puoselėti ir pritaikyti jį šiandienos poreikiams. Lietuva išsiskiria savo unikaliu kultūros paveldu – resursais, kurie suteikia mūsų šaliai išskirtines konkurencines galimybes, nes paveldas, kaip niekas kitas, neperkeliamas į kitą vietą ar erdvę.

Paveldo komisija nuo 1997 m. renka informaciją apie kultūros paveldo situaciją kiekvienoje Lietuvos savivaldybėje. Įvairūs tyrimai parodė tiesioginį ryšį tarp rūpesčio paveldu ir teigiamų ekonominių bei socialinių rodiklių. Todėl labai svarbu dalintis geraisiais pavyzdžiais, kurie įkvėpia į paveldą žvelgti ne kaip į daugybę draudimų, o kaip į unikalią galimybę, kuriančią pridėtinę vertę.

Siekdama atkreipti dėmesį į žmones, kurie dažnai tyliai, be didelio visuomenės dėmesio, dirba stengdamiesi išsaugoti ir pritaikyti kultūros paveldą visuomenės poreikiams, Paveldo komisija inicijavo „Paveldo DNR“ apdovanojimus. Šis apdovanojimas gali būti įteiktas ne tik profesionalams, bet ir asmenims, kuriems rūpi paveldosauga ir kuriems svarbus kultūros paveldo išsaugojimas. Šių apdovanojimų tikslas ne tik padėkoti apdovanojimų laureatams už jų darbą, bet ir skatinti visuomenę atkreipti dėmesį į paveldosaugos svarbą, įkvėpti naujas iniciatyvas ir stiprinti bendruomenių įsitraukimą, siekiant išsaugoti kultūros paveldą. Ypatingas dėmesys skiriamas gerųjų pavyzdžių sklaidai, nes paveldosaugoje dažnai trūksta teigiamų istorijų, kurios paskatintų pradėti naujus projektus.

Apdovanojimai „Paveldo DNR“, skiriami už kultūros paveldo puoselėjimą, yra pirmieji Lietuvoje. Apie šių apdovanojimų poreikį buvo kalbama anksčiau, o brandi idėja buvo įgyvendinta 2023 m.

EIGA IR ATRANKOS KRITERIJAI

„Paveldo DNR“ apdovanojimai buvo rengiami pirmą kartą, todėl reikėjo parengti nuostatus, teisinę bazę, nustatyti vertinimo kriterijus ir sudaryti vertinimo komisiją. Vertinimo komisiją sudarė Paveldo komisijos pirmininkas, du Paveldo komisijos nariai ir du Paveldo komisijos administracijos darbuotojai. Vertinimo komisija, prieš atlikdama vertinimą, patvirtino vertinimo kriterijus. Nominacijų vertybiniai-ekspertiški kriterijai skyrėsi priklausomai nuo nominacijų kategorijos.

Objektai vertinami pagal šiuos atrankos kriterijus:

autentiškumą / autentiškumo išlaikymą, įveiklinimą, tvarumą / darnumą, iniciatyvą, funkcionalumą, objekto gyvybingumą atlikus atnaujinimo darbus, funkcijos autentiškumą / tinkamumą, ryšį su vietos bendruomene, atvirumą visuomenei, žinomumą (edukacinį / sąmoningumo kėlimo poveikį).

Asmenybės vertinamos pagal šiuos kriterijus:

nuoseklumą, novatoriškumą, įkvėpimą, aktyvumą, poveikį, iniciatyvą, ilgalaikį poveikį / įdirbį (veiklos tvarumą).

Darbai vertinami pagal šiuos kriterijus:

paveikumą / poveikį, tęstinumą, įkvėpimą, išliekamąją vertę, bendruomeniškumą, socialinį jautrumą, inovatyvumą / naujas technologijas, švietimą, sąmoningumo ugdymą.

Paskelbus kvietimą teikti nominantus „Paveldo DNR“ apdovanojimams, Paveldo komisija daug bendravo su savivaldybių atstovais, bendruomenėmis. Žinia apie pirmą kartą organizuojamus apdovanojimus buvo skelbiama žiniasklaidoje. Siūlyti kandidatus galėjo Lietuvos savivaldybės ir gyventojai, Kultūros ministerija, Departamento teritoriniai skyriai.

Paveldo komisijos organizuojami apdovanojimai „Paveldo DNR“ sulaukė daugybės siūlomų nominantų iš visos Lietuvos. Atranka į „Paveldo DNR“ apdovanojimus vyko keliais etapais, siekiant užtikrinti objektyvumą ir kuo platesnę dalyvių auditoriją. Iš viso buvo gautos net 102 paraiškos, o iš jų vertinimo komisija toliau svarstė 11 paveldo objektų, 11 asmenybių ir 16 iniciatyvų bei darbų.

Apdovanojimai buvo suskirstyti į tris pagrindines kategorijas:

Asmenybės –

žmonės, kurių ilgametis darbas, iniciatyvos ar pasiekimai reikšmingai prisidėjo prie paveldo išsaugojimo ir populiarinimo.

Objektai –

geriausiai restauruoti ir išsaugoti kultūros paveldo objektai, turintys didelę istorinę ir architektūrinę vertę.

Iniciatyvos –

projektai, kurie paskatino visuomenės atstovus domėtis paveldosauga, prisidėti prie objektų įveiklinimo ir paveldosaugos populiarinimo.

Vertinimo komisija peržiūrėjo visus kiekvienos nominacijų kategorijos pasiūlymus, o vėliau atrinko po tris kiekvienos kategorijos nominantus. Nustatyti atrankos kriterijai yra tokie, kad būtų vertinama estetinė ir istorinė objektų vertė, poveikis bendruomenei, tęstinumas, inovatyvumas ir edukacinė reikšmė. Laureatus išrinko Paveldo komisija, remdamasi vertinimo komisijos pastebėjimais ir diskusijų metu išsakytais argumentais.

PASIRUOŠIMAS „PAVELDO DNR“ APDOVANOJIMAMS. PAVELDO KOMISIJOS VIZITAI

Vizitas Klaipėdoje ir Neringoje

Minint tarptautinę paminklų ir paminklinių vietovių dieną, 2023 m. balandžio 18-ąją, Paveldo komisijos administracija lankėsi Klaipėdoje ir Neringoje. Dvi dienas trukusio darbo vizito metu Paveldo komisijos atstovai dalyvavo Departamento organizuotoje konferencijoje Klaipėdoje. Laisvu metu Paveldo komisijos atstovai Klaipėdos miesto ir Neringos savivaldybių kvietimu apžiūrėjo objektus, kurie nominuoti „Paveldo DNR“ apdovanojimams. Buvo apžiūrėtas į anti-kvarinių automobilių muziejų pertvarkomas Dujų fabrikas Klaipėdoje, vilų kvartalas Juodkrantėje, kur apžiūrėtos vilos „Loebel“, „Maria“ ir „Villa Monbijou“.

► Paveldo komisijos administracijos
darbo vizitas Neringoje

Nuo Žeimių dvaro Jonavos rajone iki Jakiškių dvaro šalia Joniškio

Paveldo komisija 2023 m. rugpjūčio 30 d. dalyvavo išvažiuojamajame posėdyje, kurio metu vyko susitikimas su Jonavos r. savivaldybės atstovais. Susitikimo metu aplankyti įvairūs paveldo objektai – nuo Žeimių dvaro Jonavos rajone iki Jakiškių dvaro šalia Joniškio.

Jonavos r. savivaldybėje vyko susitikimas su meru ir Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentu Mindaugu Sinevičiumi bei savivaldybės administracijos atstovais. Susitikime Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė pabrėžė Paveldo komisijos norą akcentuoti geruosius paveldosaugos pavyzdžius ir pristatė „Paveldo DNR“ iniciatyvą bei artėjančią apdovanojimų renginį.

Buvo aplankytas Žeimių dvaras Jonavos rajone. Čia gyvenantis restauratorius ir dvaro savininkas Domas Noreika pristatė savo originalią pastato konservavimo koncepciją, kuri remiasi pažangiais metodais ir naudojamomis dvare gaminamomis medžiagomis. Domas Noreika papasakojo apie atliktus darbus, bendradarbiavimą, ateities išbandymus ir savitą dvaro gyvenimo su gamta ir žmonėmis kasdienybę.

Joniškio rajone aplankytas Jakiškių dvaras, kurio savininkė Meilė Zaleckienė papasakojo savarankiškai vykdyto dvaro restauravimo istoriją, supažindino su išlikusiais autentiškais pastato elementais. Į susitikimą atvyko Joniškio r. savivaldybės meras Vitalijus Gailius, savivaldybės, Departamento Šiaulių teritorinio skyriaus, Joniškio istorijos ir kultūros muziejaus atstovai.

► Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Jonavos r. savivaldybėje

- Paveldo komisijos išvažiuojamasis posėdis Žeimių dvare
- Raubonių vandens malūne-karšykloje-verpykloje

- Jakiškių dvare
- Pumpėnų vėjo malūne

Pasvalio rajone buvo aplankytas Raubonių vandens malūnas-karšykla-verpykla, o Pumpėnuose – tvarkomas malūnas. Su Raubonių vandens malūno-karšyklos-verpyklos istorija ir šiandienine veikla Paveldo komisijos atstovus supažindino Vaidotas Gikys, gyvai pademonstravęs, kaip veikia malūno įrengimai ir kaip vyksta vilnos siūlų gamyba. Gintarė Gikienė svečiams parodė veltinių gamybos techniką ir originalią vilnos pirtį. Susitikime dalyvavo Pasvalio r. savivaldybės meras Gintautas Gegužinskas, savivaldybės ir Departamento Panevėžio–Utenos teritorinio skyriaus atstovai.

Kitą Pasvalio rajono objektą – šiuo metu tvarkomą Pumpėnų malūną ir jo istoriją pristatė Arminas Vareika, kuris kartu su broliu Martynu inicijavo malūno tvarkybos projektą, tapusį Pumpėnų atgimimo simboliu. Arminas Vareika su broliu įsigijo ir planuoja atgaivinti dar kelis Pumpėnų žydų istoriją atskleidžiančius pastatus.

DISKUSIJA „SAVIVALDYBĖS, BENDRUOMENĖS IR PAVELDAI: PATIRTYS IR LŪKESČIAI“

2023 m. rugsėjo 26 d. Prezidentūroje įvyko Paveldo komisijos organizuojamų apdovanojimų „Paveldo DNR“ pristatymas ir diskusija, kurioje dalyvavo savivaldybių, bendruomenių ir paveldo politikos formuotojų atstovai. Surengta išankstinė nominantų peržiūra, po kurios vyko diskusija „Savivaldybės, bendruomenės ir paveldas: patirtys ir lūkesčiai“. Diskusijos dalyviai keitėsi mintimis, kuris veikėjas – bendruomenė, savivaldybė ar valstybė – yra kertinis veikėjas paveldosaugoje, kodėl savivaldybėse yra toks skirtingas požiūris į paveldą, kokio paskatinimo reikia bendruomenėms, kad jos aktyviau įsitrauktų į veiklą, susijusią su kultūros paveldo apsauga, rūpintųsi šalia esančio paveldo objektų atgaivinimu, aptarta švietimo mokyklose svarba, būtini įstatymų pakeitimai.

Diskusijoje dalyvavo Kultūros ministerijos Kultūros paveldo politikos grupės patarėja Sigita Bugenienė, Vilniaus miesto vyriausiojo architekto patarėja Laura Kairienė, Mažeikių r. savivaldybės paveldosaugininkė ir simpoziumo „Versmės“ organizatorė Rūta Končiutė-Mačiulienė, „Paveldo DNR“ apdovanojimų nominantas, Raubonių malūno Pasvalio rajone atstovas Vaidotas Gikys ir Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė. Diskusiją moderavo Paveldo komisijos narys doc. dr. Salvijus Kulevičius.

► Diskusija „Savivaldybės, bendruomenės ir paveldas patirtys ir lūkesčiai“

„PAVELDO DNR“ NOMINANTAI

Kategorija „OBJEKTAI“

Kurnėnų mokykla

1936 m. išleistame „Lietuvos Aido“ numeryje buvo rašoma: „Kurnėnų mokykla it bažnyčia su bokštu. Vietos gyventojams atrodo savotiška ir neįprasta jų akiai, bet ji yra prabangiška, gerai įrengta, su visais patogumais. Didžiulė gimnastikos salė, erdvios klasės, patogūs mokytojams butai ir kambariai, vonios, vandentiekis daro šią mokyklą vienintelę Lietuvoje.“ Skamba neįtikėtina, bet beveik visos statybinės medžiagos Kurnėnų mokyklai, išskyrus plytas ir čerpes, pirktas Lietuvoje, buvo atgabentos iš Čikagos: per Niujorko uostą plukdomos į Klaipėdą, vėliau geležinkeliu pasiekdavo Alytų, o iš ten – arkliais kinkytais vežimais į Kurnėnus. Beveik visas mokyklos statybos išlaidas finansavo JAV apsigyvenęs ir sėkmingą smilkalų verslą turintis kurnėniškis Laurynas Radziukynas, skyręs pastatui 160 tūkst. litų. Mokyklos bokštelį papuošė Vytis, o šalia buvo pastatyta amerikietiška vėjo jėgainė. Mokykla pradėjo veikti 1936 m. spalį. Tuo metu Kurnėnų mokykla buvo visoje Lietuvoje moderniausiai įrengta. 2019 m. jau nedirbanti ir pradėjusi nykusi Kurnėnų pagrindinė

► Kurnėnų Lauryno
Radziukyno mokykla

mokykla Alytaus r. savivaldybės pastangomis buvo pradėta tvarkyti. Visų darbų metu buvo siekiama išsaugoti autentiškas detales, kurių šiame pastate labai daug: santechnika, ketaus radiatoriai, koklinės krosnys, sienų dekorų fragmentai, langai ir durys, parketas ir grindų lentos, stacionarus baldai, autentiški mokykliniai suolai ir įspūdingo dydžio klasių lentos iš skalūno. Naujai pagaminti tik tie elementai ir detalės, kurių buvo neįmanoma restauruoti. 2020 m. gerokai atsinaujinusi Kurnėnų mokykla vėl atvėrė duris – pritaikyta kultūrinėms ir kultūrinio turizmo veikloms.

OBJEKTAS

Atlikti tvarkybos darbai: remontas, restauravimas, konservavimas, avarinės grėsmės pašalinimas. Tvarkybos darbai pradėti 2019 m. birželio 21 d., darbai baigti ir priimti 2020 m. spalio 28 d. Išsaugota labai daug autentiškų objekto elementų. Objekto vertė – architektūrinė ir istorinė. Objektas svarbus kaip modernus tarpukario švietimo architektūros statinys ir kaip įsimintinas mecenatystės bei pilietinio angažuotumo pavyzdys. Pasiektas rezultatas – labai profesionaliai restauruoti ne tik pavieniai unikalūs elementai, bet išsaugota mokyklos architektūrinė raiška. Restauruojant retai kada pavyksta taip gerai atskleisti objekto *genius loci*, o šiuo atveju tai pavyko labai puikiai, tvarkybos darbai gali būti laikomi tikra sėkmės istorija. Restauruota mokykla pritaikyta švietimo, kultūrinėms ir kultūrinio turizmo veikloms.

ĮVEIKLINIMAS

Planuojama vykdyti švietimo, kultūros ir kultūrinio turizmo veiklas.

FINANSAVIMAS

Alytaus r. savivaldybė, įgyvendindama 4 projektus, atliko darbų už 1 295 740,77 eurų. Mokyklos pritaikymo kultūrinėms, turistinėms reikmėms lėšų skyrė Kultūros ministerija.

Aleksandros Iljinienės namas

Tai vienas išskirtiniausių Kauno pastatų, žinomas net tiems, kas mažai domisi modernizmo architektūra. Šio namo apvalaus, dviejų metrų skersmens lango neįmanoma nepastebėti einant K. Donelaičio gatve. 1933 m. pagal architekto Arno Funko projektą pastatytame name apsigyveno Iljinų šeima. Pokario metu name gyveno ne jo savininkai, o kūrėsi įvairios įstaigos, kurios nė karto pastato nepertvarkė. Todėl architekto Arno Funko kūrinys yra išsaugotas su daugeliu autentiškų detalių. Kai verslininkas Zigmantas Dargevičius įsigijo šį namą, pastatas buvo avarinės būklės. Buvo atlikti namo tvarkybos darbai, sutvarkyti namo vidus ir išorė. Buvo preciziškai išlaikytos eksterjero ir interjero detalės bei proporcijos, atkurtos stumdomos pertvaros, restauruotos Afrikos

► Aleksandros Iljinienės namas.
Vilensija, CC BY-SA 3.0,
via Wikimedia Commons nuotrauka

juodmedžiu aptrauktos durys, atnaujintos autentiškos durų rankenos, parketas. Labai svarbu, kad šis pastatas yra atviras visuomenei ir kiekvienas, norintis pamatyti, kaip gyveno Iljinų šeima, gali sudalyvauti ekskursijoje.

OBJEKTAS

1933 m. pastatas pastatytas pagal architekto Arno Funko projektą. Namo antrame aukšte apsigyveno Iljinų šeima, o du pirmojo aukšto butus nuomojo. 1941 m. sausio mėn. sovietų valdžia namą nacionalizavo. Sovietmečiu name buvo įsikūrusios įvairios įstaigos: Laisvanoriškos pagalbos armijai, aviacijai ir laivynui draugijos Kauno skyrius, vėliau – Priešgaisrinės apsaugos tarnyba. Namas nei karto nebuvo pertvarkytas, todėl jame išsaugota daug autentiškų detalių. 2018 m. pastatas renovuotas. Preciziškai išlaikytos eksterjero ir interjero detalės bei proporcijos. Po renovacijos pilkas pastatas buvo nudažytas balta spalva, o interjeras pasižymi unikaliu XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmečiais vyravusiu *art deco* stiliumi. Tai vienas žymiausių, ryškiausių ir išskirtinių tarpukario modernizmo pastatų ne tik Kaune, bet ir Lietuvoje, įtrauktas į Europos paveldo sąrašą.

ĮVEIKLINIMAS

Pirmame aukšte po renovacijos įrengti du nuomojami butai, antrame aukšte įsikūrė interjero dizainerių biuras, jo patalpas galima apžiūrėti.

FINANSAVIMAS

Verslininko Zigmanto Dargevičiaus privačios lėšos.

Medinės miesto architektūros muziejus

Užupyje stovintis Medinės miesto architektūros muziejus – unikalus Vilniaus istorinės medinės architektūros pavyzdys. Šiuo metu namas atrodo puošniai, yra sutvarkytas, tačiau ilgus metus stovėjo visiškai apleistas, prieš pradėdant tvarkyti šį pastatą jis buvo avarinės būklės. 2019 m. Vilniaus m. savivaldybė priėmė sprendimą pastate įkurti Medinės miesto architektūros muziejų. Restauravimo metu specialistai siekė kiek įmanoma išlaikyti pastato autentiškumą: buvo išsaugota 80 proc. išorės dekorų detalių ir 70 proc. autentiškų sienų ir konstrukcijų. Interjero sienų puošyba išsaugota, konservuota ir iš dalies restauruota remiantis polichromijos tyrimais. Siekiant sumažinti naujų medžiagų naudojimą, neišlikę pastato elementai buvo pakeisti detalėmis iš kitų nugriautų medinių pastatų. Restauravimo darbus atliko skirtingų specialistų komandos: medžio meistrai, restauratoriai ir polichromijos tyrėjai. Medinės miesto architektūros muziejuje įrengta ekspozicija, kurioje parodoma istorinė, šiuolaikinė ir ateities medinė miesto architektūra, medinė architektūra pristatoma kaip integrali tvaraus ir draugiško aplinkai miesto dalis. Muziejuje įkurtas konsultacijų centras, skirtas padėti Vilniaus medinių namų savininkams ir gyventojams pastatų priežiūros ir išsaugojimo klausimais, skatinant juos pasirinkti tvarius

► Vilniaus miesto muziejaus
Medinės architektūros centras.
Norbert Tukaj nuotrauka

► Vilniaus miesto muziejaus
Medinės architektūros centras.
Aušros Lekauskaitės nuotrauka

ir istoriškai svarbius priežiūros būdus. Konsultacijų centras yra suteikęs pagalbą daugiau nei 100 gyventojų dėl medinių namų priežiūros ir restauravimo. Muziejuje taip pat yra įkurta dirbtuvių erdvė, skirta vilniečių medinių namų elementų restauravimui. Medinės miesto architektūros muziejus šiemet pateko į Europos paveldo apdovanojimų laureatų sąrašą!

OBJEKTAS

Pastatas Polocko g. 52, Vilniuje ir jame įsikūręs Medinės miesto architektūros muziejus, www.mmam.lt

ĮVEIKLINIMAS

Medinės miesto architektūros muziejus yra Vilniaus memorialinių muziejų direkcijos padalinys. Tai unikalus muziejus, pristatantis Vilniaus medinės architektūros paveldą, supažindinantis su istorine ir šiuolaikine, ekologiška, tvaria medine miestų architektūra. Ekspozicijoje atskleidžiamas skirtingų profesijų, dirbančių su medine architektūra, darbo savitumas bei medinių pastatų statymo technologijos ir metodai. Mažieji muziejaus lankytojai kviečiami medinę architektūrą pažinti pasitelkiant lytėjimą, garsą, uoslę ir kūrybiškumą.

FINANSAVIMAS

Pastato restauravimo projekto bendra vertė – apie 1,2 mln. eurų. Projektas finansuotas Vilniaus m. savivaldybės ir Europos Sąjungos fondų lėšomis.

Kategorija „ASMENYBĖS“

Dominykas Chlebinkas /Vila „Loebel“

Dominyko Chlebinko ryšys su Neringa nepaprastas – nuo vaikystės čia leido vasaras, o į Juodkrantę jis sugrįžo kaip į žmonos Ingos tėviškę. Prieš pradėdamas restauruoti vilą „Loebel“, Dominykas Chlebinkas turėjo patirties atnaujinant medinės kurorto vilas, tačiau šis pastatas buvo kitoks. Tai viena pirmųjų vilų istoriniame Juodkrantės vilų kvartale, pastatyta 1885 m. Po privatizacijos pastatas sunyko – namas neturėjo elektros, vandentiekio, kanalizacijos, o dauguma rangovų siūlė vilą tiesiog nugriauti ir vietoj jos pastatyti naują. Tačiau Dominykas Chlebinkas nusprendė kitaip. Beveik 20 cm vilos buvo susmegę į žemę, tačiau vila buvo pakelta, nagingi dailidės atkūrė azūrinį fasadą, autentiškus medinius sujungimus ir mazgus. Galiausiai pavyko pašalinti septynis dažų sluoksnius ir rasti autentišką marių melsvumo spalvą, kuria vila „Loebel“ yra nudažyta ir šiandien. Įdomus faktas, kad atlikus rekonstrukcijos darbus vilos plotas, kaip įprasta,

► Vila „Loebel“

ne padidėjo, o sumažėjo. Dominykas Chlebinskas pats rūpinosi, kad į KVR būtų įrašytos papildomos vertingosios objekto savybės. Vadinasi, objektas bus saugomas ir ateityje. Tai ypatinga vienos seniausių vilų Juodkrantėje atkūrimo istorija, kurios rezultatu galima įsitikinti patiems – vila atvira visiems poilsiautojams.

Dominykas Chlebinskas – aktyvus bendruomenės narys, kuris kartu su žmona Inga Gaižauskaite puoselėja Kuršių nerijos senosios architektūros atminimą: restauravo dvi XX a. pradžios Vilas – vilą „Marija“ ir vilą „Bein“; vila „Loabel“ – unikali ir viena pirmųjų vilų istoriniame Juodkrantės vilų kvartale. Pakeltas apie 20 cm į žemę susmėgęs pastatas. Pagal ikonografinę medžiagą atkurtas rytinio fasado balkono ažūras, išsaugoti ir restauruoti visi dekoratyviniai pjaustyti sijų, kraigo, frontonų elementai ir dalys. Visa tai įvertinta ir įtraukta į KVR.

INICIATYVA

Iniciatorius Dominykas Chlebinskas.

ĮVEIKLINIMAS

Pritaikytas privačiam poilsui.

FINANSAVIMAS

Asmeninės savininko Dominyko Chlebinsko ir Lietuvos Respublikos lėšos.

**Broliai
Arminas ir
Martynas
Vareikos
/Pumpėnų
vėjo malūnas**

Pumpėnų vėjo malūnas – tai puikus sėkmingai įgyvendinto projekto pavyzdys, pakeitęs ne tik dviejų brolių, bet ir viso miestelio gyvenimą. Arminas ir Martynas Vareikos ėmėsi iniciatyvos sutvarkyti tarpukariu statytą gimtojo miestelio griūvantį ir labai apleistą malūną, kurio viduje jau augo beržai. Broliai surengė paramos akciją, kurios metu buvo galima įsigyti simbolines plytas. Akcijos metu broliai surinko 20 tūkst. eurų, kurių reikėjo tolesniam finansavimui gauti.

► Pumpėnų vėjo malūnas.
Armino Vareikos nuotrauka

Pumpėnų vėjo malūnas gražėja ir tapo įkvėpimu imtis kitų projektų – broliai Vareikos jau įsigijo ir planuoja sutvarkyti kelis pastatus, kuriuose vykdoma veikla leis susipažinti su Pumpėnų žydų istorija. Nors šis vėjo malūnas apdovanojimų metu dar neturėjo sparnų, tačiau jau tapo Pumpėnų atgimimo simboliu – tvarkomas paveldo objektas lyg atgaivino ir patį miestelį, kuriame kasmet vyksta daugiau renginių ir sulaukiama daugiau lankytojų.

OBJEKTAS

Pumpėnų vėjo malūnas – pagrindinis miestelio simbolis ir stipri sąsaja su miestelėnais.

INICIATYVA

VšĮ „Būk geresnis“ direktorius Arminas Vareika ir jo brolis Martynas Vareika. Idėjos bendraautorai, nusprendę sutvarkyti griūvantį pastatą, pradėjo ieškoti finansinės paramos kviesdami įsigyti simbolines plytas ir taip prisidėti prie objekto tvarkymo darbų. Inicatyva sulaukė susidomėjimo, per penkis mėnesius buvo surinkta reikiamą sumą – 20 tūkst. eurų. Surinkus šią sumą buvo galima pradėti tvarkyti dokumentus ir pateikti paraišką gauti finansavimą.

FINANSAVIMAS

Objektas buvo įrašytas į Paveldotvarkos programą, o 2022–2024 m. skirtas finansavimas tvarkyti šį objektą. Rangos darbų suma siekė apie 400 tūkst. eurų. Kultūros infrastruktūros centras teigė, kad broliai jau planuoja renovuoti ir kitą paveldo objektą.

**Karolis Banys
ir Petras
Gaidamavičius
/ Art Deco ir
Amsterdamo
mokyklos
muziejai**

Karolio Banio ir Petro Gaidamavičiaus susižavėjimas gimtojo Kauno tarpukario architektūra praėjo kelis etapus – iš pradžių tik grožėjėsi iš tolo, vėliau nusprendė patys įsigyti autentišką jos dalelę. Tačiau likimas (o gal apskresni pirkėjai) pačiupdavo parduodamus būstus iš po nosies, kurie vėliau tapdavo padalintais, perplanuotais ir autentiškumą praradusiais butais. Visgi atkaklumo vaikinams nestigo ir vieną dieną Karolis su Petru įsigijo savo svajonių namus Gedimino gatvėje, kuriuose planavo gyventi. Bet pamatę, kad butas puikiai išlaikęs lietuviško Art Deco elementus, nusprendė šiuo radiniu pasidalinti su visais – taip gimė iki smulkmenų apgalvotas ir po gabalėlį sukurtas Art Deco muziejus. Po to sekė antrasis autentiškas butas, šį sykį jau sau. Bet tik iki tol, kol buvo atkurtos autentiškos sienų spalvos ir išsiaiškinta unikalaus Lietuvoje Amsterdamo mokyklos architektūros stiliaus pastato istorija, kurioje

► Karolis Banys ir
Petras Gaidamavičius.
*Kultūros ministerijos/
Ilmės Vyšniauskaitės nuotrauka*

► Art Deco muziejus.
Karolio Banio ir Petro Gaidamavičiaus nuotrauka

išliko LGBTQ bendruomenės tarpukaryje, holokausto ir sovietmečio ženklai. Karoliui ir Petrai čia taip pat neteko gyventi. Šie muziejai ne tik atskleidžia gyvenimo estetiką ir pažangą Kaune prieš šimtą metų, bet ir siunčia stiprią antrinio panaudojimo, perdirbimo ir vartojimo mažinimo žinią. Beje, abu muziejai įkurti ir veikia nenaudojant jokių Lietuvos valstybės, Kauno m. savivaldybės ar Europos Sąjungos lėšų.

► Amsterdamos mokyklos muziejus.
Karolio Banio ir Petro Gaidamavičiaus nuotrauka

OBJEKTAS

Amsterdamos mokyklos muziejuje susipina Pirmosios Lietuvos Respublikos, holokausto, sovietmečio istorijos. Tai vienintelis Amsterdamos mokyklos architektūros stiliaus pastatas Lietuvoje. Jame išlaikytas autentiškas buto planas, durys, parketas, grindų plytelės, grindjuostės, ketaus kriauklė vonioje, šaltspintė virtuvės sienoje, koridoriaus sieninės spintos, atkurtos sienų spalvos, dekoruotos juostos. Autentiški Art Deco ir Bauhaus stiliaus baldai.

ĮVEIKLINIMAS

Veikia muziejus, vedamos ekskursijos.

FINANSAVIMAS

Privačios lėšos.

Kategorija „INICIATYVOS“

„Inovatorių slėnis“

► Basųjų Karmelitų vienuolynas.
Monikos Rinkevičiūtės nuotraukos

VšĮ „Inovatorių slėnis“ vizija – atvira erdvė gamtoje, kurioje susitinka istorija, kultūra, technologijos ir žmonės tam, kad gimtų socialinės inovacijos, keičiančios pasaulį. Ši idėja bus įgyvendinama Antalieptėje, Zarasų rajone. „Inovatorių slėnio“ komanda teigia, kad jie labai žavisi kultūros paveldu. Aki-vaizdas to įrodymas – Antalieptės Basųjų Karmelitų vienuolynas, virtęs kūrybos ir bendra gyvenimo erdve. Kiekvienais metais buvusiam vienuolyne apsilanko daugybė svečių ir vyksta daug renginių. Vienuolyno rūsyje yra įrengtos medžio dirbtuvės, o pirmame aukšte virtuvė, kuri pritaikyta atlikti kulinarinius eksperimentus. Pastate veikia socialinio verslo restoranėlis – gaminami senieji vienuolių valgiai ir pristatomi vienuolių papročiai. Aplink vienuolyną skraido jo teritorijoje gyvenančios bitės. „Inovatorių slėnio“ komanda planuoja atgaivinti dar vieną objektą – Kamariškių dvarą, kuris yra atokiai nuo gyvenvietės ir jame neveikia telefono ir interneto ryšys. Inovatoriai planuoja tai paversti privalumu – pritaikyti dvarą puoselėti lėto gyvenimo būdo filosofiją, o aplinkui esantį parką skirti biologinės įvairovės saugojimui. VšĮ „Inovatorių slėnis“ vadovas – Arūnas Survila.

► Kamariškių dvaras.

Monikos Rinkevičiūtės ir Viktorijos Roževič nuotraukos

INICIATYVA

Privati VšĮ „Inovatorių slėnis“ iniciatyva. Įstaiga vykdo ne vieną projektą, susijusį su paveldo objekto įveiklinimu ir paslaugų infrastruktūra.

Istorinės vertės pastatuose vykdomos kultūrinės ir edukacinės veiklos. Basųjų Karmelitų vienuolyne Antalieptėje vyksta „Zero watse“ festivalis, veikia socialinio verslo restoranėlis, kuriame degustuojami senieji vienuolių valgiai ir supažindinama su jų papročiais, vyksta dailės plenerai, medžio kūrėjų dirbtuvės, vyksta kasmetiniai seminarai „Senieji parkai – erdvė vaikų gamtiniam ugdymui“. Kamariškių dvaro sodyboje kuriama muzikos ir vizualiųjų menų kūrėjų poilsio ir bendradarbiavimo erdvė. Erdvė kuriama remiantis „Slow living“ judėjimu. Pagrindinis tikslas, kad dvaras būtų atviras visuomenei, kuriama kitokio poilsio aplinka, tinkama ieškoti ir atrasti save, laisvai kurti. Gamtos apsuptyje esanti istorinė erdvė, nutolusi nuo miesto šurmulio, kurioje nėra telefono ar interneto ryšio, susijusi su lėtu gyvenimo ritmu tam puikiai tinka. Aplink dvarą esantis 10 ha parkas, bendradarbiaujant su Lietuvos gamtos fondu, bus skirtas saugoti biologinę įvairovę.

Organizacija siekia išsaugoti kultūros paveldą, jos idėjos yra autentiškos ir išskirtinės. Jomis siekiama aktualizuoti paveldo objektus ir juos įveiklinti.

Aušrininko Martyno Jankaus sodyba

Pagėgių savivaldybėje, Bitėnų kaime esančioje sodyboje gimė Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas, publicistas, spaustuvininkas, vienas „Aušros“ leidėjų, Tilžės akto signataras Martynas Jankus. Jo sodyboje buvo priimami pagyventi besislapstantys knygnešiai. Deja, sodyba neišvengė laiko išbandymų – čia buvusi spaustuvė pokariu sudegė, o gyvenamasis namas iki 2019 m. buvo padalintas: viena dalis priklausė Martyno Jankaus muziejui, kita – privatiems asmenims. Spaustuvė buvo atstatyta 1998 m., tačiau muziejaus darbuotojai neprarado vilties ir siekė, kad sodyba būtų vieno valdytojo rankose. Gavus Lietuvos kultūros tarybos finansavimą buvo sukurta sodybos 3D formato vizualizacija ir įveiklinimo planas. Tai padėjo gauti lėšų iš Pagėgių savivaldybės ir įsigyti kitą namo dalį. Buvo atkurtas istorinis Martyno Jankaus sodybos vientisumas. 2021 m. sodyba paskelbta valstybės saugomu kultūros paveldo objektu, kuris saugomas viešajam pažinimui ir naudojimui.

OBJEKTAS

Iki 2019 m. Martyno Jankaus sodyba buvo padalinta: viena dalis priklausė Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejui, kita dalis – privatiems savininkams. Buvo siekiama, kad abi sodybos dalis valdytų tas pats savininkas. Pagėgių savivaldybė Martyno Jankaus muziejuje vykusioje konferencijoje, skirtoje Martyno Jankaus 155-osioms gimimo metinėms paminėti, pasirašė kreipimąsi į kultūros ministrą. Tikėtasi, kad Kultūros ministerija skirs lėšų ir padės išpirkti privačių savininkų valdomą sodybos dalį. Kultūros ministerija dėl ribotų galimybių negalėjo padėti, tačiau muziejaus darbuotojai neprarado vilties ir toliau siekė, kad sodyba būtų valdoma vieno savininko. Buvo planuojama atkurti buvusios sodybos istorinį vaizdą, todėl dėl finansavimo buvo kreiptasi į Lietuvos kultūros tarybą. Martyno Jankaus sodybos vizualizaciją 3D formatu ir analizę, pristatytą visuomenei bei savivaldybės vadovams, iš dalies finansavo Lietuvos kultūros taryba ir Pagėgių savivaldybės administracija. Sodybos vizualizacija ir jos įveiklinimo galimybės padėjo savivaldybės vadovams priimti galutinį sprendimą dėl sodybos dalies išpirkimo iš privačių asmenų. 2021 m. sodyba paskelbta valstybės saugomu kultūros paveldo objektu.

► Aušrininko Martyno Jankaus sodyba.

Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus fondų nuotraukos

FINANSAVIMAS

Pagėgių savivaldybė finansavo vieno iš pastatų, daržinės, tvarkybos darbų projektą. 2022 m. pradžioje gautas finansavimas iš Kultūros ministerijos atlikti tvarkybos darbus.

ĮVEIKLINIMAS

Vienoje muziejaus dalyje veikia edukacinis centras.

Raubonių vandens malūnas- karšykla-verpykla

Pasvalio rajone netoli Tatulos upės stovi Raubonių malūnas. Tai ne muziejus, kuriame eksponatų negalima liesti rankomis, o pilnai savo funkcijas atkūręs pastatas, kuriame galima ir grūdus sumalti, ir iš vilnos siūlus suverpti. Raubonių malūno atgimimo istorija susijusi su Vaidotu ir Gintare Gikiais, kurie malūne būna beveik kiekvieną dieną. Sutuoktiniai prieš devynerius metus toje pačioje vietoje rado žibalu permirkusį žemės sluoksnį, griūvančias sienas ir šiukšlių kalnus, tačiau išlikę mechanizmai sužadino Vaidoto aistrą technikai ir Gintarės smalsumą. Gavę senuosius malūno brėžinius, su Raubonių bendruomenės pagalba, Vaidotas ir Gintarė sukūrė stebuklą – vėl veikiantį Raubonių malūną, karšyklą ir verpyklą. Jame vyksta tarptautinis amatų ir meno festivalis „Vilnonės dienos“, kurio metu galima pasikaitinti vilnos pirtyje. Vilna gaunama iš šalia besiganančių Raubonių bendruomenei priklausančių avių. Kol kas malūnas varomas elektra, tačiau liko neįgyvendinta dar viena svajonė – sugrąžinti Tatulos upės tėkmę, kad krumpliaračius suktų upės vanduo.

► Prie Raubonių vandens
malūno-keršyklos-verpyklos.
Vaidoto Gikio asmeninio albumo nuotrauka

OBJEKTAS

Malūnas pripažinimo sulaukė dėl savo retumo ir kompleksiško. Jis yra įtrauktas į KVR kaip regioninio reikšmingumo lygmens valstybės saugomas kultūros paveldo objektas.

INICIATYVA

Vaidotas Gikys – vienas iš malūno atnaujinimo iniciatorių, kuris septynerius metus malūne savanoriauja. Vaidoto ir jo žmonos Gintarės iniciatyva Raubonyse atgaivinami senieji vilnos tradiciniai amatai.

ĮVEIKLINIMAS

Tradicinių ir senųjų amatų centras. Jau nuo 2015 m. malūno kieme vyksta tarptautinis amatų ir meno festivalis „Vilnonės dienos“. Glaudžiai bendradarbiaujama su vietos bendruomene, į edukacinę veiklą įtraukiami vyresnio amžiaus žmonės (moterys, kurios moka dirbti su vilna).

FINANSAVIMAS

Paveldotvarkos programos, Europos Sąjungos lėšos, Pasvalio r. savivaldybės skirtos lėšos.

► Raubonių vandens malūnas-keršykla-verpykla

IŠKILMINGA APDOVANOJIMŲ CEREMONIJA PREZIDENTŪROJE

Pagrindinis apdovanojimų „Paveldo DNR“ renginys vyko 2023 m. rugsėjo 29 d. Prezidentūroje. Tai buvo istorinis momentas, pirmą kartą oficialiai įvertinti ir pagerbti asmenys, bendruomenės ir organizacijos, savo darbais prisidėję prie kultūros paveldo išsaugojimo.

Ceremoniją atidarė Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė, kuri pabrėžė, kad:

Paveldo DNR“ apdovanojimai yra puiki proga įsitikinti, kaip paveldas gražiai įsilieja į bendrą valstybės dėmesio regionams kryptį. Dauguma kultūros paveldo apdovanojimų paraiškų buvo gautos iš savivaldybių, bendruomenių ir privačių asmenų, kurių finansinės galimybės negali lygintis su didžiųjų miestų biudžetu. Paradoksalu, kad jei vienur neduodama, kitur duodama su kaupu. Paveldo atveju – tai pavienių žmonių ir bendruomenių entuziazmas, tikėjimas ir dažnai ilgus metus besitęsiantis nuoširdus ir kruopštus darbas.

Paveldo komisijos pirmininkė atkreipė dėmesį, kad paveldo politikos formuotojai sostinėje ir valstybės institucijos turi padėti tiems, kas pasiryžta atkurti, saugoti kultūros paveldą. Į šią kelionę pasiryžę leisti žmonės, ypač regionuose, yra didelis mūsų turtas.

Tačiau kelias tarp sostinės ir regionų yra dvipusis – turime daug ko vieni iš kitų pasimokyti ir vienas kitą įkvėpti, nes rūpintis mūsų bendru paveldu yra didelė atsakomybė prieš buvusias ir būsimas kartas.

Paveldas yra ir svarbi nacionalinio saugumo dalis. Lietuvos kultūros paveldas saugo mūsų istoriją, liudija apie Lietuvos nepriklausomybę nuo seniausių laikų, mūsų pasiekimus tarptautinėje politikoje, mene ir moksle. Yra šalių, kurios niekaip su tuo negali susitaikyti. Karo Ukrainoje pavyzdys įrodo, kad šalia karo veiksmų, vyksta karas dėl kultūros ir istorijos. Todėl nesuteikime malonumo priešiui – puoselėkime, gražinkime, įveiklinkime ir visiems pasakokime apie nepaprastai įvairų, įdomų ir unikalių Lietuvos kultūros paveldą, – buvo akcentuojama renginyje.

► Apdovanojimų renginys
Prezidentūroje.
Prezidento kanceliarijos/
Dmitrij Kudriavcev nuotraukos

Sveikinimo žodį taręs Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda išreiškė viltį, kad ši ceremonija taps gražia ir prasminga tradicija, kuri suburs kultūros paveldo bendruomenę ir įkvėps ją imtis naujų darbų. Labai svarbus atsakingas valstybės institucijų, savivaldybių ir visuomenės požiūris į istoriją ir jos materialųjį bei nematerialųjį palikimą. Respublikos Prezidentas pabrėžė, kad apdovanojimai mūsų dėmesį atkreipia į daugybę energingų vietos bendruomenių ir valstybei neabejingų, ryškių asmenybių, kurios saugo, įprasmina ir atgaivina įvairius istorijos elementus. Tokių žmonių veikla atskleidžia mūsų Tėvynės, jos istorijos ir dabarties išskirtinumą, dėl jų darbo mes matome kultūrą kaip gyvą dabarties dialogą su praeitimi, kuris nepaliaujamai formuoja ateities kartų vertybes, o kartu – ir mūsų visų galią. Lietuvos galią.

Apdovanojimų renginį globojo Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda, dalyvavo aukščiausi šalies vadovai: kultūros ministras Simonas Kairys, Seimo Kultūros komiteto pirmininkas prof. Vytautas Juozapaitis bei kiti garbūs svečiai.

Apdovanojimų ceremonijos metu paskelbti trijų nominacijų laureatai:

**ASMENYBIŲ
KATEGORIJOJE**

► Nugalėtojais tapo KAROLIS BANYS IR PETRAS GAIDAMAVIČIUS, įkūrę Art Deco ir Amsterdamo mokyklos muziejus Kaune.

**OBJEKTŲ
KATEGORIJOJE**

► Geriausiu paveldo objektu pripažintas MEDINĖS MIESTO ARCHITEKTŪROS MUZIEJUS VILNIUJE.

**INICIATYVŲ
KATEGORIJOJE**

► Laureatu tapo RAUBONIŲ VANDENS MALŪNAS-KARŠYKLA-VERPYKLA. Šio objekto projektą igyvendino Vaidotas Gikys su bendruomene.

Be pagrindinių nominacijų, septyniems paveldo bendruomenės nariams buvo įteiktos specialios Paveldo komisijos padėkos už reikšmingus paveldosaugos srities darbus:

- DOMUI NOREIKAI už originalias restauravimo praktikas Žeimių dvare,
- PALANGOS KULTŪROS IR JAUNIMO CENTRO FOLKLORO ANSAMBLIUI „MĖGUVA“ už Jurginių tradicijos Palangoje atgaivinimą,
- doc. dr. NIJOLEI STRAKAUSKAITEI už reikšmingą indėlį į Kuršių nerijos istorijos ir kultūros paveldo tyrinėjimą,
- RŪTAI KONČIUTEI-MAČIULIENEI už sakralinio meno ir paveldo simpoziumą „Versmės“ Mažeikių rajone,
- ELEKTRŲNŲ SAVIVALDYBEI už lietuvių ir lenkų karių kapaviečių paieškos ir perlaidojimo iniciatyvą,
- MEILEI ZALECKIENEI už Jakiškių dvaro autentiškumo išsaugojimą,
- KAMAJŲ BENDRUOMENEI už unikalų Antano Strazdo muziejų Rokiškio rajone.

► Apdovanojimų renginys
Prezidentūroje.
Prezidento kanceliarijos/
Dmitrij Kudriavcev nuotrauka

► Jakiškių dvaro sodyba.
Andriaus Aleksandravičiaus nuotrauka

► Kuršių nerija

► Žeimių dvaras

► Kamajų miestelio istorijos, poeto ir kunigo
Antano Strazdo muziejus.
Jolantos Vygėlienės nuotrauka

Apie kiekvienos nominantų kategorijos nominantus ir specialiųjų padėkų gavėjus buvo sukurti pristatomieji vaizdo siužetai. 2023 m. rugsėjo 29 d. renginio, vykusio Prezidentūroje, įrašą ir pristatomuosius vaizdo siužetus galima rasti Paveldo komisijos interneto svetainėje, www.vkpk.lt, ir LRT mediatekoje.

► Apdovanojimų renginys Prezidentūroje.
Prezidento kanceliarijos/Roberto Dačkaus nuotrauka

Apdovanojimų steigėjas

Paveldo komisija

Apdovanojimų renginį globojo

Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda

Renginio informacinis partneris

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija,
renginys buvo transliuojamas tiesiogiai per LRT Plus

Vaizdo siužetus apie nominantus

iš dalies finansavo Departamentas

APDOVANOJIMŲ ATEITIS

Tikimasi, kad „Paveldo DNR“ apdovanojimai taps tęstiniu projektu, kuris suteiks galimybę įvertinti naujas iniciatyvas ir pasiekimus. Pirmasis apdovanojimų renginys parodė, kad Lietuvoje yra žmonių, kurie savo entuziazmu ir darbu sugeba išsaugoti ir aktualizuoti paveldą, suteikdami jam naują gyvenimą.

Tikimasi, kad ši iniciatyva įkvėps daugiau žmonių prisidėti prie paveldo išsaugojimo ir skatins visuomenę suprasti jo svarbą, ugdys bendruomeniškumą ir atsakomybę už kultūros paveldą. Lietuva turi turtingą ir įvairų paveldą, kurį būtina saugoti, puoselėti ir perduoti ateities kartoms.

Apdovanojimai bus organizuojami kartą per 4 metus – simboliška, kad tiek laiko trunka viena Paveldo komisijos kadencija. Per šį laikotarpį bus galima ne tik įvertinti reikšmingiausius paveldosaugos pasiekimus, bet ir užtikrinti ilgalaikį dėmesį, išsaugoti ir įveiklinti kultūros paveldą.

PARENGĖ:

JUSTINA GASIŪNIENĖ

► Seimo rūmai nuo Neries upės

**PAVELDO KOMISIJOS
PRANEŠIMAI SEIMUI**

Paveldo komisija 2022 m. rugsėjo 21 d. Seimo Kultūros komiteto pirmininko prof. Vytauto Juozapaičio iniciuotoje spaudos konferencijoje skaitė pranešimą apie kultūros paveldo apsaugos raidą, būklę ir pažangą. Tai nauja Paveldo komisijos funkcija ir toks pranešimas buvo pristatomas pirmą kartą.

Pranešimą skaitė Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščigienė, pristatyme ir diskusijoje dalyvavo Seimo Kultūros komiteto pirmininkas prof. Vytautas Juozapaitis, Respublikos Prezidento patarėjas Mindaugas Bundza ir kultūros viceministras Rimantas Mikaitis.

Toliau pateikiamas visas pranešimas.*

* Su pranešimu taip pat galima susipažinti Seimo „YouTube“ paskyroje <https://www.youtube.com/watch?v=vloiOlNvHiQ>.

PRANEŠIMAS SEIMUI APIE KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS RAIDĄ, BŪKLĘ IR PAŽANGĄ

2022 M. RUGSĖJO 21 D.

Sveiki, gerbiami susirinkusieji: Seimo Kultūros komiteto pirmininke, Prezidento patarėjau, kultūros viceministre, Paveldo komisijos nariai, visi, kuriems rūpi kultūros paveldas. Paveldo komisija pirmą kartą skaito pranešimą apie kultūros paveldo apsaugos raidą, būklę ir pažangą. Tai nauja Paveldo komisijos funkcija, deleguota 2017 m., tačiau dėl Paveldo komisijos pirmininkų kaitos iki šiol nebuvo vykdyta.

Paveldo komisija – Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertė bei patarėja valstybinės kultūros paveldo apsaugos politikos, jos įgyvendinimo, vertinimo ir tobulinimo klausimais. Paveldo komisija atskaitinga Seimui. Būdami nepriklausomi, 12 deleguotų ir skiriamų įvairių sričių ekspertų, galime nešališkai įvertinti kultūros paveldo apsaugą ir su ja susijusius procesus. Nagrinėjame ir svarstome įvairius strateginius paveldosaugos klausimus. Šiandien pristatysime, mūsų manymu, reikšmingiausias ir aktualiausias paveldosaugos problemas.

Neseniai įvykusios „Europos paveldo dienos“, kurių tema „Tvarus paveldas“, dar labiau paskatino skaityti pranešimą šia tema. Pastaruoju metu vis dažniau girdime formuluotę „Paveldas ir tvarumas“, tačiau, ar reikia jungtuko „ir“?

Pirmiausia reikia pastebėti, kad paveldas yra tvarus išteklius. Nors modernioji materialiojo kultūros paveldo apsaugos ir konservavimo paradigma Vakarų pasaulyje skaičiuoja jau antrą šimtmetį, o tvarios plėtros – tik apie trisdešimt metų, šių principų supriešinimas, deja, Lietuvoje yra dažnas ir dirbtinis. Vis dėlto, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2015 m. patvirtinti 17 tvaraus vystymosi tikslų, paveldą – priešingai – integruoja. Siekiant 11 tikslo – tvarių miestų ir bendruomenių – paveldas laikomas tvarumo sąlyga ir pagrindu.

Paveldas yra tvarus, jei vertinsime visus tris klasikinius tvarumo aspektus – ekonominį, socialinį ir aplinkos. Būtent pastaroji tvarumo kryptis yra labiausiai akcentuojama Lietuvoje ir dažnai jos supratimas susiaurinamas iki energetinio efektyvumo, t. y.

Valstybinės kultūros paveldo komisijos pranešimas

KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS RAIDĄ, BŪKLĘ IR PAŽANGĄ

Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymo 8 str. 1 d. 6 p.
Paveldo komisijos pirmininkas kas dveji metai teikia pranešimą Seimui apie kultūros paveldo
apsaugos raidą, būklę ir pažangą.

► Pranešimo Seime
vinjetė ir logotipas

pastato šilumos nuostolių, kai „neefektyvūs“ istoriniai pastatai laikomi problema, kurią reikia spręsti. Nėra atsižvelgiama į **įkūnytos energijos** (*embodied energy*) aspektą – ne veltui skaičiuojant viso pastato gyvavimo ciklo sąnaudas (ne tik eksploatacines, bet ir statybos) prieinama išvada, kad **žaliausi pastatai yra tie, kurie jau pastatyti, nes net didesnės eksploatacijos sąnaudos neviršija naujos statybos energijos poreikių**. Pastatams pastatyti nereikia papildomų energijos sąnaudų, jais naudojasi jau ne pirma karta, dažniausiai jie statyti iš tradicinių natūralių medžiagų, kurių gamyba reikalavo mažiau energijos sąnaudų. Beveik visada buvo naudojamos vietinės kilmės medžiagos, artimos 0 kilometrų koncepcijai,

kurioje akcentuojama transportavimo žala. Būtina įvertinti ir ilgą amžius – ilgėjant pastato gyvavimo ciklui, santykinė jam pastatyti reikalinga energijos dalis netgi sumažėja. Atgaivinant ir naudojant senuosius pastatus reikšmingai prisidedama prie vartotojiškumo ir išteklių švaistymo mažinimo.

Ne mažiau svarbus turėtų būti ekonominis aspektas. Jei naujų pastatų statyba pagrįsta didelėmis medžiagų (daugiausia – importuotų) sąnaudomis ir kuo mažesne darbo jėga, tai senųjų pastatų restauravimas – priešingai – remiasi dideliu kvalifikuotos vietinės darbo jėgos poreikiu. Taip kuriamos ir išlaikomos darbo vietos, skatinama ekonomika valstybėje ar bendruomenėje (iš karto prisideda ir socialinio tvarumo aspektas). Mažiau medžiagų – mažiau teršiama aplinka (grįžtame prie pirmojo aspekto). O kiek pajamų gauna ir su kitomis verslo sritimis pasidalija turizmo ir kultūros sektoriai? Paveldo ekonomika (nors ir siektina, kad ji netaptų tik eksploatuojama industrija) yra svarbus dėmuo ekonominėje dėlionėje.

Socialinis aspektas – jautriausia tema. Visų pirma, paveldas yra reikšmingas, nes jis yra svarbus bendruomenei, visuomenei, pasauliui. Jo pašalinimas ar dalinis nykimas yra praradimas kultūrinio ir socialinio požiūriu. Paveldo išsaugojimas padeda kurti naujas darbo vietas, o tai ypač aktualu mažesnėse vietovėse, užtikrina aplinkos turtingumą ir įvairovę.

Tokią tvarumo sampratą ir reikėtų aktualizuoti, kuri nebūtų susiaurinta, o plėtojama kaip priimtina tarptautiniu lygiu.

► Pranešimo pristatymas Seime

Paveldas – nacionalinio saugumo objektas, todėl dėmesys jo apsaugai turi būti ypatingas. Lietuvos tapatumo ir kultūros savitumo išsaugojimas turėtų tapti vienas pagrindinių valstybės prioritetų. Ypač tai aktualu, kai vyksta karas Ukrainoje.

Svarbus tarptautinis dokumentas – **UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija** (toliau – Hagos konvencija) bei jos I ir II protokolai. Rusijos Federacija ratifikavo konvenciją ir I protokolą, Ukraina ratifikavo konvenciją ir abu protokolus, todėl abi valstybės yra įsipareigojusios apsaugoti kultūros vertybes, tačiau akivaizdu, kad šios konvencijos yra nesilaikoma. Paveldas ne tik nėra saugomas, bet tampa ekonominiu ir politiniu taikiniu. Akivaizdu, kad ir kiek tarptautinė bendruomenė norėtų šios konvencijos laikytis, tačiau karo metu ji neveikia. Išėitų, ši konvencija yra teorinė – kas turėtų ir galėtų būti. Nepaisant matomos žiaurios patirties, Lietuva turėtų pasiruošti kiek įmanoma geriau vykdyti konvencijos įsipareigojimus. Hagos konvencijos įgyvendinimo problemas Paveldo komisija įvardino 2017 m. priimdama sprendimą „Dėl kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos ekstremalių situacijų ir ginkluotų konfliktų atvejais“.

► Kauno tvirtovės fortai

► Ekranu nuotrauka
iš Paveldo komisijos
pristatymo Seime

Karo Ukrainoje metu matoma, koks svarbus yra tarptautinės bendruomenės palaikymas, bet agresoriams nerūpi tarptautiniai įsipareigojimai.

Vienas iš tokių įsipareigojimų – UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija bei jos I ir II protokolai.

Kultūros ministerija ir kitos atsakingos institucijos, susipažinusios su įvardintomis problemomis, stengiasi jas spręsti, tačiau, kaip ir daugeliu atvejų, trūksta finansavimo tiek saugyklų įrengimui, tiek transportavimo priemonių įsigijimui. Svarbu paminėti, kad pasikeitė institucijų požiūris į karo grėsmę. Jei anksčiau paruošiamieji darbai buvo atliekami tik formaliai, prasidėjus Rusijos agresijai supratome, kad paveldo naikinimas gali būti realus, todėl svarbu kurti priemones, kaip maksimaliai būtų galima apsaugoti paveldą, panaudojant ir kitas, konvencijoje nenumatytas priemones. Šį teiginį pagrindžia ir tai, kad Kultūros ministerijos iniciatyva tobulinami teisės aktai, susiję su Hagos konvencija. Paveldo komisija taip pat prisideda prie šių darbų ir su Kultūros ministerija pasidalino informacija, gauta iš įvairių institucijų ir bažnyčios atstovų, kurie išsakė savo nuomonę dėl išskirtinę kultūrinę vertę turinčių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, pastatų ir patalpų, skirtų saugoti ir eksponuoti kilnojamąsias kultūros vertybes, sąrašų keitimo. Sąrašų atnaujinimo procesas vyksta, yra parengtas Vyriausybės nutarimo projektas.

Lietuva – tarptautinės bendruomenės narė, todėl turime laikytis tarptautinių įsipareigojimų, kuriuos patys priėmėme ratifikuodami, pasirašydami konvencijas ir kitas tarptautines sutartis. Paveldo komisijai ypatingai svarbi **Pasaulio paveldo konvencija**. Šios konvencijos įgyvendinimo problemos buvo nagrinėjamos Prezidentūros organizuotame forume „Lietuva ir UNESCO: ar vykdome pažadą sau ir pasauliui?“.

Forume buvo įvardinta nemažai problemų:

- ▶ trūksta aiškaus atsakingų institucijų funkcijų paskirstymo;
- ▶ nėra ilgalaikės išsaugojimo strategijos;
- ▶ nėra vietovių stebėsenos;
- ▶ trūksta finansavimo;
- ▶ nėra nustatytos valdymo sistemos.

Visos šios ir daugelis kitų konvencijos įgyvendinimo problemų yra įvardintos Paveldo komisijos 2021 m. vasario 26 d. sprendime Nr. S-1(6.2.-242) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje“. Nuo 2001 m. iki 2020 m. buvo priimti devyni Paveldo komisijos sprendimai, kuriuose įvardintos Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo problemos ir pateikti siūlymai, kaip šias problemas spręsti. Kol kas sprendimuose pateiktų siūlymų atsakingos institucijos neįgyvendino.

▶ Vilniaus rotušės aikštė

BigHead, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons

Paveldo komisijos nuomone, priežastys, dėl kurių jau kelis dešimtmečius UNESCO Pasaulio paveldo sąrašė esančių vertybių autentiškumas ir vertė nukenčia, yra sisteminės, kylančios dėl kai kurių Lietuvos Respublikos įstatymų nesuderinamumo su Pasaulio paveldo konvencijos nuostatomis. Atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatų nesuderinamumą ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje nustatytą pareigą Lietuvai tokią nesuderinamumą pašalinti, Paveldo komisija mano, kad būtina priimti Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo įstatymą, kurio tikslas ir paskirtis būtų sukurti teisinės ir organizacinės sąlygos, padedančias įgyvendinti Lietuvos Respublikos tarptautinę sutartį – Pasaulio paveldo konvenciją.

Pasaulio paveldo konvencija yra ne bendrasis, o specialusis teisės aktas, skirtas tik nedidelei, išskirtinei Lietuvos kultūros paveldo rūšiai (pasaulio paveldo vertybėms), todėl šios konvencijos nuostatos nėra, nebus ir neturi būti bendrai taikomos visam Lietuvos paveldui. Paveldo apsaugą Lietuvoje reglamentuoja ir jo apsaugai tiesioginį bei netiesioginį poveikį daro daugelis bendrųjų ir specialiųjų Lietuvos Respublikos įstatymų, kurių nuostatų keitimas ir derinimas prie Pasaulio paveldo konvencijos būtų didelis, sudėtingas ir nepagrįstai brangus teisinis darbas, o dabartinių bendrųjų normų pakeitimai specialiosiomis išderintų Lietuvos įstatymų sistemą. Dėl to siūloma rengti atskirą įstatymą, o ne įtraukti konvencijos nuostatas į atskirus įstatymus.

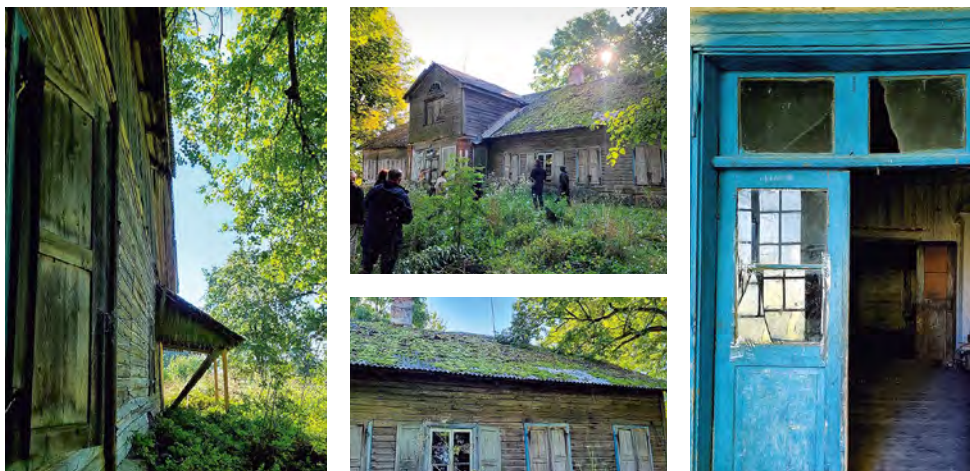
Įvertinus Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje ypatumus ir problemas, nuspręsta, jog Lietuva iki šiol nėra priėmusi nacionalinės politikos dėl pasaulio paveldo apsaugos išsaugojimo ir pritaikymo užtikrinimo. Nenumatyti bendrieji pasaulio paveldo apsaugos, išsaugojimo ir pristatymo principai; nepatvirtinti valdymo planai ar kitos valdymo sistemos. Vertinimo tarybų aktai yra rengiami pagal NKPAI nuostatas, todėl neapima duomenų ir vertinimo, kurių reikėtų pagal Pasaulio paveldo konvencijos reikalavimus – tarp vertingųjų savybių nėra įvardinta išskirtinė visuotinė vertė. Nenumatyti apsaugos taikymo mechanizmai: neįsteigtos specialios viešosios tarnybos, patariamiosios institucijos, nenumatyti įvairių institucijų tarpusavio bendradarbiavimo principai, neįteisintos valstybinės ir vietinės

valdžios institucijų kompetencijos; reikiamai neįteisintos sisteminės mokslinės, techninės, teisinės ir finansinės apsaugos priemonės; urbanizuotose vietovėse nėra pakankama pokyčių stebėseną, o atskirais atvejais iš pateiktų stebėsenos rezultatų nėra įmanoma nustatyti kultūros paveldo objektų būklės pokyčių; nepaisant to, kad siūlomos kaitos poveikio paveldui vertinimai yra esminiai visoms pasaulio paveldo vertybėms, valstybės Pasaulio paveldo konvencijos šalys turi užtikrinti, kad poveikio paveldui vertinimas būtų atliekamas kaip išankstinė sąlyga plėtros projektams ir veiklai, kurią planuojama įgyvendinti pasaulio paveldo objekte ar šalia jo (Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairių 110, 118-bis p.), nors UNESCO patariamoji institucija ICOMOS yra patvirtinusi „Poveikio paveldui vertinimo, skirto pasaulio kultūros paveldo vertybėms, gaires“, Lietuvoje šis poveikio paveldui vertinimas iki šiol neįteisintas; nepaisant to, kad yra priimti „Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo strateginis veiksmų planas 2012–2022 m.“ ir „UNESCO Rekomendacija dėl istorinio urbanistinio kraštovaizdžio“, pasaulio paveldo vietovių išsaugojimas nėra įtrauktas į Lietuvoje vykdomas darnaus vystymo programas; nepakankamas dėmesys skiriamas ir vietos bendruomenių įtraukimui į išsaugojimo procesus.

Dėl kylančių visuomenės ir specialistų dvejonių, ar konvencija privaloma Lietuvoje, buvo paklausta Užsienio reikalų ministerijos nuomonės ir gautas atsakymas. Ministerija mano, kad:

1972 m. lapkričio 16 d. Paryžiuje priimta Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija Lietuvos Respublikai yra galiojanti ir privaloma vykdyti <...> valstybės turi taikyti galiojančios tarptautinės sutarties nuostatas ir jos turi būti realiai įgyvendinamos, o tarptautinių įsipareigojimų nevykdymas negali būti aiškinamas tuo, kad vidaus teisė nustato kitokias taisykles. Šalys turi vykdyti iš galiojančios sutarties kylančius įsipareigojimus, nepriklausomai nuo to, kokia procedūra vidaus teisėje ar kokių vidaus teisės aktu buvo patvirtinta ar ratifikuota sutartis.

Dėl konvencijos taikymo vyksta teisminis procesas, todėl artimiausiu metu turėtų būti gautas teismo išaiškinimas šiuo klausimu.

► Staškūniškio dvaro sodyba

Kitas svarbus strateginis kultūros paveldo apsaugos darbas – **NKPAĮ keitimas**.

Apie NKPAĮ keitimo būtinybę kalba visuomenė, įvairios valstybės ir savivaldybių institucijos, specialistai. Naujos redakcijos NKPAĮ buvo priimtas 2005 m., jis gana sudėtingas ir sunkiai suprantamas ne tik visuomenei, bet ir profesinei bendruomenei. Nuo įstatymo priėmimo iki šiol keitėsi įvairūs kiti įstatymai, susiję su kultūros paveldu (pvz., Lietuvos Respublikos statybų įstatymas, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas ir kt.), buvo keičiami ir atskiri NKPAĮ straipsniai. Dėl nuolatinių pakeitimų atsiradęs įstatymų nesuderinamumas įrodo būtinybę keisti šį įstatymą, siekiant įstatymų dermės. Be to, šį įstatymą būtina suderinti su tarptautiniais teisės aktais, pvz., Pasaulio paveldo konvencija, Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija ir kt.

Paveldo komisija aktyviai dalyvavo Kultūros ministerijoje vykusiuose institucijų ir specialistų pasitarimuose bei diskusijose. Dar iki diskusijų pradžios Paveldo komisija Kultūros ministerijai pateikė probleminių aspektų sąrašą ir jį argumentavo. Pavyzdžiui, pastebėta, kad galiojančiame NKPAĮ vartojamos sąvokos ir jų apibrėžtys yra neaiškios tiek specialistams, tiek visuomenei, todėl jos turi būti tobulinamos; anksčiau Paveldo komisijos įvardintos problemos dėl kultūros paveldo atkūrimo ir autentiškumo, statuso

„saugomas“, Vertinimo tarybų ir kitų subjektų kompetencijų, nekilnojamųjų kultūros vertybių pradinės ir teisinės apsaugos, specialiųjų planų rengimo, kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijų, apsaugos zonų ribų nustatymo, tvarkomųjų paveldosaugos darbų ir tvarkomųjų statybos darbų, finansavimo reglamentavimo; atkreiptas dėmesys į būtinybę suderinti Lietuvos Respublikos įstatymus su tarptautiniais teisės aktais. Paveldo komisija mano, kad labai svarbus autentiškumo vaidmuo ir reikšmė, norint suvokti kultūros paveldą ir jį pažinti, todėl NKPAI autentiškumo aspektui turi būti skirta ypatinga reikšmė ir būtinas aiškus reglamentavimas. Įstatyme turėtų būti įtvirtinta XXI a. tarptautinės tendencijas atitinkanti autentiškumo sąvoka, taip užtikrinant Lietuvos kultūros paveldo vertybių išsaugojimą ateities kartoms.

Kultūros ministerija, kaip paveldo politiką formuojanti institucija, rodo išskirtinę kompetenciją ir lyderystę kuriant šį įstatymą. Svarbu užtikrinti visapusišką įstatymo suderinimą. Nerimą kelia Aplinkos ministerijoje pradėta svarstyti Lietuvos Respublikos statybos kodekso koncepcija dėl požiūrio į paveldą ir jo eliminavimą. Tikimės, kad diskusijos dėl kodekso rengimo bus produktyvios.

NKPAI taikymo problemas Paveldo komisija pastebi nuolatos, kai svarstomi įvairūs su kultūros paveldo apsauga susiję klausimai. Pastebėtos įstatymo taikymo problemos užfiksuojamos priimamuose sprendimuose ir nutarimuose, o apie pastebėtas problemas informuojamos institucijos. Viena iš tokių analizių – Lietuvoje atliekamų kultūros paveldo ar su juo susijusių **tyrimų archyvavimas, saugojimas, sisteminimas ir viešinimas**. Tyrimai yra patys svarbiausi, kai kalbame apie praktiką – projektavimą ir po to vykdomus darbus. Atlikti tyrimai patvirtina fizinę paveldo būklę, lemia autentiškumo ir vientisumo išsaugojimą. Šios kultūros paveldo apsaugos sistemos sudedamosios dalies problemos nėra išspręstos.

Problema, kad kultūros paveldo tyrimų duomenys yra saugomi privačių archyvų ir institucijų, kurios mažai susijusios su paveldo tyrimais ir apsauga, fonduose. Kai trūksta duomenų dėl paveldo apsaugos, priimami klaidingi sprendimai, dažni tyrimų dubliavimo atvejai, taip pat pažeidžiamas informacijos viešumo principas. Prarandami vertingi duomenys, nenaudingai eikvojami visuomenės intelektualiniai ir materialiniai ištekliai. Lietuvoje veikia virš 400 duomenų bazių, tačiau jos tarpusavyje nėra susietos. KVR nėra susietas su Lietuvos kultūros paveldo portalu „E.paveldas“ ir artimiausiu metu neplanuojama imtis aktyvių veiksmų sukurti sąsają.

► Freskos fragmentas
Paveldo komisijos patalpose.
Ilonos Kukenytės nuotrauka

Paveldo komisija siūle Kultūros ministerijai inicijuoti kultūros paveldo tyrimų sąvado parengimą, kuriame būtų pateiktos trumpos tyrimų dokumentų anotacijos ir nurodytos jų saugojimo vietos. O išplėstiniame sąvade galėtų būti prieiga prie platesnės informacijos per sąsajas su pagrindinėmis duomenų bazėmis. Taip pat siūlyta Kultūros paveldo centrą pertvarkyti į Kultūros paveldo tyrimų ir dokumentavimo centrą, kuris atliktų minėto sąvado valdytojo funkcijas. Atkreiptas dėmesys, kad institucija turi būti įpareigota pasirūpinti tyrėjų asmeniniais archyvais, reorganizuojamų paveldosaugos įstaigų, be valdytojų likusių fondų, iki skaitmeninio laikotarpio sukurta tyrimų ir restauravimo darbų medžiaga. Siūlyti tokį sprendimą buvo nutarta po daugelio tarpinstitucinių susitikimų. Nėra logiška ir ekonomiškai efektyvu tuos pačius tyrimus atlikti dar kartą, vien dėl to, kad informacija nėra sistemingai kaupiama ir viešinama. Tyrimams dažnai skiriamos viešosios lėšos, o nenuosekliai ir nesistemiškai atliekami darbai gali būti laikomi neatsakingu viešųjų lėšų naudojimu.

Departamente, jo teritoriniuose skyriuose, savivaldybių padaliniuose, mokslo įstaigose ar kitur esanti medžiaga dažnai nėra tvarkoma. Nesistengiama kaupti duomenis apie į KVR neįtrauktus, sunykusius ar nykstančius, tačiau paveldo suvokimui svarbius objektus. Be to, kultūros paveldo objektams skirtus tyrimus reglamentuojantys paveldo tvarkybos teisės aktai yra painūs, tarpusavyje nesusieti, o kiti dar nėra parengti. Išimtimi galima laikyti archeologinio paveldo sritį, kurioje darbo su tyrimais tvarka įteisinta vienu dokumentu (Paveldo tvarkybos reglamentu).

Paveldo komisija pateikė prašymą Kultūros ministerijai skubos tvarka parengti kaupimo, archyavavimo, prieinamumo ir viešinimo tvarką. Pateikė siūlymą panaudoti esamų paveldosaugos institucijų įdirbį, patirtį, materialinius ir žmogiškuosius išteklius. Naujoji strategija turi padėti rasti reikiamą informaciją tiek specialistams, tiek visuomenei.

Tyrimai yra apskaitos pagrindas, dėl to pirminė informacija apie kultūros paveldą turi būti sisteminama. Džiugu, kad pastaruoju metu pradėta tai daryti – vyksta **kultūros paveldo inventorizavimo procesas**. Inventorizavimas yra

► Raguvėlės dvaro sodyba

viena pagrindinių priemonių, siekiant neprarasti informacijos apie nykstantį kultūros paveldą. Surinkti duomenys reikalingi istorijos ir praeities moksliniams tyrimams bei ateities kartoms, kad paveldo objektui sunykus ar jį sunaikinus, jis išliktų inventoriuje ir tokiu būdu neišnyktų iš atminties bei egzistuočių kaip žinių šaltinis.

Turime atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje kultūros paveldo inventorizavimo procesas yra gerokai pavėlavęs, nors Lietuvos ir tarptautinė teisė įpareigojo vykdyti inventorizavimą jau prieš kelis dešimtmečius. Inventorizavimo problemą nuolat akcentavo Paveldo komisija. Apie neinventorizuojamą kultūros paveldą nuomonę pateikė Valstybės kontrolė ir Specialiųjų tyrimų tarnyba.

Nuo 2021 m. nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą organizuoja ir koordinuoja Departamentas. Rinkti informaciją apie galimai vertingųjų savybių turinčius objektus, jų duomenų tikslinimą, gali vykdyti fiziniai ir juridiniai asmenys. Šiandien inventoriuje yra duomenys apie 460 objektų. Deja, inventorizavimo procese dalyvauja tik 4 fiziniai asmenys, tačiau dalyvauja nemažai juridinių asmenų: Departamento teritoriniai skyriai, Kultūros paveldo centro specialistai ir savivaldybės. Iš 7 savivaldybių, kurios išsakė norą dalyvauti paveldo inventorizavimo procese, kol kas dalyvauja tik 4 savivaldybės. Jei nepažįstame požiūris į inventorizavimo procesą, sutvarkyti inventorių gali užtrukti dešimtmečius.

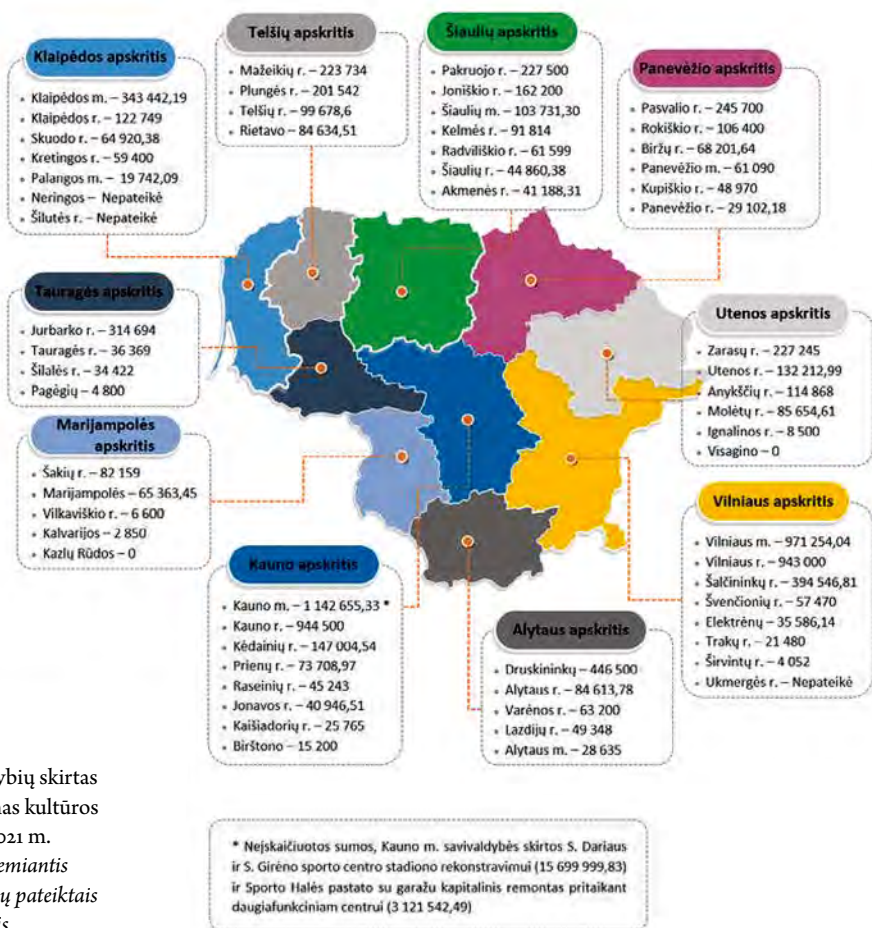
Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimas pradėtas, tačiau būtina inventoriizuoti ir iš Lietuvos išgabentas (XVII–XX a.) kultūros vertybes, kad laikui bėgant bent dalį jų galėtume susigrąžinti.

Paveldo komisija, akcentuodama, jog inventorizavimas yra kultūros paveldo apsaugos pagrindas, o inventorių – žinių apie paveldą šaltinis, pateikė Kultūros ministerijai rekomendacijas. Jose akcentuojama būtinybė apibrėžti inventoriuje esančių objektų apsaugos reglamentavimo poreikį ir principus bei skirti lėšų spartesniam inventorizavimo procesui. Siūlyta Departamentui skirti šiam darbui ypatingą dėmesį. Būtina nustatyti paveldo inventorizavimo strategines kryptis ir prioritetus, įsteigti atskirą skyrių ir sudaryti aiškų, ilgalaikį skyriaus veiklos planą. Atsižvelgiant į dabar inventorizavimui taikomų reikalavimų sudėtingumą, pateiktos rekomendacijos šį procesą supaprastinti, siekiant kuo platesnio suinteresuotų asmenų dalyvavimo. Kultūros paveldo inventorizavimo eigos ir inventoriaus viešinimas yra ypač svarbus, todėl būtina parengti viešinimo planą.

Kultūros paveldo inventorizavimas yra labai svarbus etapas, nes tik žinodami, kokią paveldą turime ir kokią jo dalį norime išsaugoti, galime planuoti tolimesnius paveldo apsaugos veiksmus. Būtina suprasti, kad be išsamių sisteminių tyrimų, nėra galimybės

nustatyti atskiro objekto vertės lygmens bendrame kontekste, nėra galimybės įvertinti, kiek ir kokių objektų turėtumėme saugoti. KVR esančių objektų sąrašas labai platus, tačiau valstybė neturi finansinių išteklių prisidėti prie visų registre esančių objektų priežiūros ir tvarkybos.

Nuo 1997 m. kasmet renkame ir analizuojame duomenis, gautus iš Lietuvos savivaldybių. Išnagrinėję savivaldybių pateikiamą informaciją galime nustatyti pagrindines savivaldos paveldosaugos ir paveldotvarkos aktualijas. Vertindami savivaldybių kultūros paveldo apsaugos veiklą, vadovaujamės ne tik iš šių institucijų surinktos teorinės medžiagos analize, bet atsižvelgiame į tikrąją situaciją – vykstame į išvažiuojamuosius posėdžius atskirose savivaldybėse, susipažįstame su vietai būdingomis problemomis ir teigiama praktika.

► Savivaldybių skirtas finansavimas kultūros paveldui 2021 m.
Sudaryta remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis

Reikėtų pasidžiaugti, kad pastebimas savivaldybių skiriamų lėšų kultūros paveldui didėjimas. Galima teigti, kad šią augimo tendenciją iš dalies lemia savivaldybių administracijų gebėjimas sėkmingai pritraukti finansavimą iš kitų šaltinių: valstybės biudžeto, Europos Sąjungos struktūrinių ir kitų tarptautinių fondų, kultūros paveldo objektų savininkų. Pastebimas ir akivaizdus savivaldybių požiūrio į paveldą pokytis: ryškėja tendencija, kad vis daugiau savivaldybių pradeda suvokti kultūros paveldą ne kaip atskirą reiškinį, kurio finansavimas yra priverstinis ir neperspektyvus, o kaip integralią sritį ir potencialų resursą. Vis daugiau savivaldybių rengia ir nuosekliai vykdo Paveldotvarkos programas, pagal kurias kultūros paveldo objektai tvarkomi, sujungiant valdytojo ir savivaldybės lėšas. Tai padeda ne tik išsaugoti kultūros paveldą, bet ir prisideda prie vietos gyvenimo kokybės gerėjimo.

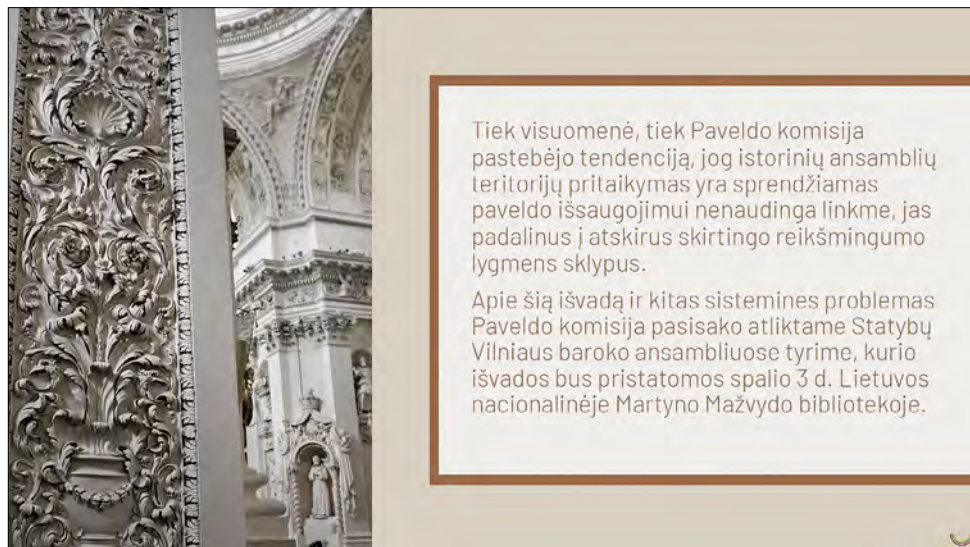
Džiugu, kad Kultūros ministerijos pastangomis padėjo finansavimas, skiriamas kultūros paveldui – paveldosaugos reikmėms 2021 m. papildomai buvo skirti 2 mln. eurų, iš jų 1 mln. eurų skirti Kultūros infrastruktūros centro įgyvendinamos Paveldotvarkos programos naujiems objektams, 2022 m. biudžete – 1 mln. 250 tūkst. eurų daugiau nei ankstesniais metais. Departamento duomenimis, kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo ir privačių kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo poreikis, vertinant valdytojų pateiktas paraiškas, 4–5 kartus viršija skiriamus valstybės asignavimus.

Galima būtų paminėti tinkamą pavyzdį iš Paveldo komisijos 2021 m. išvažiuojamojo posėdžio į Kupiškio r. savivaldybę – tam, kad pagal pastaraisiais metais gaunamas lėšas būtų sutvarkytas Palėvenės dominikonų vienuolyno kompleksas, prireiktų 25 metų. Tokiu atveju po ilgai trukusių atnaujinimo darbų vėl reikėtų objektą iš naujo restauruoti, o bendra jo būklė negerėtų. Siekiant teigiamų ilgalaikių rezultatų, būtina ženkliai didinti valstybės finansavimą, nes dėl esamo menko dabartinio Paveldotvarkos programos finansavimo ir pernelyg didelio finansavimo poreikio susiformavo neefektyvi praktika, kai kultūros paveldo objektuose daugelį metų yra vykdomi nedidelės apimties tęstiniai darbai.

Siekiant užtikrinti efektyvesnį nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimą ir padidinti jo tvarkybos finansavimą, būtų tikslinga įsteigti kultūros paveldo rėmimo fondą, kuriame būtų kaupiamos lėšos tvarkomiesiems paveldo objektų darbams vykdyti, šių darbų projektavimui ir kitiems kultūros paveldo išsaugojimo darbams. Tokio fondo, skirto finansuoti viso Lietuvos kultūros paveldo apsaugą, kūrimas prisidėtų prie efektyvesnės kultūros paveldo apsaugos. Norint įsteigti tokį fondą, būtina politinė valia, priimti atitinkami įstatymai ir kiti poįstatyminiai teisės aktai.

Labai svarbu, kad kultūros paveldo apsaugos suvokimas priklausys nuo kintančių šiuolaikinės visuomenės savimonės ir darnios plėtros poreikių. Kultūros paveldo objekto tvarkyba ir pritaikymas turėtų vykti stengiantis suderinti vertingųjų savybių maksimalų išsaugojimą ir investuotojo planuojamą veiklą. Tačiau pastebima, jog vertingiausiose paveldo ir gamtos teritorijose Lietuvoje šiuolaikiškų pastatų statoma vis daugiau. Visuomenė nepatenkinta. Yra gauta kreipimusi į institucijas su prašymu uždrausti nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusius su paveldo objektų eksponavimu ar tvarkymu. Paveldo komisija pritarė šiai visuomenės iniciatyvai ir pateikė siūlymus Seimo Peticijų komisijai, kaip apsaugoti reikšmingiausias vertybes, t. y. pasiūlyta įteisinti nuostatą, kad nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros

► Ekrano nuotrauka
iš Paveldo komisijos
pristatymo Seime

paveldo objektų teritorijose būtų draudžiama statyti naujus statinius, nesusijusius su kultūros paveldo objektų apsauga. Manome, kad pagrindinės naujų statybų unikaliuose kultūros paveldo teritorijose priežastys – vienodų ar atvirkščiai proporcingų reikalavimų nustatymas kultūros paveldo vertybėms, neatsižvelgiant į jų paveldosauginį statusą bei lygmenį. NKPAĮ kultūros vertybės skirstomos į paminklus, valstybės saugomus, savivaldybių saugomus bei registrinius (nepaskelbti saugomais, tačiau įrašyti į KVR). Vertybėms suteikiamas nacionalinio, regioninio arba vietinio reikšmingumo lygmuo. Tačiau visoms vertybėms taikomi vienodi paveldosauginiai reikalavimai, nepriklausomai nuo jų reikšmės. Ši problema galėtų būti išspręsta parengus NKPAĮ ir SŽNSĮ pataisas.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad svarbus veiksnys, užtikrinantis skaidrią ir efektyvią paveldo apsaugą, yra veiksmingas teritorijų planavimas. Šiame procese turėtų būti įvertintos ir su visuomene apsvaistytos individualios situacijos, kurios negali būti apibrėžtos vienu universaliu sakiniu teisės akte. Visuomenės įsitraukimas yra svarbu, o tai pagrindžia Paveldo komisijos susitikimuose su visuomene nustatytos sisteminės problemos, o neretai ir institucijų darbo spragos. Visuomenė ne visada supažindinama su keičiamais projektų sprendiniais, nėra pakankamai prižiūrima, ar darbai vykdomi pagal išduotą leidimą, pastebimas institucijų nesusikalbėjimas – tai nerimą keliančios tendencijos. Reikėtų akcentuoti ir Vilniaus senamiesčio pasaulinę reikšmę, todėl tam tikrais atvejais planuojant darbus šioje UNESCO vietovėje turėtų būti atliekamas poveikio išskirtinei visuotinei vertei vertinimas.

Paveldo komisija jau prieš kelerius metus neigiamai įvertino ryškėjančią tendenciją, kad istorinių ansamblių teritorijų pritaikymas yra sprendžiamas jas padalinant į atskirus sklypus. Paveldosauginiu požiūriu prioritetas turi būti teikiamas išsaugoti unikalų ir vieningą atskirų istorinių kompleksų užstatymo charakterį, o ne formuoti tariamai senamiesčio aplinkai būdingą užstatymo tipą, kuriame yra gerokai didesnis užstatymo intensyvumas, kaip daroma Misionierių ansamblio, Vilniaus Šv. apaštalo Jokūbo ir Pilypo komplekso, Oskierkų rūmų pastatų komplekso ir kitų istorinių statinių teritorijose. Atlikusi *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimą*, Paveldo komisija įvardijo problemas ir pateikė siūlymus dėl tiriamų objektų privatizavimo proceso, tyrimų ir

ekspertizių atlikimo, Vertinimo tarybų sprendimų ir apsaugos reglamentų, teritorijų planavimo proceso, architektūrinių konkursų, statybos įgyvendinimo ir viešojo intereso gynimo sąlygų. Šį tyrimą Paveldo komisija planuoja pristatyti 2022 m. spalio 3 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, į kurio pristatymą kviečiame visas institucijas ir asmenis, kuriems svarbus kultūros paveldo išsaugojimas.

► Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo
ir Pilypo bažnyčia, 2018 m.
Kęstučio Stoškaus nuotrauka

Paveldas – tai ne tik pavieniai pastatai, kilnojamosios kultūros vertybės, pastatų kompleksai ar vietovės.

Paveldas – tai be galo plati sritis, kur susipina gamtos paveldo apsauga, nematerialus kultūros paveldas, humanitariniai, socialiniai ir tikslieji mokslai, švietimas ir edukacija, ekonomika ir turizmas, šiuolaikinės technologijos ir kt. Todėl šioje itin plačioje ir daugiasluoksnėje sferoje yra būtinas integralumas.

Problemų paveldosaugoje yra daug – nuo paveldo identifikavimo ir apskaitos iki jau pasauliniu lygiu pripažintų Lietuvos kultūros paveldo turtų apsaugos. Visos šios problemos gali būti šalinamos ne tik visiems bendrai jas identifikuojant, bet ir bendradarbiaujant, ar pasirenkant vienodas priemones įgyvendinti tikslus, siekti, kad kultūros paveldas būtų prižiūrimas, puoselėjamas ir perduotas ateities kartoms. Visuomenės švietimas, profesionalų ir specialistų rengimas – dar viena svarbi sritis. Būtina skatinti visuomenės domėjimąsi kultūros paveldu ir kalbėti apie profesionalų ir specialistų rengimo poreikį.

Paveldas – tai žmonės. Būtina akcentuoti geruosius tvarkomo ir prižiūrimo paveldo pavyzdžius, nes gerosios patirtys labiau nei blogieji pavyzdžiai skatina visuomenę rūpintis šiuo turtu.

► Seimo rūmai

Paveldo komisija 2025 m. balandžio 29 d. Seimo plenariniame posėdyje skaitė pranešimą apie kultūros paveldo apsaugos raidą, būklę ir pažangą. Tai pirmas kartas, kai toks pranešimas buvo skaitomas Seimo plenariniame posėdyje.

Pranešimą skaitė Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiglienė.

Toliau pateikiamas visas pranešimas.*

* Su pranešimu taip pat galima susipažinti Seimo „YouTube“ paskyroje <https://www.youtube.com/watch?v=vloiOlNvHiQ>. Su spaudos konferencijos įrašu galima susipažinti Seimo „YouTube“ paskyroje <https://www.youtube.com/live/ouWuooYyGIc>.

PRANEŠIMAS SEIMUI APIE KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS RAIDĄ, BŪKLĘ IR PAŽANGĄ

2025 M. BALANDŽIO 29 D.

Laba diena, gerb. Seimo Pirmininke Sauliau Skverneli, Seimo Pirmininko pavaduotojau Juozai Olekai, ačiū Jums už suteiktą žodį. Sveiki Seimo nariai, Seimo kanceliarijos darbuotojai, visi, stebintys šį Seimo posėdį nuotoliniu būdu, visi, kuriems rūpi kultūros paveldas.

Mes, Valstybinė kultūros paveldo komisija, dėkojame Jums už šią unikalią galimybę skaityti pranešimą apie kultūros paveldo apsaugos raidą, būklę ir pažangą iš Seimo tribūnos plenariniame posėdyje. Tai ne tik Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatyme nustatyta pareiga, bet ir galimybė bei atsakomybė.

Šiuo metu už kultūros paveldą atsakingos institucijos ir visuomenė laukia, kol Seimas svarstys ir, tikimasi, patvirtins ypač svarbų dokumentą – naujos redakcijos NKPAĮ. Šio įstatymo pakeitimų reikėjo jau seniai – ne kartą esame susidūrę su situacijomis, kai dėl galiojančių teisės aktų reikėjo kreiptis į teismą dėl išaiškinimo, kad įstatymas būtų taikomas, o ne

► Pranešimo Seimui afiša

► Paveldo komisijos pirmininkė
doc. dr. Vaidutė Ščiglienė
skaito pranešimą Seimo
plenariniame posėdyje

interpretuojamas. Per 35 nepriklausomybės metus kai kurie svarbūs paveldosaugos procesai neįvyko. Nors turime kuo didžiuotis, – kai kurios paveldosaugos iniciatyvos įkvepia – negalime pamiršti atvejų, dėl kurių negalime pasigirti.

Paveldo komisija yra Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertė ir patarėja valstybinės kultūros paveldo apsaugos politikos, jos įgyvendinimo, vertinimo ir tobulinimo klausimais. Būdami nepriklausomi, 12 deleguotų ir skiriamų įvairių sričių ekspertų, galime nešališkai įvertinti kultūros paveldo apsaugą ir su ja susijusius procesus. Šiandieniniame pasaulyje, kuriame informacija ir pasakytą nuomonė, kuri ne visada yra pagrįsta, sklinda greitai, išgirstas ekspertų žodis tampa ypač svarbus. Ekspertai nėra tik konsultantai, jie tarpininkai tarp įvairių visuomenės grupių, valdžios ir piliečių.

Kultūros paveldas – tai ne tik istorija, apie kurią liudija seni pastatai ar tradicijos, tai labai svarbi nacionalinio saugumo dalis. Kultūros paveldas formuoja mūsų tapatybę ir stiprina ryšius tarp žmonių bei kartų. Paveldo objektai padeda išsaugoti mūsų kultūrinę tapatybę ir stiprina mūsų atsparumą išorės grėsmėms. Šiandien, kai Lietuvoje kalbame apie nacionalinį saugumą ir gynybos stiprinimą, kultūros paveldas įgauna dar gilesnę prasmę. Jis tampa ne tik mūsų praeities dalimi, bet ir šiuolaikinės valstybės stabilumo ir atsparumo išbandymams pagrindu. Paveldo apsauga visame pasaulyje yra svarbi dėl kultūrinių ir politinių klausimų, ypač atsižvelgiant į dabartinę geopolitinę situaciją. Šiandien, kai nedraugiškos valstybės nori „pasisavinti“ mūsų istoriją, o kartu ir kultūros paveldą, turime suprasti, kokia svarbi kultūros paveldo apsauga ir kaip ji gali prisidėti prie mūsų nacionalinio identiteto stiprinimo. Šiandien, kai Europos saugumui vėl iškilusi grėsmė, kviečiame suprasti, kad paveldas – tai vertybė, kuri vienija, įprasmina ir išlaiko tautos vienybę. Žydų geto teatras Vilniuje Antrojo pasaulinio karo metu liudija, kad net sunkiausiomis akimirkomis kultūra padeda žmogui išlikti.

► Ekrano nuotrauka
iš Paveldo komisijos
pristatymo Seime

Paveldas – tai dovana iš praeities, išteklius dabarčiai ir ateičiai. Tai nėra problema, kurią reikia spręsti, o galimybė, įkvepianti bendrakūros principu atgaivinti, puoselėti ir pri-
taikyti jį šiandienos poreikiams. Lietuva išsiskiria savo uni-
kaliu kultūros paveldu – resursais, kurie suteikia mūsų šaliai
išskirtines konkurencines galimybes. Į Pasaulio paveldo
sąrašą yra įtrauktos net 5 vietovės – tai didžiausias skaičius
Baltijos šalyse. Paveldas tampa ne tik mūsų praeities liudy-
toju, bet ir ateities galimybe – galimybe augti ir stiprėti kaip
tautai. Laisvė nėra vien savaime suprantama duotybė, ypač
toms šalims, kurios patyrė jos praradimą. Laisvė – tai dar
didelė atsakomybė. Tačiau ar visada šią galimybę tinkamai
įvertiname, o atsakomybę prisiimame? Šiandien pristatysime,
mūsų manymu, reikšmingiausias ir aktualiausias paveldosa-
ugos problemas, įvardinsime sunkumus, su kuriais susiduriama
saugant kultūros paveldą bei pasidžiaugsime teigiamais daly-
kais. Paveldosauga, kaip antikos mitų herojai, nuolat balan-
suoja tarp sėkmės ir sunkumų, tarp pasiekimų ir išbandymų.

Šiuo metu stovime kultūros paveldo raidos kryžkelėje. Ši sritis negali būti supran-
tama tik kaip vienos ar kelių institucijų rūpestis ar tik kaip istorijos dalis. Kultūros pavel-
das reikalauja kultūros, istorijos specialistų ir kitų valstybės valdymo sričių dėmesio – nuo
švietimo, regionų plėtros iki ekonomikos ir teisės.

Nors paveldosaugos politika Nepriklausomoje Lietuvoje vykdoma jau 35 metus,
svarbus lūžis dar neįvyko. Pokyčiai yra būtini, ypač dėl paveldo vadybos. Kultūros paveldo
apsaugą reglamentuojantys teisės aktai yra sudėtingi, ne visuomet suderinti tarpusavyje
ir dažnai sunkiai taikomi praktiškai. Kai kurios įstatymų nuostatos yra interpretuojamos
nevienodai, todėl ne visada užtikrina tinkamą paveldo apsaugą.

Yra būtina peržiūrėti galiojančius įstatymus. Seimui svarstyti jau yra pateiktas
NKPAĮ projektas. Tikimasi, kad naujos redakcijos įstatymas bus priimtas be ilgų svars-
tymų. Šis įstatymas yra reikalingas ne tik dėl aiškesnio paveldo apsaugos reglamentavimo,
bet ir dėl to, kad 2024 m. lapkričio mėn. įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos statybos
įstatymo redakcija, nedera statybos ir tvarkybos projektų rengimo etapai ir procedūros,
todėl užtikrinti paveldo apsaugą tapo dar sudėtingiau. Teisiškai nėra užtikrinama inter-
jerų vertingųjų savybių apsauga. Jei vykdomi paprastojo remonto darbai nekeičiant sta-
tinio išvaizdos, nėra reikalingas statybą leidžiantis dokumentas. Dėl dabar galiojančio
NKPAĮ laisvo interpretavimo, kaip tvarkybos projektai yra įteisinami statybų darbai –
naujų statinių ar jų dalių statybą. Šie darbai įvardijami kaip restauravimas.

Paveldo komisija dalyvavo rengiant NKPAI projektą: bendradarbiavo su Kultūros ministerija, teikė pastabas, dalyvavo diskusijose. Teigiamai vertiname, kad įstatymo projekte aiškiai atskirtos Departamento ir savivaldybių funkcijos, pakeistos objektų registravimo KVR tvarkos, pašalintas prieštaravimas tarp to, koks kultūros paveldas yra pagal sandarą ir koks yra registruojamas KVR. Neaiškus terminas „pradinė apsauga“ pakeistas terminu „laikinosios apsaugos priemonės“. Įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl visuomenės poreikiams paimamų kultūros paminklų tvarkos.

Kultūros paveldo autentiškumas – tai duotybė, dėl kurios jaučiame paveldą, kodėl jis mus įkvepia, kodėl jį vadiname savu. Jis sužadina vaizduotę, leidžia pažinti istoriją, ne tik matyti, bet ir jausti laiką. Įstatymo projekte ypatingas dėmesys skiriamas priemonėms, kurios padėtų išsaugoti paveldo autentiškumą. Patikslinta autentiškumo samprata, atsizvelgiant į UNESCO terminologiją vartojama vientisumo sąvoka. Tikimasi, kad patikslintos sąvokos padės išvengti situacijų, kai po vadinamųjų „restauracijų“ autentiškas paveldas virsta nauja statyba ar vietoje tvarkybos darbų atliekamas paprastas remontas.

► Rūsiai Rūdninkų g. 13, Vilniuje.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

► Vilniaus koncertų
ir sporto rūmai

Žinoma, neužtenka vien atnaujinti teisės aktus. Kultūros paveldo objektų tvarkyba reikalauja nemažai **lėšų**, o jų trūkumas yra pagrindinė ir ilgalaikė problema. Apie tai kalba paveldo objektų valdytojai ir atsakingos institucijos. Turime suprasti, kad paveldas yra investicija. Tai išteklius, užtikrinantis ekonominę, socialinę ir kultūrinę naudą, stiprinantis vietos identitetą.

Paveldo komisijai svarbu vadovautis ne tik teisės aktais, bet ir gyvai bendrauti su žmonėmis. Vieno susitikimo metu Alytaus m. savivaldybės specialistas pabrėžė, kad net vienas įgyvendintas projektas „įkvepia kitus“. Jis minėjo sutvarkyto Alytaus piliakalnio projektą: sutvarkyta teritorija, takai, poilsio erdvės, pasodinti želdiniai. Kultūros paveldo atnaujinimas paskatino tolesnę infrastruktūros plėtrą.

Valstybė paveldotvarkai skiria labai nedidelį finansavimą, 2025 m. numatyta skirti kiek daugiau nei 6 mln. eurų, nors iš tikrųjų reikėtų keturis ar penkis kartus daugiau. Trakų Vokės dvare, kuriame neseniai vyko Paveldo komisijos posėdis, vienas narys priminė, kad 2005 m. paveldosaugai buvo skiriama 17 mln. litų. Šiandien – po beveik 20 metų – bendra suma beveik nepakito, nors darbų kainos gerokai išaugo. Vilniaus m. savivaldybė paveldotvarkai skiria daugiau nei valstybė. Dėl šių priežasčių Paveldo komisija siūlo steigti kultūros paveldo fondą, kuriame kaupiamos lėšos būtų naudojamos paveldo tvarkybai. Norima atskirti nacionalinės ir regioninės reikšmės objektus, jiems taikant skirtingus finansavimo modelius.

Konkretus pavyzdys – Palėvenės dominikonų vienuolyno kompleksas. Pagal dabar skiriamus asignavimus, jo restauravimas užtruktų 25 metus, todėl baigus visus darbus juos vėl reikėtų pradėti. Būtų įdėta daug pastangų, o lėšos panaudotos neefektyviai. Tokių pavyzdžių yra daugiau. Į 2025–2027 m. Paveldotvarkos programą įrašyti 152 objektai, iš kurių net 123 yra tęstiniai. Tai – 81 % visų programos objektų. Finansavimas dažniausiai yra skiriamas tęsti pradėtus darbus, o ne pradėti naujus projektus. Neprižiūrimų kultūros paveldo objektų skaičius kasmet auga: 2021 m. jų buvo 520, o 2024 m. – jau 607. Jei norime, kad kultūros paveldo objektai būtų sutvarkyti ir pritaikyti visuomenės poreikiams greičiau, būtina aiškiai nustatyti prioritetus, skatinti valstybės, savivaldybių ir bendruomenių bendradarbiavimą.

Norime pasidžiaugti, nes yra pastebimos **savivaldybių pastangos išsaugoti** ir prasmingai pritaikyti šiandienai kultūros paveldą. Būtent į tai ir norime atkreipti dėmesį ir kalbėti apie savivaldybių vaidmenį ir galimybes.

Paveldo komisija ypatingą dėmesį skiria Lietuvos regionams, nes savivaldybės yra arčiausiai paveldo objektų, geriausiai supranta vietos bendruomenių poreikius ir turi tiesioginę įtaką priimant sprendimus. Jau beveik 30 metų, nuo 1997-ųjų, Paveldo komisijoje vykdomas tyrimas: renkami duomenys, analizuojamos savivaldybių veiklos, susijusios su kultūros paveldo apsauga. Šis tyrimas vykdomas nuo Paveldo komisijos įsteigimo (Paveldo komisija – šiemet mini savo veiklos 30-metį), o per tą laiką regionai iš „vykdytojų“ tapo aktyviais paveldosaugos kūrėjais.

Remiantis paskutinių metų tyrimų duomenimis pastebima, kad mažosios savivaldybės kultūros paveldo apsaugai pradėjo skirti žymiai didesnę finansavimą nei anksčiau. Trakuose vykdyti darbai senamiestyje, Rokiškyje – Salų dvaro rūmų vidaus patalpų tvarkyba, o Akmenėje – tvarkybos darbai Dabikinės dvaro sodybos fragmentuose. Be to, beveik dviem trečdaliams savivaldybių 2023 m. pavyko pritraukti papildomų lėšų iš įvairių šaltinių, o kai kuriose savivaldybėse šios lėšos net kelis kartus viršijo pačių savivaldybių skiriamą finansavimą.

Puikus pavyzdys yra Kauno miestas, kuriame paveldas tapo miesto strategijos ašimi – tarpukario modernizmo architektūra įgavo tarptautinį pripažinimą, o savivaldybė nuolat investuoja į kultūros paveldo objektų tvarkybą. Vilniaus m. savivaldybė 2025 m. planuoja skirti 8 mln. Eur paveldo tvarkybai, todėl tikimės, kad bus sprendžiamos Verkių dvaro

► Trakų Vokės dvaro sodyba

sodybos problemos. Būdama Vilniuje, arti svarbiausių šalies institucijų, Verkių dvaro sodyba, dėl kurios dydžio, kompleksiskumo, istorinio unikalumo, menotyrinės vertės ir amžiaus cenzo keliai ypač aukšti paveldosauginiai reikalavimai, yra tarp skubiai dėmesio reikalaujančių išskirtinės vertės profesionalių objektų.

Reikalavimai visiems objektams – tiek registruotiems KVR, tiek valstybės ar savivaldybės saugomiems – yra vienodi, tačiau finansavimas skiriasi. Reikalavimai nesiskiria net jeigu objektas yra aukščiausio apsaugos lygmens – kultūros paminklas. Pavyzdys – Anykščių rajone esanti Vaižganto gimtinės sodyba Maleišių kaime. 2020 m. savivaldybė uždengė kiaurą svirno stogą laikina danga, vėliau parengtas kapitalinio remonto projektas, gauti leidimai, tačiau, atsižvelgiant į šiuo metu galiojančius finansavimo skyrimo kriterijus, registriui mediniam etnoarchitektūriniam statiniui paramos gauti galimybių nėra. Kol buvo bandoma gauti lėšų iš valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos fondų, laikina svirno stogo danga susidėvėjo.

Remiantis mūsų patirtimi ir tyrimų išvadomis savivaldybės paveldą turi suprasti ne kaip našta, o kaip investiciją, kuri kuria pridėtinę vertę: stiprina bendruomenes, formuoja vietos identitetą, skatina kultūrinį turizmą, sukuria sąlygas kurti verslą ir tobulinti švietimą. Kad tai būtų pasiekta, reikia ieškoti finansavimo, partnerių, teikti paraiškas, planuoti strategiškai.

Būtina kalbėti apie tai, kaip sustiprinti institucijų palaikymą tiems, kurie siekia išsaugoti kultūros paveldą. „Paveldo DNR“ apdovanojimai – puikus palaikymo pavyzdys. Paveldo komisijos išvažiuojamieji posėdžiai, darbiniai susitikimai, apdovanojimų organizavimas, tyrimai ir bendradarbiavimas su Departamento teritoriniais skyriais padeda spręsti problemas, matyti, pripažinti ir skatinti geruosius pavyzdžius. Pradėtus darbus tęsime, tai gera žinia visiems, kurie tiki, kad paveldas gali būti vertinamas ne tik formaliai, bet iš tikrųjų.

Svarbu suprasti, kad savivaldybių pastangų ir iniciatyvų ne visada užtenka. Būtina aiškiai apibrėžti, kokį ir kokios būklės kultūros paveldą saugome. **KVR** yra įrašyta daugiau kaip 37 tūkst. kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų. Kartais atrodo, kad tai ne saugotinų vertybių sąrašas, o labiau inventorizacija. Svarbiausia informacija, kiek

© Kultūros paveldo departamentas, Šnipiškų g. 3, LT-09109 Vilnius, tel. 379 43 56, faks. 372 40 58, el. paštas centras@heritage.lt | Skaitmeninis paveldas

► Kultūros vertybių registro
svetainė <https://kvr.kpd.lt>

šių objektų šiandien vis dar egzistuoja ir išlaikę vertę? Deja, atsakyti sunku, nes nėra aiškos strategijos, kaip žinoti, ką iš tiesų saugome. Duomenys apie objektų būklę yra nepakankami, o dalis jų galbūt jau sunykę, nors vis dar yra registre. Šią problemą 2013 m. įvardijo Valstybės kontrolė. Pastebėta, kad nenustatytas kilnojamųjų kultūros vertybių tikrinimo periodiškumas ir jų būklės įvertinimo kriterijai, todėl tikrinimai vykdomi nesistemiškai. Periodiškai netikrinant, kaip jos prižiūrimos, laiku nepastebimos prarastos ar kritinės būklės vertybės. Valstybės kontrolė, vertinusi UNESCO saugomų vietovių apsaugą, patvirtino, informacija apie objektų būklę neatitinka tikrovės, todėl stebėsenos rezultatai neparodo tikrosios objektų būklės. Nėra įmanoma užtikrinti tinkamos vertybių apsaugos ir gauti reikiamo finansavimo.

KVR revizija būtina, kad išvengtume situacijų, kai paveldo apsauga pradedama rūpintis per vėlai. Puikus pavyzdys – buvęs policijos pastatas Graitės gatvėje, Vilniuje. Apie jo kultūrinę vertę pradėta kalbėti tik tada, kai investuotojai jau buvo pradėję statybos planavimo darbus. Tada pradėta rūpintis, kad objektas būtų paskelbtas saugomu. Tai paveldo saugos gaisrų gesinimas, o ne ilgalaikė strategija.

Per 35 nepriklausomybės metus nemažai kultūros paveldo objektų buvo prarasti. Informacijos trūkumas apie objektų būklę KVR įrodo, kad paveldas nyksta greičiau, nei sugebame jį pažinti ar tinkamai įvertinti. Vienas iš ryškiausių pavyzdžių – **dvarų sodybų paveldas**.

Dvarai – tai ne vien istoriniai pastatai. Juose gyva kitokia dvasia, kitokia estetika, net kita ideologija. Istorškai dvaras buvo kompleksas su pastatais, žeme, ūkine sistema ir visuomenės gyvenimo modeliu. Ilgą laiką dvarų palikimas Lietuvoje buvo laikomas svetimu. Daugelis dvarų sodybų sunyko, buvo išardytos ar išskaidytos. Šiandien dvaras yra ne tik paveldosaugos objektas, tai kultūros dalis, kurią pradedame laikyti sava. Šis pokytis patvirtina naują požiūrį, tačiau primena ir atsakomybę.

Į KVR šiandien įrašytos 484 dvarų sodybos ir apie 70 dvarviečių. Daug pastatų jau sunykę, o likę dažnai išskaidyti ir netekę vientisumo. Viena iš dažnų praktinių problemų, kad žemės sklypas formuojamas tik aplink pastatą, o likusi dvaro sodybos teritorijos dalis lieka neprivatizuojama. Tokiu būdu panaikinamas dvaro sodybos vientisumas, o dėl neprivatizuotų teritorijų, kuriose nėra pastatų, kyla pagrįstų abejonių dėl jų išliekamosios paveldosauginės vertės. Jei norime išspręsti šią problemą, būtini teisės aktų pakeitimai: būtina atnaujinti SŽNSĮ bei Žemės reformos įstatymą.

► Ekrano nuotrauka
iš Paveldo komisijos
pristatymo Seime

Suprantame, kad išlaikyti vientisumą visose Lietuvoje registruotose dvarų sodybose sudėtinga užduotis. Galbūt tikslinga sutelkti dėmesį į reikšmingiausių, Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąraše esančių objektų išsaugojimą. Dar 2021 m. siūlėme Kultūros ministerijai atnaujinti šį sąrašą, atkreipiant dėmesį į dvarų sodybų vertes, nustatant valstybės prioritetus, taikant šiuolaikinius išsaugojimo kriterijus toms sodyboms, kurioms iškilusi grėsmė. Rekomendavome peržiūrėti dvarų privatizavimo ir neprivatizavimo koncepciją.

Paveldo komisijos nuomone, svarbiausia išsaugoti dvarų sodybų kompleksiskumą ir vientisumą, nepriklausomai nuo jų nuosavybės formos. Tam pritarė XVIII Vyriausybė. Tikimės, kad ir toliau sulauksime tokio pat pritarimo.

Svarbu matyti ne tik tai, ką praradome, bet ką galime spėti padaryti. 2023 m. Prezidentūra ir Paveldo komisija organizavo Dvarų forumą. Jo metu paaiškėjo, kad dvarų paveldas nyksta net neturėdamas galimybės būti pažintas. Nuo 2004 m. sisteminiai tyrimai beveik neatliekami, todėl vienas svarbiausių forumo nutarimų buvo kreiptis į Lietuvos mokslo tarybą dėl paskirtinės dvarų sodybų tyrimų ir išsaugojimo programos inicijavimo.

Šiuo metu yra rengiama galimybių studija, kuria siekiama įvertinti problemos aktualumą. Patvirtinus šią programą, Lietuvoje pirmą kartą būtų vykdomi tarpdisciplininiai dvarų istorijos, būklės ir vertės tyrimai. Mokslininkai galėtų teikti siūlymus dėl teisės aktų tobulinimo, paremtus ne prielaidomis, bet faktiniais duomenimis. Šiandien dėl dvarų paveldo išsaugojimo vis dar keliamas klausimas – ar suspėsime laiku? Kai kuriais atvejais fizinis išsaugojimas jau neįmanomas, todėl moksliniai tyrimai yra vienintelis būdas užfiksuoti ir perduoti ateities kartoms tai, kas nyksta.

Paveldo pažinimas negali apsiriboti tik mokslininkų bendruomene. Jei norime, kad kultūros paveldas būtų vertinamas ir saugomas, jo pažinimas turi tapti neatsiejama **švietimo sistemos** dalimi. Kultūros paveldas turi būti pristatomas mokiniams mokykloje. Jo pažinimas ugdo pagarbą aplinkai, stiprina tapatybės jausmą, moko vertinti tai, kas sukurta prieš mus. Visa tai susiję su visuomenės atsparumu ir nacionaliniu saugumu – valstybę saugo sąmoningi piliečiai. Mokyklos programose trūksta dėmesio, skiriamo kultūros paveldui. Paveldas – tai ne vien istorijos vadovėlio tema. Kultūros paveldo medžiagas tiria chemikai ir atkuria restauratoriai bei architektai. Tai plati tema, jungianti menus, gamtos ir tiksliuosius mokslus.

► Išvažiuojamasis Paveldo komisijos posėdis Alytaus regione. Kurnėnų Lauryno Radziukyno mokykla

Teisės aktuose ir strateginiuose planavimo dokumentuose akcentuojama kultūros paveldo ir švietimo integralumo svarba ir nurodoma, kad tai viena svarbiausių priemonių išsaugoti kultūros paveldą, tačiau trūksta konkrečių valstybės prioritetų dėl kultūros paveldo ir švietimo integralumo nustatymo ir koordinuotų institucijų veiksmų, ypač bendradarbiavimo. Kultūros ministerija ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerija turėtų bendradarbiauti ir siekti ilgalaikio kultūros paveldo ir švietimo integralumo. Teigiamas pavyzdys yra kultūrinės edukacinės sistemos *Kultūros paso* (dalis paslaugų susijusios ir su kultūros paveldu) sukūrimas, kultūros paveldo skaitmeninimas. Šiuo metu trūksta kokybiškų mokymo priemonių. Yra privačių ir keletas valstybinių projektų, tačiau trūksta strateginio požiūrio į kokybišką turinio kūrimą ir pasiekiamumą mokytojams, trūksta parengtų mokymo priemonių integravimo į bendrą sistemą.

Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba yra parengusi metodinę medžiagą mokytojams apie Sąjūdį. Bendradarbiaujant su Lietuvos ypatinguoju archyvu, ruošiama medžiaga apie partizanus. Planuojama mokiniamis pristatyti tarpukario Kauno, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, disidentų ir kitas temas. Parengta medžiaga neįkeliamą į švietimo portalą *emokykla*. Būtina tobulinti kultūros paveldo apsaugos ir švietimo politiką ir tikslinti šių sričių bendrus

prioritetus ir veiklos kryptis, todėl kviečiame institucijas dirbti kartu, nepamiršti pakviesti ekspertų ir praktikų, pradėjus rengti nacionalinę darbotvarę, kurią įpareigoja rengti KPPI. Į darbotvarę turėtų būti įtrauktas klausimas dėl kultūros paveldo ir švietimo integralumo. Vaikus ir jaunimą būtina supažindinti su kultūros paveldu, nes jei to nedarysime, ir toliau susidursime ne tik su tapatybės, valstybės identiteto problemomis, bet ir su paveldo srities **specialistų trūkumu**.

Paveldo suvokimas yra kintantis, todėl būtina tobulinti paveldosaugos politiką, tikslinti veiklos kryptis ir įvardinti atskirų jos sričių prioritetus, o svarbiausia, paveldosaugos bei su paveldu susijusių specialistų rengimą, įgūdžių ir kompetencijų tobulinimą, specialistų ir visuomenės švietimą. Aukštosiose mokyklose yra paveldosaugos programos, tačiau dažnai jas baigę absolventai su paveldosauga susijusio darbo nedirba. Ši specialybė nėra prestižinė ir mažai apmokama. Jau dabar trūksta jaunų kompetentingų specialistų, o ateityje problema tik didės, kai nebebus senąją paveldosaugininkų kartą pakeičiančių asmenų.

Džiugu, kad po Vyriausybės organizuotų diskusijų su Kultūros ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ir restauratorius vienijančiomis asociacijomis buvo priimtas Vyriausybės 2024 m. gegužės 29 d. nutarimas Nr. 410 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 1 d. nutarimo Nr. 149 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“, kuriame nurodyta, kad stipendijos galės būti skiriamos studentams, studijuojantiems valstybės finansuojamose studijų vietose pagal pirmosios pakopos meno objektų restauravimo studijų krypties studijų programas. 2025 m. planuojama skirti finansavimą ne mažiau kaip penkioms tikslinėms stipendijoms restauravimo bakalauro studijas pasirinkusiems studentams. Tai pirmieji žingsniai didinti restauratoriaus profesijos prestižą.

Specialistų rengimas ir švietimo iniciatyvos yra kultūros paveldo ateities pagrindas. Svarbu, kad paveldosaugos sistema veiktų, o ne tik būtų reglamentuota teisės aktais. Tai labai svarbu dėl **kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos**. Paveldo komisija ne kartą minėjo, kad Lietuvos paveldo apsaugos sistemoje kilnojamosioms kultūros vertybėms skiriamas menkas dėmesys. Įvertinus KKVAĮ nuostatas, išvelgta nemažai įvairaus pobūdžio trūkumų. Pavyzdys – neteisingai apibrėžtas įstatymo reguliavimo dalykas ir nesuderintos KKVAĮ NKPAĮ nuostatos. Nuolatos kyla kultūros paveldo apsaugos specialistų ir suinteresuotos visuomenės atstovų diskusijos dėl skirtingo kilnojamųjų kultūros vertybių

statuso KVR – kada vertybė yra kilnojamoji, o kada ji tik nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vertingoji savybė. 2005 m. neatsakingai buvo suvesti duomenys į KVR – visi kultūros vertybių sąrašuose buvę kilnojamieji ir nekilnojamieji paveldo objektai buvo užregistruoti KVR. 2013 m. Valstybės kontrolė įvardijo šią problemą. Ši klaida taisoma iki šiol. Departamento duomenimis tikslinimas dar užtruks mažiausiai 2 metus. Kol duomenys nėra sutvarkyti KVR, negalime vertinti kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros vertybių situacijos. Kilnojamųjų kultūros vertybių restauravimui valstybė skiria labai nedaug lėšų, todėl mažai jų yra restauruojama. Kartais vertingiausi meno kūriniai bažnyčiose nyksta arba tvarkomi pagal parapijų išgales ir supratimą. Paveldo komisija dėl šių problemų kreipėsi į Kultūros ministeriją siūlydama peržiūrėti 1996 m. priimtą KKVAĮ, derinant jį prie kitų teisės aktų ir šiandienos reikalavimų.

Ne tik Lietuvoje esančių vertybių inventorizacija ir apskaita kelia sunkumų, svarbu atkreipti dėmesį į Lietuvai **reikšmingą kultūros paveldą užsienyje**.

Šiuo metu nėra aiškos Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje išsaugojimo strategijos, institucinės sistemos, atsakomybių pasiskirstymo. 2023 m. Kultūros ministerija sudarė tarpinstitucinę darbo grupę, kuri 2024 m. vertino Kultūros ministerijos rengiamą Kultūros paveldo užsienyje paieškos, atskleidimo, įrašymo į sąvadą, apsaugos,

► Vytis Lambreto rūmų
fasade, Paryžiuje.
*Jebulon, CCo, via Wikimedia
Commons nuotrauka*

išsaugojimo, restitucijos, susigrąžinimo ir pažinimo sklaidos koncepcijos projektą. Koncepcija nebuvo priimta, pateikta daug pastabų. Kol nėra valstybės strategijos dėl Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje, kol nežinome kokia valstybės politika ir prioritetai šiuo klausimu, lietuviški objektai užsienio šalyse nyksta. Kasmet dalies Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje būklė vis labiau prastėja, ar net visai išnyksta – tiek pastatai, tiek įvairūs atminties ženklai, tiek prisiminimai. Pavyzdžiui, nugriauta JAV lietuvių Nekaltojo Prasidėjimo-Aušros Vartų bažnyčia. Ji buvo ilgą laiką uždaryta dėl joje atrasto žmonių sveikatai kenksmingo pelėsio. Kitas pavyzdys – ketinama parduoti ir uždaryti Kristaus Atsimainymo bažnyčią Niujorke, reikšmingiausią Jono Muloko architektūros šedevrą, kurią statė ir dekoravo taip pat lietuviai. Daug objektų valdo ne lietuviai, todėl labai reikšmingi objektai gali būti neišsaugoti. Labai retai pasitaiko atvejų, kad Lietuvai reikšmingi kultūros paveldo objektai įtraukiami į užsienio šalies kultūros paveldo registrą.

Nėra atlikta Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo užsienyje inventorizacija, todėl negalime įvardinti, kiek objektų išliko ir kiek prarasta. Vertėtų pasimokyti iš Nacionalinio lenkų kultūros paveldo užsienyje instituto „Polonika“, kuris rūpinasi Lenkijai reikšmingu paveldu užsienyje.

Lietuvių organizacijos užsienyje kiek galėdamos puoselėja lietuvišką paveldą. *Pasaulio lietuvių centras, Čikagos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia, laikraščio Draugas redakcija, Susivienijimas Lietuvių Amerikoje* vis dar yra lietuvių valdomi. Dažniau vykstama į archyvus užsienyje – archyviniai šaltiniai skaitmenizuojami ar parvežami į Lietuvą, skiriamos lėšos įvairiems diasporos renginiams, didėja finansavimas lietuvių mokykloms užsienyje. Svarbios privačios iniciatyvos, pavyzdžiui „Gabalėliai Lietuvos“, Italijos lietuvių bendruomenės rengiamas *ITLIETUVIAI.IT* – su Lietuva susijusių vietų Italijoje žemėlapis ir kt.

Kad lietuvių ženklai užsienyje neišnyktų svarbu kurti kultūros paveldo politikos užsienyje sampratą: būtinas politikos / strategijos formavimas ir aktualizavimas / sklaida. Lietuvos diasporos politikoje būtina kalbėtis apie paveldosaugą, atpažinti ir puoselėti su Lietuva susijusį paveldą užsienyje, būtinas glaudus lietuvių bendruomenių, institucijų ir šalies atstovybių bendradarbiavimas.

Labai svarbus **pasaulio paveldas** Lietuvoje. Paveldo komisija nuolat nagrinėja, kaip Lietuva, 1992 m. pradžioje prisijungusi prie Pasaulio paveldo apsaugos, įgyvendina tarptautinius įsipareigojimus ir užtikrina Lietuvos paveldo, įtraukto į Pasaulio paveldo sąrašą, išsaugojimą ir puoselėjimą. Įgyvendindama institucijai įstatymu deleguotą funkciją Paveldo komisija vertina Pasaulio paveldo komitetui teikiamas periodinės pasaulio paveldo objektų Lietuvoje būklės ataskaitas, dalyvauja rengiant vietovių valdymo planus. Pastebima, kad ne visada yra laikomasi Pasaulio paveldo konvencijos nuostatų, dėl ko kyla grėsmė vertybių autentiškumui, tačiau džiaugiamės, kad yra rengiami vietovių valdymo planai.

► Kernavės archeologinė vietovė.
*Mindaur, CC BY-SA 4.0,
via Wikimedia Commons*

Nemažai problemų kyla kitose kultūros paveldo teritorijose, esančiose **viešosiose erdvėse Lietuvoje**, nes nėra aiškių viešųjų erdvių tvarkymo principų, neatsižvelgiama į viešųjų erdvių tvarkymo neigiamą vizualinį poveikį. Galima pateikti konkrečius pavyzdžius: Karaimų gatvės humanizavimo projektą Trakuose, Bronislovo Lubio įamžinimui skirtą paminklą Plungės dvaro sodyboje, netvarkomą buvusį fontaną prie Seimo, buvusį paplūdimį Lukiškių aikštėje, Vilniaus senamiesčio gatvėse įrengiamus eismo reguliavimo bokštelių ir pan.

► Karaimų g. Trakuose

Viešųjų erdvių tvarkymo reglamentavimo aspektai glaudžiai susiję su architektūros kultūra, architektūrinių konkursų organizavimu, vykdymu ir įgyvendinimu. Apie architektūrinių konkursų vykdymo problemas Paveldo komisija kalbėjo 2022 m., atlikusi *Statybų Vilniaus baroko ansambliuose tyrimą*. Nustatyta, kad architektų bendruomenė, savivaldybės, valstybės institucijų specialistai, dalyvaudami konkursuose, nepakankamai atsakingai laikosi paveldosaugos reikalavimų.

Paveldo komisijos nariai yra nepriklausomi ekspertai ir gali objektyviai įvertinti paveldo apsaugos situacijas. Kad Paveldo komisija yra reikalinga patvirtino kitų įstaigų ir bendruomenių palaikymas, kai 2023 m. buvo norima sujungti Paveldo komisiją su kitomis įstaigomis ir įsteigti Nacionalinę gerovės agentūrą. Gavome palaikymo raštus iš Senamiesčio bendruomenės asociacijos, Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio, Žvėryno bendruomenės, Lietuvos dailės istorikų draugijos, Lietuvos archeologų draugijos, Kultūros paveldo ekspertų asociacijos, Lietuvos Respublikos Restauratorių sąjungos, Prezidento kanceliarijos, Kultūros ministerijos ir Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros. Vadinasi, kultūros paveldas yra svarbus visuomenei, o nepriklausoma Paveldo komisija yra reikalinga ir vertinama, turinti nepriklausomos ir patikimos institucijos reputaciją.

Valstybės ir savivaldybės institucijos turi padėti tiems, kas pasiryžta saugoti, puoselėti ir tvarkyti kultūros paveldą. Kultūros paveldo valdytojų pastangos turi būti įvertintos ir tai puikiai iliustruoja Paveldo komisijos įsteigti „**Paveldo DNR**“ apdovanojimai. Šie apdovanojimai vyksta kartą per ketverius metus. Pirmą kartą apdovanojimai vyko 2023 m. Apdovanoti asmenybių, objektų ir darbų (iniciatyvų) nominantai, įteiktos specialios padėkos. 2026 metais vyks kiti apdovanojimai, todėl laukiame valstybės, savivaldos ir bendruomenių paraiškų, kad būtų įvertinti paveldo puoselėtojai ir jų pastangos dėl kultūros paveldo apsaugos.

Baigdama pranešimą norėčiau atkreipti dėmesį, kad iniciatyvumas, kompetencija, ilgalaikė vizija, bendrakūra ir pasiekti rezultatai – tai pagrindiniai principai, kurie apibūdina sėkmingas paveldosaugos strategijas, projektus ar bet kurią kitą veiklą, kuria yra siekiama išsaugoti kultūros paveldą. Visi šie principai yra glaudžiai susiję ir papildo vienas kitą, padeda suprasti, kad paveldosauga yra ne tik vertybių išsaugojimas, tai bendruomenės gerovės, vietovės ekonominio vystymosi ir kultūrinio tapatumo stiprinimo šaltinis.

► Paveldo komisijos patalpos.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

PRIEDAI

NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI

Aplinkos ministerija – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija

Aplinkos ministras – Lietuvos Respublikos aplinkos ministras

Departamentas – Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos

Dvarų išsaugojimo koncepcija – Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcija

Finansų ministerija – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Gamtos tyrimų centras – Valstybinis mokslinių tyrimų institutas Gamtos tyrimų centras

Hagos konvencija – UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

KKVAĮ – Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas

KPPI – Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatymas

Kultūros ministerija – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Kultūros ministras – Lietuvos Respublikos kultūros ministras

KVR – Kultūros vertybių registras

Misionierių ansamblis – Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblis (u. k. 761)

Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašas – Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų sąrašas

Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašas – Neprivatizuojamų buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų teritorijų sąrašas

NKPAĮ – Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas

Pasaulio paveldo konvencija – UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija

Paminklosaugos komisija – Valstybinė paminklosaugos komisija (2004 m. pervadinta Valstybine kultūros paveldo komisija)

Paveldo komisija – Valstybinė kultūros paveldo komisija

Paveldo komisijos įstatymas – Lietuvos Respublikos valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas

Prezidentūra – Lietuvos Respublikos Prezidentūra

PTR – Paveldo tvarkybos reglamentas

Respublikos Prezidentas – Lietuvos Respublikos Prezidentas

Seimas – Lietuvos Respublikos Seimas

Seimo Kultūros komitetas – Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetas

SŽNSĮ – Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas

Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo kompleksas – Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių kompleksas (u. k. 1073)

Šv. Jokūbo ligoninės kompleksas – Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekso (u. k. 1073) dalis

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija – Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Teisingumo ministerija – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija

Užsienio reikalų ministerija – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija

Užsienio reikalų ministras – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras

Vyriausybė – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Vertinimo taryba – Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryba

VTPSI – Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos

Žemės įstatymas – Lietuvos Respublikos žemės įstatymas

Žemės reformos įstatymas – Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas

Žemės ūkio ministerija – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

PASTATO RŪDNINKŲ G. 13, VILNIUJE ISTORIJA

1. *Atspindžiai. Paveldo kolekcija*, 2016-03-14, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos archyvo laidos įrašas, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/98195/atspindziai>.
2. Antanas Rimvydas Čaplinskas, *Vilniaus gatvių istorija. Valdovų kelias. Rūdninkų gatvė* (Charibdė, 2001), 218.
3. Birutė Gudynaitė ir Arimeta Vojevodskaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Architektūriniai istoriniai tyrimai* (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6865.
4. Birutė Gudynaitė, *Gyv. namas Vilniuje Rūdninkų g. 13 vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas AtR-6a. Priešprojektiniai dabai. Architektūriniai tyrimai ir restauraciniai pasiūlymai*, T. 1 (1986), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33980.
5. Antanas Gvildys ir Saulius Šimelionis, *Vilniaus senamiesčio 57 kvartalas. Gyvenamas namas Vilniuje, Rūdninkų g. Nr. 13. Vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Restauravimo–pritaikymo darbo projektas* (1986), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33984, 33985.
6. Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita*, T. 1 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6863.
7. Stasys Patkauskas, *Archeologinių tyrimų Vilniuje, Rūdninkų 13, 1987 m. ataskaita* (1988), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6867.
8. Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita*, T. 1 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6863.
9. Eglė Vaitulevičienė, *XVI–XVII a. arch. paminklo – gyv. namo Vilniuje, Rūdninkų g. 13 polichrominių paieškų darbų ataskaita* (1986), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6869.
10. Bronė Kaplerienė, *Viet. reikš. XVI–XIX a. arch. paminklas. Vilnius, Rūdninkų 13 Vilniaus senamiesčio 57 kvartalas. Patalpa su freskom Nr. 122* (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6872.
11. Birutė Gudynaitė, *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita*, T. 1 (1992), Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6863.
12. Birutė Gudynaitė ir Antanas Simonas Pilypaitis, *Pastatas Vilniuje, Rūdninkų g. Nr. 13. Šiaurinio korpuso patalpų interjero projektas, 1 dalis* (1997), VĮ Turto bankas archyvas.
13. Aleksandra Aleksandravičiūtė, „Šiaurės renesansas Vilniaus mieste. Sienų tapybos ornamentika“, *Menotyra* 19, Nr. 1 (2012): 1–17.
14. *Kultūros archyvai. Rūdninkų vartai*, 1994-04-10, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos archyvo laidos įrašas, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/6328/kulturos-archyvai-rudninku-vartai>.

STATYBŲ VILNIAUS BAROKO ANSAMBLIUOSE TYRIMAS

1. Rasa Kalinauskaitė, „Kreipimasis dėl statybų Vilniaus baroko paminkluose“, Lietuvos. link, 2020 m. gegužės 19 d., žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <https://lietuvas.link/peticija/del-statybu-vilniaus-baroko-paminkluose/>; Seimo Peticijų komisijos 2020 m. liepos 21 d. kreipimasis Nr. S-2020-3211 į Paveldo komisiją „Dėl Rasos Kalinauskaitės peticijoje pateikto pasiūlymo“; Paveldo komisijos 2020 m. rugsėjo 8 d. atsakymas Nr. V11-135(6,3E) Seimo Peticijų komisijai.
2. Seimo Peticijų komisijos 2020 m. spalio 13 d. kreipimasis Nr. S-2020-4322 į Paveldo komisiją „Dėl Rasos Kalinauskaitės peticijoje pateikto pasiūlymo įgyvendinimo“; Seimo Kultūros komiteto 2021 m. sausio 20 d. kreipimasis Nr. S-2021-277 į Paveldo komisiją „Dėl siūlymų projektui Nr. XIII P-5324“; Paveldo komisijos 2021 m. vasario 5 d. atsakymas Nr. V11-26 (6,3E) Seimo Kultūros komitetui.
3. Paveldo komisijos 2020 m. birželio 5 d. nuotolinio posėdžio protokolas Nr. V17-9(6.1).
4. Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2004 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas Nr. 1-485 „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės papildomo privatizavimo objektų sąrašo tvirtinimo“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://aktai.vilnius.lt/document/30003181>.
5. Tokia nuomonė išsakyta teismo nutartyse: Vilniaus apygardos teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. E2S-2365-580/2018, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/4718559207714/e2S-2365-580/2018>; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gegužės 15 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. EAS-320-520/2019, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/246868147822971/eAS%20320-520/2019>.
6. Vilniaus m. savivaldybei nuosavybės teise priklausantis turtas. Objektų privatizavimas parduodant ilgalaikį materialųjį turtą viešo aukciono būdu. Objektas 50002817: Ligoninės pastatas (plotas 2029,06 kv. m., 2 aukštų mūrinis), ligoninės pastatas (plotas 2711,55 kv. m., 2 aukštų mūrinis), ligoninės pastatas (plotas 50,25 kv. m., 1 aukšto mūrinis) [...] Subačiaus g. 26, 28, Vilnius, 2007.
7. Kultūros ministro 2005 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. IV-259 „Dėl Nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimui reikalingų tyrimų duomenų apimties aprašo patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.259003?jfwid=bkaxn2zo>.
8. Šv. Jokūbo ligoninės kompleksas: Robertas Zilinskas, *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso, Vilniuje, Vasario 16-osios g. 10 architektūros tyrimai, paruošiamieji darbai* (UAB „Senojo miesto architektai“, užsakovas M2 Invest St. Jakobs, 2005); Robertas Žukovskis, *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso, Vilniuje, Vasario 16-osios g. 10 teritorijos pietinės dalies archeologiniai tyrimai ir ataskaita* (APC Antiqua, užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2006) ir kt.; Misionierių ansamblis: Audronė Kaušienė, *Žvalgomieji polichromijos tyrimai, Buvusios Misionierių ligoninės pastatas (AtR56) Subačiaus g. 20, 24, 26, 28* (RPF Archeodomus, užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2008); Tauras Poška, *Žvalgomieji archeologijos tyrinėjimai Subačiaus g. 26, Vilniuje 2008 metais* (APC Antiqua, užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2008); Rimas Valeckas, *Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai, Subačiaus g. 20, 24, 26, 28, Vilniuje (U1P, G360 K)* (užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2008); Justina Stankevičiūtė, *Vilniaus senjojo miesto vietos su priemiesčiais (25504), senamiesčio (16073), misionierių vienuolyno statinių ansamblio (761) ir Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato (33915) teritorijų Subačiaus g. 26, žvalgomųjų archeologinių ir detaliųjų tyrimų 2015 m. ataskaita* (UAB „Kultūros vertybių paieška“, užsakovas UAB „Misionierių sodai“, 2015) ir kt.
9. Misionierių ansamblis: Laima Vileikienė, *Buv. Misionierių ligoninės pastatų komplekso istorinė apybraiža* (užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2008); Šv. Jokūbo ligoninės kompleksas: Indrė Baliulytė, *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų kompleksas Vilniuje, Lukiškių a. 10, Istorinė pažyma* (užsakovas UAB „Senojo miesto architektai“, 2005); Indrė Baliulytė, *Šv. Jokūbo ligoninės pastatų kompleksas u. k. Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registre 30748, Vasario 16-osios g. 1, Vilnius, Istorinių tyrimų apibendrinimas* (2018).

10. Departamento Vertinimo tarybos 2017 m. vasario 28 d. posėdžio protokolas Nr. VL-8.
11. Departamento Vertinimo tarybos 2017 m. rugsėjo 26 d. posėdžio protokolas Nr. VL-21.
12. Birutė Laisauskaitė, „Keli pastebėjimai apie KPD vertinimo tarybų ir Mokslinės archeologijos komisijos veiklą“, Lietuvos.link, 2018, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <https://lietuvos.link/birute-laisauskaite-keli-pastebejimai-apie-kpd-vertinimo-tarybu-ir-mokslines-archeologijos-komisijos-veikla/>; Departamento 2020 m. birželio 23 d. raštas Nr. (1.23 E)2-1598 Paveldo komisijai „Dėl archeologinių tyrimų Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekso (1073) teritorijoje“.
13. Linas Kvizikevičius, *Vilniaus miesto istorinės dalies vad. Naujamiesčiu* (33653), *Vilniaus Lukiškių dominikonų vienuolyno statinių ansamblio* (10730), *Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso* (30748) teritorijos, Vasario 16-osios g. 1, Vilniaus m. taikomųjų mokslinių ardomųjų tyrimų išvadų pažyma (užsakovas UAB „Orkela“, 2018 m. vasario 18 d.).
14. Projektuojamų tūrių virtualus modeliavimas Vilniaus senamiesčio panoramose (VĮ Vilniaus planas, 2016); Dalia Dijokienė (vadov.), *Atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo principų tyrimas Subačiaus g. Vilniaus senamiestyje* (VGTU Urbanistikos katedra, užsakovas UAB „Misionierių namai“, 2016).
15. ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, *Daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20 ir 22 Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimas dėl galimo poveikio Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą, išskirtinei visuotinei vertei bei išvadų kitam projektavimo etapui teikimas* (autoriai: G. Zabiela, I. Kliobavičiūtė, D. Ferguson, užsakovas UAB „Misionierių namai“, 2016); ICOMOS international council on monuments and sites, *Report of the joint World Heritage Centre / ICOMOS Advisory Mission to the World Heritage property Vilnius Historic Centre, Lithuania (C 541bis)* (mission members: Ms Burcu Ozdemir (UNESCO World Heritage Centre), Mr Paul Drury (ICOMOS), užsakovas Kultūros ministerija, 2017).
16. ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, *Daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20 ir 22 Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimas dėl galimo poveikio Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą, išskirtinei visuotinei vertei bei išvadų kitam projektavimo etapui teikimas* (autoriai: G. Zabiela, I. Kliobavičiūtė, D. Ferguson, užsakovas UAB „Misionierių namai“, 2016), 27–28.
17. Dominikonų vienuolyno ansamblio teritorijos ribų plotas (Lukiškių a. 10, Vilnius), nustatytas 1997 m. gruodžio 14 d., patvirtintas 1998 m. gegužės 26 d.; B. Vitkauskienė, sud., *Vilniaus miesto planai* (Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016), 36–37, 60–63, 150–151, 356–359, 360–363, 396–399; 1808 m. Vilniaus miesto planas, kuriame sužymėtos ir sunumeruotos visos Vilniaus senamiesčio ir jo istorinių priemiesčių posesijos (pagal 1790 m. sistemą) (V. Jogėla, E. Meilus ir V. Pugačiauskas, *Lukiškės: nuo priemiesčio iki centro (XV a.–XX a. pradžia)* (Diemedžio leidykla, 2018), 76–77.
18. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2005 m. gruodžio 9 d. aktas Nr. VI-RM-01; Vilniaus Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ir dominikonų vienuolyno ansamblio – vertybės teritorija. Sklypų sudalijimo projektas (UAB „Senojo miesto architektai“).
19. Tarybos nariai: R. Zilinskas (pirmininkas), A. Gučas, A. Katilius, A. Racevičienė, A. Samukienė, I. Kliobavičiūtė, G. Miknevičienė, A. Kasperavičienė, S. Sarcevičius.
20. Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas Nr. 1-445 „Dėl sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano tvirtinimo“.
21. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2017 m. kovo 10 d. posėdžio protokolas Nr. 9-76 /17(2.1.57 MP4); Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso (u. k. 30748) apibrėžtų teritorijos bei apsaugos zonos ribų planas (sud. R. Putrimienė, 2017 m. balandžio 12 d.); Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2017 m. birželio 9 d. posėdžio protokolas Nr. 9-190 /17(2.1.57-MP4).
22. Sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano (reg. Nr. 2088) sprendinių koregavimas sklype Nr. 1 (K/Nr. 0101/0040:303) Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje (UAB „Senojo miesto architektai“), 2017 kovo mėn., patvirtinta Vilniaus m. savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamente 2017 m. rugsėjo 25 d. sprendimu Nr. A30-2580

- „Dėl sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano sprendinių koregavimo tvirtinimo“.
23. Departamento Vertinimo tarybos 2018 m. spalio 16 d. aktas Nr. KPD-RM-VT1/69.18; Departamento Vertinimo tarybos 2018 m. gruodžio 4 d. aktas. Nr. KPD-RM- 2743.
 24. Departamento Vertinimo tarybos 2019 m. balandžio 9 d. aktas Nr. KPD-RM- 2743/1; Departamento Vertinimo tarybos 2021 m. lapkričio 16 d. aktas Nr. KPD-RM- 2743/2; Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekso apibrėžtų teritorijos bei apsaugos zonos ribų planas (sud. V. Bruzgelevičiūtė, Kultūros paveldo centras, 2021 m. spalio 28 d.).
 25. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2010 m. liepos 2 d. posėdžio protokolas Nr. 74.
 26. Kultūros ministro 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. IV-558 „Dėl vienuolyno statinių ansamblio (unikalus kodas KVR 761) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b5e2b00566411e5a9129f08109b20ec>.
 27. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2015 m. spalio 14 d. posėdžio protokolas Nr. 9-177/15 (2.1.57 MP4).
 28. Departamento Vilniaus teritorinio skyriaus 2015 m. gruodžio 11 d. patvirtinti specialieji paveldosaugos reikalavimai (laikinis apsaugos reglamentas) Nr. EV-1054.
 29. Vilniaus m. savivaldybės administracijos 2016 m. sausio 28 d. patvirtinti specialieji architektūros reikalavimai Nr. AR1782.
 30. Paveldo komisijos 2017 m. gegužės 23 d. raštas Nr. V11-115(6.5.) „Dėl Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio vertingųjų savybių“.
 31. Departamento Vertinimo tarybos 2017 m. gegužės 29 d. raštas „Dėl Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio vertingųjų savybių“.
 32. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2015 m. spalio 14 d. posėdžio protokolas Nr. 9-177/15 (2.1.57 MP4).
 33. Departamento Vertinimo tarybos 2017 m. vasario 28 d. posėdžio protokolas Nr. VL-8; Departamento Vertinimo tarybos 2017 m. rugsėjo 26 d. posėdžio protokolas Nr. VL-21.
 34. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2005 m. gruodžio 9 d. aktas Nr. VI-RM-01. Vilniaus Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ir dominikonų vienuolyno ansamblio – vertybės teritorija. Sklypų padalijimo projektas, vykd. UAB „Senojo miesto architektai“.
 35. Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2010 m. liepos 2 d. posėdžio protokolas Nr. 74.
 36. Kultūros ministro 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. IV-558 „Dėl vienuolyno statinių ansamblio (unikalus kodas KVR 761) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b5e2b00566411e5a9129f08109b20ec>.
 37. Sklypo Vilniuje, Vasario 16-osios 10 (kad. Nr. 0101/0040:248) detalusis planas (UAB „Senojo miesto architektai“, užsakovai Pamokslininkų ordino (Dominikonų) Vilniaus Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo vienuolynas ir UAB „St. Jacobs“, 2007 m. rugsėjo mėn.); Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas Nr. 1-445 „Dėl sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano tvirtinimo“ (Reg. Nr. 2088).
 38. Vilniaus m. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojos 2016 m. lapkričio 25 d. įsakymas Nr. A30-3396 „Dėl leidimo inicijuoti sklypo vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano sprendinių koregavimą“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://akta.vilnius.lt/document/30286345>; Vilniaus m. Vertinimo tarybos 2017 m. birželio 9 d. posėdžio protokolas Nr. 9-190 /17(2.1.57-MP4) santrumpa; Sklypo Vasario 16 g. 10 detaliojo plano (reg. Nr. 2088) sprendinių koregavimas sklype Nr. 1 (K/ Nr. 0101/0040:303) Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje (UAB „Senojo miesto architektai“), patvirtintas Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento 2017 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. A30-2580.
 39. Kultūros ministro 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. IV-558 „Dėl vienuolyno statinių ansamblio (unikalus kodas KVR 761) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b5e2b00566411e5a9129f08109b20ec>.

40. Departamento Vertinimo tarybos 2018 m. gruodžio 4 d. aktas Nr. KPD-RM-2743.
41. Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2018 m. balandžio 25 d. rezoliucija „Dėl Vilniaus Lukiškių dominikonų vienuolyno, Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios architektūrinio ansamblio“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://aktai.vilnius.lt/document/30308830>.
42. Šv. Jokūbo ligoninės kvartalo Vilniuje pertvarkymo konkursas (2008), Lietuvos architektų sąjunga, 2010-08-10, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/svjokubo-ligonines-kvartalo-vilniuje-pertvarkymo-konkursas/>, konkurso organizatoriai: UAB „St. Jacobs“ ir Lietuvos architektų sąjunga.
43. Gyvenamojo komplekso „Misionierių sodai“ Subačiaus g. Vilniuje konkursas, Lietuvos architektų sąjunga, 2014-10-03, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/gyvenamojo-komplekso-misionieriu-sodai-subaciaus-g-vilniuje-konkursas-1/>.
44. Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2017 m. lapkričio 20 d. kreipimasis „Dėl naujų statybų Misionierių bažnyčios ansamblio aplinkoje“.
45. ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, *Daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20 ir 22 Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimas dėl galimo poveikio Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą, išskirtinei visuotinei vertei bei išvadų kitam projektavimo etapui teikimas* (autorai: G. Zabiela, I. Kliobavičiūtė, D. Ferguson, užsakovas UAB „Misionierių namai“, 2016).
46. Antanas Gvildys, *Viešbučio (7.1) statybos, administracinių pastatų (7.2) 1D2/p (u. k. 30749), 2D2/p (u. k. 30750) rekonstravimo, administracinių pastatų (7.2) 5D1/p (u. k. 30751), 7D3/p (u. k. 30752) kapitalinio remonto Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje, projektas* (UAB „Archinova“, statytojas UAB „Orkela“).
47. Departamento 2017 m. spalio 20 d. raštas Nr. (9.41.)2-2494 Vilniaus m. savivaldybės administracijai ir Departamento Vilniaus teritoriniam skyriui „Dėl administracinių pastatų (7.2) 1D2/p (u. k. 30749), 2D2/p (u. k. 30750) rekonstravimo, administracinių pastatų (7.2) 5D1/p (u. k. 30751), 7D3/p (u. k. 30752) kapitalinio remonto, viešbučio (7.1) statybos, Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje, projektinių pasiūlymų“; Departamento Vilniaus teritorinio skyriaus 2018 m. kovo 5 d. atsakymas Nr. (1.29.-V)2V-429 Lietuvos dailės istorikų draugijai „Dėl informacijos apie Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso teritorijoje planuojamų statybų“.
48. Šv. Jokūbo kompleksas: Paskelbtas atviras tarptautinis architektūros konkursas, Pilotas. lt, 2019-10-14, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://pilotas.lt/2018/12/14/architektura/sv-jokubo-kompleksas-paskelbtas-atviras-tarptautinis-architekturos-konkursas/>.
49. Departamento Vertinimo tarybos 2018 m. gruodžio 4 d. aktas Nr. KPD-RM-2743.
50. Lietuvos Respublikos Restauratorių sąjungos 2019 m. sausio 3 d. kreipimasis Nr. RS19-01 03 į Lietuvos architektų sąjungą ir UAB „Orkela“.
51. Atnaujintos Šv. Jokūbo ligoninės komplekso konkurso sąlygos, Lietuvos architektų sąjunga, 2019-07-02, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/las-konkursai/atnaujintos-sv-jokubo-ligonines-komplekso-konkurso-salygos/>.
52. *Licėjaus ir viešbučio su konferencijų centru Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje tarptautinis atviras projekto konkursas. Konkurso eiga ir rezultatus apibendrinanti konkurso ataskaita*, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 20 d., <https://www.architektusajunga.lt/wp-content/uploads/2019/10/VSR-16-KONKURSO-ATASKAITA-2019-10-15.pdf>; Šv. Jokūbo konkursas: Laimėjo Vilniaus architektų biuras „DO Architects“, Pilotas. lt, 2019-10-19, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://pilotas.lt/2019/10/14/architektura/sv-jokubo-konkursas-laimejo-vilniaus-architektu-biuras-do-architects/>.
53. „Misionierių sodai“ gyvenamosios paskirties pastato su požemine automobilių stovėjimo aikšte Subačiaus g. 26, 28, Vilniuje projekto architektūrinių pasiūlymų (idėjinio projekto) architektūrinio konkurso vertinimo komisijos posėdžio protokolo Nr. 2 priedas Nr. 2 „Projektinių pasiūlymų prizinių 1–3 vietų rekomendacijos“.
54. Paveldo komisijos 2016 m. birželio 30 d. raštas Nr. V11-195 (1.13.) „Dėl daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20, 22, Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimo“.

55. Paveldo komisijos 2017 m. kovo 24 d. raštas Nr. V11-68 (6.5.) „Dėl statybos darbų šalia Vilniaus Misionierių vienuolyno statinių ansamblio“.
56. Paveldo komisijos 2017 m. balandžio 7 d. posėdžio pažyma „Vilniaus Misionierių vienuolyno komplekso tvarkymo planas, apskaita, daugiabučių namų Subačiaus g. 20, Vilniuje, projektas ir vykdomi statybos darbai“.
57. VTPSI 2017 m. kovo 17 d. raštas Paveldo komisijai „Dėl duomenų teikimo“; Paveldo komisijos 2017 m. balandžio 21 d. raštas Nr. V11-109(6.4.) „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo“.
58. Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2017 m. rugpjūčio 17 d. kreipimasis „Dėl Vilniaus istorinio centro (UNESCO objekto Nr. 541) gelbėjimo“; Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2017 m. spalio 10 d. prašymas Seimo Kultūros komiteto pirmininkui ir Paveldo komisijai suteikti informaciją apie UNESCO misiją Vilniuje.
59. Lietuvos dailės istorikų draugijos 2017 m. kovo 29 d. raštas Respublikos Prezidento Švietimo, mokslo ir kultūros grupei, Seimo Kultūros komitetui, Vilniaus miesto merui, kt. „Dėl vykdomų statybos darbų Vilniaus misionierių vienuolyno ansamblio teritorijoje“; Senamiesčio bendruomenės „Gelbėjime senamiestį“ 2017 m. balandžio 24 d. raštas Seimo nariui m. Majauskui.
60. Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2017 m. lapkričio 20 d. kreipimasis „Dėl naujų statybų Misionierių bažnyčios ansamblio aplinkoje“.
61. Seimo Kultūros komiteto 2017 m. gruodžio 14 d. raštas Nr. S-2017-11270 draugijai „Pilis“ „Dėl prašymo“.
62. Vilniaus istorinio centro išskirtinės vertės išsaugojimo ir tausojamojo naudojimo priežiūros komisijos, Senamiesčio bendruomenės asociacijos, Vilniaus bendruomenių asociacijos, Žvėryno bendruomenės, Rasų kolonijos bendruomenės ir Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2017 m. gegužės 22 d. raštas valstybės institucijoms „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos prokuratūrą dėl UNESCO pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro“.
63. Paveldo komisijos 2017 m. birželio 2 d. raštas Nr. V11-163(1.2.4.) Generalinei prokuratūrai „Dėl vykdomų statybos darbų Subačiaus gatvėje šalia Vilniaus Misionierių vienuolyno statinių ansamblio teisėtumo“.
64. Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2017 m. birželio 20 d. raštas Nr. 4S-125 miesto bendruomenėms „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos prokuratūrą dėl UNESCO pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro“.
65. Generalinės prokuratūros 2017 m. birželio 20 d. raštas Nr. 17.2.-5233 Paveldo komisijai „Dėl pareiškimo nagrinėjimo“; Paveldo komisijos 2017 m. liepos 24 d. raštas Generalinei prokuratūrai Nr. V11-220(1.2.4.) „Dėl informacijos ir dokumentų pateikimo“.
66. 2019 m. sausio 29 d. taikos sutartis Nr. SU-10 tarp VTPSI, Departamento, Vilniaus m. savivaldybės administracijos, UAB „Misionierių namai“, UAB „Vakarų Baltijos korporacija“.
67. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-7-624/2019. Teismo proceso Nr. 3-66-3-00010-2018-o. Proceso sprendimo kategorijos 4.1; 16.3, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 19 d., <https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2019/02/2019-02-14nuasmenintassprendimasbylojeei-7-624-2019.docx>.
68. Nuspręsta, kad šių pasiūlymų sprendiniai akivaizdžiai sudaro galimybes pažeisti [...] Naujamiesčio vertingąsias savybes“ (Departamento 2017 m. spalio 20 d. raštas Vilniaus teritoriniam skyriui „Dėl administracinių pastatų (7.2) 1D2/p (u. k. 30749), 2D2/p (u. k. 30750) rekonstravimo, administracinių pastatų (7.2) 5D1/p (u. k. 30751), 7D3/p (u. k. 30752) kapitalinio remonto, viešbučio (7.1) statybos, Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje, projektinių pasiūlymų“).
69. Departamento Vilniaus teritorinio skyriaus 2018 m. kovo 5 d. atsakymas Nr. (1.29.-V)2V-429 Lietuvos dailės istorikų draugijai „Dėl informacijos apie Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso teritorijoje planuojamų statybų“.
70. Lietuvos dailės istorikų draugijos 2018 m. vasario 26 d. raštas Nr. 1 kultūros ministrei, Departamentui, Lietuvos Respublikos aplinkos ministrai, ir kt. „Dėl biurų kvartalo ir viešbučio

- „St. Jacob“ projekto ir statybos darbų prie Lukiškių dominikonų Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekse“.
71. Vilniaus m. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo 2018 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. A30-498 „Dėl organizuojamo piketo“.
 72. Rasa Kalinauskaitė, Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2018 m. kovo 21 d. pranešimas, Lietuvos.link, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <https://lietuvos.link/vilniaus-meras-r-simasius-atsisake-isklausyti-vilnieciu-susirinkusiu-i-piketa-del-naikinamo-paveldo-ir-neprieme-simbolines-dovanos/>.
 73. Viktorija Karsokaitė, „Paiškėjus, kuo virs buvusi Šv. Jokūbo ligoninė, jau kilo aistrų“, Lietuvos radijas ir televizija, 2018-02-26, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/%20overslas/4/204492/paiskejus-kuo-virs-buvusi%20sv-jokubo-ligonine-jau-kilo-aistru>.
 74. Lietuvos architektų rūmų Urbanistinės plėtros darbo grupės 2018 m. kovo 24 d. raštas Lietuvos architektų rūmų pirmininkui, Vilniaus regioninei architektūros tarybai „Dėl planuojamų statybų buvusios Šv. Jokūbo ligoninės sklype“.
 75. Lietuvos architektų rūmų Vilniaus regioninės architektų tarybos 2018 m. balandžio 20 d. išvada.
 76. Paveldo komisijos 2018 m. gegužės 7 d. raštas Nr. V11-120(1.12.) „Dėl viešbučio su konferencijų centru ir biurais Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje projekto“.
 77. Lietuvos dailės istorikų draugijos 2018 m. balandžio 19 d. raštas Generalinei prokuratūrai „Dėl galimo LR teisės aktų ir viešojo intereso pažeidimo keičiant Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso vertingąsias savybes ir koreguojant sklypo detalų planą“.
 78. Vilniaus apygardos prokuratūros 2018 m. balandžio 26 d. raštas Nr. 2.S.-4341 Lietuvos dailės istorikų draugijai „Dėl prašymo persiuntimo“.
 79. VTPSI 2018 m. birželio 12 d. atsakymas Nr. 2D-8116 Lietuvos dailės istorikų draugijai ir prokuratūrai.
 80. Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2018 m. balandžio 25 d. rezoliucija „Dėl Vilniaus Lukiškių dominikonų architektūrinio ansamblio“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://aktai.vilnius.lt/document/30308830>.
 81. Departamento pranešimas: „Bus atšaukiamas Šv. Jokūbo ligoninės teritorijoje planuojamo projekto derinimas“, 2018-06-11, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <http://www.kpd.lt/news/3636/158/Bus-atsaukiamas-sv-Jokubo-ligonines-teritorijoje-planuojamo-projekto-derinimas.html>.
 82. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-2365580/2018; Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. eCIK-1486/2019; Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. eCIK-1486/2019; Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1446-661/2019; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-125-822/2019; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gegužės 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-320520/2019; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-23998-534/2018, visos nutartys: <https://eteismai.lt/imone/304099538/uab-orkela>.
 83. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eI3-251-821/2020. Teisminis proceso Nr. 3-61-3-03823-2018-o. Proceso sprendimo kategorija: 52.3; 55.2, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2022/12/2020-03-12nutartis-bylojeeI3-251-821-2020-1.docx>.
 84. Pranešimas „R. Kalinauskaitė. 50 000 eurų ieškinys už pasisakymus apie šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios užstatymo projektą (video)“, Alkas.lt, 2018-08-02, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 20 d., <https://alkas.lt/2018/08/02/50-000-euru-ieskinys-uz-pasisakymus-apie-sv-pilypo-ir-jokubo-baznycios-uzstatymo-projekta/>.
 85. Matas Noreika, „LordsLB“ bendrovė atsiėmė ieškinį prieš N. Puteikio padėjėją „Verslo žinios“, 2018-12-04, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.vz.lt/nekilnojamas-is-turtas->

- statyba/2018/12/04/lords-lb-bendrove-atsieme-ieskini-pries-n-puteikio-padejeja.
86. Seimo Kultūros komiteto ir asociacijos „Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis“ 2018 m. spalio 13 d. organizuoto forumo „Strateginės bylos prieš visuomenės dalyvavimą Lietuvoje: ką daryti“ rezoliucija, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=9945.
 87. Licėjaus ir viešbučio su konferencijų centru Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje tarptautinis atviras projekto konkursas. Konkurso eiga ir rezultatus apibendrinanti konkurso ataskaita, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 20 d., <https://www.architektusajunga.lt/wp-content/uploads/2019/10/VSR-16-KONKURSO-ATASKAITA-2019-10-15.pdf>; Šv. Jokūbo kompleksas: Laimėjo Vilniaus architektų biuras „DO Architects“, Pilotas.lt, 2019-10-14, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://pilotas.lt/2019/10/14/architektura/sv-jokubo-konkursas-laimejo-vilniaus-architektu-biuras-do-architects/>.
 88. Visuomenės informavimas apie numatomą administracinę paskirties pastatų ir viešbučio paskirties pastato Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje projektavimą ir rekonstravimą, Vilniaus miesto savivaldybė, 2020-04-01, žiūrėta 2025 rugpjūčio 5 d., <https://vilnius.lt/savivaldybe/miesto-pletra/numatomu-statiniu-projektavimo-viesumas/visuomenes-informavimas-apie-numatoma-administracines-paskirties-pastatu-ir-viesbučio-paskirties-pastato-vasario-16-osios-g-1-vilniuje-projektavima-ir-rekonstravima>.
 89. Rasa Kalinauskaitė, „Kreipimasis dėl statybų Vilniaus baroko paminkluose“, Lietuvos.link, 2020-05-19, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <https://lietuvos.link/peticija-del-statybu-vilniaus-baroko-paminkluose/>.
 90. Valstybinė kultūros paveldo komisija pateikė siūlymus Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymui, Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2001 m. vasario mėn., žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://vkpk.lt/naujienos/valstybine-kulturos-paveldo-komisija-pateike-siulymus-specialiuju-zemes-naudojimo-salygu-istatymui/>; Lietuvos Respublikos Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a0obdd90143011eb9604df942ee8e443>; Lietuvos dailės istorikų draugijos 2021 m. balandžio 2 d. raštas Seimui, Seimo Aplinkos apsaugos komitetui, Seimo Kultūros komitetui, Kultūros ministerijai „Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimo“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., https://ldid.lt/wp-content/uploads/2021/04/LDID_21_04_02_Del_istatymo_XIII-216660.pdf; Dėl Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 2, 6o, 66 straipsnių ir V skyriaus šeštojo skirsnio pavadinimo keitimo įstatymo projekto Nr. XIII-5324(2), Lietuvos.link, 2021, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d., <https://lietuvos.link/wp-content/uploads/2021/05/pasirasytas-2021-05-03kreipimasis-del-Seimo-Kulturos-komiteto-iregistruoto-istatymo-projekto-ydingumo.pdf>.
 91. Vilniaus m. apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje Nr. 1-1447-295/2012, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 19 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b916eefe-8107-496a-9a0c-ea6e6cbe0076>; Birutė Davidonytė, „Skandalingos statybos Vilniaus širdyje: korupcinė praeitis, teismų karuselė ir milijoninė grėsmė“, 15min.lt, 2017-09-07, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/nt-ir-interjeras/skandalingos-statybos-vilniaus-sirdyje-korupcine-praeitis-teismu-karusele-ir-milijonine-gresme-971-847392>.

DVARŲ SODYBŲ PAVELDO APSAUGOS PROBLEMŲ TYRIMAS

1. Tyrimas atliktas susistemintus Paveldo komisijos rengtas analizes, priimtus sprendimus, posėdžių ir susitikimų protokolus.
2. Paveldo komisijos sprendimai: 2001 m. liepos 20 d. sprendimas Nr. 83 „Dėl dvarų paveldo išsaugojimo politikos“, 2002 m. rugsėjo 13 d. sprendimas Nr. 87 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“, 2004 m. birželio 18 d. sprendimas Nr. 103 „Dėl kultūros paveldo apsaugos Telšių apskrities savivaldybės“, 2005 m. birželio 17 d. sprendimas Nr. S-5-(113) „Dėl kultūros paveldo apsaugos Vilniaus apskrityje“, 2005 m. rugsėjo 30 d. sprendimas Nr. S-6-(114) „Dėl istorinių želdynų tvarkymo ir apsaugos Lietuvoje“, 2007 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. S-3-(122) „Dėl valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos vykdymo“, 2007 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. S-5-(124) „Dėl kultūros paveldo būklės Šiaulių apskrityje“, 2008 m. lapkričio 14 d. sprendimas Nr. S-11(139) „Dėl paveldosaugos situacijos Panevėžio apskrityje“, 2010 m. balandžio 30 d. sprendimas Nr. S-5(159) „Dėl Lietuvos medinių statinių ir etnografinių kaimų kultūros paveldo išsaugojimo“, 2010 m. lapkričio 26 d. sprendimas Nr. S-9(163) „Dėl Lietuvos istorinių parkų ir sodų apsaugos“, 2010 m. rugsėjo 24 d. sprendimas Nr. S-8(162) „Dėl kultūros paveldo apsaugos Vilniaus apskrityje“, 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas Nr. S-10(174) „Dėl Lietuvos Respublikos Klaipėdos ir Šilutės rajonų kultūros paveldo apsaugos būklės“, 2012 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. S-1(6.2.-175) „Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimo kultūros paveldo objektų išsaugojimui ir pritaikymui“, 2014 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-5(6.2.-187) „Dėl Trakų rajono kultūros paveldo apsaugos“, 2015 m. gegužės 23 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-196) „Dėl kultūros paveldo ir aplinkos apsaugos sąveikos politikos“, 2022 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. S-4 (6.2.-250) „Dėl Liubavo dvaro sodybos (u. k. 899) paskelbimo kultūros paminklu“.
3. 2005 metais Valstybinė paminklosaugos komisija pervadinta į Valstybinę kultūros paveldo komisiją.
4. Paminklosaugos komisijos 2002 m. rugsėjo 13 d. sprendimas Nr. 87 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.187659?jfwid=r9uousxwu>.
5. Vyriausybės 2003 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 481 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209541?jfwid=r9uousxwu>.
6. Paveldo komisijos 2007 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. S-3-(122) „Dėl valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos vykdymo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.294272>.
7. Paveldo komisijos 2022 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-252) „Dėl dvarų sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/77e11eco804e11ed8df094f359a60216>.
8. Kultūros ministerijos 2020 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. S2-3808 Paveldo komisijai „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“.
9. Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdamat privatizavimą ir žemės reformą“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6569/THyTyttPtj>.
10. 2022 m. spalio 28 d. Paveldo komisijos pažyma „Dėl buvusių dvarų sodybų vientisumo principo įgyvendinimo“. Rengėjas – Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Bundonis.
11. Vyriausybės 1993 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 369 „Dėl buvusių dvarų sodybų ir palivarkų paminklinių sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.7967/asr>.

12. Lietuvos Respublikos Žemės reformos įstatymas, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2718>.
13. 2022 m. spalio 28 d. Paveldo komisijos pažymos „Dėl buvusių dvarų sodybų vientisumo principo įgyvendinimo“ priedas. Rengėjas – Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Bundonis.
14. 2023 m. balandžio 14 d. Paveldo komisijos pažyma „Dėl informacijos apie neprivatizuotinių dvarų sodybų duomenis, teikiamus kultūros vertybių registre“. Rengėjas – Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Bundonis.
15. Paveldo komisijos 2022 m. rugsėjo 8–9 d. išvažiavimo posėdžio į dvarų sodybas Šiaurės ir Rytų Lietuvoje protokolas Nr. V17-3.
16. Paveldo komisijos 2022 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-252) „Dėl dvarų sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/77e11eco804e11ed8df094f359a60216>.
17. Po 1994 m. įvykusios Dvarų sodybų vertės ir būklės įvertinimo revizijos ir vėlesnių tyrimų į KVR įtrauktos 513 dvarų ir palivarų sodybos, kurių kompleksiskumas ar istorinė menotyrinė vertė tuo metu atitiko dvarų kultūros paveldui keliamus reikalavimus. 2024 m. Departamento duomenimis KVR yra 484 dvarų sodybos, ir apie 70 dvarviečių (iš viso apie 554), kuriose jau nėra pastatų (jų apsaugos pobūdis – archeologinis). Nuo 2014 m. teisinė apsauga panaikinta 46 objektams.
18. Paveldo komisijos 2021 m. liepos 2 d. sprendimas Nr. S-2(6.2.-243) „Dėl kultūros paveldo dokumentavimo centro“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b449fbb0e34811eb866fe2e083228059?jfwid=1v5692gvz>.
19. Lietuvos dvarų atlasas I, Šilalės rajono savivaldybė, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012; Lietuvos dvarų atlasas II, Pagėgių savivaldybė, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014.
20. 2014 m. atliktoje Valstybės kontrolės audito ataskaitoje teigiama, kad „apie 74 proc. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijos yra nevientisos ir turi kelis valdytojus, todėl pasitaiko atvejų, kai dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų“.
21. Departamento direktoriaus 2005 m. sausio 5 d. įsakymas Nr. I-04 „Dėl ilgalaikės medinių dvarų paveldo objektų tvarkymo darbų programos patvirtinimo“.
22. Paveldo komisijos 2021 m. vasario 2 d. raštas Nr. V11-21 Kultūros ministerijai „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“.
23. 2023 m. birželio 23 d. Paveldo komisijos pažyma „Dėl dvarų sodybų apsaugos ir Verkių dvaro sodybos apsaugos atvejo“. Rengėjai: Paveldo komisijos administracijos darbuotojai: Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vadovė Viktorija Gadeikienė, vyriausieji specialistai Artūras Bundonis, Artūras Stepanovič, Agnė Pancerovaitė, viešojo administravimo institucijos specialistas Julius Markevičius ir vyresnysis patarėjas teisės klausimais Rimantas Bitinas.
24. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2021 m. vasario 23 d. aktas Nr. KPD-RM-1858/4.
25. Gamtos tyrimų centro 2023 m. gegužės 9 d. raštas Nr. SR-180 Vilniaus miesto merui Valdui Benkunskui.
26. Aplinkos ministro 2009 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. D1-342 „Dėl Verkių regioninio parko tvarkymo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.347571>.
27. Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2018 m. liepos 25 d. sprendimas Nr. I-1660 „Dėl Verkių architektūrinio draustinio ir rekreacinės zonos detaliojo plano tvirtinimo“, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://akta.vilnius.lt/document/30312971>.
28. Vyriausybės 1994 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 462 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 dalinio pakeitimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.12933>.
29. Vyriausybės 2008 m. nutarimas Nr. 155 „Dėl kultūros paveldo objektų paskelbimo kultūros paminklais“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.315096>.

30. Gamtos tyrimų centro 2021 m. rugpjūčio 27 d. raštas Nr. SR-350 valstybės įmonei „Turto bankas“ „Dėl Gamtos tyrimų centro nekilnojamojo turto perdavimo“.
31. Įveiklinimo pavyzdys: Raudondvario dvaro sodyba (Kauno r.) yra įrašyta į Neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų sąrašą. Ši valstybės saugomą paminklinį kompleksą sudaro 13 pastatų ir parkas. Po Antrojo pasaulinio karo Raudondvario dvare buvo įsikūręs Žemės ūkio inžinerijos institutas. Vėliau ši mokslo įstaiga sumenko ir išsikėlė iš visų dvaro pastatų. Keliuose pastatuose buvo įrengti butai, kuriuose anksčiau gyveno instituto darbuotojai. Nepriklausomybės pradžioje jiems buvo leista šiuos būstus privatizuoti. 2008 m. Kauno r. savivaldybė iš valstybės perėmė apleistą ir nuniokotą Raudondvario dvarą ir daugiau kaip dešimtmetį tvarkė kompleksą, kūrė visuomenei patrauklią erdvę: įgyvendino kelis ES remiamus projektus, todėl dvaro sodybos kompleksas buvo renovuotas ir pritaikytas įvairioms veikloms, sutvarkė dvaro parką, išpirko oficinose esančius butus iš gyventojų ir pradėjo juos tvarkyti. Per keliolikos metų laikotarpį Kauno r. savivaldybė iš Europos Sąjungos, valstybės, savivaldybės ir privačių lėšų atkūrė ir sutvarkė perimtus pastatus ir teritoriją bei pritaikė juos turizmui, kultūrai ir kitai visuomeninei veiklai. Kauno r. savivaldybės tarybos 2009 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. TS-54 buvo įsteigta viešoji įstaiga „Raudondvario dvaras“, kuri administruoja Raudondvario dvaro sodybą, organizuoja įvairius renginius, dalyvauja projektinėje veikloje, vykdo nekilnojamojo turto nuomą, teikia informacijos, konsultacijų, menų studijos, rezidavimo ir mokymo paslaugas bei teikia praktinę pagalbą smulkaus ir vidutinio verslo subjektams, susijusiems su menu, prisideda prie tarptautinio bendradarbiavimo. Kauno r. savivaldybė yra vienintelė šios įstaigos dalininkė. Renovuotuose dvaro rūmuose vyksta Kauno rajono civilinės santuokos ceremonijos, konferencijos, koncertai, valstybinių švenčių minėjimai; ledainėje atidarytas Kauno rajono turizmo ir verslo informacijos centras; oranžerijoje įsikūręs restoranas; 2015 m. žirgyne atidarytas menų inkubatorius, kuriame reziduoja Kauno rajono ir visos Lietuvos jaunieji menininkai; žirgyno patalpose įrengta mobili 500 vietų teatro ir koncertų salė.
32. Paveldo komisijos 2023 m. rugpjūčio 29 d. raštas Nr. V11-88 „Dėl Verkių dvaro sodybos valdymo bei naudojimo problemų“.
33. Vyriausybės 2024 m. spalio 30 d. posėdžio protokolas Nr. 45, <https://lr.lt/lt/posedziai/lietuvas-respublikos-vyriausybes-posedis-1793/>.
34. Respublikos Prezidento kanceliarijos informacija.
35. Respublikos Prezidento kanceliarijos, Paveldo komisijos, Kultūros ministerijos ir Departamento 2024 m. gegužės 8 d. bendras kreipimasis „Dėl dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos iniciavimo“.
36. Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023 m. liepos 20 d. įsakymas Nr. V-405 „Dėl Lietuvos mokslo tarybos paskirtinių programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
37. Paveldo komisijos 2022 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-252) „Dėl dvarų sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/77e1ec0804e11ed8df094f359a60216>.

VEIKLA, SUSIJUSI SU UNESCO PASAULIO PAVELDO VERTYBIŲ APSAUGA

1. 2005 m. Valstybinė paminklosaugos komisija pervadinta į Valstybinę kultūros paveldo komisiją.
2. Paminklosaugos komisijos 1995 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 1 „Dėl Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato steigimo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18084?positionInSearchResults=1501&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
3. Paminklosaugos komisijos 1997 m. liepos 8 d. sprendimas Nr. 36 „Dėl Vilniaus senamiesčio, pasaulinio kultūros paveldo objekto, išsaugojimo užtikrinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42080?positionInSearchResults=331&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
4. Paminklosaugos komisijos 2000 m. sausio 21 d. sprendimas Nr. 66 „Dėl kultūros vertybių išsaugojimo Vilniaus mieste“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.94710?positionInSearchResults=779&searchModelUUID=e66bfddf-35fi-4cob-886f-9df7b6eb837d>.
5. Paminklosaugos komisijos 2004 m. birželio 4 d. sprendimas Nr. 102 „Dėl Vilniaus miesto kultūros vertybių apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.236295?positionInSearchResults=185&searchModelUUID=e66bfddf-35fi-4cob-886f-9df7b6eb837d>.
6. Paveldo komisijos 2008 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-5-(133) „Dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projekto“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.320145?jfwid=i3h7wpu3b>.
7. Paveldo komisijos 2008 m. gruodžio 12 d. sprendimas Nr. S-14(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.334757?positionInSearchResults=35&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
8. Paveldo komisijos 2010 m. veiklos ataskaita, paskelbta Teisės aktų registre https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.392864/#_Toc285456026.
9. Paveldo komisijos 2010 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. S-2(156) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (senamiesčio) esamos būklės bei autentiškumo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.366329?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
10. Paveldo komisijos 2015 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. S-8(6.2.-198) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) ir jo aplinkos pokyčių“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/49356540769c11e59a1ed226d1cbceb5?positionInSearchResults=161&searchModelUUID=e4d9a674-b128-4533-8dab-5b1a3coa3c40>.
11. Paveldo komisijos 2010 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. S-2(156) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (senamiesčio) esamos būklės bei autentiškumo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.366329?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
12. Paveldo komisijos 2018 m. spalio 12 d. sprendimas Nr. S-10(6.2.-227) „Dėl Vilniaus istorinio centro, kaip UNESCO Pasaulio paveldo vietovės, vietos valdytojo – Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros – veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9e99aa30d13611e8bea9885f77677ec1>.
13. Paminklosaugos komisijos 2000 m. balandžio 28 d. sprendimas Nr. 71 „Dėl Kernavės muziejaus – rezervato kultūros vertybių apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.100283?positionInSearchResults=725&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
14. 2002 m. Valstybiniam Kernavės archeologijos ir istorijos muziejui rezervatui suteiktas Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato statusas.

15. Paveldo komisijos 2007 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. N-1 „Dėl Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato tvarkymo plano (planavimo schemos) rengimo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.293668?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
16. Paveldo komisijos 2019 m. spalio 18 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-234) „Dėl UNESCO pasaulio paveldo vertybės Kernavės archeologinės vietovės vietos valdytojo – Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos 2017–2018 m. veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/03e12ccof43a11e9b399af08doc47fd2?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=28088fd2-c88b-48ce-8c85-foeb065fa624>.
17. Paminklosaugos komisijos 2001 m. lapkričio 30 d. sprendimas Nr. 84 „Dėl Kuršių nerijos paveldo apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.156364?positionInSearchResults=438&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
18. Paminklosaugos komisijos 2003 m. vasario 14 d. sprendimas Nr. 91 „Dėl Rusijos Federacijos planuojamos naftos gavybos Baltijos jūroje ties Kuršių nerija“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.205482?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=4bca5eae-fb4f-44eo-ad13-fo55a2e632e9>.
19. Paminklosaugos komisijos 2004 m. rugsėjo 17 d. sprendimas Nr. 104, „Dėl numatomų stambių statybų į Pasaulio paveldo sąrašą įrašytoje Kuršių nerijoje“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.241875?positionInSearchResults=139&searchModelUUID=e66bfddf-35fi-4cob-886f-9df7b6eb837d>.
20. Paveldo komisijos 2005 m. birželio 10 d. sprendimas Nr. S-4-(112) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Kuršių Nerijos – paveldosaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.258428?positionInSearchResults=28&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
21. Paveldo komisijos 2015 m. birželio 19 d. sprendimas Nr. S-7(6.2.-197) „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūros paveldo apsaugos 2005-2015 metais“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9362d7a01f6311e585eab374ef4b409?positionInSearchResults=45&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
22. Paveldo komisijos 2016 m. rugsėjo 30 d. sprendimas Nr. S-17(6.2.-207) „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijų planavimo dokumentų derinimo procedūrų užtikrinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a0f66e0874911e6a0f68fd135e6f40c?positionInSearchResults=151&searchModelUUID=e4d9a674-b128-4533-8dab-5b1a3c0a3c40>.
23. Paveldo komisijos 2018 m. spalio 12 d. sprendimas Nr. S-9(6.2.-226) „Dėl Kuršių nerijos, kaip UNESCO pasaulio paveldo vietovės, vietos valdytojo – Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijos – veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ea3139b2d17a11e8a82fc6710e51066?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=28088fd2-c88b-48ce-8c85-foeb065fa624>.
24. Paminklosaugos komisijos 2004 m. gegužės 14 d. sprendimas Nr. 100 „Dėl Kauno miesto plėtros ir kultūros paveldo būklės bei jos problemų“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.234311?jfwid=-k3id7n1ku>.
25. Kauno miesto tarybos 2005 m. gegužės 26 d. sprendimas Nr. T-303 „Dėl Kauno miesto vertingų kultūros paveldo objektų įrašymo į Kauno miesto savivaldybės nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2db4e78ofia011e5bf4ee4a6d3cdb874?positionInSearchResults=60&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
26. Paveldo komisijos 2014 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-188) „Dėl Kauno miesto kultūros paveldo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/eca57060d26211e39bf688e133do6adf?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.

27. Paveldo komisijos 2016 m. gruodžio 28 d. sprendimas Nr. S-19(6.2.-209) „Dėl Kauno miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčių, apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e9fdff30ceob11e69185e773229ab2b2?positionInSearchResults=149&searchModelUUID=e4d9a674-b128-4533-8dab-5b1a3coa3c40>.
28. Paveldo komisijos 2019 m. spalio 18 d. sprendimas Nr. S-7(6.2.-235) „Dėl UNESCO pasaulio paveldo objekto Struvės geodezinio lanko vietos valdytojo – Žemės ūkio ministerijos 2017–2018 m. veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/069aa771f43a11e9b399afo8doc47fd2?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=1e57e573-8182-4d87-88a1-fff9fe9a390e>.
29. Paminklosaugos komisijos 2000 m. kovo 17 d. sprendimas Nr. 70 „Dėl kultūros vertybių tvarkymo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.100282?positionInSearchResults=756&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
30. Paminklosaugos komisijos 1997 m. birželio 20 d. sprendimas Nr. 34 „Dėl numatomų paminklosaugos reformų“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.40656?positionInSearchResults=343&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
31. Paveldo komisijos 2002 m. lapkričio 15 d. sprendimas Nr. 89 „Dėl kultūros paveldo apsaugos karo ir ekstremalių situacijų atvejais“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.194362?positionInSearchResults=214&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
32. Paveldo komisijos 2002 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. 90 „Dėl jūrinio kultūros paveldo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.198367?positionInSearchResults=184&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
33. Paminklosaugos komisijos 2004 m. lapkričio 19 d. sprendimas Nr. 105 „Dėl Nacionalinės integralios paveldosaugos strategijos metmenų“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.246644?positionInSearchResults=88&searchModelUUID=e66bfdddf-35f1-4cob-886f-9df7b6eb837d>.
34. Paveldo komisijos 2009 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. S-8(150) „Dėl naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo koncepcijos projekto“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.354845?positionInSearchResults=26&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
35. Paveldo komisijos 2010 m. gegužės 28 d. sprendimas Nr. S-6(160) „Dėl kultūros paveldo apsaugos ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimų įgyvendinimo Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos ir statybos teisėje“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.374596?positionInSearchResults=13&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
36. Paveldo komisijos 2011 m. balandžio 29 d. sprendimas Nr. S-8(172) „Dėl Deklaracijos dėl Kultūros paveldo apsaugos politikos paskelbimo“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398481?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
37. Paveldo komisijos 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. S-8(6.2.-225) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/689ef211c80c11e8a82fc67610e51066?positionInSearchResults=369&searchModelUUID=1ea5aeb8-e091-42a1-b3cb-699959a522b8>.
38. UNESCO paveldui Lietuvoje siūlomas specialus įstatymas. Paveldo komisija: 2021 m. vasario mėn. (žiūrėta 2025 m. birželio 6 d.), <https://vkpk.lt/naujienuos/unesco-paveldui-lietuvoje-siulomas-specialus-istatymas/>.
39. Paveldo komisijos 2021 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. S-1(6.2.-242) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2f36a130801511eb9601893677bfd7d8>.

LIETUVAI REIKŠMINGAS KULTŪROS PAVELDAS UŽSIENYJE

1. Paveldo komisija įgyvendina veiksmų plano 1.5.2.3. (V), 1.5.2.4. (V) ir 1.5.2.5. (V) punktuose įvardintus darbus, kuriais siekiama tęsti Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, paiešką, sklaidą, priežiūrą ir sugrąžinimą, įtraukiant į šią veiklą diasporą.
2. Paveldo komisijos administruojamas U-PAVELDO žemėlapis, <https://vkpk.lt/u-zemelapis/>.
3. Paveldo komisijos 2023 m. gegužės 26 d. sprendimas Nr. S-3(6.2.-255) „Dėl Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, apsaugos politikos“, paskelbtas Teisės aktų registre <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lit/TAD/a131ca62fe5a11edbc0bd16e3a4d3b97?jfwid=zjgvsbyho>.

► Paveldo komisijos patalpos.
Jogailės Butrimaitės nuotrauka

ŠALTINIAI

I. TYRIMŲ IR PROJEKTAVIMO ŠALTINIAI

- Baliulytė, Indrė. *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų kompleksas Vilniuje, Lukiškių a. 10, Istorinė pažyma*. 2005.
- Baliulytė, Indrė. *Šv. Jokūbo ligoninės pastatų kompleksas u. k. Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registre 30748, Vasario 16-osios g. 1, Vilnius, Istorinių tyrimų apibendrinimas*. 2018.
- Dijokienė, Dalia (vadov.). *Atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo principų tyrimas Subačiaus g. Vilniaus senamiestyje. Vilniaus Gedimino technikos universiteto Urbanistikos katedra*. 2016.
- Ferguson, Daina, Kliobavičiūtė, Irena ir Gintautas Zabiela. *Daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20 ir 22 Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimas dėl galimo poveikio Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą, išskirtinei visuotinei vertei bei išvadų kitam projektavimo etapui teikimas. ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas*. 2016.
- Gudynaitė, Birutė. *Gyv. namas Vilniuje Rūdninkų g. 13 vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Priešprojektiniai darbai. Architektūrinių tyrimų fotofiksacija, T. 2*. 1986. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33971.
- Gudynaitė, Birutė. *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita, T. 1*. 1992. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6863.
- Gudynaitė, Birutė. *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 a. vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Fotofiksacija, T. 3*. 1992. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6866.
- Gudynaitė, Birutė ir Antanas Simonas Pilypaitis. *Pastatas Vilniuje, Rūdninkų g. Nr. 13. Šiaurinio korpuso patalpų interjero projektas, 1 dalis*. 1997. VĮ Turto bankas archyvas.
- Gudynaitė, Birutė. *Gyv. namas Vilniuje Rūdninkų g. 13 vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas AtR-6a. Priešprojektiniai dabai. Architektūriniai tyrimai ir restauraciniai pasiūlymai, T. 1*. 1986. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33980.
- Gudynaitė, Birutė ir Arimeta Vojevodskaitė. *Pastato Vilniuje, Rūdninkų gt. Nr. 13 vietinės reikšmės XVI a. vid. architektūros paminklo ATV993 architektūrinių tyrimų ir restauravimo darbų priežiūros mokslinė ataskaita. Architektūriniai istoriniai tyrimai*. 1992. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6865.
- Gvildys, Antanas. *Viešbučio (7.1) statybos, administracinių pastatų (7.2) 1D2/p (u. k. 30749), 2D2/p (u. k. 30750) rekonstravimo, administracinių pastatų (7.2) 5D1/p (u. k. 30751), 7 D3/p (u. k. 30752) kapitalinio remonto Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje, projektas. UAB „Archinova“*.
- Gvildys, Antanas ir Saulius Šimelionis. *Vilniaus senamiesčio 57 kvartalas. Gyvenamas namas Vilniuje, Rūdninkų g. Nr. 13. Vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Restauravimo - pritaikymo darbo projektas. Architektūriniai statybiniai sprendimai*. 1986. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33985.
- Gvildys, Antanas ir Saulius Šimelionis. *Vilniaus senamiesčio 57 kvartalas. Gyvenamas namas Vilniuje, Rūdninkų g. Nr. 13. Vietinės reikšmės XVI–XVII a. architektūros paminklas. Restauravimo - pritaikymo darbo projektas. Bendras aiškinamasis raštas*. 1986. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 12, b. 33984.
- Kaplerienė, Bronė. *Viet. reikš. XVI–XIX a. arch. paminklas. Vilnius, Rūdninkų 13 Vilniaus senamiesčio 57 kvartalas. Patalpa su freskom Nr. 122*. 1992. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6872.
- Kaušiniene, Audronė. *Žvalgomieji polichromijos tyrimai, Buvusios Misionierių ligoninės pastatas (AtR56) Subačiaus g. 20, 24, 26, 28. RPF Archeodomus*, 2008.
- Kvizikevičius, Linas. *Vilniaus miesto istorinės dalies vad. Naujamiesčiu (33653), Vilniaus Lukiškių dominikonų vienuolyno statinių ansamblio (10730), Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso (30748) teritorijos, Vasario 16-osios g. 1, Vilniaus m. taikomųjų mokslinių ardomųjų tyrimų išvadų pažyma*. Vilnius, 2018-02-08.
- Ozdemir, Burcu (UNESCO World Heritage Centre), Drury, Paul (ICOMOS). *Report of the joint World Heritage Centre / ICOMOS Advisory Mission to the World Heritage property Vilnius Historic Centre, Lithuania (C 541bis)*. ICOMOS international council on monuments and sites, 2017.

- Patkauskas, Stasys. *Archeologinių tyrimų Vilniuje, Rūdninkų 13, 1987 m. ataskaita*. 1988. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6867.
- Poška, Tauras. *Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų Subačiaus g. 28, Vilniuje, ataskaita*. Archeologijos projektų centras Antiqua, 2008.
- Projektuojamų tūrių virtualus modeliavimas Vilniaus senamiesčio panoramose. VI Vilniaus planas, 2016.
- Sklypo Vilniuje, Vasario 16-osios 10 (kad. Nr. 0101/0040:248) detalusis planas. UAB „Senajo miesto architektai“, 2007.
- Sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano (reg. Nr. 2088) sprendinių koregavimas sklype Nr. 1 (K/Nr. 0101/0040:303) Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje. UAB „Senajo miesto architektai“, 2017.
- Stankevičiūtė, Justina. *Vilniaus senajo miesto vietos su priemiesčiais (25504), senamiesčio (16073), misionierių vienuolyno statinių ansamblio (761) ir Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato (33915) teritorijų Subačiaus g. 26, žvalgomųjų archeologinių ir detaliųjų tyrimų 2015 m. ataskaita*. UAB „Kultūros vertybių paieška“, 2015.
- Vaitulevičienė, Eglė. *XVI-XVII a. arch. paminklo - gyv. namo Vilniuje, Rūdninkų g. 13 polichrominių paieškų darbų ataskaita*. 1986. Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 6869.
- Valeckas, Rimas. *Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai, Subačiaus g. 20, 24, 26, 28, Vilniuje (U1P, G360 K)*. 2008.
- Vileikienė, Laima. *Buv. Misionierių ligoninės pastatų komplekso istorinė apybraiža*. Vilnius, 2008.
- Vilniaus Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ir dominikonų vienuolyno ansamblio – vertybės teritorija. Sklypų sudalijimo projektas. UAB „Senajo miesto architektai“.
- Zilinskas, Robertas. *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso, Vilniuje, Vasario 16-osios g. 10 architektūros tyrimai, paruošiamieji darbai*. UAB „Senajo miesto architektai“, 2005.
- Žukovskis, Robertas. *Buv. Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso, Vilniuje, Vasario 16-osios g. 10 teritorijos pietinės dalies archeologiniai tyrimai ir ataskaita*. Archeologijos projektų centras Antiqua, 2006.

II. VALSTYBINĖS KULTŪROS PAVELDO KOMISIJOS DOKUMENTAI

Sprendimai

- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 1995 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 1 „Dėl Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato steigimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.030E2E0E612E>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 1997 m. birželio 20 d. sprendimas Nr. 34 „Dėl numatomų paminklosaugos reformų“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.40656>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 1997 m. liepos 8 d. sprendimas Nr. 36 „Dėl Vilniaus senamiesčio, pasaulinio kultūros paveldo objekto, išsaugojimo užtikrinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42080?positionInSearchResults=331&searchModelUUID=710b0a0e-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2000 m. sausio 21 d. sprendimas Nr. 66 „Dėl kultūros vertybių išsaugojimo Vilniaus mieste“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.94710>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2000 m. kovo 17 d. sprendimas Nr. 70 „Dėl kultūros vertybių tvarkymo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.100282?positionInSearchResults=756&searchModelUUID=710b0a0e-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2000 m. balandžio 28 d. sprendimas Nr. 71 „Dėl Kernavės muziejaus – rezervato kultūros vertybių apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.100283?positionInSearchResults=725&searchModelUUID=710b0a0e-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.

- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2001 m. liepos 20 d. sprendimas Nr. 83 „Dėl dvarų paveldo išsaugojimo politikos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.145600>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2001 m. lapkričio 30 d. sprendimas Nr. 84 „Dėl Kuršių nerijos paveldo apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.156364?positionInSearchResults=438&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2002 m. rugsėjo 13 d. sprendimas Nr. 87 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.187659?jfwid=r9uouxwu>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2002 m. lapkričio 15 d. sprendimas Nr. 89 „Dėl kultūros paveldo apsaugos karo ir ekstremalių situacijų atvejais“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.194362>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2002 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. 90 „Dėl jūrinio kultūros paveldo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.198367?positionInSearchResults=184&searchModelUUID=710boae0-434a-427d-a71f-do7a55418ab9>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2003 m. vasario 14 d. sprendimas Nr. 91 „Dėl Rusijos federacijos planuojamos naftos gavybos Baltijos jūroje ties Kuršių nerija“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.205482?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=4bca5eae-fb4f-44e0-ad13-f055a2e632e9>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2004 m. gegužės 14 d. sprendimas Nr. 100 „Dėl Kauno miesto plėtos ir kultūros paveldo būklės bei jos problemų“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.234311?jfwid=-k3id7nlku>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2004 m. birželio 4 d. sprendimas Nr. 102 „Dėl Vilniaus miesto kultūros vertybių apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.236295?positionInSearchResults=185&searchModelUUID=e66bfddf-35fi-4cob-886f-9df7b6eb837>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2004 m. birželio 18 d. sprendimas Nr. 103 „Dėl kultūros paveldo apsaugos Telšių apskrities savivaldybėse“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.236703>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2004 m. rugsėjo 17 d. sprendimas Nr. 104 „Dėl numatomų stambių statybų į Pasaulio paveldo sąrašą įrašytoje Kuršių nerijoje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.241875?positionInSearchResults=139&searchModelUUID=e66bfddf-35fi-4cob-886f-9df7b6eb837d>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos 2004 m. lapkričio 19 d. sprendimas Nr. 105 „Dėl Nacionalinės integralios paveldosaugos strategijos metmenų“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.246644>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2005 m. birželio 10 d. sprendimas Nr. S-4-(112) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Kuršių Nerijos – paveldosaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.258428>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2005 m. birželio 17 d. sprendimas Nr. S-5-(113) „Dėl kultūros paveldo apsaugos Vilniaus apskrityje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.258618?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=1905ed09-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2005 m. rugsėjo 30 d. sprendimas Nr. S-6(114) „Dėl istorinių želdynų tvarkymo ir apsaugos Lietuvoje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.263665>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. N-1 „Dėl Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato tvarkymo plano (planavimo schemos) rengimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.293668/>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. S-3(122) „Dėl valstybinės Dvarų paveldo išsaugojimo programos vykdymo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.294272>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. S-5(124) „Dėl kultūros paveldo būklės Šiaulių apskrityje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.308434>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2008 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-5(133) „Dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projekto“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.320145>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2008 m. lapkričio 14 d. sprendimas Nr. S-11(139) „Dėl paveldosaugos situacijos Panevėžio apskrityje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.331823?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1905ed09-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2008 m. gruodžio 12 d. sprendimas Nr. S-14(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos

zonoje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.334757?positionInSearchResults=35&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2009 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. S-8(150) „Dėl naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo koncepcijos projekto“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.354845?positionInSearchResults=26&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. S-2(156) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (senamiesčio) esamos būklės bei autentiškumo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.366329>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. balandžio 30 d. sprendimas Nr. S-5(159) „Dėl Lietuvos medinių statinių ir etnografinių kaimų kultūros paveldo išsaugojimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.371589>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. gegužės 28 d. sprendimas Nr. S-6(160) „Dėl kultūros paveldo apsaugos ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimų įgyvendinimo Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos ir statybos teisėje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.374596>.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. rugsėjo 24 d. sprendimas Nr. S-8(162) „Dėl kultūros paveldo apsaugos Vilniaus apskrityje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.382995?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1905ed09-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.

- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. lapkričio 26 d. sprendimas Nr. S-9(163) „Dėl Lietuvos istorinių parkų ir sodų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387791>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 m. balandžio 29 d. sprendimas Nr. S-8(172) „Dėl Deklaracijos dėl Kultūros paveldo apsaugos politikos paskelbimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398481>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas Nr. S-10(174) „Dėl Lietuvos Respublikos Klaipėdos ir Šilutės rajonų kultūros paveldo apsaugos būklės“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.401743?positionInSearchResults=o&searchModelUUID=1905edo9-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2012 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. S-1(6.2.-175) „Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimo kultūros paveldo objektų išsaugojimui ir pritaikymui“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.436541?positionInSearchResults=o&searchModelUUID=1905edo9-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2014 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-5(6.2.-187) „Dėl Trakų rajono kultūros paveldo apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/eab18faod26211e39bf688e133d06adf?positionInSearchResults=o&searchModelUUID=1905edo9-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2014 m. balandžio 25 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-188) „Dėl Kauno miesto kultūros paveldo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/eca5706od26211e39bf688e133d06adf?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2015 m. gegužės 23 d. sprendimas Nr. S-6(6.2.-196) „Dėl kultūros paveldo ir aplinkos apsaugos sąveikos politikos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a98fd540039e11e588da8908dfa91cac>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2015 m. birželio 19 d. sprendimas Nr. S-7(6.2.-197) „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūros paveldo apsaugos 2005-2015 metais“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9362d7a01f6311e585eaba374ef4b409>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2015 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. S-8(6.2.-198) „Dėl pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) ir jo aplinkos pokyčių“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/49356540769c11e59a1ed226d1cbceb5>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2016 m. rugsėjo 30 d. sprendimas Nr. S-17(6.2.-207) „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijų planavimo dokumentų derinimo procedūrų užtikrinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a0f66e0874911e6a0f68fd135e6f40c?positionInSearchResults=151&searchModelUUID=e4d9a674-b128-4533-8dab-5b1a3c0a3c40>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2016 m. gruodžio 28 d. sprendimas Nr. S-19(6.2.-209) „Dėl Kauno miesto istorinės dalies, vad. Naujamiesčiu, apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e9fddf30ce0b11e69185e773229ab2b2>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. S-8(6.2.-225) „Dėl UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/689ef211c80c11e8a82fc67610e51066>.

- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2018 m. spalio 12 d. sprendimas Nr. S-9 (6.2.-226) „Dėl Kuršių nerijos, kaip UNESCO pasaulio paveldo vietovės, vietos valdytojo – Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijos – veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ea3139b2d17a11e8a82fc67610e51066?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=28088fd2-c88b-48ce-8c5f-foeb063fa624>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2018 m. spalio 12 d. sprendimas Nr. S-10 (6.2.-227) „Dėl Vilniaus istorinio centro, kaip UNESCO Pasaulio paveldo vietovės, vietos valdytojo – Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros – veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dfdbbfd2d17a11e8a82fc67610e51066>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2019 m. spalio 18 d. sprendimas Nr. S-6 (6.2.-234) „Dėl UNESCO pasaulio paveldo vertybės Kernavės archeologinės vietovės vietos valdytojo – Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos 2017–2018 m. veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/03e12cc0f43a11e9b399afo8doc47fd2>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2019 m. spalio 18 d. sprendimas Nr. S-7 (6.2.-235) „Dėl UNESCO pasaulio paveldo objekto Struvės geodezinio lanko vietos valdytojo – Žemės ūkio ministerijos 2017–2018 m. veiklos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/egfddf30ce0b11e69185e773229ab2b2?positionInSearchResults=149&searchModelUUID=e4d9a674-b128-4533-8dab-5b1a3c0a3c40>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2021 m. vasario 26 d. sprendimas Nr. S-1 (6.2.-242) „Dėl UNESCO pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2f36a130801511eb9601893677bfd7d8>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2021 m. liepos 2 d. sprendimas Nr. S-2 (6.2.-243) „Dėl kultūros paveldo dokumentavimo centro“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b449fbboe34811eb866fe2e083228059?jfwid=1v5692gvz>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2022 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. S-4 (6.2.-250) „Dėl Liubavo dvaro sodybos (u. k. 899) paskelbimo kultūros paminklų“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8e2dbb122a2d11edbf47f0036855e731?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=1905ed09-e6ef-4c06-be9d-06d330897804>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2022 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. S-6 (6.2.-252) „Dėl dvarų sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/77e11ec0804e11ed8df094f359a60216>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2023 m. gegužės 26 d. sprendimas Nr. S-3 (6.2.-255) „Dėl Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, apsaugos politikos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0484e1f0fe111ed9978886e85107ab2>.

Kiti dokumentai

- Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2020 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. S2-3808 Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. veiklos ataskaita, paskelbta Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.392864/#>.
- Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2016 m. birželio 30 d. raštas Nr. V11-195 (1.13.) „Dėl daugiabučio gyvenamojo namo Subačiaus g. 20, 22, Vilniuje projektinių pasiūlymų vertinimo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. kovo 24 d. raštas Nr. V11-68 (6.5.) „Dėl statybos darbų šalia Vilniaus Misionierių vienuolyno statinių ansamblio“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. balandžio 7 d. posėdžio pažyma „Vilniaus Misionierių vienuolyno komplekso tvarkymo planas, apskaita, daugiabučių namų Subačiaus g. 20, Vilniuje, projektas ir vykdomi statybos darbai“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. balandžio 21 d. raštas Nr. V11-109(6.4.) „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. gegužės 23 d. raštas Nr. V11-115(6.5.) Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos antrajai nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybai „Dėl Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio vertingųjų savybių“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. birželio 2 d. raštas Nr. V11-163(1.2.4.) Generalinei prokuratūrai „Dėl vykdomų statybos darbų Subačiaus gatvėje šalia Vilniaus Misionierių vienuolyno statinių ansamblio teisėtumo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2017 m. liepos 24 d. raštas Nr. V11-220(1.2.4.) Generalinei prokuratūrai „Dėl informacijos ir dokumentų pateikimo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2018 m. gegužės 7 d. raštas Nr. V11-120(1.12.) „Dėl viešbučio su konferencijų centru ir biurais Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje projekto“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2020 m. birželio 5 d. nuotolinio posėdžio protokolas Nr. V17-9(6.1).

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2020 m. rugsėjo 8 d. atsakymas Nr. V11-135(6.3E) Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijai „Dėl Rasos Kalinauskaitės peticijoje pateikto pasiūlymo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2021 m. vasario 2 d. raštas Nr. V11-21 Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai „Dėl neprivatizuotinių dvarų sąrašo pakeitimo“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2021 m. vasario 5 d. atsakymas Nr. V11-26 (6.3E) Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui „Dėl siūlymų projektui Nr. XIIIIP-5324“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2022 m. rugsėjo 8–9 d. išvažiuojamojo posėdžio į dvarų sodybas Šiaurės ir Rytų Lietuvoje protokolas Nr. V17-3.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2022 m. spalio 28 d. pažyma „Dėl buvusių dvarų sodybų vientisumo principo įgyvendinimo“. Rengėjas – Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Bundonis.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2023 m. balandžio 14 d. pažyma „Dėl informacijos apie neprivatizuotinių dvarų sodybų duomenis, teikiamus kultūros vertybių registre“. Rengėjas – Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyriausiasis specialistas Artūras Bundonis.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2023 m. birželio 23 d. pažyma „Dėl dvarų sodybų apsaugos ir Verkių dvaro sodybos apsaugos atvejo“. Rengėjai: Paveldo komisijos administracijos darbuotojai: Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vadovė Viktorija Gadeikienė, vyriausieji specialistai Artūras Bundonis, Artūras Stepanovič, Agnė Pancerovaitė, viešojo administravimo institucijos specialistas Julius Markevičius ir vyresnysis patarėjas teisės klausimais Rimantas Bitinas.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2023 m. rugpjūčio 29 d. raštas Nr. V11-88 „Dėl Verkių dvaro sodybos valdymo bei naudojimo problemų“.

Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos ir Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2024 m. gegužės 8 d. bendras kreipimasis „Dėl dvarų sodybų paveldo tyrimų ir išsaugojimo paskirtinės programos iniciavimo“.

Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2017 m. kovo 17 d. raštas Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai „Dėl duomenų teikimo“

III. KITŲ INSTITUCIJŲ DOKUMENTAI

2019 m. sausio 29 d. taikos sutartis Nr. SU-10 tarp Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos, UAB „Misionierių namai“ ir UAB „Vakarų Baltijos korporacija“.

Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2017 m. spalio 10 d. prašymas Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto pirmininkui ir Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai suteikti informaciją apie UNESCO misiją Vilniuje.

Asociacijos „Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis“ 2017 m. rugpjūčio 17 d. kreipimasis į valstybės institucijas „Dėl Vilniaus istorinio centro (UNESCO objekto Nr. 541) gelbėjimo“.

Gamtos tyrimų centro 2021 m. rugpjūčio 27 d. raštas Nr. SR-350 valstybės įmonei „Turto bankas“ „Dėl Gamtos tyrimų centro nekilnojamojo turto perdavimo“.

Gamtos tyrimų centro 2023 m. gegužės 9 d. raštas Nr. SR-180 Vilniaus miesto merui Valdui Benkunskui.

Generalinės prokuratūros 2017 m. birželio 20 d. raštas Nr. 17.2.-5233 Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai „Dėl pareiškimo nagrinėjimo“.

Kauno miesto savivaldybės tarybos 2005 m. gegužės 26 d. sprendimas Nr. T-303 „Dėl Kauno miesto vertingų kultūros paveldo objektų įrašymo į Kauno miesto savivaldybės nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2db4e780f1a011e5bf4ee4a6d3cdb874?positio nInSearchResults=60&searchModelUUID=14ab8042-1588-4f62-b9a2-54f2a9f6ea8d>.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2005 m. sausio 5 d. įsakymas Nr. Į-04 „Dėl ilgalaikės medinių dvarų paveldo objektų tvarkymo darbų programos patvirtinimo“.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2017 m. spalio 20 d. raštas Nr. (9.41.)2-2494 Vilniaus miesto savivaldybės administracijai ir Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Vilniaus

teritoriniam skyriui „Dėl administracinių pastatų (7.2) 1D2/p (u. k. 30749), 2D2/p (u. k. 30750) rekonstravimo, administracinių pastatų (7.2) 5D1/p (u. k. 30751), 7D3/p (u. k. 30752) kapitalinio remonto, viešbučio (7.1) statybos, Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje, projektinių pasiūlymų“.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2020 m. birželio 23 d. raštas Nr. (1.23 E)2-1598 Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai „Dėl archeologinių tyrimų Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekso (1073) teritorijoje“.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. vasario 28 d. posėdžio protokolas Nr. VL-8.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. rugsėjo 26 d. posėdžio protokolas Nr. VL-21.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2018 m. spalio 16 d. aktas Nr. KPD-RM-VT1/69.18

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2018 m. gruodžio 4 d. aktas Nr. KPD-RM-2743.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2019 m. balandžio 9 d. aktas Nr. KPD-RM- 2743/1.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2021 m. vasario 23 d. aktas Nr. KPD-RM-1858/4.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2021 m. lapkričio 16 d. aktas Nr. KPD-RM- 2743/2.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. gegužės 29 d. raštas Lietuvos Respublikos Valstybinei kultūros paveldo komisijai „Dėl Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio vertingųjų savybių“.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Vilniaus teritorinio skyriaus 2015 m. gruodžio 11 d. patvirtinti specialieji paveldosaugos reikalavimai (laikinasis apsaugos reglamentas) Nr. EV-1054.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Vilniaus teritorinio skyriaus 2018 m. kovo 5 d. atsakymas Nr. (1.29.-V)2V-429 Lietuvos dailės istorikų draugijai „Dėl informacijos apie Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso teritorijoje planuojamų statybų“.

Licėjaus ir viešbučio su konferencijų centru Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje tarptautinis atviras projekto konkursas. Konkurso eigą ir rezultatus apibendrinanti konkurso ataskaita, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 20 d., <https://www.architektusajunga.lt/wp-content/uploads/2019/10/VS-16-KONKURSO-ATASKAITA-2019-10-15.pdf>

Lietuvos architektų rūmų Urbanistinės plėtros darbo grupės 2018 m. kovo 24 d. raštas Lietuvos architektų rūmų pirmininkui ir Vilniaus regioninei architektūros tarybai „Dėl planuojamų statybų buvusios Šv. Jokūbo ligoninės sklype“.

Lietuvos architektų rūmų Vilniaus regioninės architektų tarybos 2018 m. balandžio 20 d. išvada.

Lietuvos aukščiausiojo teismo 2019 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. eCIK-1486/2019, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/99458029847669/eCIK-1486/2019>.

Lietuvos dailės istorikų draugijos 2017 m. kovo 29 d. raštas Lietuvos Respublikos Prezidento Švietimo, mokslo ir kultūros grupei, Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui, Vilniaus miesto merui, kt. „Dėl vykdomų statybos darbų Vilniaus misionierių vienuolyno ansamblio teritorijoje“.

Lietuvos dailės istorikų draugijos 2018 m. vasario 26 d. raštas Nr. 1 Lietuvos Respublikos kultūros ministrei, Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos, Lietuvos Respublikos aplinkos ministrai, kt. „Dėl biurų kvartalo ir viešbučio „St. Jacob“ projekto ir statybos darbų prie Lukiškių dominikonų Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekse“.

Lietuvos dailės istorikų draugijos 2018 m. balandžio 19 d. raštas Generalinei prokuratūrai „Dėl galimo LR teisės aktų ir viešojo intereso

pažeidimo keičiant Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso vertingąsias savybes ir koreguojant sklypo detalų planą“.

Lietuvos dailės istorikų draugijos 2021 m. balandžio 2 d. raštas Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komitetui, Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai „Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 6o straipsnio pakeitimo“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. https://ldid.lt/wp-content/uploads/2021/04/LDID_21_04_02_Del_istatymo_XIII-21666o.pdf.

Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023 m. liepos 20 d. įsakymas Nr. V-405 „Dėl Lietuvos mokslo tarybos paskirtinių programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2017 m. birželio 20 d. raštas Nr. 4S-125 miesto bendruomenėms „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos prokuratūrą dėl UNESCO pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro“.

Lietuvos Respublikos Žemės reformos įstatymas, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2718>.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. D1-342 „Dėl Verkių regioninio parko tvarkymo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.347571>.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. IV-259 „Dėl Nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimui reikalingų tyrimų duomenų apimties aprašo patvirtinimo, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.259003?jfwid=bkaxn2zo>.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. IV-558 „Dėl vienuolyno statinių ansamblio (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 761) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b5e2b0056641e5a9129f08109b20ec>.

- Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2017 m. lapkričio 20 d. kreipimasis Nr. RS19-01 03 į statybų Misionierių bažnyčios ansamblio aplinkoje“.
- Lietuvos Respublikos Restauratorių sąjungos 2019 m. sausio 3 d. kreipimasis Nr. RS19-01 03 į Lietuvos architektų sąjungą ir UAB „Orkela“.
- Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto 2017 m. gruodžio 14 d. raštas Nr. S-2017-11270 draugijai „Pilis“ „Dėl prašymo“.
- Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto 2021 m. sausio 20 d. kreipimasis Nr. S-2021-277 į Lietuvos Respublikos Valstybinę kultūros paveldo komisiją „Dėl siūlymų projektui Nr. XIIIIP-5324“.
- Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto ir asociacijos „Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis“ 2018 m. spalio 13 d. surengto forumo „Strateginės bylos prieš visuomenės dalyvavimą Lietuvoje: ką daryti“ rezoliucija, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=9945.
- Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos 2020 m. liepos 21 d. kreipimasis Nr. S-2020-3211 į Lietuvos Respublikos Valstybinę kultūros paveldo komisiją „Dėl Rasos Kalinauskaitės peticijoje pateikto pasiūlymo“.
- Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos 2020 m. spalio 13 d. kreipimasis Nr. S-2020-4322 į Lietuvos Respublikos Valstybinę kultūros paveldo komisiją „Dėl Rasos Kalinauskaitės peticijoje pateikto pasiūlymo įgyvendinimo“.
- Lietuvos Respublikos Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 60 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a0obdd90143011eb9604df942ee8e443>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6569/THyTyttPtj>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 369 „Dėl buvusių dvarų sodybų ir palivarkų paminklinių sodybų apsaugos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.7967/asr>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 462 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 256 dalinio pakeitimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.12933>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 481 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209541?jfwid=r9uouxswu>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1568 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 14 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.223098>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. nutarimas Nr. 155 „Dėl kultūros paveldo objektų paskelbimo kultūros paminklais“, paskelbtas Teisės aktų registre, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.315096>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2024 m. spalio 30 d. posėdžio protokolas Nr. 45, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://lrv.lt/lt/posedziai/lietuvas-respublikos-vyriausybes-posedis-1793/>.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-125-822/2019, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/18853115622518/eAS-125-822/2019>.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-7-624/2019. Teisminio proceso Nr. 3-66-3-00010-2018-0. Proceso sprendimo kategorijos 4.1; 16.3., žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 19 d., https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2019/02/2019-02-14nuasmenintas_sprendimasbylojeei-7-624-2019.docx.

- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gegužės 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EAS-320-520/2019, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/246868147822971/eAS%20320-520/2019>.
- „Misionierių sodai“ gyvenamosios paskirties pastato su požemine automobilių stovėjimo aikšte Subačiaus g. 26, 28, Vilniuje projekto architektūrinių pasiūlymų (idėjinio projekto) architektūrinio konkurso vertinimo komisijos posėdžio protokolo Nr. 2 priedas Nr. 2 „Projektinių pasiūlymų prizinių 1–3 vietų rekomendacijos“.
- Senamiesčio bendruomenės „Gelbėjime senamiestį“ 2017 m. balandžio 24 d. raštas Lietuvos Respublikos Seimo nariui Mykolui Majauskui.
- Šv. Jokūbo ligoninės pastatų komplekso (u. k. 30748) apibrėžtų teritorijos bei apsaugos zonos ribų planas. Sud. Putrimienė, Rasa, 2017 m. balandžio 12 d. Priedas prie Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2019 m. balandžio 9 d. akto Nr. KPD-RM- 2743/1.
- Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2018 m. birželio 12 d. atsakymas Nr. 2D-8116 Lietuvos dailės istorikų draugijai.
- Vilniaus apygardos administracinio teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eI3-251-821/2020. Teisminis proceso Nr. 3-61-3-03823-2018-o. Procesinio sprendimo kategorija: 52.3; 55.2., žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2022/12/2020-03_12nutartis-bylojeI3-251-821-2020-1.docx.
- Vilniaus apygardos prokuratūros 2018 m. balandžio 26 d. raštas Nr. 2.S.-4341 Lietuvos dailės istorikų draugijai „Dėl prašymo persiuntimo“.
- Vilniaus apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-2365-580/2018, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/4718559207714/e2S-2365-580/2018>.
- Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1446-661/2019, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/142727393259658/e2A-1446-661/2019>.
- Vilniaus istorinio centro išskirtinės vertės išsaugojimo ir tausojamojo naudojimo priežiūros komisijos, Senamiesčio bendruomenės asociacijos, Vilniaus bendruomenių asociacijos, Žvėryno bendruomenės, Rasų kolonijos bendruomenės ir Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2017 m. gegužės 22 d. raštas valstybės institucijoms „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos prokuratūrą dėl UNESCO pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro“.
- Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-23998-534, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/263091856823617/e2-23998-534/2018>.
- Vilniaus miesto apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje Nr. 1-1447-295/2012, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 19 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=b916eefe-8107-496a-9a0c-ea6e6cbe0076>.
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2005 m. gruodžio 9 d. aktas Nr. VI-RM-01.
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2010 m. liepos 2 d. posėdžio protokolas Nr. 74.
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2015 m. spalio 14 d. posėdžio protokolas Nr. 9-177/15 (2.1.57 MP4).
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. kovo 10 d. posėdžio protokolas Nr. 9-76 /17(2.1.57 MP4).
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. birželio 9 d. posėdžio protokolas Nr. 9-190 /17(2.1.57-MP4).
- Vilniaus miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2017 m. kovo 10 d. posėdžio protokolas Nr. 9-76 /17(2.1.57 MP4).
- Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 2016 m. sausio 28 d. patvirtinti specialieji architektūros reikalavimai Nr. AR1782.
- Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojos 2016 m. lapkričio 25 d. įsakymas Nr. A30-3396 „Dėl leidimo inicijuoti sklypo vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano sprendinių koregavimą“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://aktai.vilnius.lt/document/30286345>

- Vilniaus m. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo 2018 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. A30-498 „Dėl organizuojamo piketo“
- Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento 2017 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. A30-2580 „Dėl sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano sprendinių koregavimo tvirtinimo“.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2004 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas Nr. 1-485 „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės papildomo privatizavimo objektų sąrašo tvirtinimo“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://aktai.vilnius.lt/document/30003181>.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas Nr. 1-445 „Dėl sklypo Vasario 16-osios g. 10 detaliojo plano tvirtinimo“.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2018 m. balandžio 25 d. rezoliucija „Dėl Vilniaus Lukiškių dominikonų vienuolyno, Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios architektūrinio ansamblio“, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://aktai.vilnius.lt/document/30308830>.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2018 m. liepos 25 d. sprendimas Nr. I-1660 „Dėl Verkių architektūrinio draustinio ir rekreacinės zonos detaliojo plano tvirtinimo“, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. <https://aktai.vilnius.lt/document/30312971>.
- Vilniaus Šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo bažnyčios, dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekso apibrėžtų teritorijos bei apsaugos zonos ribų planas. Sud. Bruzgelevičiūtė, Violeta, Kultūros paveldo centras, 2021 m. spalio 28 d. Priedas prie Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2021 m. lapkričio 16 d. akto Nr. KPD-RM- 2743/2.
- IV. INTERNETINIAI ŠALTINIAI**
- Atnaujintos Šv. Jokūbo ligoninės komplekso konkurso sąlygos. Lietuvos architektų sąjunga, 2019-07-02, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/las-konkursai/atnaujintos-sv-jokubo-ligonines-komplekso-konkurso-salygos/>.
- Atspindžiai. Paveldo kolekcija.* Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos archyvo laidos įrašas, 2016-03-14, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/98195/atspindžiai>.
- Bus atšaukiamas Šv. Jokūbo ligoninės teritorijoje planuojamo projekto derinimas. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos pranešimas, 2018-06-11, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d. <http://www.kpd.lt/news/3636/158/Bus-atsaukiamas-sv-Jokubo-ligonines-teritorijoje-planuojamo-projekto-derinimas.html>.
- Davidonytė, Birutė. „Skandalingos statybos Vilniaus širdyje: korupcinė praeitis, teismų karuselė ir milijoninė grėsmė“. 15min.lt, 2017-09-07, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/nt-ir-interjeras/skandalingos-statybos-vilniaus-sirdyje-korupcine-praeitis-teismu-karusele-ir-milijonine-gresme-971-847392>.
- Dėl Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 2, 60, 66 straipsnių ir V skyriaus šeštojo skirsnio pavadinimo keitimo įstatymo projekto Nr. XIII-P-5324(2). Lietuvos.link, 2021, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d. <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/05/pasirasytas-2021-05-03kreipimasis-del-Seimo-Kulturos-komiteto-iregistruoto-istatymo-projekto-ydingumo.pdf>.
- Gyvenamojo komplekso „Misionierių sodai“ Subačiaus g. Vilniuje konkursas. Lietuvos architektų sąjunga, 2014-10-03, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/gyvenamojo-komplekso-misionieriu-sodai-subaciaus-g-vilniuje-konkursas-1/>.
- Kalinauskaitė, Rasa. Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio 2018 m. kovo 21 d. pranešimas. Lietuvos.link. žiūrėta 2022 m. spalio 3 d. <https://lietuvas.link/vilniaus-meras-r-simasius-atsisake-isklausti-vilnieciu-susirinkusiu-i-piketa-del-naikinamo-paveldo-ir-neprieme-simbolines-dovanos/>.
- Kalinauskaitė, Rasa. „Kreipimasis dėl statybų Vilniaus baroko paminkluose“. Lietuvos.link, 2020-05-19, žiūrėta 2022 m. spalio 3 d. <https://lietuvas.link/peticija-del-statybu-vilniaus-baroko-paminkluose/>.

Karskaitė, Viktorija. „Paaiškėjus, kuo virs buvusi Šv. Jokūbo ligoninė, jau kilo aistrų.“ Lietuvos radijas ir televizija, 2018-02-26, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/%20verslas/4/204492/paaiskejus-kuo-virs-buvusi%20sv-jokubo-ligonine-jau-kilo-aistru>.

Kultūros archyvai. Rūdninkų vartai. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos archyvo laidos įrašas, 1994-04-10, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/6328/kulturos-archyvai-rudninku-vartai>.

Lisauskaitė, Birutė. „Keli pastebėjimai apie KPD vertinimo tarybų ir Mokslinės archeologijos komisijos veiklą.“ Lietuvos.link. žiūrėta 2022 m. spalio 3 d. <https://lietuvas.link/birute-lisauskaite-keli-pastebėjimai-apie-kpd-vertinimo-tarybu-ir-mokslines-archeologijos-komisijos-veikla/>.

Noreika, Matas. „LordsLB“ bendrovė atsiėmė ieškinį prieš N. Puteikio padėjęją. „Verso žinios“, 2018-12-04, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.vz.lt/nekilnojamas-turtas-statyba/2018/12/04/lords-lb-bendrove-atsieme-ieskini-pries-n-puteikio-padejeja>.

Pranešimas „R. Kalinauskaitė. 50 000 eurų ieškinys už pasisakymus apie šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios užstatymo projektą (video)“, Alkas.lt, 2018-08-02, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 20 d., <https://alkas.lt/2018/08/02/50-000-euru-ieskinys-uz-pasisakymus-apie-sv-pilypo-ir-jokubo-baznycios-uzstatymo-projekta/>.

Šv. Jokūbo kompleksas: Laimėjo Vilniaus architektų biuras „DO Architects“. Pilotas.lt, 2019-10-14, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://pilotas.lt/2019/10/14/architektura/sv-jokubo-konkursas-laimejo-vilniaus-architektu-biuras-do-architects/>.

Šv. Jokūbo kompleksas: Paskelbtas atviras tarptautinis architektūros konkursas. Pilotas.lt, 2018-12-14, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://pilotas.lt/2018/12/14/architektura/sv-jokubo-kompleksas-paskelbtas-atviras-tarptautinis-architekturos-konkursas/>.

Šv. Jokūbo ligoninės kvartalo Vilniuje pertvarkymo konkursas (2008). Lietuvos architektų sąjunga, 2010-08-10, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://www.architektusajunga.lt/konkursai/svjokubo-ligonines-kvartalo-vilniuje-pertvarkymo-konkursas/>.

UNESCO paveldui Lietuvoje siūlomas specialus įstatymas. Lietuvos Respublikos Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2021 m. vasario mėn., žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 13 d. <https://vkpk.lt/naujienos/unesco-paveldui-lietuvoje-siulomas-specialus-istatymas/>.

Valstybinė kultūros paveldo komisija pateikė siūlymus Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymui. Lietuvos Respublikos Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2001 m. vasario mėn., žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d. <https://vkpk.lt/naujienos/valstybine-kulturos-paveldo-komisija-pateike-siulymus-specialiuju-zemes-naudojimo-salygu-istatymui/>.

Visuomenės informavimas apie numatomą administracinės paskirties pastatų ir viešbučio paskirties pastato Vasario 16-osios g. 1, Vilniuje projektavimą ir rekonstravimą. Vilniaus miesto savivaldybė, 2020-04-01, žiūrėta 2025 rugpjūčio 5 d. <https://vilnius.lt/savivaldybe/miesto-pletra/numatomu-statiniu-projektavimo-viesumas/visuomenes-informavimas-apie-numatoma-administracines-paskirties-pastatu-ir-viesbučio-paskirties-pastato-vasario-16-osios-g-1-vilniuje-projektavima-ir-rekonstravima>.

LITERATŪRA

Aleksandravičiūtė, Aleksandra. „Šiaurės renesansas Vilniaus mieste. Sienų tapybos ornamentika“.

Menotyra 19, Nr. 1 (2012): 1–17.

Butvilaitė, Rasa, sud. *Lietuvos dvarų sodybų atlasas:*

I. Šilalės rajono savivaldybė. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.

Butvilaitė, Rasa, Purvinas, Martynas ir Marius

Iršėnas, sud. *Lietuvos dvarų atlasas: II. Pagėgių savivaldybė.* Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014.

Čaplinskas, Antanas Rimvydas. *Vilniaus gatvių*

istorija. Valdovų kelias: 1 knyga. Rūdninkų gatvė. Charibdė, 2001.

Drėma, Vladas. *Dingęs Vilnius.* Versus aureus, 2013.

Jogėla, Vytautas, Meilus, Elmantas ir Virgilijus

Pugačiauskas. *Lukiškės: nuo priemiesčio iki centro (XV a.–XX a. pradžia).* Diemedžio leidykla, 2018.

Vitkauskienė, Birutė Rūta (sud.), Tamošiūnienė,

Ingrida ir Aušrinė Žilevičiūtė. *Vilniaus miesto planai.* Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016.

LEIDINYJE PANAUDOTOS:

Paveldo komisijos,
Andriaus Aleksandravičiaus,
Aliaus Aleškevičiaus,
Karolio Banio ir Petro Gaidamavičiaus,
Jogailės Butrimaitės,
Roberto Dačkaus (Prezidento kanceliarija),
Arvydo Dimšos,
Simonos Dojankevičiūtės,
Vilmos Gradinskaitės,
Vaidoto Gikio asmeninio albumo,
Martyno Jankaus muziejaus fondų,
Ramunės Januševičiūtės,
Dmitrij Kudriavcev,

Ilonos Kukenytės,
Aušros Lekauskaitės,
Mulokų šeimos archyvo,
Gyčio Oržikausko,
Monikos Rinkevičiūtės,
Viktorijos Roževič,
Kęstučio Stoškaus,
Norbert Tukaj,
Armino Vareikos,
Jolantos Vygėlienės,
Ilmės Vyšniauskaitės (Kultūros ministerija),
Sauliaus Žiūros nuotraukos;
„Archinova“ ir „DO architects“ vizualizacijos

► Paveldo komisijos patalpos.
Jogailės Butrimaitės nuotraukos

► Paveldo komisijos patalpų
su freskomis fragmentas.

Ilonos Kukenytės nuotrauka

